

89-3

L-610

LETA
1510

O. Nonācs un V. Šreiners

Pēc 18. novembra

Tautas Padomes

locekļu

MEMUARI

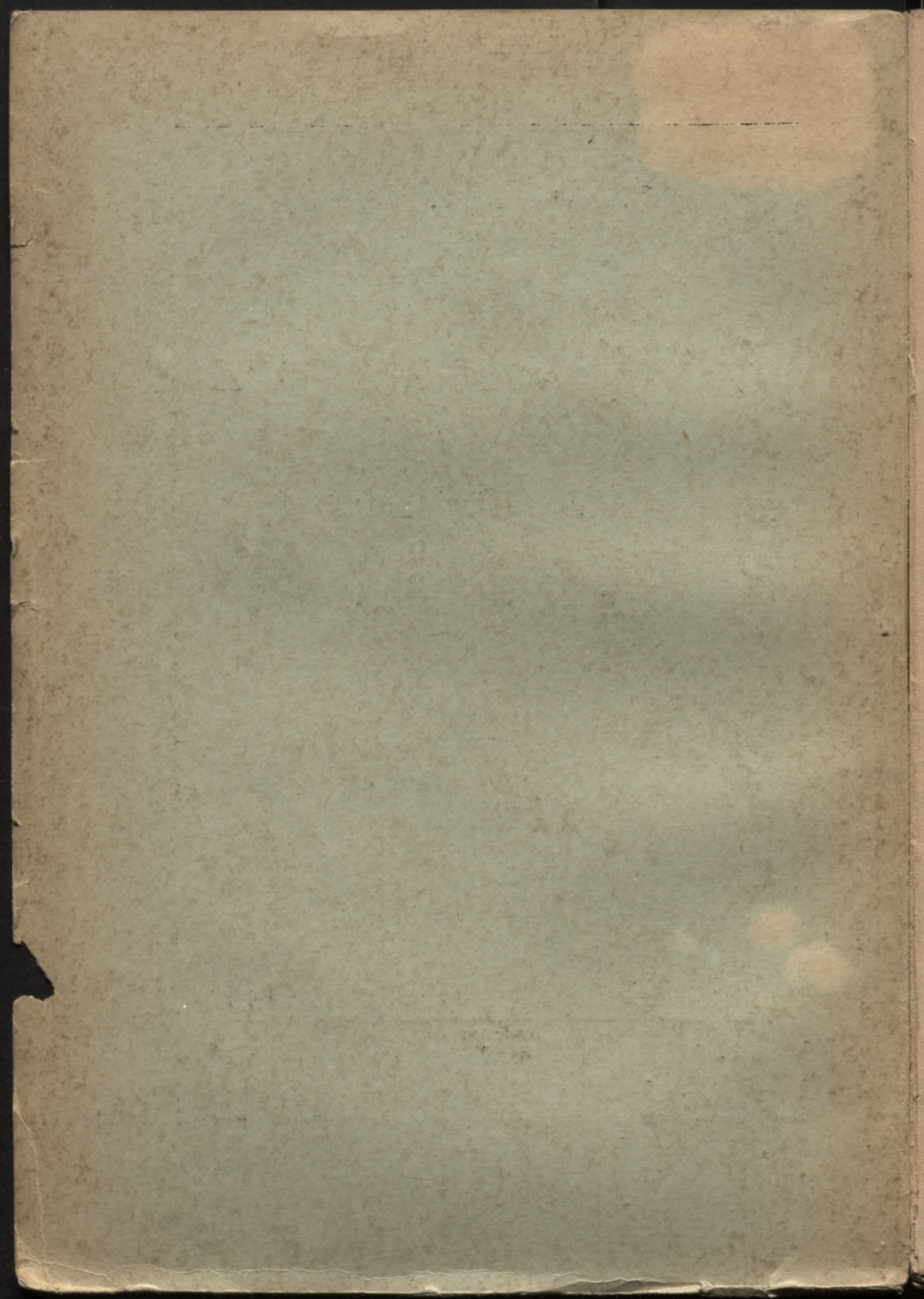
*

RĪGĀ

1933

Krājumā pie

A./S. V A L T E R S & R A P A

89-3
L 610

4
9

O. Nonācs un V. Šreiners

891048

Pēc 18. novembra

Tautas Padomes

locekļu

MEMUARI

*

RĪGĀ

1933

Krājumā pie

A./S. V A L T E R S & R A P A

~~19.9502~~ ✓ (E) (R)

~~249093~~ ✓

0305066209

„Latvju Kultūras” spiestuve, Rīgā, Tērbatas ielā 15/17

IEVADAM.

Jau 15 gadi pagājuši kopš Latvijas valsts proklamēšanas. Paies vēl otri 15 gadi un nebūs vairs starp dzīvajiem daudzu no tiem, kas pie Latvijas valsts nodibināšanas līdzī darbojušies. Izmiršot visai valsts dibināšanas laikmeta darbinieku paaudzei, būs arī izsīkuši vērtīgi vēsturisko materiālu pirmavoti, ciktālu šie materiāli paši nebūs atstāti rakstītā vai iespiestā veidā. Tamdēļ ikviens valsts dibināšanas laika darbinieks, vai arī tikai notikumu aculiecinieks ar savām īstenībai atbilstošām atzīmēm par tā laika notikumiem un parādībām būs izdarījis pakalpojumu vēsturniekam, kuŗš varbūt tikai tālākā nākotnē rakstīs Latvijas dibināšanas vēsturi jau uz atstāto nedzīvo dokumentu, sausu protokolu un nodzeltējušu aktu materiāla pamata. Personīgām atmiņām priekš vēlāku paaudžu vēsturnieka ir tā nozīme, ka viņas dod attiecīgam laikmetam vēsturisko kolorītu, kuŗā nedzīvais faktū materiāls atdzīvojas, un palīdz noskaidrot notikumu un parādību cēlonisko sakarību.

Par Latvijas valsts nodibināšanos, resp. par to notikumu norisi, kas noveda pie Latvijas valsts proklamēšanas, ir jau sakrājušies diezgan plaša literātūra, bet šoreiz publicējamās atzīmes, kuŗas vai nu dienas grāmatas veidā uzmesas vēl Tautas padomes sākuma periodā, vai arī nupat uzrakstītas uz dokumentu un atmiņu pamata, attiecas uz laikmetu, kuŗš mūsu vēsturiskā literātūrā ir vismazāk apgaismots — uz laikmetu, kuŗu Latvijas pagaidvaldība bija spiesta pavadīt ārpus savas galvas pilsētas — Liepājā, vai pa daļai izdaloties sevišķos uzdevumos ārzemes braucienos. Šajās piezīmēs ir apgaismoti ne tikai foreizējie smagie apstākļi iekšzemē, bet jo sevišķi pēcrevolūcijas laikmeta Vācijas attiecības pret topošo Latvijas valsti un pret latviešu bēgļiem, kuŗi 1919. g. sākumā Vācijā meklēja patvērumu.

raudzības, apsardzības rotu kareivjos zem lielinieku aģentu iespaida radās doma — uzstāties pret vāciešiem, pieslejšoties labāk lieliniekiem. Latviešu lielinieki, kas bija atstājuši Latviju 1918. g. februārī, sakarā ar Vidzemes okupāciju, pēc 1918. gada novembra apvērsuma Vācijā pacēla galvu un gatavojās ar Krievijas sarkanās armijas palīdzību nākt uz Latviju. Novembra vidū Maskavas latviešu lielinieku partijas vadoni nolēma sūtīt uz Latviju savus aģentus, kas sagatavotu ceļu viņu atnākšanai uz Latviju. Bija atklāts noslēpums, ka vācu okupācijas vara uz lielinieku aģentu ieplūšanu Latvijā raudzījās caur pirkstiem. Tāpēc nav brīnums, ka, baudīdami vācu varas labvēlību un izpildīdami Maskavas uzdevumus, lielinieku aģitātori mēģināja iespiesties jaunnodibinātās Latvijas nacionālās armijas pirmajās vienībās. Sevišķi labus panākumus viņi guva I. Rīgas apsardzības rotā, kur trūka virsnieku un spējīgu instruktoru, kas uzraudzītu lielinieku aģentu slepeno darbību. Tā bija savā ziņā organizācijas kļūda, kuŗu tūlī izmantoja mūsu kaŗaspēka pretinieki.

Mūsu pirmās kaŗaspēka vienības formējās pēc šķiru principa: no studentiem, kuŗu starpā bija arī vairāki virsnieki, formējās atsevišķa rota; no virsniekiem vien — atsevišķa rota, bet no deklarētā proletariāta — atsevišķas vienības — rotas. Pēdējās bija ļoti mazs virsnieku sastāvs. Ja aizsardzības rotām būtu piekomandēti vairāki virsnieki un piedzīvojuši enerģiski apakšvirsnieki — pietiktu pat ar dažiem apakšvirsniekiem — tad rūgšanas rotās, vai, pareizāki sakot — vienā I. rotā — nebūtu. Toreizējos apstākļos kaŗaspēka vienību noorganizēšanai pēc šķiru principa bija bez šaubām savas labās puses, un apstākļi to pat nepieciešami prasīja, bet nenovēršot augšā minētos trūkumus negatīvās sekas arī neizpalika.

Nekādas sacelšanās vārda īstā nozīmē latviešu rotās nebija, kā to gan vēlējās nostādīt vācieši.

Bija tikai zināmas pazīmes, ka rotas kareivji gatavojas nepaklausīt saviem virsniekiem. Lai tas atklāti neizpaustos, latviešu karaspēka vadība nolēma rotu izformēt, kas toreizējos apstākļos, attiecīga apbruņojuma trūkuma dēļ, nebija izdarāms ar saviem spēkiem vien. Nekādas pretošanās ar ieročiem rokā un nekādu upuru pie rotas apcietināšanas arī nebija. Ja rotā varēja ieviesties nepaklausības gars, tad tā zināmā mērā bija arī vācu 8. armijas vaina: viņa atļāva iebraukt no Krievijas Rīgā lielinieku aģentiem un neapgādāja latviešu vienības ar apģērbu un pārtiku, kas gan saskaņā ar līgumu bija viņas pienākums. Kā vienu, tā otru Rīgā ienākot lielinieku karaspēks ieguva kā kara laupījumu. Vēl jāatzīmē arī tas, ka Rīgas apsardzības rotas komplektējās nevis piespiedu, bet brīvprātīgo pieteikšanās ceļā.

*

Kad zem ienaidnieka pārspēka Latvijai uz laiku nācās zaudēt savu galvas pilsētu, kā arī lielāko daļu no savas teritorijas, Latvijas pagaidvaldībai savas darbības smagumpunkts bija jāpārceļ uz ārzemēm. Latvijas neciešamais iekšējais stāvoklis — atklātā ienaidnieka (lielinieku) uzbrukšanās un maskētā ienaidnieka (okupācijas varas) intriģu politika — pašas Latvijas dzīvības interesēs prasīja, lai par šo stāvokli tiktu informēta visa Eiropas demokrātija, galvenā kārtā neitrālās zemēs un sabiedroto valstīs. Kopenhāgena, Stokholma, Londona, Parīze bija svarīgākie sakaru punkti un sabiedriskās un politiskās domas centri, kuŗos Latvijai viņas nelaimē vajadzēja atrast atbalsi.

Pašus pirmos pasākumus ārzemju informēšanai par Latviju bija noorganizējusi jau Nacionālpadome. Tā Stokholmā jau pastāvēja informācijas birojs (faktiskais nodibinātājs Z. Meierovics, biroja vadītājs rakstnieks Kārlis Leviņš un darbiniece Elza Āntona jaunkundze; Latvijas pirmais

pārstāvis Zviedrijā bija K. Zariņš, pēc tam Fr. Grosvalds). Sakarā ar Latvijas pirmo ārzemes pagaidu pārstāvniecību rašanos, informācijas biroji nodibinājās arī Kopenhagenā (cand. jur. K. Ducmanis; pirmais Latvijas pārstāvis M. Liepa), Londonā (biroja vadītājs adv. J. Kēmanis, darbiniece Margareta Grosvalda jkdze; pirmais Latvijas pārstāvis — Z. Meierovics, pēc viņa G. Bisenieks) un Parīzē. Pilnīgi privāti informācijas biroji pastāvēja Šveicē — Bāzelē (Aleksandrs Liepiņš) un Oslo (Ārturs Vanāgs). Informācijas biroji šajā visgrūtākajā Latvijas tapšanas laikā spēlēja svarīgu lomu. Viņiem bija ne tikai jāinformē pa dažādām pasaules malām izkaisītie latvieši par notikumiem un mainīgo stāvokli topošā Latvijā, (Londonā, piemēram, informācijas birojs šajā nolūkā izdeva pat kārtējus biļetenus J. Kēmaņa vadībā, Pēterpilī pie Nacionālpadomes Līgotņu Jēkaba redakcijā iznāca „Ziņas par Latviju”), bet arī jāizklaidē aizspriedumi un gluži aplamie ieskaņi par latviešiem un Latviju, kādus ar zināmu nolūku ārzemniekos izplatīja vācu muižniecības aģenti. Stokholmā, piemēram, atradās īpaša muižniecības pārstāvniecība — „Baltijas delegācija“, kuŗa rīkojās ar bagātiem līdzekļiem un kuŗas uzdevums bija Eiropas sabiedrisko domu noskaņot pret demokratiskās Latvijas un Igaunijas valsts nodibināšanos. Londonā un Parīzē sparīgi strādāja vecās Krievijas diplomāti. Monarkistu, kadetu un pat sociālrevolucionāru politiķu domas izgāja uz Krievijas atjaunošanu viņas vecajās robežās. Pret šo iespaidīgo, Latvijas patstāvībai naidīgo propagandu ārzemēs vajadzēja allažin stādīt pretī faktus, kas atsedz patiesību un rada Latvijas patstāvības iegūšanai labvēlīgu noskaņojumu. Bija vajadzīgas informācijas brošūras svešās valodās; lielajos angļu un franču laikrakstos, tāpat neitrālo zemju presē, nācās polemizēt ar tendenciozo vai pavisam aplamo rakstu autoriem; noteicošās ārzemes ie-

stādēs un satiksmē ar iespaidīgām personām ikvienā izdevīgā gadījumā vajadzēja pielietot mutisku propagandu. Šajā virzienā ārzemēs jau pirms 18. novembra — Nacionālpadomes un Demokrātiskā bloka laikā un pat jau daudz agrāk — bija strādājuši vai tagad darbojās: V. Olavs (Pēterpils L.B.A.C. priekšsēdētājs, „Латвия“ Rainis un Aspāzija (Kastanjolā), J. Čakste („Die Letten und ihre Latvija“), Z. Meierovics, Arveds Bergs („La Latvia et la Russie“ — arī angļu valodā, „Latvijas starptautiskais stāvoklis“, „Lettische Zukunftsgedanken“), J. Goldmanis (Latviešu Nacionālpadomes ārlietu nodaļas priekšsēdētājs), Ādolfs Dobelis (Latviešu Nacionālpadomes sekretārs Pēterpilī), Francis Trasuns (L. Nacionālpadomes ārlietu komisijas loceklis Pēterpilī), Dr. M. Valters, J. Seskis („Maximalisme et Tirailleurs lettons“), K. Ducmanis („Letlands Tornevej“, raksts ievietots arī „La Revue Baltique“), Mārtiņš Liepa, J. Zālīts („Опустошение Латвии русскими войсками“), Aleksandrs Liepiņš (Šveices presē, miris 1929. g.), G. Bisenieks, V. Zāmuels (Londonā), K. Ozols (Z. Amerikā), Dr. Pauls Kalniņš (pa aplinkus ceļiem piegādāja materiālus par Latvijas pačiesiem apstākļiem vācu reichstāga neatkarīgo un sociāldemokrātu frakcijām), profesors Dr. phil. K. Balodis (Berlinē), profesors P. Šmidts (Vladivostokā, Sibīrijas un Tālo Austrumu Nacionālpadomes goda priekšsēdētājs), V. un M. Salnāji (V. S. — Sibīrijas un Tālo Austrumu Nacionālpadomes ārlietu nodaļas vadītājs), A. Švābe (S. un T. A. Nacionālpadomes sekretārs), Jānis Ozols (S. un T. A. Nacionālpadomes emisārs sakaru uzturēšanai ar sabiedroto armijām un Imantas pulka noorganizētājs), pulkvedis (tagad — ģenerālis) Kurels (S. un T. A. Nacionālpadomes kara nodaļas priekšnieks un pirmais Imantas pulka komandiers), P. Dardzāns (Troickas pulka komandiers), H. Āsars (Irkutskā, S. un T. A. Nacionālpadomes loceklis),

P. Ašmanis (Kopenhagenā), Ed. Virza, Kr. Bachmanis (Latvijas pārstāvis pie Ukrainas valdības Kijevā un pie citām valstīm Krievijas dienvidos), Mārtiņš Bruņenieks (Kijevas universitātes lektors, Latviešu Nacionālpadomes priekšstāvis pie Ukrainas centrālās Radas), J. Kreicbergs (Oslo), Austra Ozoliņ-Krauze (Šveicē), Anna Ķeniņ (Parīzē), H. Simsons (Londonā) un daudz daudz citi.

Parīzē kā toreizējo politisko notikumu centrā, kurā vajadzēja izšķirties arī Latvijas likteņim, darbojās Latvijas miera delegācija, kurās sastāvā atradās: J. Čakste, Z. Meierovics, J. Seskis, O. Grosvalds (šie četri pēc kārtas atradās delegācijas priekšgalā), M. Skujenieks, Felikss Cielēns-Cinis (visu Sibīrijas latviešu organizāciju priekšstāvis), J. Grišāns (Latgales pārstāvis), A. Bremers, V. Skubiņš, Dr. Mežciems u. c. Vēlāk no Londonas Parīzē ierodas arī Arvēds Bergs. Miera delegācijas memorands par Latviju franču un angļu valodās bija tā laika plašākais darbs par Latviju ar milzīgu informātorisku propagandas nozīmi. Parīzē izdodamā žurnālā „Révue Baltique“ (izdevējs A. Tupiņš) bez latviešu miera delegācijas locekļiem mūsu franču draugi, ievērojami Baltijas jautājuma pazinēji, rakstīja par Latvijas de jure atzīšanas nepieciešamību.

Augšā minētās vietas sabiedroto un neitrālo zemēs Latvijas pagaidvaldībai bija svarīgi atbalsta punkti viņas ārējās palīdzības meklēšanā 1919. g. sākumā un visā viņa pirmajā pusē.

Citādi tas bija ar Vāciju. Vācijā priekš Latvijas kādu propagandu uzsākt bija grūti, pat neiespējami — tā bija mūsu ienaidnieku zeme, ja arī ne oficiāli, tad faktiski tomēr. Mums naidīgā monarķistiskā Vācija ne uz brīdi nebija zaudējusi šai zemē savu iespaidu, pat tad ne, kad formālā vara te jau atradās demokrātijas rokās. Latvijas pagaidvaldība te varēja daudz, ja mēģināt kaut ko darīt Latvijas bēgļu likteņa atvieglošanai, sūtot uz šejieni savus pārstāvjus.

Lielinieku uzņēmāšanās Latvijai, pagaidvaldības un viņas karaspēka atkāpšanās no Rīgas uz Liepāju 1919. gada sākumā radīja bēgļu vilni Vācijas virzienā. Ja mums ir diezgan plaša literatūra par bēgļiem uz Krieviju pasaules kara sākuma gados (1915. g. otrā pusē), tad gluži nekas nav atklātībai zināms par bēgļiem pretējā virzienā gadus četrus vēlāk. Šis vilnis savos apmēros nevar mēroties ar bēgļu vilni Krievijas virzienā — latviešu bēgļi uz Vāciju 1919. gada sākumā skaitāmi simtos, kamēr bēgļus uz Krieviju 1915. gadā skaitīja desmitos un pat simtos tūkstošus, bet vieniem un otriem latviešu bēgļiem nācās mitināties stipri dažādos apstākļos. Gan latviešu bēgļiem Krievijā nācās dzīvot grūtos apstākļos, bet viņu stāvokli tomēr zināmā mērā atvieglāja tas, ka toreiz Krievijā uz latvieti raudzījās kā uz Krievijas patriotu, kas viņam garantēja daudz maz labvēlīgāku uzņemšanu, bet latviešu bēgļi Vācijā tika uzņemti ar vislielāko neuzticību, ja pat atklāti naidīgi kā no ienaidnieka zemes nākoši. Tas tamdēļ, ka Vācijas sabiedrisko domu latviešiem nelabvēlīgā virzienā iespaidoja Baltijas vācieši, kuri arī līdzīgi latviešiem Vācijā meklēja patvērumu un pie tam, protams, nesamērojami lielākā skaitā.

Priekš vēstures mainīgajiem apstākļiem raksturīgi ir tas, ka toreiz latvieši aizstāvību varēja atrast vienīgi jaunās Vācijas reprezentantos — sociāldemokratos un neatkarīgajos sociāldemokratos, kā arī pa daļai demokratos, t. i. tajās aprindās, kurās patlaban atkal ir galīgi cīņu zaudējušo stāvoklī. Ja šīs aprindas un viņu vadošās personas šajā sakarībā tagad nākas ar pateicību minēt, tad tas lai šīm aprindām un personām ir par morālisku gandarījumu.

Hitleriskā prese un nacionālsociālistu propagandas literatūra Versaļas miera līguma slēdzējus

un parakstītājus tagad apzīmē par vislielākiem Vācijas ļaundariem un par valsts nodevējiem. Bet no vēsturiskās patiesības tādi slēdzieni nav secināmi. Vācija faktiski nebija spējīga cīņu turpināt un viņas vienīgā izeja bija — sabiedroto diktēto miera līgumu parakstīt, lai nebūtu jāpiedzīvo Vācijas pilnīga okupācija. Nacionālsapulces vēsturiskā sēdē Veimārā, kurū visā viņas drāmatismā attēlotu lasītājs atradīs turpmākās piezīmēs, šī rūgtā patiesība vīrišķīgi tikusi atzīta.

Viss Veimāras laikmets tagad ar varu tiek izdzēsts no Vācijas vēstures; visi šī laikmeta varas vīri un darbinieki tiek likti pie kauna staba un padoti vajāšanām, koncentrācijas nometnes un pat nāves sodus neizslēdzot. Turpmākās piezīmēs lasītājs atradīs arī atbildi uz uzmācīgo jautājumu — kā izskaidrojama citkārt par spēcīgu turētās Vācijas sociāldemokratijas pilnīgā kapitulācija nacionālsociālisma priekšā, neizrādot pie tam pat kaut cik jūtamu pretestību. Šī atbilde būs tā, ka pie tam lielā mērā ir vainīga Vācijas sociāldemokratija pate, kuŗa nevienu soli nav pratusi izvest līdz galam, bet ir apmierinājusies tikai ar pussoljiem. 1918. gada revolūcija reakcionārās Vācijas varu faktiski atstāja nesalauztu, kuŗš apstākļis atriebās pašiem demokratijas aizstāvjiem vispirmā kārtā.

Atzīmes „Pēc 18. novembra“ ir uzrakstītas no diviem autoriem, bet viņas labi saderas kopā tamdēļ, ka viņas abas runā par vienu un to pašu tematu un laika ziņā viņas viena otru papildina. Mēs abi ar V. Šreineri, kā Tautas padomes locekļi, bijām sūtīti uz Vāciju ar vienādu uzdevumu, un kamēr man jau pašā darbā sākumā, frontes apstākļiem Latvijā grozoties, radās pavīsam cits uzdevums Latvijas ziemeļos, V. Šreineram uzsāktais darbs bija jāturpina Vācijā, kur viņam ar laiku radās daudz plašāki uzdevumi, nekā sākumā bija domāts. Ziemeļlatvijas 1919.

g. notikumi pie tam dzīvi atbalsojās Vācijā un iespaidoja arī to uzdevumu veikšanu, kādi vēlāk no pagaidvaldības un Tautas padomes bija uzticēti V. Šreineram. Man šajā vietā jāizsaka V. Šreintera kungam dziļa pateicība par viņa atsaucību uz manu uzaicinājumu uzrakstīt atmiņas par 1919. gada notikumiem. Inženiers V. Šreiners gan pats nebūdamas ne rakstnieks, ne žurnālists, kuram, kā viņš pats par sevi saka, „neesot grūtāka uzdevuma kā tas — kārtīgi avīzi izlasīt un pat vēstuli uzrakstīt“, ir ar savām piezīmēm devis tā laika notikumu lielisku attēlojumu. Viņa piezīmes ir arī spilgts dokuments par patiesi ļoļāla vācieša dziļo patriotismu, kādu viņš pierādījis Latvijas viskritiskākajā laikmetā.

Pēdīgi vēl kāds norādījums. Dienas grāmatu un piezīmes publicējot nav bijis nodoms rādīt, ka būtu kas sevišķi svarīgs padarīts savā laikā. Gluži otrādi — šis materiāls drīzāki var rādīt to, cik maz toreiz, kad Latvija nebija vēl ne no vienas valsts atzīta, ir varēts padarīt. Bet arī tam pašam mazumam ir bijusi sava nozīme. Neatļaidīga cīņa par to pašu mazumu radīja latviešu lietai piekritējus un draugus tur, kur to vismazāk varēja gaidīt. Tas, savukārt, klaidējā neuzticību un šaubas un augā aizvien lielāks to skaits, kas ticēja Latvijai un viņas nākotnei.

Ārzemēs vispāri sāka ar Latviju rēķināties un viņu respektēt tikai pateicoties mūsu armijas varonīgām cīņām un viņas uzvarām pār ienaidnieku, bet šinī laikā, 1919. gada sākumā, šī armija vēl tikai veidojās no vismazākiem pirmsākumiem, pārvarot pie tam pārdabīgas grūtības.

Tā arī no šī chaotiskā Latvijas valsts laikmeta pozitīvu varēs smelties tie, kas pozitīvām atziņām vispāri ir pieietami. No šīm piezīmēm varēs redzēt, ka Latvijai ir bijuši daudz smagāki laiki, nekā tie, kurus patlaban viņa pārdzīvo, un latvieši tomēr ir iznākuši kā uzvarētāji.

1933. gada novembrī.

O. Nonācs.

DIENAS GRĀMATA.

(29. XII. 1918. — 19. III. 1919.)

I. Rīgas atstāšana.

1918.

I. Rīgas aizsardzības rotas atbrūošana. Rīgas aizsargātāju neveiksmes pie Inčukalna. Rīkojums angļu flotei no Londonas — zemes iekšējās lietas neiejaukties. Pagaidvaldības lēmums — Rīgu atstāt.

29. decembris. Svētdiena. Ziņas par sagaidāmu lielinieku sacelšanos pieņem noteiktāku raksturu. Sazvērnieku centrs Rīgā, kur darbojas viņu nelegālā kara revolucionārā padome; tai bija starp citu sakari ar I. Latviešu zemes sargu rotu, kuŗā, pirmkārt, iekļuvuši lielinieki zem maskas, un kuŗā, otrkārt, padevusēs lielinieku aģitācijas iespaidam no ārienes. Te jau agrāk novērotas neuzticamības pazīmes, bet pēdējā laikā un sevišķi šinī svētdienā nākuši priekšā rupji kara disciplīnas pārkāpšanas gadījumi: kareivji atklāti pateikuši, ka viņi neies pret lieliniekiem uz fronti, bet paliks Rīgā. Virsniekiem un apsardzības ministram J. Zālīšam piedraudēts ar varas darbiem. Pagaidvaldība par stāvokli ziņo angļiem, kuŗu flote stāv Daugavas reidā un daži kuģi Daugavā pie Rīgas pils („Princess Margareth“), kā arī informē vācu kara vadību. Pagaidvaldība prasa nepaklausīgo rotu — atbrūnot. Angļu flotes vadība pirmā acumirkļī izrāda zināmu atturību. Lieta tā, ka militāro spēku virsvadība atrodas vācu rokās un tāpēc atbrūošānu var izdarīt vienīgi ar vācu kareivju palīdzību, tā tad lietas stāvoklis tāds, kuŗš prasa lielu uzmanību, jo pretējā gadījumā var notikt stipra nacionālo konfliktu saasināšanās. Pēc sazināšanās un vienošanās ar vācu kara spēka vadību tiek pieteikta

angļu flotes palīdzība nepaklausīgās rotas atbrūšanā*). Tiek nolemts, brīdināt iedzīvotājus par sagaidāmu šaušanu no angļu kuģiem ar lielgabaliem, bet vēlās vakara stundas dēļ tas tikai pa daļai ir iespējams. Pagaidvaldība noorganizē, cik tas iespējams, mutisku izziņošanu pa publiskas lokāliem, teātri, operu etc.

30. decembris. Ap pulkst. 7 rītā pilsētas iedzīvotājus modina artilērijas šāvieni: darbojas angļu flote. Nepaklausīgā rota nav sekojusi uzaicinājumam padoties. Uz signālu sāk darboties angļu lielgabali, vispirms dodami brīdinājuma šāvieni, kuŗu raķetes krīt taisni uz rotas kazarmēm (Suvorova, tagad Kr. Barona ielā Nr. 99, Garīgās skolas telpās). Pilnos šāvienus raida uz tukšiem laukumiem aiz pilsētas. Šaušana uz nemierniekiem atstāj pārsteidzošu iespaidu — viņi bez pretošanās noliek ieročus un slēgtās rindās nostājas uz ielas, lai vācu zaldātu apsardzībā tiktu aizvesti uz — citadeli. Pavisam 191 cilvēks, starp tiem kāds 10 privātcilvēku, kuŗi atbrūšanas brīdī vai pa ceļam apcietināti tamdēļ, ka ar savu izturēšanos pierādījuši sakarus ar lielnieciskajiem kareivjiem**). Visu rotu nav izdevies apcietināt, starp izpalikušajiem ir vairāki paši galvenie aģitatori. Acīmredzot, kaut kas par atbrūšanas nodomu ir ticis manīts un vadoņi uzmanības labā par nakti ir palikuši — ārpus kazarmēm. — Pēc

*) Attiecīgā apspriedē bija nolemts nepaklausīgās rotas atbrūšanu uzdot trim vācu dzelzdivīzijas un landesvēra, rotām kopā ar III. latviešu zemes sargu rotu, kuŗas mitekļis atradās tajā pašā namā, kuŗā bija novietota atbrūņojamā I. latviešu zemes sargu rota (Suvorova ielā Nr. 99), tikai vienu stāvu augstāk. O. N.

**) Japiezīme, ka vācieši savā aizrautībā bija apcietinājuši ne tikai I, bet arī III. latviešu zemes sargu rotas kareivjus, kuŗai bija uzdota I. rotas izolēšana naktī pirms tās apcietināšanas. Pēc „pārpratuma“ noskaidrošanas tās pašas dienas vakarā uz 8. armijas komandiera rīkojumu III. rotas kareivjus atsvabināja un vācu rotu komandiers visas III. rotas priekšā — atvainojās. O. N.

tam visu dienu miers pilsētā. Stīpras varas sajūta visiem nemiera elementiem liek nozust no ielas.

31. decembris. Aug cerības uz stāvokļa nostiprināšanos. Angļi piesola pastiprinātu palīdzību pilsētas un viņas tuvākās apkārtnes apsardzībai. Latviešu instruktoru *) un atsevišķā (studentu) rotā mošāks gars — tās gatavas tūlī stāties ar ieročiem pret lieliniekiem. Izziņo pilsētas apsardzības plānu. Apsardzībā piedalās kopēji — angļi, latvieši un vācieši. Angļi ne tikai ar ieročiem, automobiļiem etc., bet arī ar dzīvo spēku. Izsludina mobilizāciju. Viņas nolūks — iesaukt visus, pie ieročiem izlietojot tikai uzticamos pilsoņus, pārējos liekot darba bataljonos. — „Līdums“, kaut gan atturīgi, tomēr ne bez cerībām uzsāk jauno gadu. (Šim numuram tomēr bija būt — pēdējam.)

1919.

1. janvāris. Sliktas ziņas no Inčukalna: Rīgas aizstāvji — vācu karaspēka vienības, esot it kā apietas. Artilerijai zirgi apšauti. Uz ātru roku sper soļus zirgu rekvizīcijas organizēšanai pilsētā starp bēgļiem. Šīs lietas vadību uzdod agronomam A. Žeram. Dr. M. Valters sasaucis pie sevis žurnālistu apspriedi. Vienojas par savstarpēju sazināšanos un par ārienes informēšanu. Zirgu rekvizēšana pa tam izrādās par nevajadzīgu, jo šo vajadzību apmierinājuši jau vācieši. Agronoms A. Žers, kuŗš savos uzdevumos bijis pie vācu karaspēka vadības, no tūrienes atnes pagaidvaldībai slēgtā kuvērā kādu angļu ziņojumu. Tas uz reizi pārgroza visu situāciju. Angļu flotes priekšniecība ziņo, ka viņa nupat saņēmusi

*) Toreiz par instruktoriem sauca kā virsniekus, tā arī apakšvirsniekus. O. N.

rīkojumu no savas centrālās valdības Londonā, Latvijas, resp. Baltijas piekrastes zemju iekšējās darīšanās neieņemaisīties. Viss, kas darīts līdz šim, ir noticis uz angļu flotes vadības personiņu risku un iniciāīvi; var notikt, ka angļu flote jau pēc dažām dienām izbrauc jūrā, izpildot savus uzdevumus. Tanī pašā laikā vācu štābā pienākušas ziņas par ļauno stāvokli frontē: Rīgu sedzošās nodaļas pie Inčukalna esot pilnīgi sakautas. Atliekas atkāpjas pār Ropažiem uz Rīgu. Ulmanis izdabū tūliņ personiņu sarunu ar admirāli Sinkleru. Tas, gan acīmredzot ar nepatīkamām jūtām, ziņojumā teikto apstiprina arī mutiski. Pēc tam katra tālākas pretestības organizēšana, kā latviešu rotu sūtišana, mobilizācijas organizēšana Rīgā, atkrīt pate no sevis. Visas cerības zudušas, atliek tikai grūtais lēmums — par Rīgas atstāšanu. Tiek doti rīkojumi valdības personām un tiem politiskiem darbiniekiem, kuŗiem draud atriebība no lieliniekiem, pa visādiem ceļiem atstāt Rīgu. Kad tas viss izdarīts, Ulmanis viens pats paliek sēdot pie prezidija galda sekretarajā pagaidvaldības mitekļi. (Sakarā ar pēdējo dienu nedrošo stāvokli, valdība savu sēdekli no Aleksandra ielas Nr. 37 — tagadējā iekšlietu ministrijas namā — bija pārvietojusi tuvāk pilsētas centram, Pauluči ielas un Aleksandra bulvāra stūrī.) Tā viņu pēdējo reizi redzēju Rīgā, gan briesmīgu sāpju pārņemtu, bet ne satriektu; šo vīru, kuŗš šinī brīdī gan vissmagāki sajuta jauno pārbaudījumu un postu, kāds tagad veļas pār Latvijas valsti, kuŗas nodibināšanā viņas ministru prezidents bija ielicis visu sirdi un dvēseli.

Stāvokļa raksturošanas dēļ jāatiet dažas dienas atpakaļ. Pēc pirmās aizsardzības rotas atbrūnošanas, pie kam piedalījās vācu karivju nodaļas, vāciešu attiecības pret latviešiem, kuŗas jau tā bija ļoti saspilētas, krasi mainījās uz sliktu pusi. Ik uz soļa bija dzirdami pa-

strīpojumi no vācu puses, ka vācu kareivji ir afbrūņojuši latviešu dumpiniekus; ka vācieši ir izglābuši Rīgu. Okupācijas iestādes, sevišķi viņu zemākos organos un subordinētās amata personās, savās attiecībās pret pagaidvaldību kļuva tīri izaicinošas, likdamas manīt, ka viņas ar pagaidvaldību daudz nerēķinājas. Tā cietumu pārraugs, vācietis oberleitenants Hofmans, kurš vēl pašā pēdējā laikā bija izteicis gatavību un vēlēšanos palikt Latvijā un strādāt pagaidvaldības dienestā, kaut arī neatbildīgā amatā, tagad piepeši sarunā ar prokurora biedri advokātu O. Valdmani paziņojis, ka viņš nevienam citam cietumu pārzināšanas neatdod, ka viņš te ir tā persona, kas par apcietināto atsvabināšanu vai neatsvabināšanu noteiks, un nevis pagaidvaldība.

2. Liepājā.

Iedzīvotāju nervozais gara stāvoklis. Zemes reformas projekts. Pagaidvaldība pilnā sastāvā ierodas Liepājā. Incidents ar vācu kareivjiem stacijā. Tautas padomes locekļu un ministru prezidenta kopējā apspriede. Stāvoklis kļūst arvienu ļaunāks. Vācu okupācijas varas intrigas. Pagaidu valdība izdalās delegācijās uz ārzemēm. Uzdevumi atsevišķiem Tautas padomes locekļiem ārzemēs.

2. janvāris. Āsīņainā rīta blāzmā sārtojās Rīgas namu loģi zem sniega baltajiem jumtiem, kad sķeidzos uz piestāni, uz pēdējo kārtīgi aizejošo vilcienu. Mazās, gadu vecās meitiņas piepēšas saslimšanas dēļ sievai jāpaliek Rīgā. Norunātais vagonš padots; noteiktā laikā viņā sarodas visi apziņotie braucēji. Ir P. Sieceniēks ar dēlu, D. Rudzītis ar kundzi, A. Žers... Ar to pašu vilcienu brauc štābs. Pretī cerībām, ka vilciens noies ar pāris stundu nokavēšanos, kā bija dzirdēts, vil-

ciens noiet taisni laikā. Braucu pilnīgai nezināšanai pretī, tā pirmo reizi savā mūžā. Vagonā nevienu svešu neielaiž iekšā. Kareivji katru viegli noraida, piezīmēdami, ka tas sevišķs vagonš, valdības vajadzībām. Tā divi ēbrēji, kas bija iemanījušies iekšā, pašā pēdējā brīdī vēl bija spiesti vagonu atstāt. Pie Torņkalna stacijas, kur iēja no otras puses, piepeši atcērtas durvis un ar pilnu sparū iespraucas trīs jaunāki cilvēki: divi studentu uniformās, trešais vecāks, ar kažoka apkakli. P. Sיעעניעקס, kā parasts, mēģina tos atturēt, teikdams, ka tas sevišķs vagonš. Bet vecākais ienācējs negriež uz to vērību, tikai, paskatījies Sיעעניעקס, nicinoši norūc: „Ministri!“ un tad, saviem līdzienācējiem pamādams ar galvu, nosaka: „Sēžaties, biedri!“ Vēlāk tomēr izrādās, ka arī tie nav nekādi lielinieki, bet brauc tāpat bēgdami. Pa ceļam izrādās, ka ar šo pašu vilcienu brauc J. Janševskis, A. Benjaminš, Em. Elks (tagadējā Em. Benjaminš kdze), A. Kroders... Pēc Jelgavas vagonš un vispāri vilciens paliek stipri tukšš, jo visa pagaidvaldība līdz ar kanceleju un štābs paliek tepat Jelgavā. Liepājā iebraucām vēlu vakarā. Pirmā naktsmāja pie pazīstama pilsētas darbinieka A. Tikai ar zināmām pūlēm izdodas novietot visus ceļa biedrus, kur nu kuro. Izrādās, ka visa Liepāja jau viena vienīga bēglu nometne.

3. janvāris. Pietiek ar vienu dienu, lai smagi izjustu to nervozo gara stāvokli, kāds te valda. Kas te viss netiek sarunāts par politiku! Cik te katram par visu ko ir gatavs spriedums, kurš visus var savilkēt vienā: visādi varēja darīt pagaidvaldība, bet tikai ne tā, kā izdarīts! Nav ticības uz jauno valsti, katrs dreb tikai par savu likteni. Lai nebūtu laipnājiem mājiniem par apgrūtināšanu, jo iebraukušais radnieks tiem jau aizņemot vienīgo lieko istabu, atstāju savu kaktu un pāreju pagaidām dzīvot pie zobārsta Priedes, kur jaunā mājas māte stipri uzsver savu pienā-

kumu, iet bēgļiem pretī. Tieku uzņemts „uz bēgļa tiesībām“, t. i. par brīvu dodot istabu un uzturu.

4. janvāris. Jau agrāk atbraukušie pagaidvaldības locekļi, acīmredzot, stipri cieš zem Liepājas psiholoģiskā noskaņojuma iespaida. Kaut gan nekādas tiešas briesmas nedraud, tie ne par ko citu nerunā, kā tikai par tālākbraukšanu. Te jau kādu nedēļu nodzīvojuši radikāldemokrāti: R. Benuss, A. Birznieks, P. Juraševskis, bez tam J. Goldmanis. Pēdējais, kā allaž, tā arī šoreiz, nebeidz cerēt un dažādus plānus taisīt. Tautas padomes locekļu nelielā sapulcē ceļ priekšā zemes reformas plānu par bezzemnieku apgādāšanu ar zemi. To atzīst par pārstrādājamu un tad nekavējoši publicējamu, reizē ar to stājoties pie plāna realizēšanas, pagaidām ar to, ka uz vietas būtu sarīkojama anketa par zemes gribētājiem.

5. janvāris. Lielinieki tuvojas no Vecmuižas pusēs. Tā kā stāvoklis paliek nedrošāks un Jelgava tā kā tā ir pilnīgi nogriezta no visas pasaules un arī no savas zemes, tad pagaidvaldība šīs dienas vakarā nolēmusi no Jelgavas izbraukt uz Liepāju. Tā to paziņoja šodien ieradušies sūtņi. Telpas kareivjiem pilsēta sarīko kara ostā.

6. janvāris. Vakarā ar vilcienu ierodas pagaidvaldība pilnā sastāvā. Incidents ar vācu zaldātiem stacijā. Tie nav gribējuši cauri laist apbruņotu latviešu kareivju, apsardzības ministrijas pavadoņu, jo taisni šinīs dienās Liepājas gubernātors ir izdevis rīkojumu par to ieroču atņemšanu, par kuriem nav no vācu iestādēm atļaujas. J. Zālītis uzstājas asi pretī un konflikts būtu nenovēršams, ja ne Dr. M. Valtera veiklā izlīdzinošā iestāšanās un stacijas komendanta pretimnākšana, kurš pat turēja par vajadzīgu J. Zālīša priekšā — atvainoties. Izrādās, ka jau pirms tam, tūlīt pēc vilciena apstāšanās vēl vaģonā uz iekšlietu ministra rīkojumu apcietināts pazīstamais štāba kapitāns V. Ozols ar viņa brāli, bijušais „Iskola-

strela^(**) priekšsēdētājs, kurš tagad no lieliniekiem bēdzis un piedāvā pagaidvaldībai savus pakalpojumus, bet tā tos nepieņem. V. Ozols pie apcietināšanas izteicies, ka viņš taisni to gribējis parnākt, lai viņam pie izmeklēšanas būtu izdevība nākt ar taisnību klajā. Viņš tikai lūdzot vienu — nenodot viņu vācu kara vai civīlpriekšniecībai. V. Ozola nopratināšana nolikta tūlīn uz rītu. — Pagaidvaldības pusstacija nolikta Labdarības biedrībā, no kurienes notiek atsevišķu personu izdališana pa dzīvokļiem. Dr. M. Valteri pieņemu pie sevis, cerēdams uz savas mājas mātes viesmīlīgo pretimnākšanu (kauf gan tūlīn dabūju pārliecināties, ka esmu pārspekulējies, jo atļauju dabūju tikai uz vienu nakti). Līdz ar pagaidvaldību šovakar ieradusies vairāki Tautas padomes locekļi, kā: agronomi E. Bauers un P. Murītis, A. Klīve, K. Vanags, E. Feldmanis, kā arī daudzi pazīstami: P. Ašmanis, K. Skalbe, J. Akuraters, Ed. Virza...

7. janvāris. Notiek vispirms pagaidvaldības apsprišanās pilsētas valdes namā. Valdības sēdekli nosaka Lielajā ielā Nr. 8, bankas telpās. Pēc pusdienas ministru prezidents K. Ulmanis ierodas Tautas padomes locekļu apspriedē. Ziņo par stāvokli un par nākotnes izredzēm. Viņš piekrīt pilnā mērā Tautas padomes redzes stāvoklim, ka Tautas padomes locekļiem, pēc iespējas turoties kopā, ir jāpropagandē Latvijas valsts ideja ārzemēs. Latvijas valsts likteni var pielīdzināt Serbijas, Melnkalnes, Beļģijas liktenim. Bet tikai zināmā mērā. Latvijas valsts liktenis ir daudz nelabvēlīgāks. Serbija, Beļģija ir vecas, atzītas valstis. Viņas savu valstisko pastāvēšanu turpināja un varēja turpināt arī bez teritorijas. Serbijas valdība un tautas vietnieku nams — skupščina pārvietojās un turpināja darboties uz Korfu

*) Latviešu strēlnieku pulka izpildu komitejas krievu nosaukuma saīsinājums. O. N.

salas. Latvijas valstij nav tradīciju, arī viņas atzīšanas jautājums var tikt stādīts atkarībā no zināmiem noteikumiem. Tāpēc Latvijas Tautas padomes stāvoklis ir grūtāks, bet taisni tamdēļ viņai ir jo lielāki pienākumi. Valsts programma, Latvijas valsts idejas populārizēšana ir Tautas padomes uzdevums ārzemēs. Ar Latvijas teritorijas pazaudēšanu Latvijas valsts ideja nemirst. Miera konferencē viņai ir jādabū viņas juridiskā sankcija. Ulmanis apsola, ka pagaidvaldība gādās vispirms par to, lai Tautas padomes locekļiem vajadzības gadījumā būtu promaizklūšanas iespēja; uzaicina katru pēc savām spējām nākt pagaidvaldībai talkā un izpildīt bez ierunas tos pienākumus, kādus Pagaidvaldība Tautas padomes locekļiem uzliktu. Tautas padomes locekļi to apsolās. — Bažas rada ilgi izpaliekošais tvaikonis „Maiga“, ar kuru no Rīgas izbraukuši vairāki Tautas padomes locekļi.

8. janvāris. Pagaidvaldības lēmums izdot „Pagaidvaldības Vēstnesi“ Liepājā. Par redaktoru iecelts O. Nonācs. Redakcijā no pēdējā paredzēti Edm. Freijvalds, Ed. Virza.. Pēc 6 dienu ilgas braukšanas ierodas tvaikonis „Maiga“. Balasta trūkuma dēļ tas svaidīts pa jūru, nomaldījies no ceļa un pēdīgi to ievīlīs Liepājā kāds vācu kuģis. Ar „Maigu“ ieradās Tautas padomes locekļi: Ā. Ķeniņš, O. Valdmans, J. Bergsons, K. Bļodnieks etc. Tā tad patlaban Liepājā ieradušies sekoši Tautas padomes locekļi:

No Latviešu zemnieku savienības: 1. Ernsts Bauers, 2. Eriks Feldmanis, 3. Edmunds Freijvalds, 4. Vilis Gulbe, 5. Adolfs Klīve, 6. Pēteris Murītis, 7. Otto Nonācs, 8. Arturs Žers, 9. Kārlis Vanags.

No Sociāldemokratiskās strādnieku partijas: 10. Paulis Kalniņš, 11. Klāra Kalniņa, 12. Valdemārs Kalniņš, 13. Fricis Menders. (No sociāldemokrātiem neviens Tautas padomes locekļu apspriedēs Liepājā nepiedalās.)

No latgāliešiem: 14. Turkopuls.

No Latvijas demokratiskās partijas: 15. Jānis Bergsons, 16. Erasts Bitte, 17. Eduards Kirschfelds.

No Latvijas radikāldemokrātiem: 18. Juris Bebris, 19. Juris Zankevics.

No nacionāldemokrātiem: 20. Jānis Akuraters, 21. Jānis Bankavs (atvietoja ar Kārli Skalbi), 22. Kārlis Bļodnieks, 23. Atis Ķeniņš.

No republikāņiem: 24. Oskars Valdmanis.

No Latvijas neatkarības partijas: 25. Jānis Eikerts.

No vācu progresīvās partijas: 26. Vilhelms Šreiners.

9. janvāris. Stāvoklis kļūst jo dienas jo sliktāks. Pašu latviešu spēks vispāri nav tāds, uz kuŗu pilnīgi varētu palaisties. Arī te Liepājā ir bijusi jāizformē viena rota, tamdēļ ka viņa izrādījusies par šaubīgu. Pieteikšanās savvaļnieku pulkos vispāri — vāja. Angļi, no Liepājas aizbraukdami, atstājuši ieročus priekš 500 kareivjiem, bet viņu nesēju skaitu sadabūt drīzumā pilnu — nav cerību. Vācu okupācijas varas izturēšanās pret pagaidvaldību — bez respekta. Viņa, izsludinādama Liepāju aplenkšanas stāvoklī, koncentrē visu varu savās rokās. Neatzīst nekādas citas komandas, neskatoties uz to, ka tas ir pret Rīgā taisītās norunas noteikumiem. Latviešu kareivjus visādi šikanē: tiem aizliedz staigāt ar ieročiem, atsevišķus pulciņus pat apcietina. Lielinieki pa tam tuvojas. Uz vācu dzelzs divīzijas nodaļām, kā to kādu 200 sadumpošanās Jelgavā vēl lieku reizi pierādīja, pašauties pavisam nevar. Pagaidvaldība lemj par izdalīšanos delegācijās, Liepājā atstājot tikai pilnvarotus, kuŗi te paliktu līdz pašai pēdējai iespējamībai. Personu jautājums šodien vēl paliek neizšķirts. Nenogaidījuši šo izšķiršanos, no Liepājas ar kuģi „Hannover“ aizbrauc ministru biedri R. Benuss un A. Birznieks, kā arī tieslietu ministrs P. Juraševskis. Ar to pašu

kuģi aizbrauc abi Siecenieki, tēvs ar dēlu. Vēlāk izrādās, ka aizbraukuši arī Liepājas pilsētas galva A. Bērziņš, valdības pilnvarnieks Liepājas rajonā A. Kuršinskis, pilsētas valdes loceklis Meijers. Pēdējo pilsētas amata personu piepeša aizbraukšana pilsētā atstāj uztraucošu iespaidu.

Sakarā ar apdraudēto stāvokli, pagaidvaldība izdala uzdevumus dažādiem Tautas padomes locekļiem un arī dažām ārpus viņas stāvošām personām. Pirmais un galvenais punkts, caur kuģu ies bēgļi no Baltijas zemēm, ir — Stetina, kā pirmā kuģu pietātnes vieta aiz Liepājas. Viena daļa lūkos apmesties un izmitināties bēgļu laikā turpat uz vietas — Stetinā, resp. viņas apkārtnē, bet lielā daļa izkāps Stetinā tikai — tālākbraucot, kamēr no attiecīgām sūtniecībām apgādāsies ar atļaujām braukt uz citām valstīm vai zemēm: Dāniju, Angliju, Šveici, Franciju, Ameriku etc. Te tamdēļ vajadzīga Latvijas pagaidvaldības priekšstāvība, kas vispirmā kārtā gādātu par Latvijas bēgļu novietošanos un tālākpārvietošanos. Līdzekļu trūkuma dēļ, vismaz no sākuma, šai Latvijas valdības palīdzībai vajadzētu izteikties informācijā, dokumentu apgādāšanā, pasu vizēšanas paātrināšanā etc. Tā kā šē darišana būs lielā mērā arī ar Baltijas vāciešiem, tad lietas labā vēlams, lai viens pagaidvaldības priekšstāvis būtu vācietis. Tā kā Stetinā ir tikai konsulāti, bet nav sūtniecību, tad bēgļiem neizbēgami būs darišana ar Berlīni, kuģā tamdēļ nepieciešama sava pagaidvaldības pilnvarniecība. Informācijas ziņā un tāpat propagandas labā kā centrs izmantojama Šveice, ņemot palīgā tos latviešus Šveicē, kuģi šinī ziņā jau darbojušies agrāk. Galvenais politikas centrs, kuģš ir arī visu latviešu delegāciju gala mērķis, ir — Parīze. Uz šejieni jāpārceļas arī Latvijas valdības smaguma punktam, pēc tam, kad Latvijas teritorija viņai bija jāatstāj. Ap miera konferences delegātiem pulcināma padome, kas viņus apgādātu ar vajadzīgajiem ma-

teriāliem, kā arī vispāri pulcināmi spēki, kuŗi ar savām zināšanām, piemēram, ar valodu prašanu, varētu būt šādā vai tādā kārtā noderīgi. Pa-
gaidvaldība sevišķos augšā aprādītos uzdevumos
izrīko uz ārzemēm: O. Nonāci un V. Šreineri
uz Stetinu, kā pilnvarniekus sevišķi Latvijas bēgļu
lietās; E. Feldmani — uz Berlini; P. Ašmani — uz
Šveici un Edm. Freijvaldu ar Ed. Virzu — uz Pa-
rīzi. Sakārto papīrus, lai jau rītu dotos ceļā ar
tvaikoni „Ostsee“.

10. janvāris. Sagatavotā braukšana nevar no-
tikt, jo netiek uz kuģa, tamdēļ ka trūkst pa-
raksta no vācu zaldātu padomes. To dabūt vēl
pašā pēdējā brīdī izdodas V. Šreineram un E.
Feldmanim, kuŗi tad aizbrauc divi vien. Šī pra-
sība pēc zaldātu padomes paraksta uz izbraukša-
nas dokumentiem bija gluži jauna un tā pagaid-
valdībai vēl nemaz nebija paziņota, tāpēc pie
dokumentu apgādāšanas tas nebija ņemts vērā.
Uz nākošo dienu tiek gatavota aizbraukšana pa
dzelzceļu, jo kuģi paredzami tikai pēc dienām
četrām.

11. janvāris. Braukšana pa dzelzceļu arī ne-
iznāk, jo nedabū biļetes.

12. janvāris. Nervozitāte Tautas padomes lo-
cekļu starpā pieaug. Sevišķi nacionāldemokrāti
ar K. Bļodnieku un demokrāti ar E. Bitti, kā
arī republikānietis O. Valdmanis paliek ļoti ak-
tīvi pret pagaidvaldības it kā bezdarbību. Viņi
taisās nākt ar projektu par kādas lielākas aktī-
vitātes uzsākšanu, par vācu atbrūnošanu, par pār-
celšanos uz Ventspili, par Kuldīgas ieņemšanu,
par... Pretējai pusei nenākas grūti šos nereāli-
zējamus projektus atspēkot. Lieta tā, ka viss pa-
stāv spēka jautājumā, dzīvā spēka jautāju-
mā, bet mums, latviešiem, šī dzīvā spēka pat-
laban vēl nav. Viņš ir, bet izsaucams uz āru ta-
gadējā paguruma un apjukuma brīdī viņš nav,
kamēr nav kāda droša ārienes pabalsta, uz kuŗu

atbalstīties. Izrādās, ka svētdienas rītu aizbraukuši, acīmredzot pa ūdens ceļu, K. Ulmanis, J. Goldmanis, K. Puriņš, Lazdiņš jun., E. Freijvalds..., pavisam septiņi cilvēki. Vispārējais stāvoklis kļuvis tāds, ka pagaidvaldība Latvijas valsts labā vairāk var darīt, stāvojot tiešos sakaros ar sabiedrotiem. Tamdēļ valdības centram jāpārceļas uz ārzemēm. Ceļš ved caur Dāniju (Kopenhāgenu), kur ir tuvākā angļu sūtniecība, un kur tad arī būtu pirmā sazināšanās vieta starp pagaidvaldību ārzemēs un starp pagaidvaldības priekšstāvniecībām citās vietās aiz robežas. Kā pagaidvaldības priekšstāvji uz Dāniju tiek sūtīti K. Ducmanis un M. Cepurīts*). Uz vietas, Liepājā, paliek pagaidvaldības pilnvarotie: Dr. M. Valters, J. Zālītis un T. Hermanovskis. Šo pilnvaroto grūtākais uzdevums vispirmā kārtā bija — latviešu kareivju: studentu, instruktoru (virsnieku) etc. rofu likteņa izšķiršana. Lieta tā, ka zem tiem noteikumiem, kādus uzstāda vācu militārā priekšniecība Liepājā, nemaz nevar iet cīņā pret lieliniekiem, jo tas nesola ne mazāko panākumu, bet izceļot no Liepājas arī nevar, jo tā pati vācu okupācijas vara neļauj no Liepājas izbraukt vīriešiem vecumā no 18—45 gadiem. Vispareizāki būtu bijis, ja latviešu spēkus, cik viņu te Liepājā ir, varētu pārvietot uz Igaunijas fronti, kur jau ar panākumiem bija iesākusies ofensīve pret lieliniekiem. Ātrast šādu izdevību bija pagaidvaldības nodomā. Tanī nolūkā arī turēja brīvā tvaikoni „Saratov“ un uz vienu mēnesi nonomāja mazo tvaikoni „Maiga“. Bet vācieši arī šiem soļiem lika šķēršļus ceļā, jo manas aizbraukšanas brīdī tvaikoni „Saratov“ bija ieņēmuši vācu sargu zaldāti. Motīvs tāds, ka latviešu kareivji nedrīkstot braukt prom, tiem esot „jāsargā sava zeme“. Pagaidvaldība pro-

*) M. Cepurīts uz Dāniju neaizbrauc, bet paliek Liepājā vakanto ministriju lietu kārtošanai. O. N.

testē pie Vācijas sūtniecības. Pavisam uzticamu latviešu kareivju skaitu, ap ko toreiz lieta grāzījās, vērtēja ap 500. — Notiek galīga izšķiršanās par to, ka rītdien jābrauc pa dzelzceļu, lai ātrāk tiktu prom. Ceļa biedrs — A. Klīve. Biļeti apgādāt izdodas ļoti viegli. Viss tiek sagatavots ceļam — uz ārzemēm.

3. Ārzemēs.

Pa ceļam uz Berlīni. Pirmie iespaidi Vācijas galvaspilsētā. Spartakiešu cīņas Berlīnē. K. Libknehta un Rozas Luksemburg nogalināšana. V. Šreiners ziņo par latviešu bēgļu nelaipno uzņemšanu Stetinā. Aizstāvība jāmeklē pie zaldātu un strādnieku padomes. Vācu preses uzbrukumi. Pie Stetinas virsbirģermeistara Dr. Fr. Akermaņa. Atbilde Stetinas laikrakstiem. Juridiskās aizstāvības noorganizēšana. Stāvoklis mūsu frontēs uzlabojas. Mēģinājums nodibināt sakarus ar Vācijas demokrātisko presi.

13. janvāris. Biļete līdz Karalaučiem. Braukšana norisinās bez kautkādiem kavēkļiem. Bajoros pie robežas pavirša mantu aplūkošana, vai neved ieročus, un dokumentu apzīmogošana. Tā kā izrādās, ka Berlīnē stāvoklis patlaban nav tik bīstams, vilcieni iet uz turieni cauri un caur Berlīni braucot uz Stetinu var tikt gandrīz tikpat ātri, kā gar jūrmalu braucot, tad ceļa plāns tiek grozīts — braucam uz Stetinu caur Berlīni.

Aiz Bajoriem vilcienā satieku kādu bij. vācu gūstekni, kurš brauc no Rīgas. Lielinieki viņu saņēmuši gūstā Jelgavas-Jēkabmiesta rajonā. Iztaujāju viņu par Rīgas apstākļiem. Viņa nostāsts — cik nu uz to var paļauties — šausmīgs. Viņa gūstniecības biedri pēc necilvēcīgas mocīšanas visi nogalināti. Sisti ar šauteņu rezģaļiem, tad no ģīboņa modināti ar sniega palīdzību un

dauzīti atkal, kamēr bijuši beigti. Citadele esot pilna apcietināto. Visi Baltijas vācieši. Vai latviešu pilsoņi arī — droši nezināja apgalvot, bet viņš domā gan, ka esot. Ikdienas daudz nošaušanu. Pārtikas apstākļi esot briesmīgi. Vidusšķiru pilsoņiem esot jāiet uz ielas ubagot. Strādnieki iedalīti sarkanā gvardē vai pilsētas milicijā, kur maksā labu algu un dod tiesību uz produktiem. Sarkanā gvarde vedot izšķērdīgu dzīvi. Naudas (kerenku) visiem esot pulka. To ruļļos saritinātu nēsājot aiz jostas piesietu (!). Bieži esot redzama aina, ka tāds sarkanais gards, redzēdams nabaga sieviņu lūdzamies, ar šķērēm bramanīgi nogriež 20 vai 40 rub. un iedod tai, lai nopērk gabaliņu maizes. Nekustami īpašumi pilsētā vel neesot nacionālizēti. — Aiz Karalaučiem vilciennā satiekam Sanderus — Gediminu un Tāļivaldu un agrāko apsardzības ministra biedri — kapteini Grinberģi. Tas dodas uz dienvidiem, uz Deņikina armiju. Viņš brauc kā privātpersona, jo visi ministru biedru posteņi skaitās par atceltiem.

14. janvāris. Rītā tuvojamies Berlinei. Imponējošu iespaidu atstāj plašie nepārredzamie tūrumi. Kaut gan tikai 14. janvāris, uz tūruma redz jau aļam un mēslus vedam. Ar ar 3 zirgiem, tāpat arī vezumnieki visur brauc ar lielajām 3 zirgu orēm. Tās kā laivas. Berlinei tuvojoties pilnīgi izzūd nepatīkamā Rītprūsijas aina: lāsaino šņoru lauku vietā te viscauri drenēti, verstēm gaŗi plaši tūrumi. Aļams gluds kā drēbe.

15. janvāris. Vispārējs iespaids no Berlīnes — diezgan tukšs. Tas tā varbūt pēc Maskavas un Pēterpils, kurās bez šaubām ir daudz vairāk monumentālu vilcienu tā pieminekļos, kā arī masīvajās celtnēs. Un ļaužu raksturā sevišķi. No visa ka var manīt, ka Berline tagad nav nemaz Berline. Tā ir viscauri viena vienīga ļaužu nospjēstība un nabadzība, kas tagad redzama uz ielām, veikalu logos, iedzīvotāju sejās. Kā izbālējusi drē-

be, kuŗa daudz cietusi no lietus un saules. No visa ka var redzēt, — reiz ir bijis, bet tagad palicis tikai — Ersatz. Jūties tīri tā kā pazemots līdzī berlinieša noplukušā apģērba, viņa plānā maizes riecena, viņa izdzisušā skata dēļ. Bet Berline tomēr — dejo. Ik uz katra ielas stūra tevi aicina izkārtnes un vilinošās afixas uz five o'clock tea. Grāmatu veikalus apmeklējot pārsteidz ātrā sekošana dzīvei literātūrā. Visjaunākie pasaules notikumi novērtēti politiskās brošūrās. Tā kā uz dienas kārtības spartakisms, ļoti liela vēriba piegriezta Krievijas lielniecisma iztirzāšanai. Berline patlaban atrodas zem spartakiešu sacelšanās iespaida. Spartakiešu savādais cīņas veids: kaujās pa naktīm uz jumtiem. Tā ap plkst. 10 vakarā iesākas pilnīgas kaujas — šaujas ar šautenēm, ložmetējiem un pat — lielgabaliem. Pret rītu šaušana apklusē. Publika Berlīni atstājusi. Mēs iebraukuši viegli dabūjam istabas pirmajā viesnīcā pašā pilsētas centrā („Russischer Hof“). Publika tomēr ātri pierod pie jaunā stāvokļa. Panikas jau pavisam vairs nav, lai gan visur redz kara lauka pēdas; lai gan visur nostādīti ložmetēji un lielgabali. — Starp pieminekļiem visvairāk uzkrīt un atmiņā iespiežas Hindenburga statuja Uzvaras alejas galā, un proti ar savu — bezgāršību. Tā stipri atgādina Aleksandra III. pieminekli Pēterpilī, tikai to vēl stipri pārspēj ar savu neveiklību un smagumu figurā.

16. janvāris. Šī diena nes pārsteigumu. Pusdienas laikraksts „B. Z. am Mittag“ iznēsā sensationēlo ziņu, ka spartakiešu vadonis Dr. K. Libknechts bēgot nošauts un viņa biedrene Roza Luksemburg puļa nolinčota. Ziņa zibenātrumā izplatās pa pilsētu: to viens otram stāsta kā augšāmcelšanās vēsti. Šī sajūsma berliniešos par lielnieku vadoņu nāvi, liekas, nepārprotami rāda, ka Vācijā lielniecismam neiet nekad ar tādu uzvaras gājienu kā Krievijā!

Plkst. 8 vakarā iebraucu Stetinā. Tūlīņ pēc galvas pilsētas viņā jūties kā aprīnča pilsētā, neskatoties uz to, ka Stetina ir ostas pilsēta ar 250.000 iedzīvotājiem un tanī ir 3 kuģu būvētavas. Pilsēta bēgļu pārpildīta, galvenā kārtā ar vāciešiem no Latvijas un Igaunijas. To esot kādi 3000. Istabu tomēr izdodas dabūt pašā pirmajā viesnīcā „Grüne Schanze“ Nr. 3 pie Milera.

17. janvāris. Satiekos ar saviem biedriem V. Šreineri un E. Feldmani, kuŗi te Stetinā pavadījuši jau 5 dienas. Izrādās, ka Stetina viņus un vispāri latviešu bēgļus ir saņēmusi ļoti neviesmīlīgi, pie kam vainīgi ir — Baltijas vācieši. Viņu adatas dūrienus vispirmā kārtā ir nācies izbaudīt V. Šreineram par to, ka viņš turas latviešu pusē, stāvēdams par izlīgšanas politiku. Te īsumā V. Šreineram nostāsts par to, kas iepriekšējās dienās Stetinā piedzīvots: Svineminde kuģa kapteinis paziņojis, ka no Stetinas viņam pienākusi pavēle uzdot, cik nevācu pasažieru atbraukuši ar tvaikoni no Liepājas. Tamdēļ kapteinis griezies pie V. Šreineram un E. Feldmana kā pie Latvijas valdības priekšstāvjiem, ar lūgumu uzdot šādu pasažieru sarakstu. Tas ticis izdarīts. Te latviešu vārdi: advokāts Viktors Bekkers; namu īpašnieks Jānis Dāvis; Kārlis Dajevskis, tirgotājs no Pleskavas; Karlīne Dajevskis, tā sieva; Evalds Dajevskis, 4 gadus vecs; Otto Salenieks, desu fabrikas īpašnieks no Ostrovās; Kārlis Balodis, fabrikants Mālpē; Dāvids Ozols, muižas pārvaldnieks no Visikuma, Vidzemē; Verners Ozols, iepriekšējā dēls un Helmutš Ozols — tāpat. Bez tam daži latvieši, redzēdami, ka latviešus sevišķi grupē, uzdevušies par vāciešiem. Vācu listē uzņemti arī krievu pasažieri, starp tiem 3 virsnieki no Ziemeļu armijas un kāda dāma, virsnieka kundze. Saraksts nodots kapteinim. Latviešu bēgļi nav nemaz noļauti no kuģa. Izrādījies, ka Stetinā jau pastāv

un darbojas kāda „Baltijas komiteja“, kuŗa gādā par vācu tautības bēgļiem. Par viņas pārstāvi uzstājies citkārtējais Rīgas politehnikas profesors Stegmans, taģad jau Vācijas pavalstnieks. V. Šreiners uzstājies pret tādu bēgļu šķirošanu pēc tautībām, jo viņa kā Latvijas valdības pārstāvja pienākums esot iestāties vienlīdzīgi par visu tautību Latvijas bēgļiem. Šajā pašā gadījumā pie bēgļu saņemšanas klāt bijis arī Vācijas valdības pārstāvis, valdības asesors fon der Lūhe. Šim pēdējam no Baltijas komitejas puses, V. Šreineram dzirdot, aizrādīts, ka Baltijas muižniecība ar Vācijas valdību esot vienojusēs, ka tikai Baltijas vācu tautības bēgļi Vācijā baudīšot patvēruma tiesības (Asylrecht). Velti bijuši V. Šreineram aizrādījumi, ka muižniecībai Latvijas bēgļu lietā nav noteikšana, pēc kam viņš griezies pie Pomerānijas virsprēzidenta Dr. Michaelis'a (bijušais valsts kanclērs). Dr. Michelis's atsaucies uz lielinieku briesmām, bet no savas puses tomēr apsolījis gādāt, lai netiktu darīta starpība starp vācu un latviešu bēgļiem. Pirmā nakts tomēr visiem latviešu bēgļiem bijusi jāpavada uz kuģa stingrā policijas apsardzībā. Turpat palicis arī V. Šreiners. Otrā dienā latviešu bēgļi pārvietoti uz Šillera skolu, kuŗā bijuši novietoti visi agrākie bēgļi no Baltijas. V. Šreiners pats gribējis ar savām mantām pāriet uz privātdzīvokli pilsētā, kuŗu pa tam E. Feldmanis bijis sameklējis sev un V. Šreineram, bet — atkal jauns pārsteigums — V. Šreineram esot jāpaliek pie bēgļiem visu laiku — tāds esot virsprēzidenta vietnieka bēgļu komitejā, valdības padomnieka Šmēlinga rīkojums! Latviešu bēgļiem joprojām esot jādzīvo stingrā policijas uzraudzībā un tiem esot noliegts noņemt pilsētā atsevišķus dzīvokļus. Kad V. Šreiners par šo lietu gājis pie Šmēlinga izskaidroties, tas atsaucies uz virsprēzidentu Dr. Michaelis'u, kuŗš to tā gribot. Atiecībā uz sevi V. Šreiners arī apmierinājies, do-

dams pat parakstu, jo baidījies, ka pretējā gadījumā Vācijas valdības iestādes latviešu bēgļiem nesniegs pat nekādu palīdzību. Bet kad valdības padomnieks Šmēlings prasījis, lai arī otrs Latvijas pagaidvaldības pārstāvis E. Feldmanis pārvietojas bēgļu nometnē, tad abi nolēmuši griezties dēļ palīdzības pie zaldātu un strādnieku padomes. Te tūlīn apsolīts, ka nepielaidīs to, ka ar latviešu bēgļiem valdība apietas sliktāki nekā ar vācu tautības bēgļiem. Uz zaldātu un strādnieku padomes ierosinājumu 17. janvārī notikusi apspriede pie ekselences Michaelis'a, kurā kā strādnieku un zaldātu padomes pārstāvis bijis klāt viņas otrais priekšsēdētājs Horns (neatkarīgais sociāldemokrāts), tālāk abi Latvijas pārstāvji, kā arī Liepājas pilsētas galva A. Bērziņš un ministra biedrs R. Benuss, kuri ņēmti uz apspriedi līdzī tamdēļ, ka viņiem Šmēlings devis pavēli Stetinu visdrīzākā laikā atstāt. Horns izskaidrojis virsprezidentam, ka Šreiners un Feldmanis griezušies pie zaldātu un strādnieku padomes tamdēļ, ka iestādes sagādājot latviešu bēgļiem grūtības, liekot viņus zem policijas uzraudzības, neļaujot viņiem ņemt patstāvīgus dzīvokļus un pat domājot visus latviešu bēgļus vest uz Strālzundu, uz kādu kopīgu bēgļu nometni (ko valdības padomnieks Šmēlings Latvijas pagaidvaldības priekšstāvjiem dienu iepriekš oficiāli paziņojis). Latvijas pagaidvaldības priekšstāvji griezušies pie zaldātu un strādnieku padomes tamdēļ, ka iestādes nav ievērojušas Vācijas sūtņa (pie Latvijas valdības) A. Vinnīga ieteikšanas rakstu — visur pašķirt šiem priekšstāvjiem ceļu un viņus pabalstīt. Horns zaldātu un strādnieku padomes vārdā pieprasījis, lai tiktu tūlīn atcelti visi valdības padomnieka Šmēlinga ierobežojumi un lai ar latviešiem Stetinā tāpat apietos kā ar Baltijas vāciešiem, jo visi viņu pāri esot kārtībā.

Teikto apstiprinājuši arī Latvijas pārstāvji.

Pēc ziņojumu uzklaušanās virsprezidents Dr. Michaelis's apspriedi pārtraucis ar motīvējumu, ka viņam lieta jāpārbauda, un nolīcis apspriedes turpinājumu tai pašā dienā plkst. 1.

Plkst. 1 pie virsprezidenta bijuši sanākuši: abi Latvijas pagaidvaldības priekšstāvji, valdības padomnieks Šmēlings, Liepājas pilsētas galva A. Bērziņš un bij. ministra palīgs R. Benuss. Michaelis's nolasījis kādu telegramu no Berlīnes valdības, kurā bijis paziņots, ka nav darāma nekāda izšķirība starp vācu un latviešu tautības bēgļiem, bet ka iestādēm ir gan jāspēr zināmi soļi pret lielniecisma briesmām. Pēc šīs telegramas nolasīšanas virsprezidents Michaelis's paziņojis, ka latviešu bēgļu jautājums tagad esot viegli nokārtojams, ka tie bēgļi, kuri līdz šim Stetinā ieradušies, neesot sūtāmi projām, bet viņiem tikai pie policijas esot jāpierakstās un jāizrakstās. Policijas uzraudzība tiekot atcelta, pie kam valdības padomnieks Šmēlings paziņojis, ka viņš nemaz neesot devis tādu rīkojumu, lai policijas uzraudzība tiktu izdarīta attēlotā kārtā un ka tas esot noticis viņam — nezīnot. — Abas puses ar to apmierinājušās. Šo iznākumu V. Šreiners paziņojis latviešu bēgļiem Šillera skolā.

18. janvāris. Kā pagaidvaldības priekšstāvis Stetinā uzsāku darbību. Vispirms kopā ar Šreineri ejam uz Šillera skolu, kur sev par lielu pārsteigumu dabūjām dzirdēt, ka neskatoties uz iepriekšējās dienas vienošanos un norunu pie virsprezidenta Michaelis'a, valdības padomnieks Šmēlings vēlu vakarvakarā uz pašem līcis uzrakstu, ka latviešu bēgļiem visā drīzumā Stetina jāatstāj, un nav atļāvis viņiem pāriet uz privātiem dzīvokļiem. Te kāds uzspiesto solījumu paraugs:

Baltijas palīdzības komiteja, Stetinā 17. I. 19.
Vidzemnieks Pēteris Eglītis apņemas Stetinu atstāt vēlākais 27. janvārī. Viņa aizbraukšanai

uz Libeku nekādi kavēkli nestāv ceļā. Virs-
prezidenta referents Baltijas bēgļu lietās.

f. Šmēlings, valdības padomnieks.“

Pēc tam abi dodamies uz zaldātu un strād-
nieku padomi valdības namā, kur uz nama tre-
pēm nejauši sastopam valdības padomnieku Šmē-
lingu pašu, kurš patlaban iet prom. Uz mūsu
jautājumu, kā tas iespējams, ka latviešu bēgļiem
ir noteikti tik īsi termiņi un viņiem nav atļauts
ņemt privātu dzīvokli, valdības padomnieks
Šmēlings atbild, ka viņš bēgļiem devis ap 10
dienu ilgus termiņus (līdz 27. janvārim) un ka
bēgļi paši esot ar to mierā bijuši un viņš domā-
jot, ka šis laiks arī esot pilnīgi pietiekošs pa-
pīru sagādāšanai; pēc viņa domām neesot vērts
šīnī īsajā laikā vēl ņemt īpašus dzīvokļus. Mēs
ar šādu virsprezidenta vakarējo rīkojumu iztul-
kojumu neesam apmierināti un sakām, ka mēs
šīnī lietā spersim tālākus soļus. Pēc tam doda-
mies tūlīn pie zaldātu padomes, lai to pamu-
dinātu vēl noteikti iestāties pret latviešu bēgļu
nerrošanu un šīnī lietā iecelt sevišķu priekšstāvi
no zaldātu padomes bēgļu komitejā, kuram tad
nāktos strādāt roku rokā ar mums. Priekšlikums
principā tika pieņemts un Horns apsoliņās šo lietu
likt galīgai izšķiršanai priekšā šī vakara zaldātu
un strādnieku padomes sēdē. Šīnī pašā reizē lū-
dzām un mums katram uz sava vārda tiek laipni
izgatavota šāda zaldātu un strādnieku padomes
apliecība:

„Stetinā, 18. janvārī 1919. g.

Otto Nonāca kungam, Latvijas pagaidval-
dības priekšstāvim, sarunu vešanai ar valsts
iestādēm atļaujams uzturēties visās attiecīgās
pilsētās. Viņam visur sniedzama aizsardzība un
palīdzība.

Stetinas strādnieku un zaldātu padome.
Parakstījis: Hermans.“

19. janvāris. Kā raksturojums tam, kā zināmas Baltijas vācu aprindas izturas pret tiem vāciešiem, kuŗi arī latviešu bēgļu likteni grib aizstāvēt, un kādus līdzekļus pret tādiem vāciešiem laiž darbā, moder sekošais atgadījums. V. Šreiners bija atradis sev privātdzīvokli kāda pazīstama virsnieka ģimenē un ar savām mantām jau nobrauca no Šillera skolas, atstādams te birojā savu jauno adresi. Bet kad viņš nobrauca jaunajā dzīvoklī, viņam nama māte gluži pārsteigta ziņoja, ka viņai nupat no bēgļu komitejas biroja telefonēts, Šreineru neuzņemt pie sevis, pirms no bēgļu komitejas viņai nebūšot sniegts sevišķs paziņojums. Laimīgā kārtā Šreiners vēl tanī pašā vakarā varēja satelefonēt valdības asesoru fon der Lūhi un dabūt no viņa izskaidrojumu. Fon der Lūhe paziņoja, ka viņš par šo gadījumu gluži nekā nezina, un apsoliņās tūliņ paziņot dzīvokļa īpašniecei, ka pret Šreineru uzņemšanu dzīvoklī nav nekādu ierunu, kas arī notika. Kas telefonisko brīdinājumu bija izdarījis — to neizdevās sadzīt.

Baltijas vācu pirksts sāk parādīties arī laikrakstu musināšanā pret latviešiem. 17. janvāra numurā „General-Anzeiger'ā“ parādās šāds iesūtījums:

„Kāds mūsu avīzes lasītājs piesūtījis mums vēstules norakstu, ar kuŗu viņš griezies pie vietējās Baltijas komitejas. Vēstulē teikts, ka Baltijas bēgļu starpā, kuŗus mēs viesmīlīgi uzņemam, atrodoties arī latvieši un igauņi, kas kā lielinieki šeit ielavījušies un nepavisam nav vācu draugi. Rakstītājs prasa, lai šos laudis uzrauga un tūliņ sūta atpakaļ. Mūsu iestādes šo brīdinošo aizrādījumu droši vien ievēros.“

Citā Stettinas laikrakstā, „Stettiner Abendpost“, 19. janvārī parādās vēl nejdzīgāks iesūtījums: „Igauņi un latvieši. Mūs lūdz publicēt

sekošo brīdinājumu mūsu iestādēm, kuŗu apakšā parakstījies iesūtītājs nodevis arī vietējai Baltijas bēgļu komitejai:

No aculieciniekiem es zinu, un to pierāda arī šejienes bankās izkārtie uzsaukumi, ka šeit ar vācbaltiešu bēgļiem no Rīgas pienākušie kuģi atveduši arī lielu skaitu latviešu un igauņu, par kuŗiem vācu iedzīvotāji lai gādā tāpat, kā par vācbaltiešiem. Nemaz jau nerunājot par to, ka ar šiem kuģiem pie mums ielavijušies daudzi lielinieki, — vai tad mūsu iestādēm nav skaidrs, ka mūsu karaspēka līdz šim okupētās Baltijas provincēs latvieši un igauņi bija mūsu lielākie ienaidnieki? Vai tad mēs gaŗajos kaŗa gaŗos, kas nesuši mūsu tēvijai tik daudz nelaiimes, vienmēr vēl neko neesam mācījušies?

Latvieši un igauņi vienādā mērā bijuši pret mūsu karaspēku viltīgi un es pats, kas esmu stāvējis pozīcijās pie Jelgavas un Rīgas kā baterijas komandiers, dabūju iepazīties ar latviešu sliktu, ļauni-viltīgo raksturu, tiklab frontē, kā arī pēc pamiera, kad mēs, izpildot policejiskus uzdevumus, Vidzemē nācām tuvākos sakaros ar civīliedzīvotājiem. Kas apgrūtināja mūsu karaspēkam atkāpšanos no Baltijas provincēm, rīkojot uzbrukumus no paslēptuvēm u. t. t., un kas tagad tur piekopj lielniecismu, kas slepkavoja un aplaupīja vācu iedzīvotājus 1918. gada pavasarī pirms mūsu ienākšanas un kas tagad valda Rīgā un citur ar šausmīgu teroru? Latviešu un igauņu bandas!

Un šo tautību piederīgos lai mēs tagad viesmīlīgi uzņemam pie sevis? Šie ļaudis grib pie mums zvejot duļķainā ūdenī. Tvaikoņi no Rīgas tak devuši viņiem tik ērtu izdevību nokļūt pāri robežai. Mēs, vācieši, kas paši esam lielākā trūkumā un postā, gribam sniegt pa-

balstu un patvērumu saviem brāļiem un māsām no austrumiem, cik tālu tas ir mūsu spēkos, bet šiem latviešiem un igauņiem — nekad!

Vācu iestādes, mostaties! Ir pēdējais laiks, atsvabināt mūsu tēviju no šiem ienaidniekiem; kamēr nav par vēlu, aizvāciet viņus prom uz turieni, no kuŗienes tie nākuši.

B. Kastens.“

Telegrafējam uz Liepāju Dr. M. Valteram, lai paziņo, cik latviešu bēgļu brauc ar sagaidāmo tvaikonī „Hannover“.

20. janvāris. Otrā dienā pienāk diezgan neskaidra telegramma, kuŗa uz pieprasījumu nedod pietiekošu atbildi. Profī:

„Dānijas konsulāts Stetinā, Pöllitzerstr. 8, Noņācam-Šreineram.

Liepājā 20. I. 19.

Hannover izbraucis pirms telegrammas saņemšanas, datus turpmāk telegrafēsīm iekšlietu ministrs Dr. Valters.“

Uz Šreineru telefonisku pieprasījumu valdības padomnieks Šmēlings 20. janvāra rītā deva pavisam dīvainu atbildi. Uz jautājumu, cik ilgi tvaikonis „Hannover“ paliks Svinemindē un cik uz viņa būs latviešu, atbilde bija tāda, ka ar tvaikonī „Hannover“ nebrauc neviens latvietis un Latvijas pagaidvaldības priekšstāvjiem nav tāpēc nemaz uz Svinemindi jābrauc. Šo paziņojumu uzņēmām kā tīšu maldināšanu un tamdēļ apņemamies vēl šinī pašā dienā braukt uz Svinemindi. Pirms tam vēl aizejam uz zaldātu un strādnieku padomi Stetinā, Tur vislielākā pretimnākšana. Horns, Šauers, Michels, Hermans. Raksturīgi, ka Latvijas pilsoniskos bēgļus tā ja ne vajā, tad vismaz šikanē pilsoniskie Vācijas valdības ierēdņi un šiem pilsoņiem jāmeklē un viņi atrod vislaipnāko pretimnākšanu pie zaldātu un

strādnieku padomes, kuŗā noteicošais vārds ir neaŗkarīgājie m sociāldemokratiem! Par augstāko provinces valdību virsprezidenta Michaelis'a personā nav nekas slikts sakāms. Tas grib būt vismaz korekts un humāns. Tamdēļ arī starp viņu un zaldātu un strādnieku padomi ir iespējama kopdarbība.

Plkst. 2,37 dienā aizbraucam ar Šreineri uz Svinemindi pretīm bēgļiem, kuŗiem jāpienāk no Liepājas. Tur dabūjām zināt, ka tvaikonis „Hannover“ pa tam jau atbraucis uz Stetini ar nedaudz bēgļiem, bet lielākā daļa palikusi tepat Svinemindē. Satiekam nejauši Apsīti no Ērģemes, kuŗš arī braucis ar šo kuģi. No viņa dabūjam zināt, ka ar šo kuģi atbraukuši 50—60 latvieši, no kuŗiem daļa palikusi tepat Svinemindē. Atbraukuši arī agronomi E. Bauers un A. Žers, bet kur tie palikuši — nav zināms.

21. janvāris. Griežamies pie vietējās zaldātu un strādnieku padomes. Uzņemšana tāpat kā Stetinā — pretimnākoša. Priekšsēdētājs Šmits gan piezīmē, ka viņam Sibīrijā gūstā esot nācijas pārliecināties par latviešu un igauņu naidu pret vāciešiem. Viņi te tomēr turot par savu pienākumu visiem, bez tautību izšķirības, sagādāt Vācijā patīkamu uzturēšanos. Padome apsoliĶa mums savu pabalstu gādībā par bēgļiem un mums pašiem, katram uz sava vārda, izdeva sekošu aplicību:

„Šis aplicības turētājs, Otto Nonāca kungs, Latvijas valdības pilnvarots priekšstāvis, Latvijas bēgļu novietošanas un tālākpārvaŗdāšanas nolūkos ceļo no Stetinas uz Svinemindi un tās apkārtni un atpakaļ uz Stetinu, skatoties pēc vajadzības. Viņam atļaujams uzturēties visās vietās un sniedzama aizsardzība un palīdzība.

Svinemindē, 21. janvārī 1919. g.

Svinemindes strādnieku un zaldātu padome.

Parakstījis: Šmits.“

22. janvāris. Ar tvaikoni atbraukuši atpakaļ uz Stetinu, pārliecināties, ka valdības padomnieks Šmēlīngs, izlietodams mūsu abu prombūtni tos 20 latviešus, kuŗi no Svinemīndes bija atbraukuši uz Stetinu, divas dienas un divas nakts bija licis internēt uz kuŗa un pēc tam bija gribējis tos sūtīt atpakaļ uz Svinemīndi, vai pat uz Liepāju. Pēdīgi lieta, pateicoties arī zaldātu padomes ierunām, pie kuŗas bija griezušies atbraukušo priekšstāvji P. Ašmanis, Vāgners jun. un Liepājas pilsētas galva A. Bērziņš ar R. Bernusu, bija beigusēs ar to, ka latvieši vienkārši bija nokāpuši no kuŗa un visiem latviešiem dots īss termiņš — 1—2 dienas, kuŗā no Stetinas jāaizbrauc. Tanī pašā dienā tika nosūtīta E. Feldmanim uz Berlīni šāda telegramma:

„Mūsu prombūtnē latvieši uz tvaikoņa „Hannover“ Stetinā internēti. Aprakstat mūsu ārkārtīgi apgrūtināto stāvokli un pamudināt vācu ārlietu ministriju mūs kā valdības priekšstāvjus enerģiski atbalstīt. Telegrafējat atbildi Falkenvalderstr. 137 pie majora Haasa. Šreiners-Nonācs.“

Papildinoť telegrammā sacīto, Feldmanim tika uz Berlīni nosūtīta vēstule (rakstīja Šreiners), uzsverot, lai Feldmanis pie ārlietu ministrijas panāktu to, ka virsprezidentam skaidri un gaiši tiktu telegrafiski darīts zināms, ka Vācijas valdība ir atzinusi Latvijas pagaidvaldību līdz miera konferencei un ka tamdēļ viņas priekšstāvjiem pienākas pienācīgā ievērošana un prefimnākšana... Mēs prasām, lai mums tiktu dota neierobežota iespēja izpildīt mūsu misiju bēgļu aizsardzības labā priekš visiem Latvijas bēgļiem bez tautību izšķirības.

Sodien griezāties pie Stetinas virsbirģermeistera Dr. Fr. Ākermana, gribēdami pārliecināties, kā viņš kā pilsētas augstākais pārstāvis skatās uz to, ka bēgļus šķiro pēc tautībām, no kam

var ciest abu valstu labās attiecības un arī viņa pilsēta vispirms jau tirdzniecisku sakaru nodibināšanā. Šis kungs mums deva gluži pārsteidzošu, kaut gan ar atzinību jāsaka — atklātu atbildi. Viņš, Stēfina pilsētas virsbirģermeistars, esot darījis un darīšot arī uz priekšu izšķirību starp vācu un latviešu bēgļiem. Latvieši esot 1905. gadā taisījuši revolūciju un tagad pa vācu okupācijas laiku izturējušies pret vācu karaspēku nelabvēlīgi, pie vācu atkāpšanās uz vācu karēivjiem šāvuši. Tas esot skaidri zināms, ka starp latviešu bēgļiem Vācijā esot iekļuvuši lielinieku aģitatori, kuŗi pēc tam pazuduši. Neesot nemaz vajadzīgs darīt izšķirību starp tādiem latviešiem un citādiem — viņi visi esot turami pavisam citādi, nekā vācu bēgļi. Viņam jau tagad allaž tiekot taisīti pārmetumi, ka viņš par maz darot izšķirību starp vācu un latviešu bēgļiem. Nonācs jautāja virsbirģermeistaram, no kurienes viņam ir tās drošās ziņas, ka latvieši šāvuši uz vācu zaldātiem. Uz to virsbirģermeistars palika atbildi parādā. Tāpat viņš palika atbildi parādā uz otru jautājumu, kā saucas vārdā tie latviešu lielinieku aģitatori, kuŗi kā bēgļi ienākuši Vācijā? Viņu vārdi būtu jāzina arī Latvijas pagaidvaldības priekšstāvjiem, lai zinātu, kā šinī lietā rīkoties. Virsbirģermeistars zināja atsaukties tikai uz baumām — tā stāstot. Jāpiezīmē, ka virsbirģermeistars Ākermans dokumentēja pavisam vājas vēstures un ģeografijas zināšanas visā Baltijas jautājumā, pastāvīgi jaukdams latviešus ar igauņiem.

22. janvārī Stēfines laikrakstiem „Stettiner Abendpost“ un „General-Anzeiger“ iesniedzu nodrukāšanai šādu rakstu:

„Dažos Stēfina laikrakstos, to starpā arī ... (seko nosaukums), pēdējā laikā parādījušies iesūtījumi par latviešu un igauņu bēgļiem no Baltijas zemēm Latvijas un Eestī, kas pēc

sava satūra var radīt nemieru vietējos iedzīvotājos un izplatīt pavisam maldīgus uzskatus par faktiskiem apstākļiem. Patiesības noskaidrošanai sakāms īsumā sekošais:

Latviešu un igauņu bēgļi, kas pašlaik tāpat kā vācbaltieši ir spiesti briesmīgā steigā atstāt dzimto zemi, pametot visu savu mantu, pa lielākai daļai ir turīgi pilsoniski elementi, vai tādi sociālistisko partiju priekšstāvji, kurus lielinieki nesaudzīgi vajā un, ja vien tie krīt viņu rokās, bez žēlastības iznīcina. Šos nožēlojamus cilvēkus tagad vest kaut kādā sakarā ar lieliniekiem ir tieši nežēlīgi. Un ja vienā no minētiem rakstiem valdības iestādes uzaicinātas sūtīt šos smagi piemeklētos ļaudis atpakaļ uz turieni, no kurienes tie nākuši, tā tad nolemt viņus drošai nāvei, — varētu nākt uz domām, ka šī humānā priekšlikuma autors būtu meklējams tikai niknāko spartakiešu vidū.

Bet šinīs rakstos tiek uzsverts arī vēl kas cits, kam pašlaik acīmredzot jārada Stetinas iedzīvotājos antipātija pret latviešu un igauņu bēgļiem, bet kas arī nākotnē varētu nepalikāt bez iespaida uz vēlāmām labām attiecībām starp Vāciju un šīm kaimiņu tautām. Profi, tiek apgalvots, ka latvieši un igauņi viscaur esot vilīgi un vāciešiem naidīgi. Taisīt tik vispārīgus secinājumus no varbūtējiem atsevišķu cilvēku personīgiem piedzīvojumiem ir absolūti nepareizi un nepielaižami; tas apgrūtina nākotnē tik nepieciešamo saprašanos starp vāciešiem un viņu kaimiņiem latviešiem un igauņiem. Šķiet, Vācijai tā jau ir ienaidnieku diezgan un tai neizdara nekādu labo pakalpojumu, ja ar tamliedzīgu aizdomu celšanu presē pret veselām tautām saģādā viņai jaunas naidīgas attiecības. Tagad, kad tautas jau tik smagi nospiež šķiru cīņa, ir neattaisnojami šo cīņu vēl vairāk paasināt ar nacionālu naidu.

Latviešu bēgļi ar pateicību atzīst viesmīlīgo

uzņemšanu un gādību, ko viņi šeit Stetinā atraduši, pateicoties Pomerānijas virsprezidenta rīkojumam un pilsētas iestāžu spertajiem soļiem, bet viņi protestē pret nepelnīto neuzticību, ko viņiem izrāda zemākie organi, un pret ierobežojumiem, kādos šī neuzticība izpaužas. Šo pazemojošo apiešanos viņi izskaidro ar to, ka zemākos organus taģad pret latviešiem un igauņiem noskaņo zināmas iespaidīgas konservatīvās vācbaltu bēgļu aprindas, lai apmierinātu savu revanša kāri sakarā ar agrākiem Baltijas nacionāliem un sociāliem konfliktiem. Šāda adatas dūrienu politika nevar nest nekotnei ne kādus labos augļus, ne kaimiņtautu savstarpējās attiecībās, ne arī Baltijas vācietībai latviešu un igauņu apgabalos. Lai šie aizrādījumi veicinātu to, ka viesmīlība, kurā šeit Stetinā bauda latviešu un igauņu bēgļi, viņiem nāktu par labu tikpat nesašaurināti, kā vācbaltiešiem, un šo sveštautu piederīgie pēc savas atgriešanās dzimtenē priecīgi un bez rūgtuma piegāršas varētu ziņot par aizsardzību un palīdzību, ko arī viņi vislielākā posta dienās atraduši Vācijā visi bez izšķirības. Tas tad arī būs viens no iespaidīgiem līdzekļiem, kā arī vācietībai nelabvēlīgi noskaņotās turienes iedzīvotāju aprindās pārvērst antipātijas jūtas simpātijā pret Vāciju.

Šo rindiņu rakstītājs nevar beigt savu iesūtījumu neizpildījis lielu pateicības pienākumu pret Stetinas strādnieku un zaldātu padomi, kas taisnīgā un humānā kārtā sargājoši iejaukusēs visos gadījumos, kad latviešu bēgļu pilsoniskās tiesības nepelnīti ierobežoja. Latvijā to viņai neaizmirsīs.

Stetinā, 22. janvārī 1919. g.

Rīgas latviešu dienas laikraksta
„Līdums“ galvenais redaktors
Otto Nonācs.“

Redakcijās pieņemšana bija vēsi pieklājīga. At-raidoši nekur neizturējās, solījās rakstus izlietot. Kaut gan abās redakcijās piezīmēja, ka rakstam esot asa forma. Pretimmācīgāks bija „Stettiner Abendpost“ redaktors, kurš bez vārda runas solī-jās rakstu nodrukāt. Pēdējais sevišķi jāievēro, ņemot vērā to, kas turpmāk notika.

23. janvāris. Gājām pie advokāta, lai tas mums vajadzības gadījumā būtu par aizstāvi. Dr. Ernsts Valdovs liekas būt bezpartejisks cilvēks. Pēc lie-tas rūpīgas izklausīšanas viņš aizstāvību uzņēmās. Baltijas jautājums viņam vairs neesot visai svešs, jo viņš esot dienējis Baltijas frontē. Kurzemes nosaukumi un Rīga viņam viscauri pazīstami. Ar advokātu Dr. Valdovu tika noslēgts šāds rak-stisks honorāra līgums:

„Honorāra līgums.

Mēs, apakšā parakstījušies Latvijas pagaid-valdības pilnvarotie Stetinā, ar šo nolīgštam ar tieslietu padomnieku Dr. Valdova kungu Ste-tinā, Reifschlāgerstr. 22, honorāru 500 (pieci simti) marku apmērā par sava apjoma un iz-pildīšanas ziņā nosprausto uzdevumu — mūsu un mūsu līdzpilsoņu — Latvijas bēgļu intere-šu aizstāvēšanu Pomerānijā.

Privāti juridiski padomi un uzdevumi atsevi-šķu personu speciālo tiesību aizstāvēšanai šinī nolīgumā neieilpst.

Stetinā, 25. janvārī 1919. g.

Vilhelms Šreiners, Otto Nonācs.“

Zaldātu un strādnieku padomē visi ļoti nevalī-gi un uztraukti. Savelkas konflikts ar virsprezi-dentu Lībknechta piemiņas cildināšanas lietā. Dr. Michaelis's izteicies: „Līdz šejieni es strādāju ar zaldātu un strādnieku padomi roku rokā, bet tālāk vairs neiet. Es vai viņa — kopā mēs ne-varam!“

24. janvāris. Šreineru priekšlikums par sekretāra pieņemšanu. Kandidāts — viņa studiju laikā korporācijas „Rubonijas“ biedrs — Golcs, agrāk strādājis tamlīdzīgā darbā Pēterpilī. Principā piekritu, bet pagaidām jautājumu atstāju atklātu, kamēr radīsies cieša vajadzība. Bez tam latviešu valodas prasību uzskatu par katrā ziņā vēlamu, lai ziņojumus valdībai varētu uzrakstīt un korespondēt valsts valodā.

25. janvāris. Saņemta šāda telegramma no Liepājas:

„Liepājā, 25. I. 19.

Hannover aizbraucis apmēram 25 latviešiem. Iekšlietu ministrs Valters.“

Stefinā strādnieku demonstrācijas K. Lībknechta apbedīšanas gadījumā. Vispāri diezgan pelēks iespaids. Stefinieši atturas un ņem stāvokli pret strādnieku kustību. Centrālhallē kopā ar Šreineru un Golcu. Golcs jauns cilvēks, kas taisījis cauri korporācijas disciplīnas skolu. Jaunvācieša uzskati. Vajadzības gadījumā — lietojams. — Pie „General-Anzeiger'a“ redaktora. No visa iesūtījuma nodrukāts tikai izvilkums, pie tam tādā saīsinājumā, ka iznāk viss kas, tikai ne tas, ko biju rakstījis. Negribot tā kā sola sniegt vēl otrreiz pilnīgāki, bet ne noteikti. „Stettiner Abendpost“ noteikti sola sniegt otrdienas numurā visu — nesaīsinātu.

27. janvāris. Nosūtām uz Liepāju šādu telegrammu:

„Latvijas valdībai, Liepājā, Lielajā ielā 8.
Iestādes sagādā grūtības. Ļoti svarīgi likt mūs katru atsevišķi un vārdiski akreditēt pie vācu ārlietu ministrijas kā Latvijas valdības pilnvarotos priekšstāvjus gādībai par bēgļiem un viņu interešu aizstāvēšanai. Attiecīga vācu sūtniecības telegramma Pomerānijas virspresidentam ar mūsu misijas apstiprinājumu un

norādījumu netaisīt izširību apiešanās ziņā starp latviešiem un vācbaltiešiem būtu noderīga. Latviešu bēgļiem ieteicamas vācu sūtniecības apliecības par politisko uzticamību. Tāpat krievu naudas apmainīšana pret ostnaudu Liepājā. Kurss šeit cara naudai ap 120, domes naudai ap 80 marku.

Nonācs, Šreiners.“

No Feldmaņa Berlinē — Hotel Savoy, Zimmer 417, Fridrichstrasse — saņemta vēstule, kuŗā viņš starp citu raksta:

„... nolēmu šodien aiziet uz ārlietu ministriju. Agrākās Krievijas okupēto apgabalu lietas patlaban piekrīt prinča Hafelda-Trachenberga kompetencei, kuŗš mani pieņēma un ļoti laipni uzklausīja. Viņš aizstāv šādu viedokli: ar visiem Latvijas bēgļiem, bez tautību izšķirības, jāapejoties pilnīgi vienādi, ja viņiem ir vajadzīgā caurbraukšanas atļauja. Bet Vācijai jāsarģājoties no lieliniecisma un no šī viedokļa jāraugoties uz vietējo iestāžu soļiem. Viņš lūdza no manis iesniegumu, kuŗā būtu aprakstīti faktiskie apstākļi, un apsoliņās pēc lietas noskaidrošanas informēt virspresidentu.

... Juraševskis, Birznieks, Zankēvics, Benuss un vēl 3 citi kungi aizbraukuši uz Dāniju, neskatoties uz to, ka Dānija principā nedod pasu vīzas bez valsts policijas atļaujām. Šinī gadījumā dabūtā iebraukšanas atļauja nav uzskatāma par normālu, kārtīgi izdotu, — par to jāpateicas nejaušībai un dažiem laimīgiem momentiem. Tikai tagad izveidosies regulāra kārtība. Mums tagad Kopenhagenā ir Spr. Paegles kunģs, Palast-Hotel'ī, kuŗš uz telegrafisku vai rakstisku pieprasījumu tur sper vajadzīgos soļus, pēc kam tad sūtnis šeit saņem pilnvaru izdot tādai un tādai personai pasas vīzu. Iebraukšanai Dānijā tālāk nepieciešamas: vācu ārlietu ministrijas pasu biroja atzīme un atļauja no „kontroles biroja ār-

zemju valūtas izdošanai“, jo vairāk kā 50 mk. vācu valūtā nedrīkst izvest, bet Dānijas valūtu šeit pārdod vienīgi valsts banka (100 kronas = 219 mk.).

Šveice aiz pārtikas apgādes un politiskiem motīviem savu robežu pilnīgi slēgusi. Iebraukšanu atļauj: slimiem un tādām personām, kas var atsaukties uz Šveices pilsoņiem, ja pēdējie tās ieteic. Katra pieprasījuma nokārtošanai vajadzīgas apm. 2 nedēļas. 100 Šveices franku maksā 175 markas.

Uz Jūsu pieprasījumu: par simts domes rubļiem (1000 un 250 r. zīmes) šodien maksāja 88 mk., par cara naudu (100 un 50 r.) 130—135 mk.“

Zaldātu un strādnieku padome Stetinā iecēlusi Follaku (Vollack) par priekšstāvi Latvijas bēgļu lietās, kuŗam būtu jāseko, ka latviešu bēgļus attiecīgās iestādes nenostādītu zemāk. Follaks ir cilvēks, kuŗš šādās lietās būs runājams. „Jūras transporta birojā“ pie kaptein-leitnanta Fillerera uz palīgkreisera „Rügen“. No turienes var dabūt tiešas bezdrāts telegrafa ziņas par kuģiem, kuŗi nāk no Liepājas. Tiek katrreiz ziņots jau kuģa iznākšanas brīdī. Apsola ziņas izdot uz pieprasījumu. — Dr. Valdowam iemaksāts 500 marku. — Saņemta telegramma no Dr. Valtera ar šādu saturu:

„Tvaikonis Hannover izbrauca ar apmēram 25 latviešiem.“

28. janvāris. Follaks stājas darbā kā strādnieku un zaldātu padomes priekšstāvis bēgļu lietās. Pienāk tiešas ziņas par „Hannover'a“ izbraukšanu no Liepājas.

29. janvāris. Aizbraucām uz Svinemindi „Hannover'am“ pretī.

30. janvāris. Zaldātu un strādnieku padomē Svinemindē. Tās priekšstāvis bēgļu lietās — Lud-

vīgs. Aizejam uz „Hannover'u“. Atbraukuši tikai kādi 4 latvieši: 1) Zanders Rūdofs, mākslinieks, 21 g. v., no Vidzemes uz Šveici; 2) Raģģis Ieva, bērnumeita, 41 g., uz Libeku; 3) Zommer Katrīna, 32 g., ar 4) meitu Annu, 10 g., no Kurzemes uz Esseni. Kāda Riekstiņ Ilone uzdevusēs par vācieti. Tā stāv sarakstā, kuŗu sastādījusi Baltijas komiteja. Ludviģs Zanderam un vēl otram latviešu virsniekam, kuŗa vārds palika neatzīmēts, izgādāja komandantūrā caurbraukšanas zīmes caur Vāciju uz Šveici, pie tam brīvam ceļam. Ludviģs ļoti intelligentš, smalkjūtīģs un krietns cilvēks, uz kuŗu var pilnīgi palauties. Var teikt, ka Svinemindē tagad latviešu bēģļu lieta ir drošās rokās. Ludviģa māte — angliete.

1. februāris. Saņēmu paziņojumu no pagaidvaldības, ka stāvoklis abās frontēs — dienvidos un ziemeļos — strauģi uzlabojies, sākarā ar ko man paredzēti citi uzdevumi un jāierodas Liepājā.

2. februāris. Uz tvaikoņa „Atle-Jarl“ noskaidroģu satiksmes iespēģjamību ar Liepāju. Te pieņakuģas un tiek izplatģtas ziņas, ka Ventspili esot ieņēmuģi lielinieki un tāģpat Valku lielinieki atņēmuģi iģauņiem. Pēc autentiskām ziģām, kuŗas man ir kopģ vakardienas, patiesģbā ir ģluģģi otrādi — iģauņi Valku atņēmuģi lieliniekiem. — Dr. Valdovam tiek uzdots pie abiem Stetģnas laikrakstiem „Stettiner Abendpost“ un „General-Anzeiger“, kuŗi kavēģas ar mana iesnieģģtā raksta publicēģšanu, panākt viņa nodrukāģšanu. Informātorģsku sakaru nodibģnāģšanas nolūģā pirms aizbraukģšanas uz Liepāju nobraucu uz Berlini.

Berlinē satieku visus, kas uz šejieni no Stetģnas atbraukuģi pirms dienām desmit. Neviens nav ticģs tāģāk: Ē. Bauers, A. Žers, A. Klģve, P. Aģģmanģs. Pēdēģjais pat ar pagaidvaldģbas papģriem kā pilnvarotais netiek uz Šveici. Varēģģot izbraukt kā slimnieks. Uz ieteikģģanas pamata daģģam tomēr laimēģas pat vietu dabģt Vāģģijā, piemē-

ram, Vītolam Berlīnes tabakas fabrikā. Ratmīnders Baucenē ticis gūstekņu nometnē par ierēdņi. Gūstekņus taģad ņēmuši savā apģādībā sabiedrotie (tieši Dānijas Sarkanais Krusts), kuŗi sūta produktus un sāk gūstekņus labāk barot. Ir no svāra ar šo sabiedroto organizācijas palīdzību panākt to, ka latviešu gūstekņi tiktu sevišķi izdalīti. Priekš gūstekņiem sākts izdot īpašu avīzi „Русское Слово“. Kņazs Šachovskojs tās redaktors. Berlīnes latviešu kolonijas locekļi prātuši to ieinteresēt arī priekš latviešu gūstekņu lietas. Solīts ievākt ziņas un, iventuāli, izdalīt latviešu gūstekņus par sevi, lai par tiem gādātu atsevišķi. Visu Krievijas gūstekņu skaitu Vācijā rēķina uz miljonu. Berlīnes latviešos stīpras ilgās pēc dzimtenes. Ziņas no Latvijas, kuŗas viņiem aizvedu, tiem liek pārbaudīt nodomu braukt tāļāk uz Dāniju. Tā E. Bauers, kā A. Žers, arī E. Feldmanis, izsakās, ka pie pirmās izdevības tie būtu braukuši atpakaļ uz Liepāju, resp. Valku.

3. februāris. Berlīnē „Vossische Zeitung“ redakcijā, lai nodibinātu tiešus sakarus ar Vācijas demokrātisko presi. Gaŗāka saruna ar ārējās politikas vadītāju Dr. Kraus'u. Uz aizrādījumu, ka Vācijā, pat viņas liberālo demokrātisko sabiedrību neizņemot, ļoti maz zina par Baltijas apstākļiem, ka tā par Latviju, kā Igauniju un šo valstu pamata tautām Vācijā ir jāatduras uz par visam nepareiziem tendencioziem uzskatiem, Dr. Krauss saka, ka tiekot jau šis tas darīts, lai tuvākus sakarus nodibinātu. Piemērs: Baltijas izstāde Berlīnē pagājušā vasarā. Uz paskaidrojumu par šīs izstādes tendenciozo vienpusību Dr. Krauss ir gandrīz ar mieru pielaist, ka šis mēģinājums bijis ļoti vienpusīgs. Attiecībā uz rakstu uzņemšanu par Baltijas jautājumu no latviešu puses — vispirms aizbildinās ar ierunu, ka ilgi būs jāgaida uz rindu. Jau taģad viņam esot portfeli ļoti labi raksti par Krievijas jautājumu, kuŗi tur tomēr jau 2 mēnešus gaidot uz rindu. Vei-

māra viņiem pirmā vietā tagad. Piekrīt tam, ka Baltijas jautājums arī priekš Vācijas ir svarīgāks, nekā Krievijas lietas. Solīt sola tikai principā un pie tam no gadījuma uz gadījumu. Vispāri noteikti viņš nekā neapsola, jo tas piekrītot galvenajam redaktoram, kurš patlaban slims. Vispārējs iespaids tāds, ka vācu pilsoniskajai demokrātijai nav sapratnes priekš Latvijas demokrātijas. Viņa joprojām lolo savus aneksionisma sapņus. Ar vācu preses palīdzību latviešiem grūti nāksies savu lietu Vācijā populārizēt. Jāmeklē citi ceļi: vai nu ar preses biroja ierīkošanu, vai ar krievu laikraksta izmantošanu Berlinē.

Pēc pusdienas jau esmu atkal Stetinā. Kuģis „Atle-Jarl“ brauc uz Liepāju jau rītu. Tūlīņ apgādājos biļeti. Avīžu raksti vēl nav parādījušies, neskatoties uz to, ka nodrukāšana pieprasīta caur Dr. Valdovu. Aizbraukdams norādu Šreineram, ka vislaunākā gadījumā raksts nododams Stetinas sociāldemokrātu laikrakstam ar piezīmi, ka pilsoniskie laikraksti to nav uzņēmuši.

4. februāris. No rīta ar kuģi „Atle-Jarl“ dodos ceļā no Stetinas uz Rīgu. Uz kuģi no bēgļiem pavada arī P. Sieceniņš un advokāts Štrausmanis. Visi lūdz sveicināt Latviju un solās uz pirmo mājienu, ka viņiem iespējams tur atgriezties un kādu nodarbošanos atrast, braukt atpakaļ. Brauc daudz ļaužu no dzelzdivīzijas un vairāki Baltijas vācieši. Starp pasažieriem ir arī viens otrs latvietis. Piemēram, tirgotājs Dzirkaļš no Meirānes. Resignēts par stāvokli. Vai tikai pagaidvaldība esot pareizi rīkojusēs, uzņemdamās to, kas viņai neesot pa spēkam? Labās ziņas par lielinieku spēku atstumšanu to manāmi uzdrošina. Svinēmindē jāstāv stundas 4, kamēr ieņem ogles.

5. februāris. Līdz Dancigai kuģis ceļā veselās divas dienas un vienu nakti! Cīņā ar jūras slimību. Tai var noturēties pretī tikai horizontālā stāvoklī paliekot. Lasu pa ceļam paņemto jau-

nāko politisko literātūru un žurnālus. Redzu, vācu bezkaunība nezin robežu! „Stimmen aus dem Osten“, kurš, kā tā galvā pastrīpots, iznāk „vadošiem Baltijas politiķiem līdzdarbojoties“, melns uz balta apgalvots, ka no Igaunijas lielinieki tikuši izdzīti pateicoties mazas saujņas Baltijas vāciešu varonībai (dank der Tapferkeit des kleinen deutschbaltischen Häufleins). Pagaidvaldība tiek tēlota par nevarīgu un tiek propagandēts par jaunas enerģiskas un labākas uzticības cienīgas valdības nodibināšanu. Lasu prof. Fogta (Voigt) „Die sozialen Utopien“: „Wer den Zweck will, muss auch das Mittel wollen“ (Kas grib mērķi, tam jāgrib arī līdzeklis tā sasniegšanai) — patiesība, kuŗu vajag ievērot arī mūsu pagaidvaldībai! Dancīgā kuģis pietur, ieņemdams municijas krājumu priekš Liepājas.

4. Ātkal Latvijā.

Valdības stāvoklis sāk nostiprināties. Zviedru delegācija Liepājā. Andrievs Niedra, slepeni pārnācis pār lielinieku fronti, stāsta par apstākļiem Rīgā un uz laukiem. Fon Strika sazvērestība. Pulkveža Kalpaka traģiskā nāve. Ģenerālis fon der Golcs pie pulkveža Kalpaka kapa. Aizbraukšana uz Ziemeļlatviju.

6. februāris. Pēc triju dienu apgrūtināša un garlaicīga brauciena pienāku Liepājā. Satieku tūliņ Dr. M. Valteri, J. Zālīti, T. Hermanovski. Informējos sīkāk par stāvokli. Tas vispāri ir labojies tā dienvīdū, kā sevišķi ziemeļu frontē ar Valkas ieņemšanu no igauņiem. Palāvība uz saviem spēkiem kareivjiem ir pieņēmusēs, attiecības pret vietējo vācu landvēru arī nokārtojušās uz labo pusi, jo kaujās par kopējo dzimteni viens otru ir mācījušies cienīt. Turpretim attiecības

pret vācu dzelzsdivīziju ir kļuvis vācu, jo tā, izņemot sliktu, neko citu Latvijai nav devis. Pagaidvaldība arī vairs nekarājas gaisā kā pirms 3 nedēļām, man uz Vāciju aizbraucot, bet laiž saknes zemē. Darbība izplēšas, pie viņas nodibinājas dažādas komisijas: finanču, pārtikas, zemes dalīšanas etc. Darbnieku gan pamaz, tie bijuši jāpieņem no vietējiem, bet no otras puses labums tas, ka lieku rezonētāju un veltīgas nervozitātes tagad mazāk. Mazāk cilvēku, vairāk saskanīgas darbības. Tā tas šinī Lejaskurzemes galā, kur pa tam sāks izdot jauns laikraksts, valdības oficiozs „Latvijas Sargs“ (kā redaktori parakstās: Artūrs Kroders, Jānis Bankavs, Roberts Kroders). Ziemeļu galā ar Valkas un Rūjienas un kādu 7 apkārtnējo pagastu atsvabināšanu rodas vajadzība arī pēc dzīva vārda un pretlieliniecisma propagandas līdzekļa. Jau K. Ulmanis rakstījis no Rēveles, lai ziņojot man, ka atjaunojams „Līdums“. Atpakaļatņemtā apgabalā civīlpārvaldnieks M. Gailītis jau aizbraucis uz turieni caur Rēveli, starp citu ņemdams izredzē arī laikraksta atjaunošanu.

7. februāris. Iesniedzu „Latvijas Sargam“ īsu aprakstu par Latvijas bēgļu stāvokli Stetinā un apkārtnē.

Ne uz acumirkli un nekādos apstākļos neiziet no prāta manējo liktenis. Kas viņus sagaida? Vai tiešām lielinieki atriebsies pie nevainīgām dvēselēm? Mierinu sevi ar cerībām, ka tas nevar būt. Te, lasīdams cauri visu pa manas prombūtnes laiku Liepājā iznākušo laikrakstu numurus un sekodams ziņām no lielinieku ieņemtās Latvijas un Igaunijas, uzdūros uz sekošu vietu „Latvijas Sarga“ 6. februāra numurā: Kāds no Rēveles atbraucis jūrnieks par notikumiem Narvā stāsta: „Nošautas arī dažas sievas, kuŗu vīri bijuši sabiedriski darbinieki un aizbēguši. Hungerburgā, pēc vēl nepārbaudītām ziņām, lielinieki nošāvuši jūrnieku aprindās pazīstamā kapteiņa

M. Konga sievu un Roberta Konga meitu.“ Ceru, ka liktenis un labi cilvēki Tev būs par sargiem!

8. februāris. Vakarā jau sen gaidītās zviedru palīdzības vietā ierodas tikai jauna zviedru delegācija: virsleitnants grāfs Hamiltons, majors Hogens, leitnants Eidems un divi feldvebeļi. Tā kā esam sagādījušies vienā stipri pārpildītā viesnīcā — Kūrmājā, tad nejauši nākas pārliecināties par sekošo. Pēc vakariņām, kāds vietējais vāciešis sāk informēt delegāciju par vietējiem apstākļiem un pagaidvaldību. Pagaidvaldību tas atēlo kā lielniecisku: Zālītis esot īsts lielnieks, Dr. Valters — sociāldemokrāts, veiklāks, uzmanīgāks. Lai zinot, ar ko un par ko cīnītos! Vēlāk izrādās, ka informētājs ir bijis E. grāfa M. dēls, kuŗš zviedru delegācijai pielāgojies par — sekretāru! Miklas atmiņējums viegls: vācieši grib zviedru palīdzību, ja viņa nāktu, ievadīt un izlietot tādā kārtā, lai viņa būtu palīdzīga Baltijas vāciešiem noturēties viņu līdzšinējās pozīcijās. Latviešiem mācība: saņemt savas delegācijas arvien pašiem un pašiem kā pirmajiem tās informēt.

9. februāris. Sarunās ar zviedriem, kuŗas tiks turpinātas vēl nākošās dienās, noskaidrojās, ka zviedru delegācijas vadonim grāfam Hamiltonam ir plašas pilnvaras. Tomēr ir izredzes uz reālu iznākumu. Pirmajās sarunās, kuŗās noskaidrots vispārējais stāvoklis un attiecības, zviedri uzsvēruši, ka viņi pirmā un galvenā kārtā ir — kareivji. Tas tas labākais un pareizais!

15. februāris. Izvilkums no vēstules, kuŗu šodien rakstu kādam bēglim H. Rožkalnam uz Stefinu:

„Tavu vēstuli saņēmu tanī brīdī, kad biju patlaban ceļā uz Liepāju, tā kā pats uz viņu nepaspēju atbildēt, bet nodevu to savam biedram Stefinā Šreinerā kģm, lai viņš dod vajadzīgās ziņas. Pa tam, cerams, būsi jau no viņa vēstuli saņēmis, bet drošības dēļ rakstu Tev vēl

šīs rindas. Galvenais Tavā vēstulē, cik atminos, bija jautājums: vai un kā no Stetinas var tikt uz Liepāju. Atbilde: ļoti viegli. Kopš kādas nedēļas starp Stetinu un Liepāju uztur kārtīgu satiksmi tvaikonis „Atle-Jarl“, braukdams uz katru pusi 2 reizes nedēļā. Atļauja braukšanai Stetinā ir jādabū no vietējā „jūras transporta biroja“ un tā nav saistīta ne ar kādām liekām formalitātēm. No Stetinas jau viens otrs ir aizbraukuši atpakaļ uz Liepāju, piemēram, tirgotājs Dzirkaļs no Meirānes. Liepājā stāvoklis ir kļuvis drošāks, pagaidvaldība sāk laist saknes zemē. Starp citu ir jau notikusi virsnieku un apakšvirsnieku mobilizācija; patlaban stāv priekšā vispārēja mobilizācija no 18—35 gadiem. Zirgu reģistrācija, vienreizēja kaŗa nodokļa uzlikšana un citas tamlīdzīgas lietas rāda, ka pagaidvaldība sāk darboties noteiktāki. Frontē stāvoklis labāks. Lai gan Ventpils kritusi, tomēr pārējā frontē lielniekus ne tikai atsīt, bet mūšējie pārīet pat pretuzbrukumā. Latviešos gara stāvoklis labs, viņi atkal raujas uz fronti. Kādi pieci no virsnieku rotas kaujās krituši un tie Liepājā ar lielu godu apbedīti. Latviešu pulku vadonis pulkvedis Kalpaks kļūst populārs un tiek no saviem kareivjiem ļoti cienīts. Bet vislabākais stāvoklis ir ziemeļu Vidzemē. No Igaunijas lielnieki tikpat kā izdzīti. Tagad igauņi jau sāk atsvabināt Latvijas zemi. Igauņi jau ieņēmuši Valku un Rūjieni ar septiņiem apkārtējiem pagastiem. Ulmanis bijis Revelē un noslēdzis ar igauņiem līgumu par kopēju fronti. Kaujās Ziemeļu Vidzemē piedalījušās arī mūsu latviešu nodaļas. Tagad no Liepājas uz turieni aizsūtīti latviešu virsnieki latviešu pulku organizēšanai. Iecelts arī civilpārvaldnieks atpakaļiekaŗotiem latviešu apgabaliem — Markus Gailīts.

Sieceniēka adrese Stetinā ir: Falkenwalderstrasse Nr. 52, pie Slegēļa kundzes. Es pats uz Stetinu vairs nedomāju atgriezties, bet tur paliek

mans biedrs V. Šreiners, kuŗa adrese ir Falkenwalderstr. 137, pie majora Haas'a. Ja kas būtu vajadzīgs sakarā ar pārbraukšanu atpakaļ uz dzimteni, tad griezies pie viņa...

No Rīgas tiešu ziņu nav. Braukdams uz Berlīni satīku kādu vācu gūstekni no Rīgas. Tas stāstīja fīrās Ijaba ziņas (sk. 13. janvāra atzīmes). Cik tanī nostāstā patiesības — nevar zināt. Bet labi jau Rīgā neesot. Un visbriesmīgākais stāv priekšā tagad, kur Rīga tiks apdraudēta un tā lieliniekiem būs jāatstāj. Tad viņi sarīkos īstas asins kāzas. Apiešanas gadījumā šīs briesmas varbūt būtu mazākas, bet priekš tam ir vajadzīgi lieli spēki, kādu mums nav..."

16. februāris. No Vācijas ik dienas pienāk kara-spēks. Tas priekš mums pēdīgi var iznākt par sliktu.

17. februāris. Norunāju ar Dr. M. Valteri uz Valku nebraukt, kamēr ierodas K. Ulmanis. Tad varēs dabūt pilnīgu pārskatu par ārējo politiku un Latvijas starptautisko stāvokli. Man izredzē pagaidām cits uzdevums: komandējums uz Pārlangu, informēties par robežu apsargāšanas jautājumu un leišu attiecībām pret Latvijū. Iesūtu „Latvijas Sargam“ ievadrakstu „Tie, kas nekā nav mācījušies..." (Nodrukāts laikraksta nākošās dienas numurā).

18. februāris. Pārgalvīgus trikus un apbrīnojamu veiklību pielietodams, no Rīgas pār lielinieku fronti pārnācis un Liepājā ieradies Andrievs Niedra. Viņš atnes pirmās tiešās ziņas par stāvokli viņpus frontes. Tāpēc visi ar vislielāko interesi gaida no viņa ziņojumu. Tādu viņš arī sniedz tūlīn pirmajā vakarā valdības nama telpās. Vispirms valdības aprindām. Te A. Niedras ziņojuma atreferējums:

„Lai gan pirms ziemassvētkiem jau daudz runāja par lielinieku nākšanu, tomēr tam lāgā neticēja, jo visur uz laukiem taču bija tik daudz vācu kara spēka. Tomēr par lielu pārsteigumu

lielinieki nāca. Vācu karaspēks draudzīgi nodeva Latviju lieliniekiem. Piemēram, Gulbeni lielinieki pilnīgi nopirka no vāciešiem. Tiltus vācieši atkāpdamies nekur nav uzspridzinājuši. Tiltu viņpus Stukmaņiem uzspridzinājis personīgi kāds vācu leitnants, jo zaldāti liegušies to darīt. Otrs iemesls, kas lauciniekus pārsteidza, bija tas, ka lielinieki ieradās pa dzelzceļiem. Nelielos pulciņos, piepeši. Tālāk zemē svešu lielinieku neredzēja, varbūt tikai atsevišķus.

Kad lielinieki Vidzemē ieņēma pagastu pēc pagasta, uz vietām nodibinājās vietējo lielinieku kara revolūcionārās komitejas. Šīs komitejas saņēma savās rokās visu varu. Pirmais viņu uzdevums bija — gūstīt kontrrevolūcionārus. Kara revolūcionārām komitejām palīdzēja sarkanie gvardi. Kad lielinieki ieņēma Rīgu un iesākās lielinieku valdība Vidzemē, tad kara revolūcionārās komitejas likvidējās un nodibinājās bezzemnieku padomes, kuŗas visu rīcību saņēma savās rokās.

No Rīgas pēdējie vācieši aizgāja 3. janvārī. Gāja ļoti baļodamies un šaudami uz visām pusēm. Sevišķi dzelztilta rajonā, kaut gan nebija manāms, ka viņš no kā tiktu vai rētu tikt apšaudīts. Acīmredzot, vācieši atkāpdamies tikai gribēja sev turēt tīru ceļu. Kritušu nekādu nebija. Tikai uz Smilšu ielas redzēja kādu zēnu, kritušu no nejaušas lodes.

Lielinieki Rīgā ienāca bez neviena šāviena, nākdami pa dzelzceļu. Tūlīn pēc vāciešu aiziešanas iesākās lielinieku gaidīšana. Žīdi bija sašuvuši sarkanos karogus un gāja lieliniekiem pretī. Kāds gājiens aizgājis pat līdz Ropažiem, bet — velti. Lielinieku jātnieki ienāca tik pa nelielam pulciņam. Visi pa Aleksandra tiltu. Lai darītu lielāku iespaidu, tad atsevišķi jātnieku pulciņi pa sānu ceļiem nogriezās atpakaļ un pa Aleksandra ielu atkal devās uz priekšu. Lielāki pulki nekur nebija manāmi. 4. janvārī ienāca apmēram viens bataljons, kuŗu sagaidīja pie jau-

nās Gertrūdes baznīcas. Stučka vēlāk rakstīja, ka viņi ienākuši tikai pēc tam, kad Rīgā bijuši sacēlušies un uzvarējuši strādnieki. Bet Rīgā gan neviens ne no kādas sacelšanās nav manījis, ne arī tur bija, pret ko sacelties.

Kad lielnieki saradās Rīgā, kā teica, uz atpūtu, tad sākām ar viņiem sarunāties. Par kādiem kara noslēpumiem pie viņiem nav ne runas. Tikai jāuzdodas par lielnieku, tad kaut kuram svešniekam izstāsta visu, kas ir uz sirds. Sarunās ar strēlniekiem var nomanīt trejādas domas. Vieni no viņiem gaida tikai uz apsolīto godalgu — 800 rubļiem, kāda viņiem solīta par Valkas, Valmieras, Cēsu un Rīgas ieņemšanu. Pēc tam viņi tūlīņ iešot uz mājām, jo karot esot galīgi apnicis. Otri saka: iesim vēl līdz Kauņai, lai leišos dabūtu maizi, un tad slēgsim mieru. Trešie tomēr grib iet līdz Vācijai un palīdzēt Vācijā nodibināt komūnisma valdību.

Kad, laikam, bija saņemtas solītās gratifikācijas, tad sākās lieliska uzdzīve. Ormaņu zirgi stāvēja vienās puķās — visas meitu mājas bija strēlnieku pilnas. Reizē ar to notika dezertēšana lielos apmēros. Raksturīga parādība: krāmu tirgū stipri tika meklētas un pirktas civildrēbes. Tās bija vajadzīgas dezertējošiem strēlniekiem. „Cīņa“ veltī bieži vien uzaicināja strēlniekus nebēgt un cīnīties.

Uz laukiem sarkanarmieši nekur nepalika. Lauku pārvaldība visa bija vietējo lielnieku rokās. Pagastos nodibinājās milicija. Tāpat arī pilsētās. Rīgas milicija reizē apmāca rīkoties ar ieročiem, lai to vajadzības gadījumā varētu sūtīt uz fronti.

Kad visa Vidzeme bija iekarota, Rīgā iesākās lielnieku valdīšanas dienas. No sākuma daļa strādnieku bija sajūsmināta par lielniekiem. Galvenā kārtā tie, kuriem kāds piederīgais vai tuvinieks strēlniekos. Pārējos iedzīvotājos prieka

nekāda. Lai Rīgas iedzīvotājos radītu mākslīgu sajūsmu, tad lielnieki sarīkoja demonstrācijas, mītiņus, vispāri ar dekorācijas palīdzību centās panākt trūkstošo. Priekš tam izraka agrāk nošautos 10 dumpiniekus no 1. rotas un vēl dažus par laupīšanām nošautos, kā arī lielnieku ienākšanas laikā nejauši nošautos, kuŗus visus tad kā revolūcijas cīnītājus ar lielām svinībām apglabāja uz Esplanādes, kuŗu uz Stučkas pavēli nosauca par „Komūnistu laukumu“. Svinību ceremoniāls iepriekš bija izsludināts „Cīņā“.

Kad strēlnieki bija Rīgu ieņēmuši, Stučka izsludināja jauno lielnieku satversmi. Leņins ar īpašu dekretu atzīst Latviju par sevišķu valsti — Latvijas padomju republiku, kuŗa stāv federatīvās attiecībās ar Krieviju. Visi Krievijas dekreti, kas izlaisti līdz šim Krievijā un netiek ar īpašu rīkojumu atcelti, paliek spēkā arī priekš Latvijas, bet turpmākie Krievijas dekreti uz Latviju neattiecas.

Pirmo dienu sajūsma pamazām zuda arī strādniekos. Sajūsma mazinājās, kad pārtikas apstākļi Rīgā kļuva arvien ļaunāki. Mēģināju, stāvēdams daždažādās astēs, novērot ļaužu domas. Tas viegli iespējams, jo sarunas visur ir vaļsirdīgas. Tur rindās stāvot var noklausīties, ka strādnieki, lai arī kā viņi izsakās par pagaidvaldību, labprāt atminas to, ka Latvijas pagaidvaldības laikā maizes cena kritusies no 140 kap. 110 kap. mārčiņā. To strādnieki nav aizmirsuši. Bet tagad maizes cena aizvien kāpj un sniedzas jau pāri par 4 rub. mārčiņā. Arī zupas porcijas ļaužu ēdienu namos tika samazinātas no stopa uz pusstopu un patī zupa palika daudz sliktāka. Maizi nekur nevar dabūt. Privātos veikalos to nav brīv pārdot, bet uz kartiņām neizsniedz, jo nav miltu. Tas ļaudis sanikno pret lielniekiem. Lai ļaužu domas uzzinātu, tad mēdzu pie gadījumu aģitēt lielniekiem par labu. Bet tā reizi bez maz tiku

piekauts. Biju iekūlies nodokļu maksātāju astē, kur par katru govī un zirgu bija jāmaksā 30 rubļu liela nodeva. Bez kāvienu tiku valā pateicoties vienīgi tam apstāklim, ka mani aizstāvēja kāda Smiltenes graudnieka sieva. Tā tad, kam vien ir kāds īpašums, kaut arī tikai viena gotiņa vai zirgs — tas par lieliniecismu negrib ne dzirdēt.

Strādnieks dabū stāvēt rindā no 3 rītā līdz 4 dienā, lai dabūtu maizi. Bet tās bieži vien tomēr nedabū, jo īsi pirms viņa rindas tiek paziņots, ka šodien vairs netiek dots. Še rindās ļaudis nolād lieliniekus, nenieka nebaidīdamies. Kad novēro visus rindā stāvētājus pēc viņu runām, tad droši var sacīt, ka trīsceturtdaļas no strādniekiem ir pret lieliniekiem. Visi saka, ka pagaidvaldības laikā dzīve bija labāka, ka pagaidvaldība būtu dabūjusi maizi no ārzemēm. Lieliniekus aizstāv vienīgi tie, kuriem radi vai piederīgie kalpo strēlniekos vai milicijā, jo tiem ir iespējama legāla laupīšana. Tiem bieži uzdod izdarīt kratīšanas, kur tad ņem visu, ko vien vēlas. Miliči un strēlnieki konfiscē no lauciniekiem ievadamās preces. No konfiscētām precēm tomēr tikai maza daļa nonāk pārtikas iestāžu rokās — vairumu konfiscētāji aizved uz saviem dzīvokļiem. Pārējiem iedzīvotājiem nekur nav kur ņemt pārtiku. Arī armijā pārtikas apstākļi kļūst arvien ļaunāki. Tamdēļ kādu laiku tika pārtraukta pat uzņemšana sarkanā armijā. Vienīgais pārtikas produkts, kas Rīgā vēl dabūjams, ir — sīpoli un skābi kāposti, bet arī to dēļ ir jāstāv garās astēs. Ļaudis kaitina sevišķi tas apstākļi, ka pie produktu dabūšanas un visādu darīšanu nokārtošanas ir jāstaiģā no vienas komisijas pie otras. Tas, acīmredzot, tiek darīts ar nodomu, lai ļaudis ne tikai sijātu, bet arī viņus maldinātu par bēdīgo stāvokli.

Novērojot iedzīvotāju satiksmi, var redzēt, ka ir dziļa plaisa starp lielinieku miesas sargiem un pārējiem iedzīvotājiem. Rindās dzird pār-

metam: „Tev jau labi, tev dēls milicijā, tu mai-
zi dabū arī cītur, bet ja tev būtu caurām dienām
jāstāv un jāsalst, tad neslavētu vis lieliniekus.“

Nomākto gara stāvokli lielinieki grib pacelt ar
demonstrācijām, mītiņiem etc. Katru svētdienu
baznīcās notiek mītiņi, kurīem seko dziedāšana.
(Piedalās operas dziedātāji. Dzied ne lielinie-
ciskas dziesmas, jo ar tādām nevar repertuāru
pildīt, bet buržujiskās. Starp citu operu dzie-
dātājs Niedra dziedājis kādreiz Niedras tekstu.
Kā kuriozums jāpiemin, ka mācītāja Treu'a (?)
meita baznīcā pavadījusi uz ērģelēm „Ar kaujas
saucieniem uz lūpām“ un citas strādnieku dzie-
smas). Gribēja sajūsmu radīt arī ar kādas starp-
tautiskas armijas dibināšanu. Izlaida uzsaukumus
franču, angļu, krievu, zviedru u. c. valodās, lai
pieteicas šai armijā. Uz to atsaucās tikai vā-
cieši. Mītiņos arī lika runāt pa kādam šajās sve-
šās valodās. Uz mītiņiem baznīcās jau iepriekš
tiek aizrādīts „Cīņā“. Tiek sacīts, ka runās tādi
un tādi slaveni runātāji, bet netiek uzdots, kurā
baznīcā kurš runās. Patiesībā aizsūtīts tiek kāds
pavisam mazs spēks, bet tā kā sludinājums ir sa-
stādīts augšā aprādītā formā, tad nevienam nav
iespējams rīkotājus pieķert pie nepatiesības teik-
šanas.

Sajūsmu iedzīvoņajos mazina arī ziņas no kara
lauka. Patī „Cīņa“ bija spiesta, kaut gan maskētā
veidā, ziņot par lielinieku sakaušanu. Bet, gal-
venais, ievainotie atnesa baigās vēstis no fron-
tes. Ievainoto bija ļoti daudz un viņi atradās
briesmīgā stāvoklī. Nosaluši, neapgērbti, badā pa-
miruši, daudzi ar nosalušiem locekļiem, viņi tika
atvesti Rīgā. Lazaretēs, kur vietas bija tikai
priekš kādiem 40 cilvēkiem, ievietoja 140. Visi
koridori bija pilni. Ievainotie gulēja pat uz kai-
las grīdas. Un vai tad Rīgā tika savesti visi ie-
vainotie! Lai slēptu ievainoto daudzumu, viņus
ieveda pa naktīm. Viņi izstāsta vaļsirdīgi it visu.
Pie Valkas kaujas bijušas ļoti niknas. No 4. lat-

viešu strēlnieku pulka palikuši pāri tikai 18 cilvēki. Ap Valku lieliniekiem bijis ap 2000 ievainotu. Krievi tā attēlo šīs kaujas: „Тамъ ужасно дерутся. Всѣ стрѣляютъ; и мужчины, и женщины, и старики и дѣти...“ Kad prasa, nu ko tad jūs darāt, krievs atbild: „А мы удираемъ“. Bet kā kaujas latvieši? „Латыши хорошо дерутся“ — atbild krievs. Ka krievi tiešām vāji kaujoties, to apliecināja arī paši latviešu strēlnieki. Kur latviešiem flangos esot krievi, tie pēc pirmiem šāvieniem bēgot un latvieši tiekot ielenkti. Tikai briesmīgā durkļu cīņā tie varot izlauzties. No kaujas lauka ļoti daudz bēgot aiz bailēm. Igaunī lietojot arī gāzes, jo daudziem ievainotiem bijušas slimas acis. Bez tam igauņiem esot tanki.

Tas viss viesa drūmumu cilvēkos. Visi nomākti. „Mūsu lieta zaudēta“, to vien dzird no lieliniekiem. Lielinieku armijas virsnieki, ar kuriem man bija izdevība vairāk reizes sarunāties, apgalvo, ka viņiem vairs nav iespējams kauties, jo zaldāti bēgot pēc pirmiem šāvieniem. Veco strēlnieku vairs nav, jaunie ļoti vāji un nepārliecināti. Zaldātus uztraucot ziņas, ka igauņiem nākot palīgā franči, latviešiem — zviedri; paši lielinieki zināja, ka uz Daugavpili ejot 40.000 vīru liela vācu armija pret lieliniekiem. Tas zaldātos rada bailes, un visi tikai spriež: bēgt vai nebēgt, uz kurieni bēgt? Ne strēlnieki, ne strādnieki netic vairs lielinieku uzvarai. Pats Stučka bijis tik neuzmanīgs un izteicies kādam, kuŗš gājis aizlūgt par kādu tribunālam nodoto: viņš tanī lietā nevarot neko darīt, jo tauta attiecīgo personu esot apcietinājusi un tauta par viņu spriedīšot tiesu. Viņam pašam jau esot cilpa ap kaklu. No Rīgas jau viņš dzīvs prom netikšot. Bet viņš arī nedomājot bēgt. Kā Pestītājs esot miris par savām mācībām, tā viņš miršot par savām idejām. Kaut arī viņam varbūt tāpat pa labi un pa kreisi tikšot nosodīti pa noziedzniekam.

Tauta vēl neesot tiktālu pieaugusi, lai saprastu sociālisma mācības.

Kāpēc pēc Valkas krišanas fronte uz ilgāku laiku stāv uz vietas, par to cirkulē divējādas versijas. Pēc vienas — igauņi gribot iet tikai līdz savas valodas robežām. Ja jaunākās ziņas vēsta, ka igauņi jau nokļuvuši līdz Opei, tad tas šai domai nerunātu pretī, jo Opē vēl ir igauņi. (Liepājā tagad šīs domas izskaidrojās par pilnīgi nedibinātām). Pēc otras versijas lielinieki esot dabūjuši ap 1000 krievus palīgā un abās pusēs esot iestājies spēku līdzsvars. Stučka, kuŗš, blakus pieminot, ļoti daudz pats raksta „Cīņā“, aplinkus piedāvājis igauņiem mieru. Igauņi esot tāpat strādnieki kā latvieši. Vai nu Valka piederot latviešiem vai igauņiem, tas galu galā nekrītot svarā.

Ļaudis nervozi seko lielinieku armijas kustībām. Tiklīdz kāda armijas daļa virzās uz Krievijas pusi, to uzskata par bēgšanu. Kāds brigādes štābs pārceļās uz Cēsīm. Ļaudis teica, ka jau bēgot. Nāca no Kurzemes dažas nodaļas, laikam atpūtā. To ļaudis iztulkoja kā atkāpšanos. Gāja dažādas baumas. Runāja, ka pulkvedis Vācietis gribot apcietināt Stučku, Daniševski, Palcmani, izsludināt savu diktatūru un noslēgt mieru ar pagaidvaldību. Vācietis arī iebrauca Rīgā uz lielajām apbedīšanas svinībām. Bet baumas noklusa. Runāja, ka viena daļa Vācieša nodomiem piekrītot, otra nē. Tas Vācieti spiedis apdomāties. Kur viņš beigās palika, nav zināms.

Stāvoklis strēlniekos ārkārtīgi nervozs. Kāds ievērojams lielinieku darbinieks noteikti sacīja, ka tikai daži mēneši jānogaida, tad visam lielniecismam esot gals. Trieciens lielniecismam bija arī spartakiešu kustības iznīcināšana Vācijā un nacionālsapulces sanākšana.

Lieliniekiem vairs nav ticības uz savu lietu. Stučka kādā mītiņā atzinis, ka viņi ir jelenkti no visām pusēm, bet mierināja savus komūni-

stus ar to, ka pats Trockis nākšot palīgā ar 20.000 zaldatu. Iedzīvotāji solījumiem netic. Lieļinieki solījuši arī miltus un cukuru no Ukraines, bet nekā nesagaidījuši. „Ka tik ar Trocka palīdzību nenotiek tāpat, kā ar Ukraines cukuru.“

Iedzīvotāji sāk jau pievērsties tiem, kuŗus agrāk meklēja nošaut. Grib visādi rādīt, ka viņi sirdī nav lielinieki. Lauku strādniekos izmanāma liela atturēšanās saņemt varu savās rokās. Baidās no sekām, no 1905. gada atkārtošanās iespējamības. Vienīgi kriminālisti labprāt uzņemas amatus, un tie tad ir tie, kuŗi nežēlīgi izdarās ar vietējiem. Sevišķi daudz upuŗu ir Gulbenē. Tur esot nošauti kādi 19 zemnieki. Izvedot no pils un parka purvainā vietā krekļos izgērbtus, nošaujot un turpat aprokot. Lizumā trakojojot kāds Lācis. Bet tas vairāk esot licies uz naudas izspiešanu. Kontribūcijas atsevišķiem zemniekiem 1000, 5000, līdz 30.000 rubļu lielumā. Varot arī kaulēties. Vispāri spaidus izlieto pret tiem, no kuŗiem var ko izspiest.

Zemniekos aktīvitātes nav daudz. Visi gaida, kaut nāktu angļi, zviedri. Iemesls tas, ka nav ieroču, ir izkaisīti paši. Viss pastāv tikai iekš simpatizēšanas. Kamēr fronte tālu, nav arī kas nestu ieročus.

Par badu uz laukiem nav ne runas. Tikai muižas ir iztukšotas, izņemot tās, kuŗas saņēmuši strādnieki. Tur palikuši arī lopu. Pārtikas ziņā vienīgi Rīgai pagrūti. Ja pagaidvaldība Rīgā iedama ierastos ar maizi, kaut arī īsākam laikam, tad strādnieku simpatijas viņai uz reizi nodrošinātas. Uz Krieviju no laukiem nav nekas izvests, bet gan uz Rīgu. Jo te pat armijā trūkst gaļas. Lopu un zirgu rekvizīcijas uz laukiem izdarītas maz: pa 2—3 zirgi no pagasta. Sviesta nodošana nav organizēta. Cietās cenas.

Raksturīga strādnieku izturēšanās pret komūnismu. Ceļā no Rīgas līdz Liepājai konstatēju to, ka visi muižu strādnieki ir pret to. Komūnisms

nekur nav ievests, vienīgi Jaunpils muižā. Tur arī zināms individuēls iemesls: tur no kopējā muižas govju skaita uz katru iznākot lielāks ieslaūkums, nekā no atsevišķām govīm. Visur dzird aizbildināšanos: Es neiešu priekš slinkā strādāt! Ja uzsver, ka tāda vilcināšanās nesaskan ar Padomju varas dekretiem, tad strādnieki saka, ka nekādi nevar jau tagad ievest komūnismu, tad strādnieki cels dumpi. Varbūt pēc gada to varēs darīt. Strādnieki vēlas tikai to, lai komiteja ieņem muižnieka vietu, bet viss cits paliek pa vecam. Rentnieki arī gaida, kas notiks frontē. Visu atbildību viņi novel uz komitejām. Tās sabēga no frontes Rīgā, kad stāvoklis palika nedrošāks.

Terroru uz laukiem lieto vienīgi pret tādiem, kurus strādnieki aiz personīgas atreibības uzrāda. Tā, piemēram, Tirzas mācītājam Ozoliņam atreibusies kāda strādnieka sieva. Okupācijas laikā viņa nākusi pie mācītāja, lai uzrakstot lūgumrakstu viņas vīra atsvabināšanas lietā. Mācītājs savā taisnības apziņā pateicis: „Nu, pelnījis jau bija“. Tagad šī pati sieviete esot iecelta tribunālā. Ozoliņš notiesāts uz nāvi, bet tad nāves sods pārvērstš 5000 rubļu lielā naudas sodā, kad tas nav maksāts, tad — katorgā. Tagad Ozoliņš Vecgulbenē skalda malku. Ikšķilē mācītājs Marnics nošauts. Cēsīs jau pašā sākumā nošauts tirgotājs Kampe un vēlāk veterinārārsts Ozoliņš. Direktors Ausējs — atsvabināts. No Valkas kādi 50 apcietinātie ievesti Rīgā un ievietoti centrālcietumā. Uz šī pamata tad laikam būtu izplatījušās baumas par lielākas partijas valcieniešu nošanu.

Vispāri jāsaka, ka strādnieki labprāt izlieto savu aprunāšanas tiesību, neuzskatīdami to par kādu zemu darbu, bet par pilnīgi legālu stāvokli. Ir tomēr arī atsevišķi cilvēkmilēstības piemēri. Tā arī man pašam strādnieki palīdzēja izglābt no mājas vairākus saiņus mantu, nezdami tos pa slepus ceļiem uz mežu.

Par pilsētniekiem jāsaka, ka izņemot baronus un mācītājus, citiem sevišķas briesmas nedraud. Zināms, nejaušības jau nav izslēgtas. Aizbēgušo politisko darbinieku sievām briesmas nedraud, ja pašas nav ko nodarījušas.

Kādu lomu spēlē žīdi? Milicijā žīdu redz par visam maz, pie izbraukšanas — jā.

Kultūras dzīve kaut kā veģētē. Operā notiek izrādes pāris reizes nedēļā ar to pašu agrāko reperuāru. Jauns tas, ka operu dziedātāji piedalās arī baznīcu mītiņos. Politehnika pārvērsta par tautas augstskolu, kurā katram brīvi iestāties.

Daļa intelligences iestājas lielinieku dienestā. Ne tieši, bet caur arodnieciskām biedrībām. Pirmais, kas uz to atklāti uzaicināja, bija politehnikas docents ebrējs Centneršvers. Mobilizēti ārsti, virsnieki — nē. Vispāri mobilizācijas nav, ir tikai brīva pieteikšanās. Ap 40 virsnieku apcietināti.

Bankas nacionālizētas, pie kam Biržas bankā paņemts 1.700.000 rub. Valsts banka — tautas banka.

R. Kārklīš — citreizējais Rīgas komandants — no amata gāsts. Esot pieķerts pie pārāk nekautrīgas naudas piesavināšanās no kāda žīdu tirgotāja. Runā pat, ka viņš esot nošauts.

Dr. Kasparsons dzīvs, atrodas Rīgas slimnīcā, uz kurienu viņš salonvagonā atvests no Valkas. Lielinieki paši sakot, ka viņam nebijis ne mazākā iemesla bīties par savu dzīvību. Viņa kopšana esot laba.

Strēlnieki meklē sakarus, lai pārnāktu pagaidvaldības pusē. Sūtīti cilvēki uz Liepāju, atrast sakarus ar valdību un vienoties, lai viņus nesoda.

Kad braucu uz Liepāju — nobeidz Niedra — es jutu, ka man aiz muguras ir mirstoša lieta. Vienīgi uz Trocki lielinieki vēl cerē, bet cilvēki tam netic. Visiem ir pārliecība, ka lielinieku ka-

ra spēks ir iznīcināts. Ja arī no Krievijas nāktu karaspēks, tas nevarētu nekā glābt. Latviešu strēlnieki bija lielnieku stiprākais spēks un viņi ir sakauti. Kurzemē lielnieku karaspēka ļoti maz. Braucot pa ceļu neredzēju it neviena sarkanarmieša. Tik dažus vietējos miličus, kuņi, priecādamies, ka viņiem rokās šaufenes ar sarkaniem pušķiem galā, šaudīja gaisā.

Jaunpilī miliči nošāva arendātoru Jaunsīli (?), kuņš esot bijis spekulants. Naktī pils pagalmā izcēlās liels troksnis. Tas tad, kad apcietināto ievēda. Esot ilgi slapstījies, bet nu esot rokā. Ilgi sprieduši, kā šaut: pa vienam, vai ar zalvi. Nolēmuši — nemocīt, un šaut ar zalvi. Tāpēc sameklēti pavisam 10 šāvēji, un pret rīta pusi apcietinātais aizvests...

No igauņu frontes lielnieki savu spēku atraut nevar. Te, Kurzemē, viņu ir maz. Rīgā Krasta stacijā ilgāku laiku stāvēja nelietota baterija. Teica, ka municijas trūkuma dēļ. Bet mūsu tautas kareivji iet cīņā ar lielu pārkuma apziņu par saviem ienaidniekiem. Tas dod tiesību sacīt, ka no lielniekiem vairs nav ko baidīties. Ja arī mums jāatdod sava manta, mūsu dēli (man pašam 3 dēli karā), par to mums nav ko gausties. Mums jāpieliek pie valsts lietas beidzami spēki, un Latvija būs glābta. Ja arī mūsu dēli kritīs, Latvija paliks.

Te Liepājā mūsu atbalsts. No neliela atlikušā Kurzemes stūrīša iesāksies mēneša pieaugšana. Tikai ar ticību pie darba, lai noveltu smago lietuvenu. Tad drīzi redzēsim pavasari ne tikai dabā, bet arī Latvijas dzīvē.

Pēc tam Latviešu biedrībā Niedra savu ziņojumu sniedza plašākai publikai.

19. februāris. No Andrieva Niedras šodien dabūju bēdīgo ziņu, ka Ed. Vulfs miris. Drīzi pēc lielnieku ienākšanas Rīgā. Nosūtītu „Latvijas Sargam“ īsu nekroloģu (ievietots 21. februāra nu-

murā). No Stokholmas pārbrauc ministri J. Goldmanis, K. Puriņš, domeņu pārvaldnieks A. Kalniņš. K. Ulmanis būšot dažas dienas vēlāk. Pirms aizbraucu uz Valku, gribu viņu satikt, lai dabūtu pilnīgu ainu par vispārējo politisko stāvokli.

20. februāris. Avīzes ikdienas nes uztraucošas ziņas par asiņaino izdarīšanos no vācu baronu puses ar latviešiem. Atkārtojas pilnīgi 1905. gada soda ekspedīciju ainas. Uzrakstu „Latvijas Sargam“ ievadu „Izrēķināšanās politika“ (nodrukāts 22. februāra numurā).

21. februāris. Uz telegrammas pamata, kuŗu nosūtīju atbraucot no Stētinās, no turienes jau ieradies P. Sīecenieks.

22. februāris. Atklājas vācu baronu savvērestība ar Vidzemes landmaršalu fon Strīku priekšgalā.

23. februāris. Muižnieki nāk ar saviem provocējošiem 14 vienošanās punktiem.

24. februāris. Oficiāls paziņojums par savvērestības atklāšanu.

25. februāris. 10.000 rubļu godalgas izsolīšana par fon Strīka saķeršanu. Ievads „Latvijas Sargam“ „Muižniecības tikumi“.

26. februāris. Ventspils ieņemta.

3. marts. Kalpaka pulki iet uzbrukumā. Labas ziņas no frontes. Vakarā ierodas ministru prezidents K. Ulmanis. Viņu sagaida stacijā latviešu jaunais kaŗaspēks. Liela sfarpība starp toreiz, kad prezidents aizbrauca, un tagad.

4. marts. Prezidenta K. Ulmaņa ziņojums Tautas padomes locekļiem par viņa ārzemju ceļojumu.

5. marts. Iesniedzu pagaidvaldībai priekšlikumus par turpmākās darbības apmēriem Ziemeļu Vidzemē.

6. marts. Pie ministriem informācijas nolūkā: tieslietu, finanču, zemkopības.

7. marts. Traģiskā vēsts par Kalpaka nāvi.

Kalpaka nāves gadījumā ģenerālis fon der Golcs griezās pie Latvijas pagaidvaldības ar šādu paziņojumu:

„Pagaidvaldībai es paziņoju sāpīgo vēsti, ka pēc viņnakt pienākušām ziņām ir kritis pulkvedis Kalpaks un viņa divi virsnieki. Cik līdz šim bijis iespējams konstatēt, izrādās, ka divas parallēli operējošas karaspēka nodaļas, proti, pulkveža Kalpaka un Borka bataljons, kuŗš atradās uz dienvidiem norunātā attālumā, ir kaujas drudzainā steigā viena otru apšaudījušas, un te ir notikusi šī nelaiمة. Tuvāku ziņu vēl trūkst.

Es jūtu to dziļi sāpīgi, ka savu pulku tik karsti mīlētais, visu kaujas biedru cildinātais, drošsirdīgais vadonis, ar kuŗu savu personīgo pazišanos es skaitīju par lielu godu, ka viņš kritis tik traģiskā nāvē tobrīd, kad savus uzvarošos kuŗa pulkus viņš veda cīņās par tēvijas atpestīšanu.

Vēl tikai dažas stundas pirms tam es varēju viņam nosūtīt savu klātpielikto telegrammu.

Es pavēstu Latvijas valdībai manas, kā arī pavēlniecībā esošo karaspēku dziļas sēras.“

Augšā minētā telegramma, ar kādu grāfs fon der Golcs caur landesvēra galveno štābu bija griezies pie pulkveža Kalpaka, pateikdamies par iepriekšējās dienas panākumiem frontē, skanēja sekoši:

„Es izsaku savus labākos laimes vēlējumus par Jūsu kuŗa pulku spīdošajiem panākumiem dienvidaustrumos no Skrundas 6. martā. Iepriekšējās dienās kuŗa pulki, kā arī viņu vadība manas gaidas pilnā mērā piepildīja, tā kā man ir sevišķs prieks Kalpaka priekšzīmīgo nodaļu zināt manā pavēlniecībā.

Grāfs fon der Golcs,
ģenerālmajors, VI. rezerves korpusa
komandiers.“

8. marts. Apspriede pie sociāldemokrātiem uz pēdējo vēlēšanos. Pie reāliem panākumiem nenāk. Sociāldemokrātu stāvoklis, saprotams, ļoti neērts: viņi izstājās no Tautas padomes, paredzēdami lielinieku ienākšanu. Tagad viņi, turpretim, paliek karājoties gaisā un tamdēļ vēlētos tikt Tautas padomē atpakaļ. Sakarā ar to viņi nāk ar reorganizācijas projektu, un proti, lai jauna Tautas padome tiktu sastādīta no lauku pašvaldības iestādēm pa divi trešdaļām un pārējā trešdaļa uz līdzšinējā principa pamata. Skaidrs kā diena, ka tad Tautas padome būtu lielinieciska. Vienbalsīgs atraidījums no pilsonisko partiju puses. Klāt bija no pilsoņiem: O. Nonācs (z. s.), E. Bitte (d.), K. Bļodnieks (n.-d.), Kiršfelds (r.-d.), Laizans (ltg.) un no sociāldemokrātiem: F. Menders, A. Buševics, A. Rudevics.

9. marts. Kalpaka, Grundmaņa, Krieva un Šrindera iezārkošana.

10. marts. Saruna ar K. Ulmani par turpmāko darbību Ziemeļu Vidzemē. Paredzama drīza aizbraukšana.

11. marts. Kalpaka un viņa cīņas biedru apbedīšana. Tik liela un svinīga bērū gājiena Liepāja vēl nav redzējusi. No jaunās Latvijas kara vadona atvadās valdība, karaspēks, kultūras darbinieki — visa tauta un arī — ģenerālis grāfs fon der Golcs. Viņa atzinības, nožēlošanas un līdzjūtības vārdi, norādījums uz nožēlojamu pārpratumu, nespēj izklīdināt šaubu, kuņas guļ tautas dvēselē. Ģenerāļa fon der Golca un viņa grezni uniformētās svītas piešu šķindoņa izjūtama kā skarba ieskaņa Kalpaka pavadīšanas klusajā sēru simfonijā...

Ieradušies no Stefīnas: Strausmanis, T. Ulmanis, Eglīts, Sieceniņš jun.

12. marts. Laikrakstī nes drausmīgas ziņas no Rīgas. Izbēgušo politisko darbinieku ģimenes tiekot vajātas. Mans jaunais priekšā stāvošais uzdevums pavairo rūpes un nemieru arī par manējo

likteni. Laikraksts tagadējā laikmetā var būt un tam ir jābūt klajam kaujas saucienam pret lieliniecismu. Viņa vadītāja stāvoklis ir karavīra stāvoklis pirmajās pozīcijās. Priekš paša karavīra tas ir goda pilns pienākums. Bet cilvēcijas jūtas liek domāt pie tuviniekiem, kuŗi patlaban ir lielnieku varā, un tā tad ir viņu ķīlas. Valkā sauktais Rīgā atskanēs, un ko pie manis nevarēs atriekt, desmitkārtīgi varētu tikt atriekts pie maniem nevainīgiem tuviniekiem.

15. marts. Janševskis sarunāts par līdzdarbnieku Ziemeļu Latvijā. Ar Ed. Virzu ir norunāts jau agrāk. Braukšu ar „Maigu“, kuŗa vakar ieradusies Liepājā no Reveles.

19. marts. Ar tvaikoni „Maiga“ kopā ar Ed. Virzu un J. Janševski braucam uz Reveli, lai pa apkārtceļu sasniegtu Valku, mūsu nākošo darba vietu. Ar to pašu kuŗi brauc arī K. Bļodnieks kādā valdības uzdevumā un P. Siecenieks, lai kārtotu „Konsuma“ lietas Valkā. Kuŗu piestātnē mūs pavada ar laimīga ceļa novēlējumiem iekšlietu ministrs Dr. M. Valters.

*

Tālāko notikumu norise Ziemeļlatvijā — Liepājas 16. aprīļa vācu sazvērētības izsuktā pretlielinieciskās frontes sadalīšana divās frontēs, izvirzot galvenos spēkus pret landesvēra uzņēmšanos, 22. jūnijs pie Cēsīm, Strazdumuižas pamiers — līdz ziemeļnieku ienākšanai Rīgā 1919. gada 6. jūlijā aprakstīta manā grāmatā „Ziemeļlatvija“ (izdevis A. Gulbis Rīgā 1928. g.) no daļā „Atbrīvošanas cīņu laiks“.

O. Nonācs.

VIENPADSMIT MĒNESI VĀCIJĀ.

1. Stetinas piedzīvojumi.

Latviešu bēgļi un vācu birokāti. Valstskanclers Michaelis's kā Pomerānijas virsprezidents un mēs. Strādnieku un zaldātu padomes palīdzība. 16. aprīļa puča atbalss. Latviešu bēgļu ieskati par Andrievu Niedru. Bēgļu politiskā skola Stetinā. Vācbaltiešu progresīvās partijas iztūrešanās pret Tautas padomi. „Informējāt Vāciju!“ Stetinas sociāldemokrāti un grafs fon der Golcs. Bez pilnvaras — daudz pilnvaru.

Otrdien, 1919. gada 4. februārī, manam kolēģim Otto Nonācim, diemžēl, nācās atgriezties Liepājā. Bijām nostrādājuši kopā sekmīgi un vislabākā saskaņā tepat trīs nedēļas; tādēļ viņa aizbraukšana man bij liels zaudējums, ņemot vērā kavēkļus, kurus no oficiālas un neoficiālas puses lika ceļā mūsu gadībai par latviešu bēgļiem.

Tīri tehniskas grūtības radīja tas apstāklis, ka no Liepājas ienākošie tvaikoņi izsēdināja savus pasažierus patvarīgi un bez iepriekšējas pieteikšanas vai nu Svinemindē, Stetinas priekšostā, vai arī pašā Stetinā. Tā kā Svineminde atrodas 113 kilometrus (4 stundu dzelzceļa brauciens) no Stetinas, tad bijām nodomājuši sadalīt darbus savā starpā tādā kārtā, ka tūlīt pēc ziņas saņemšanas par tvaikoņa pienākšanu viens no mums dotos uz Svinemindi, kamēr otrs paliktu Stetinā, lai mums katrā gadījumā būtu iespēja sniegt palīdzību latviešu bēgļiem tūlīt pēc to izcelšanās malā. Šī palīdzība toreiz bija nepieciešama, jo mūsu „draugs“, valdības padomnieks Kurts fon Šmelings, izmantoja mūsu prōmbūtni, lai internētu latviešu pasažierus uz tvaikoņa un lai tos caur saviem ierēdņiem piespiestu parak-

stīt reversālus atstāt Stetinu dažu dienu laikā, pretējā gadījumā tiem piedraudot ar noņemšanu koncentrācijas lēģerī.

Jau pirms O. Nonāca aizbraukšanas uz Liepāju bijām griezušies pie Stetinas un Svinemindes strādnieku un zaldātu padomes pārstāvjiem pēc palīdzības, lai tie kā Stetinā, tā Svinemindē uz tvaikoņiem latviešu bēgļu saņemšanai deleģētu savus darbiniekus, kas Latvijas pārstāvju prombūtnes laikā ņemtu bēgļus savā aizsardzībā un kas mums nekavēdamies pa telefonu vai telegrafiski ziņotu bēgļu skaitu, vārdus, tālākbraukšanas nolūkus etc.

Šo lūgumu arī nekavējoties izpildīja kā Stetinā, tā Svinemindē. Bez tam neatkarīgo sociāldemokrātu otrs priekšsēdētājs Augusts Horns (vēlāk reichstaga loceklis) uz mūsu lūgumu padomes pilnsapulcē panāca to, ka bēgļu komitejas sēdēs piedalījās pastāvīgs strādnieku un zaldātu padomes delegāts, kuŗa uzdevums bija rūpēties, lai latviešu bēgļi būtu apgādāti tikpat labi kā Baltijas vācieši. Ar to bija panākts, ka valdības padomnieks fon Šmelings bēgļu komitejā neuzdrošinājās nākt ar prasībām, kas būtu vērstas pret latviešu bēgļiem.

Pateicoties strādnieku un zaldātu padomes starpniecībai arī jūras transporta un radio stacijas vadītājs uz kuģa „Rügen“, kapteinis-leitnants Fillers, apsoliņās pārraidīt visas radio telegrammas par kuģu izbraukšanu no Liepājas, par pasažieru skaitu etc. So solījumu tas arī pildīja uz to noteiktāko. Līdz ar to tas mani apgādāja ar visiem vajadzīgiem dokumentiem, ar braukšanas atļaujām brīvostas un tvaikoņu pastāvīgai apmeklēšanai u. t. t., kas bija nepieciešami mana bēgļu aizsardzības uzdevuma pildīšanai.

Bez Pomerānijas virsprezidenta, agrākā valsts kanclera Dr. Georga Michaelis'a, Fillers bija viens no nedaudziem ķeizara Viļuma laika ierēdņiem

Stetinā, kas pret mani izturējās patiesi lojāli, korekti un labvēlīgi, man pildot no Latvijas valdības uzticēto uzdevumu.

Pateicoties arī turpmākam tālu ejošam strādnieku un zaldātu padomes atbalstam, mūsu bēgļu apgādei bija iespējams pārvarēt visus kavēkļus, kuŗus mums lika ceļā Latvijai naidīgā puse. Tāpat bija iespējams panākt pret latviešu bēgļiem vērsto aizkarošo rīkojumu atcelšanu. Tagad šķita pienācis laiks darīt galu visām iestāžu intrigām un to apslēptai pretdarbībai, jo virsprezidijs formāli un oficiāli bija atzinis Latvijas pārstāvniecības tiesisko stāvokli. Bija arī pienācis laiks pāriet no aizsardzības uzbrukumā. Šim nolūkam mēģināju iesniegt virsprezidijam rakstu, kuŗā bija paskaidrots, ka Latvijas valdības bēgļu apgādes pilnvarotais kā tās valsts pārstāvis, kuŗā Vācija reprezentēta ar sūtni, pieprasa visas tiesības, kuŗas starptautiskās parāšas piešķir draudzīgas valsts pārstāvjiem. Pie šīs notas sastādīšanas man palīdzēja mūsu juriskonsults tiesas padomnieks (Justizrat) Dr. Ernsts Valdows, kas rakstu izdaiļoja parastā vietējā kancelejas stilā. Dr. Valdows, kuŗu kopīgi ar Otto Nonāci bijām izvēlējuši par mūsu juriskonsultu, kā piedzīvojis jurists un pārliecināts dēmokrats man arī vēlāk deva lojālus, labiem panākumiem vainagotus padomus juridiskos jautājumos, kas attiecas uz mūsu ministriju dažādu uzdevumu izpildīšanu.

Otto Nonācs kā kaislīgs žurnālists likās gan ne visai apmierināts, kad tas februāra sākumā uz Liepāju aizbraukdams varēja konstatēt vienīgi to, ka Dr. Valdowam ar lielām pūlēm izdevies panākt viņa raksta iespiešanu Stetinas laikrakstā tikai saīsinātā veidā. Es turpretim atradu, ka arī tas bija ieguvums, ievērojot Vācijas sarežģītos apstākļus un ar to saceltās nīknās laikrakstu cīņas.

Virsprezidijam iesniegtais raksts bēgļu apgādes iestādē darīja sprāgstošas bumbas iespaidu, jo virsprezidents Michaelis's, kā jau minēju, pref mani un manu uzdevumu aizvien bija izturējies lojāli un korekti.

Nu sekoja vesela rinda uzaicinājumu no valdības padomnieka fon Šmēlinga ierasties uz apspriedēm. Lai panāktu mana raksta atsaukšanu, tas aizvien apliecināja savu gatavību un labvēlību man uzficētā uzdevuma atrisināšanai. Kad biju vairākkārt paskaidrojis, ka par raksta atsaukšanu nevar būt ne runa, kungi apmierinājās, un latviešu bēgļiem nu vairs nebija iemesla sūdzēties par nelaipnībām no šīs iestādes puses.

Februāra beigās uz Liepāju aizsauca Eriku Feldmani (vēlāk kara ministrs un sūtnis Maskavā), lai tas kā piedzīvojis jurists piedalītos tieslietu resora veidošanā. Viņš bij pielicis visas pūles, lai Vācijas ārlietu resorā atbalstītu Stētinā pozīciju. Tam būs nācies pārvarēt lielas grūtības, ievērojot to, ka Vācijas ārlietu resors nebija pādots strādnieku un zaldātu padomes kontrolei. Mēs bijām strādājuši roku rokā, apgādādami viens otru ar ziņām. Viņš bija tas, kas izgādāja mūsu bēgļiem atļaujas ieceļot citās valstīs; no viņa mēs saņēmām ziņas par Berlīnes kursiem krievu un ostnaudai un mēs šīs ziņas pārraidījām telegrafiski uz Liepāju, sniegdami ar tām mūsu bēgļiem svarīgus pakalpojumus.

Nu biju palicis vienīgais bēgļu apgādes pārstāvis Vācijā un biju spiests uzņemties pēc iespējas arī Berlīnes delegāta darbu.

Latvieši, kas ieradās Stētinā un Svinemindē, pa lielākai daļai piederēja pie turīgām šķirām. Tā bija pilsētu intelligence, lielāki tirgotāji, lauku māju un dzirnavu īpašnieki, sīktirgotāji, rentnieki un tamlīdzīgi. Viņi pastāvīgi uzmeklēja Latvijas pārstāvniecību, tur iepazinās savā starpā un sāka kopīgi aizvien dzīvāk interesēties par savu jauno valsti, par Tautas padomi un par

pagaidvaldību. Liepājas laikraksti, kas gan pienāca nekārtīgi, ievērojot biežo tvaikoņu satiksmes blokādi un militāro aizliegumu pasažieru pārvadāšanai, gāja no rokas rokā, tāpat arī privātās vēstules, ciktālu ziņas varēja modināt vispārēju interesi. Bija dabīgi, ka arī šie pa lielākaļ daļai apolītiskie bēgļi jo dzīvi iztīrzāja dzimtenes polītiskos notikumus.

No sabiedrībā pazīstamiem Latvijas bēgļiem Stetinā dzīvoja vai arī te bija apmetušies cauri braucot: ministra Kasparsona kundze Anna ar piederīgiem, Valfers Ārronets, Ādolfs Kuršinskis, Anša Petrēvica kundze, Mārtiņš Miljons ar kundzi, Andrejs Bērziņš no Liepājas, Pēteris Sienieks ar dēlu, Ādolfs Klīve, Jānis Dāvis, Pauls Ašmanis, Alfrēds Štrausmanis, Pauls Engelmans (tiesnesis), Eriks Böttichers (dzelzceļu inženieris), Fr. Veinbergs.

Par 16. aprīļa puču ziņas te pienāca jau pēc dažām dienām. Bija interesanti vērot, cik mierīgi bēgļi uzņēma šīs ziņas un kā visi vienis prātis bij tanīs domās, ka neatradīsies neviens latvietis ar pazīstamu vārdu un ar sabiedrisku stāvokli, kas būtu ar mieru piedalīties pret Tautas padomi vērstā valdībā kopā ar patstāvīgās demokrātiskās Latvijas vācu pretiniekiem.

Pārsteigumu sagādāja ziņa, ka populārais rakstnieks un mācītājs Andrievs Niedra uzņēmies apvērsuma kabinetā ministru prezidenta amatu. Bet visi latvieši, ar kuŗiem šinī laikā Stetinā sastapos, noteikti izteicās, ka šis kabinets, neraugoties uz vācu bajonetu atbalstu, nepastāvēs, jo tas nevarēs mēroties ar Tautas padomi, kuŗā reprezentētas visas zemes partijas un kas bauda tautas vairākuma uzticību.

Tā pastāvīgās neatkarīgās Latvijas ideja bija laidusi dziļas saknes arī tanīs bēgļos, kas dzimtenē nebij nodarbojušies ar polītiku, bet bij dzīvojuši vienīgi savam darbam. Pa daļai tas izskaidrojams ar to, ka demokrātijas vilnis bija

vēlies pāri arī Stetinai, demokratijas un individuālās brīvības prasība pārņēma aizvien plašākas masas. Tieši tagad pēc kārtu vēlēšanu atcelšanas Stetinā notika pirmās vēlēšanu cīņas par pilsētas domnieku vietām. Vilsona tautas pašnoteikšanās tiesības Stetinas pilsoniski demokrātiskās aprindās tika atzītas par taisnīgām. Šinī sabiedrībā tad nu arī samērā lielā apolītisko latviešu grupa guva politisku skolu.

No otras puses uz latviešu bēgļiem labu iespaidu darīja tas apstāklis, ka Latvijas pagaidvaldība laikā bija nosūtījusi savus bēgļu pārstāvjus. Bēgļu apgādes pārstāvniecība bija vienīgā aizsardzības iestāde, kurā bēgļi svešajā zemē varēja atrast padomu savās rūpēs un bēdās. Tur tie iepazinās, savstarpīgi tuvinājās, un ja apstākļi to prasīja, tie viens otram palīdzēja. Tas viss viņiem nāca stipri par labu, un drīz vien bēgļi nāca pie atziņas, ka par visu to viņiem jāpateicas savas jaunās valsts gādībai. Tā tālu no dzimtenes modās un auga viņu valstiskā apziņa.

Tiklīdz Stetinā saņēma aculiecinieku ziņas par 16. aprīļa notikumiem Liepājā un par puča tālākām sekām, pasteidzos caur Kopenhagenu telegrafēt Ulmaņa valdībai sekošo: „Latvijas Tautas padomes vācu frakcija aizvien vēl stāv uz Tautas padomes platformas un atzīst vienīgi no Tautas padomes iecelto valdību.“

Vācu baltiešu progresīvā partija, būdama vienīgā vācu partija, kas bija pieslēgusies Tautas padomei, bija ieņēmusi Rīgā visas vāciešiem Tautas padomē rezervētās vietas un tādā kārtā sastādīja Tautas padomē vācu frakciju. Izņemot mani, visi pārējie frakcijas biedri bija atgriezti no Liepājas: tie bija palikuši vai nu lielnieku ieņemtā Rīgā, vai arī apmetušies kaut kur ārzemēs. Baltijas vāciešu progresīvā partija bija atzinusi Tautas padomi labprātīgi un aiz tīras pārliecī-

bas. Pats par sevi saprotams, tās pienākums bija atbalstīt Tautas padomi arī viņas kritiskā stāvoklī, ievērojot vēl to, ka pučs un Niedras pseidovaldība bija vērsti arī pret Tautas padomes vācu frakciju. Tādēļ tas bij tikai mans pienākums Latvijai, Vācijai un sabiedrotiem nekavējoties darīt zināmu vācu frakcijas stāvokli pret patvalības aktu, kurš bija vērsti pret Tautas padomi un tās valdību. Bez tam bij ļoti svarīgi rādīt atklātībai vācu ciešo vienību ar latviešiem arī tamdēļ, ka ar to tika paralizēts pretinieku mēģinājums nostādīt Tautas padomi lielnieciskā gaismā. Joprojām bij arī izredzes Tautas padomē stiprināt vācu frakciju. Kad marta beigās lasiju laikrakstā par Kurzemes jaunbaltiešu apvienības (Jungbaltenbund) pieslēšanos vācu baltiešu progresīvai partijai zem Liepājas grupas nosaukuma, nekavējoties stājos sakaros ar šīs grupas priekšsēdētāju Oskaru Katterfeldu, apsverot pamatus mūsu nākamai politiskai darbībai Liepājā, ar ko likās vāciešiem bij nodrošināta visu viņu vietu ieņemšana Tautas padomē.

24. aprīlī no valdības Liepājā saņēmu lakonisku telegrammu: „Informējat Vāciju“. Biju spiests atstāt Stetinu un pārcelties uz Berlīni.

Bēgļu apgāde no tā necieta, jo strādnieku un zaldātu padomes vara un nozīme Vācijā pēc streikiem, sacelšanās un nemieriem bija pieaugusi. Deleģāts bēgļu apgādes lietās Evalds Follaks (Ewald Vollack), kas pret mūsu uzdevumiem bija izturējies ar vislielāko labvēlību un nopietnību, bija ievēlēts par Stetinas strādnieku un zaldātu padomes priekšsēdētāju; Horns un Hermanis bija ievēlēti strādnieku un zaldātu padomes valdē (Ausschuss), Vāgners par Pomerānijas virsprezidija deleģātu. Tie bija amatvīri, kas mūs bija atbalstījuši visos bēgļu apgādes jautājumos. Viņu vietās nāca jauni deleģāti, kas izturējās tāpat kā viņu priekšgājēji.

Tā tad man nebij jābēdājas — par latviešu bēgļiem arī manā prombūtnes laika būs pietiekoši gādāts.

Sestdien, 26. aprīlī, ierados Berlinē, lai pildītu telegrammā norādīto uzdevumu. Bet man trūka pilnvaru, kuŗas būtu varējis uzrādīt attiecīgām valdības iestādēm. Mans stāvoklis būtu bijis bez izejas, ja arī te mani visplašākā mērā neatbalstītu strādnieku un zaldātu padome. Šis atbalsts izskaidrojams ar to, ka Stetinas sanāksmēs un sarunās ar strādnieku un zaldātu padomes vadošām personām bez bēgļu apgādes jautājumiem tika pārrunāti arī austrumu politiskie jautājumi un it sevišķi tie, kas saistījās ar Latvijas valsti. Stetinas strādnieku un zaldātu padome tā tad ar laiku bija ļoti labi informēta par notikumiem un apstākļiem jaundibinātā demokratiskā Latvijā un par tās tālākiem mērķiem. Jaunā kaimiņu valsts šinīs aprindās modināja simpatijas jau tādēļ vien, ka tā bija demokratiska valsts. Tam vēl pievienojās tas, ka 16. aprīļa Liepājas pučs te vērsa uzmanību uz vācu karaspēka virspavēlnieka grāfa fon der Golca izturēšanos Kurzemē. Viņa mēģinājums aizkavēt demokratiskās valsts izveidošanos Latvijā, viņa pūles pavairot tam padotos militāros spēkus, saistot mazas, politiski pa labi noskaņotas kaujas vienības, ar varu izvestā zaldātu padomju atcelšana viņa karaspēka daļās modināja Stetinas kreiso aprindās vislielāko neuzticību. Viņi ne bez pamata redzēja grāfa fon der Golca dzīvā darbībā militāras bāzes sagatavošanu, no kuŗas ar Viļuma garā audzinātu labi disciplinētu karaspēku būs iespējams bez traucēkļiem sagatavot uzbrukumu Vācijas vēl veidošanās stadijā esošai republikāniskai iekārtai. Tādā kārtā līdzšinējās kreiso simpatijas izvērtās jau interešu kopībā ar mūsu valdības man uzticēto uzdevumu, proti: „Informējat Vāciju“.

Sekas bija tās, ka mani apgādāja bagātīgi ne

tik vien ar vajadzīgām apliecībām visai Vācijai, bez kuŗām tanī laikā nevarēja spert ne soli ārpus pilsētas robežām, bet arī ar visdažādākā veida ieteikšanas rakstiem Berlīnes centrālām iestādēm, piemēram: (Tādai un tādai Berlīnes centrālajai valsts iestādei) „Lūdzam šīs apliecības uzrādītāju, inženieri Vilhelmu Šreineru kungu, Latvijas valdības pilnvaroto pārstāvi, atbalstīt ar padomu un darbiem“.

Tagad nu man pilnvaru bija pietiekoši.

2. Berlīne un Liepāja.

Bezmaksas pakalpojumu birojs. Tautas padomes 12. maija sēde Liepājā. Apcietināšanas. Tautas padome sūta delegātus uz Vāciju. Viens pats uz Berlīni.

Kad Stetinā uzstādīju savas darbības plānu, guvu pārlicību, ka mana uzdevumā veikšanai nepieciešami palīgspēki. Pēc ierašanās Berlīnē pieņēmu vispirms kā privātsekretāru kādu jaunāku komiļtoni Verneru Golcu un pēc tā aizbraukšanas Latvijas bēgli Gustavu Fleišeri, mana studiju biedra Oskara Fleišera, Rīgas biržas komitejas galvenā inženiera dēlu, kas Berlīnē bija uzturējies jau ilgāku laiku. Šis jaunais cilvēks, kuŗu pazinu jau kā bērnu, pārvaldīja valodas, bija labi audzināts, veikls sabiedrībā un labi pārzināja Latvijas apstākļus; bez tam tas labi pazina arī Berlīni. Viņa uzdevums pirmā kārtā bija — uzmeklēt visas iespaidīgās politiskās un citas nozīmīgās iestādes, iepazīties ar to sekretāriem un zemākiem ierēdņiem, ievākt ziņas par vadošām personām, vārdu sakot — sagatavot visu, lai es, nezaudējot laiku un jau iepriekš labi orientēts, varētu uzsākt sarunas ar iestādēm, kas spētu veicināt mūsu lietu.

Pēc Erika Feldmaņa aizsaukšanas uz Liepāju februāra beigās, mums Berlīnē vairs nebija pārstāvniecības. No „Jaunāko Ziņu“ izdevējiem Antona un Emīlijas Benjamiņi, kuri Berlīnē gaidīja uz Rīgas atsvabināšanu, lai atkal uzsāktu sava laikraksta izdošanu un tā līdzī darbotos jaunās valsts uzcelšanā, es dabūju zināt, ka Tautas padomes loceklis Arturs Žers vēl uzturas Berlīnē. Aicināju viņu līdzdarboties manā uzdevumā, bet viņš aicinājumu noraidīja, aizbīdinādams, ka būdams vienīgi tautsaimnieks viņš politiskam darbam nederot.

Vēlāk uzzināju, ka Arturs Žers plašās latviešu saimnieciskās aprindā stiešām tiek uzskatīts kā tautsaimnieks ar izcilām spējām. Man tomēr laimējās, jo tieši tanī laikā iepazinos ar kapteini Nikolaju Fogelmani, Latvijas valdības pārstāvi pie sabiedrotiem karaģūstekņu lietās (tagad pulkvedis un kāda artilērijas pulka komandieris). Viņš ar prieku pieņēma manu aicinājumu un iesāka ar to, ka sniedza sabiedroto militārmisijām čaku informāciju, kas bij ļoti svarīgi, jo Latvijas pretinieki ar tām bija jau nodibinājuši sakarus un bij uzsākuši rosīgu darbību. Viņš arī Fleišeram palīdzēja veikt priekšdarbus atsevišķās vācu iestādēs. Caur kapteini Nikolaju Fogelmani iepazinos ar vairākiem latviešu virsniekiem karaģūstekņiem, kuru vārdus diemžēl vairs neatceros un kuri laipnā kārtā piedalījās priekšorganizācijas tehniskos darbos. Šie priekšdarbi bij jau pavirzījušies tiktāl, ka bij jau nodibinājies tiešs sakars ar atsevišķo iestāžu priekšniekiem un ka varēju uzsākt sarunas ar kreisā spārna preses pārstāvjiem, bet te 4. maijā saņemu preses pārstāvjiem, bet te 4. maijā saņemu telegrammu no Liepājas, no Tautas padomes priekšsēdētāja Gustava Zemgaļa kunga, ar aicinājumu tūlīt doties ceļā, lai varētu piedalīties Tautas padomes pilnsapulcē. Saprotams, šīnī Tautas padomei un valdībai kritiskā laikā man nekavējoties bij jāseko šim aicinājumam.

Savam sekretāram Gustavam Fleišeram devu norādījumus par tālāko darbu un ar kapteini Nikolaju Fogelmani pārrunāju turpmāko darbības plānu. 7. maijā, pēc tikai 10 darba dienām, atstāju Berlīni, tomēr zināmā mērā ar apziņu, ka sagatavošanas darbi turpināsies arī manā prombūtnes laikā.

Pateicoties sakariem, kuŗus uz manu rīkojumu mans privātsekretārs bija nodibinājis ar ārlietu resoru, man izsniedza vīzu ceļojumam uz Liepāju un atpakaļ — īpaši pēdējā man vēlāk noderēja. Ceļojums noritēja bez kavēkļiem un ceturtdien, 8. maijā, es ieradās Liepājā.

Devos tieši uz Peldu ielu Nr. 20 pie Ducmaņa kundzes, lai parliecinātos, vai vēl ir brīvas istabas, kuŗas janvārī bijām apdzīvojuši kopā ar Eriku Feldmani. Jā, istabas varēja dabūt un pie tam ar pilnu pansiju. Par manu pajumti un par manu miesīgo labklājību ar to nu bij gādāts uz to labāko, jo Ducmaņa kundzes virtuves māksla man vēl bij vislabākā atmiņā. Erika Feldmaņa dzīvokļa izvēle bij lieliska; viņš bij ne tik vien labs biedrs, bet izrādījās arī par piedzīvojušu gardēdi. Tas man bij jau pirmais gaismas stariņš šinī drūmā laikā, kas solīja vilinošas izredzes pēc Vācijā pavadītiem liesajiem mēnešiem bez gaļas un bez sviesta, ar vienmuļīgām maltītēm, kuŗas bija gatavotas no ersatzvielām, bietēm, marmelādes un sacharīna.

Otrs gaismas stars bija pirmā starpfrakciju sēde: pacilāts cīņas gars pret visiem Tautas padomes pretiniekiem, ne jausmas no kādas mazdūšības, vispilnīgākā partiju vienprātība cīnīties līdz pēdējam par sprausto mērķi. Mans ziņojums par stāvokli Vācijā, kas norādīja uz to, ka turienes kreisā spārna grupas nekavējoties nostājās mūsu pusē, tiklīdz tās gūst pietiekošu informāciju, arī atstāja labu iespaidu. Kad biju

informēts par pašreizējo politisko stāvokli Liepājā, ieteicu nekavējoties sasaukt Tautas padomes pilnsapulci. Man atbildēja, ka Ulmanis amerikāņu militārmisijā vēl vedot sarunas ar mūsu pretiniekiem un ka būtu ieteicams vēl nogaidīt.

Pēc šīs starpfrakciju sēdes tūlīņ stājos sakaros ar Liepājas progresīvās partijas vietējās grupas (agrākās jaunbaltiešu savienības) valdes locekļiem. Es personīgi nepazīnu nevienu no partijas biedriem un biju patīkami pārsteigts par to, cik ātri mēs vienojāmies jautājumā par politisko virzienu un taktiku, kādai jāseko, ievērojot pašreizējo stāvokli. Mani iepriecināja lielā sajūsma, ar kādu uzņēma manu priekšlikumu vietējās grupas biedriem nākamā Tautas padomes pilnsapulcē ieņemt visas vāciešiem rezervētās vietas. Izrādījās, ka starp vietējo grupu un Liepājas vācu nacionālo komiteju (Nationalausschuss) pastāvēja vislielākās pretešības un ka pirmā atzina pēdējās politiku par pilnīgi nepareizu un par ļoti kaitīgu Latvijas vāciešiem. Puču vietējā grupa uzskatīja kā nenobriedušu jaunekļu neapdomātu nedarbu, kuŗa tālākās sekas bija tās, ka aizkavējās Rīgas atbrīvošana no lieliniekiem. Niedras valdību tā noraidīja kā reakcionāru un galīgi nepieņemamu viņas progresīviem uzskatiem. Vienīgi noteicošā tai bija Tautas padomes platforma, kuŗai grupa bija pieslējusies Liepājā tāpat kā savā laikā vācu baltiešu progresīvā partija Rīgā. Manā īsajā uzturēšanās laikā Liepājā apspriedos ik dienas ar partijas valdes locekļiem, starp kuŗiem redzamākie bija: Oskars Katterfelds, Dr. phil. A. Zēbergs, Pēters Klūge, Oskars Sönhofs, Balte, Dr. med. E. Būrgers. Jāatzīst, ka jauneklīgais spars, sajūsma, drosme un nopietnība, ar kādiem sanāksmēs apsprieda un izlēma aktuālos jautājumus, kuŗi dalībniekiem pie gadījuma varēja kļūt ļoti bīstami, uz mani darīja jo dziļu iespaidu un lielā mērā stiprināja manu politiskās cīņas prieku.

Šinīs politiskā augstspraiguma dienās guvu pārlicību, ka Tautas padomes pilnsapulces atlikšanai varētu būt nepārredzamas, mūsu lietai nelabojami kaitīgas sekas, un nākamā starpfrakciju komisijas sēdē man sevišķi ar Dr. Friča Mēndera palīdzību izdevās par to pārliecināt arī pārējos kolēģus, pēc kam pilnsapulci ar visām balsīm nolika uz 12. maiju. Manu tālāko priekšlikumu pieaicināt Liepājā esošos latviešu virsniekus kā goda māršalus kārtības uzturēšanai publikā un vietu ierādīšanai Tautas padomes locekļiem pieņēma, kad biju uzsvēris, ka arī atklātībai ar to būtu rādīts, ka Latvijas armija atzīst Tautas padomi kā vienīgo likumīgo suverēno varu Latvijā. Biju arī tanīs domās, ka mūsu, kaut arī atbrūnoto kaņavīru klātbūtne atturēs grāfu fon der Golcu no varbūtēja mēģinājuma izjaukt pilnsapulci ar varu, jo mums vispirmā kārtā bija svarīgi sarīkot protesta demonstrāciju pret 16. aprīļa puču un pret tā saucamo Niedras valdību, prasot Tautas padomes ieceltās Ulmaņa valdības atjaunošanu. Ja pēc tam Tautas padomes prezidija locekļus un partiju līderus apcietinātu, ar ko mums katrā ziņā bija jārēķinās, tad mūsu galvenais mērķis pret iekšzemi un ārzemēm būtu jau sasniegts. Tālāko darbu tad jau gan uzņēmtos pārējie Tautas padomes partiju locekļi.

Pirmdien, 12. maijā, plkst. 3 pēc pusdienas Liepājas pilsētas valdē pulcējās 66 Tautas padomes locekļi, starp kuriem bez turpmāk minētiem runātājiem, atzīmējamās sekošas atklātībā pazīstamās personas: Erasts Bītte, Ernests Bauers, Ādolfs Bļodnieks, Ansis Buševics, Jānis Dūcens, Jānis Eikerts, Edmunds Freijvalds, Fricis Gailīts, Roberts Ivanovs, Augusts Kalniņš, Bruno Kalniņš, Gustavs Klaustiņš, Pēters Klūge, Alberts Kviēsis, Pauls Lejiņš, Kārlis Pauļuks, Andrējs Petrēvics, Ansis Petrēvics, Emīls Skubiķis,

Artūrs Žers, Kārlis Vanags, Jānis Zankēvics. Publikas pārpildītā, ziediem greznotā zālē valda svinīgs klusums.

Isi pirms sēdes sākuma frakcijas apspriežu telpā ierodas manas korporācijas biedrs Haralds Zīverts ar ziņojumu, ka tas esot vācu nacionālpadomes un landesvēra sakaru virsnieks, un kaut arī mani komiļtoni landesvērā to nožēlotu, bet lode no viņiem man esot droša, ja es piedalītos šīsdienas Tautas padomes sēdē. Viņš likās mazliet apmulsis, ka tam gluži draudzīgi paskaidroju, ka viņš gan mani ļoti slikti pazīst, jo, ja es vēl kaut cik būtu šaubījies par piedalīšanos šinī sēdē, tad taisni viņa draudi man liks pildīt manu pienākumu un sekot manai pārlicībai. Pieminu šo starpgadījumu tādēļ, ka tas skaidri rāda, cik asas bija politiskās nesaskaņas starp Baltijas vāciešiem šinī notikumiem bagātajā laikmetā.

Nu sekoja vairākas stundas ilgstoša Tautas padomes sēde, kas gan neizdzēšami paliks atmiņā visiem viņas dalībniekiem, arī publikai, kurā bija redzamas daudzas dāmas, vairumā Tautas padomes locekļu piederīgie. Svinīgums, sajūsma un vienprātība, kas te valdīja, būs gan reti sastopami parlamentu vēsturē. Šīs sēdes gaita jau daudzkārt attēlota visos sīkumos, tā kā atliek vēl tikai īsumā atzīmēt vācu frakcijas līdzdarbību, kas bij reprezentēta pilnā sastāvā — ar 6 locekļiem.

Sēdē, mums par patīkamu pārsteigumu, pie diplomātu galda, kas bij uz ātru roku ierīkots, piedalījās kā ārzemju viesi: angļu misijas pārstāvis Mr. Ellis, vācu sūtniecības pārstāvis Dr. Henkels un igauņu pārstāvji Simans un Jürgensons. Sēdi atklāja Gustavs Zemgals ar siltu apsveikšanas runu. Tai sekoja sekretāra Erasta Bīttes ziņojuma nolasīšana par pēdējā laika politiskiem notikumiem. Ar saistītu interesi klau-

sītāji sekoja atsevišķo frakciju pārstāvju sīki izstrādātām deklarācijām. Runāja Ādolfs Klīve un Edmunds Freijvalds (zemnieku savienība), Dr. Fricis Menders, Ānsis Rudēvics (sociāldemokrāti), Jānis Bergsons (latviešu demokrāti), Īzaks Rabinovičs (ēbrēju bunds), Rūdolfs Bēnuss (latviešu radikāldemokrāti), Stanislavs Kambala (latgalieši), Jānis Bankavs (latviešu nacionāldemokrāti), Oskars Valdmans (republikāņi). Visi labi runātāji, starp tiem izcilus — Dr. Fricis Menders un Ādolfs Klīve, kuŗu argumenti kļuva vēl dzīvāki un pārlicinošāki zem sēdes svinīguma, viņas vēsturiskās nozīmes un klausītāju atkārtotošos aplausu iespaيدا.

Pēc zemnieku savienības un sociāldemokrātu pārstāvju deklarācijām man deva vārdu. Vācu frakcijas vārdā, par kuŗas viedokli daudzi latvieši bija vēl neziņā, es nosodīju puču un prasīju Tautas padomes ieceltās likumīgās valdības atjaunošanu. Manus paskaidrojumus pārtrauca aplausu vētra. Līdzīga piekrišana apsveica vācu frakciju, kad īsi pirms sapulces slēgšanas norādīju, ka līdzšinējā progresīvo vāciešu draudzīgā sadarbība ar latviešiem, kuŗu šinī kritiskā laikā varētu apzīmēt kā ieroču brālību, lai noderētu kā tilts, kas atvieglotu vēlāk arī pārējiem Baltijas vāciešiem godīgu līdzdarbību Latvijas republikas veidošanā. Ne visi vācu muižnieki ir nesamierināmi Latvijas republikas ienaidnieki. Liela daļa arī no tiem atradīs ceļu pa šo tiltu, kuŗa celšanā piedalījušies latvju tautas patiesi draugi, mūsu partijas biedri Aleksandrs fon Klots no Engelartiem, Aizkraukles barons Šulcs un barons Eduārds Rozenbergs.

Reizē ar to vācu frakcijas vārdā lūdzu ievēlēt komisiju, kuŗas uzdevums būtu sakārtot un papildināt materiālus par vācu kaŗaspēka piedalīšanos 16. aprīļa notikumos, lai tos varētu publicēt un nodot vācu valdībai. Šo priekšlikumu pie-

ņem ar visām balsīm. Tāpat pieņem arī 4 rezolūcijas: vienu vispārēju, domātu iekšzemei un ārzemēm; otru, adresētu vācu valdībai, trešo — sabiedrotiem, un beidzot rezolūciju, kas ar atzinību uzsvēra Latvijas armijas priekšzīmīgo izturēšanos. Rezolūciju pieņemšana noritēja bez domstarpībām, bez debatēm, bez opozīcijas. Visas partijas bija vienis prātis. Likās, ka šinī sēdē partiju nebūtu nemaz bijis. Latvijai draudošās briesmas partijas šinī Tautas padomes sēdē bija sakausējušas nedalāmā blokā. Atskan prezidenta zvans. Gustavs Zemgals sēdi slēdz.

Publika tomēr vēl neatstāj zāli. No publikas soliem nāk daudzi, lai apsveiktu pazīstamos Tautas padomes locekļus. Viņiem jāatbild uz neskaitāmiem jautājumiem. Dzirdamas klausītāju raksturīgas piezīmes par gūtiem iespaidiem. Piemēram: „Visi pilsoņu pārstāvji vētrains aplaudēja sociāldemokrātiem; viņi tos apsveica ar gāvilēm, kā tēvs apsveic pazudušo dēlu tam atgriežoties. Un ja tie arī nenogāja tik tālu, ka viņiem par godu nokautu kapitālisma zelta teļu, tad tomēr aplausi negribēja nemaz rimties, kad Dr. Frīcis Menders teica: „Mēs atkal esam še, lai Tautas padomes rindās cīnītos līdzī par latviešu demokrātijas uzvaru“. Diezin, vai sociāldemokrāti vēi kādreiz piedzīvos šādas ovācijas no visu pilsoņu puses? — „Mācītājam Niedram jābūt apsēstam no kāda ļauna gara un sistam ar aklību, ja viņš neredz, ka viss, kam vien Latvijā ir kāda nozīme, ir pret viņu un pret viņa plāniem — partijas, armija, vīri un sievas, veci un jauni. Kā gan viņš, citādi tik gudrs cilvēks, varēja kopā ar baroniem ielaisties tādā avantūrā, kurai nav nekādu izredžu uz panākumiem? Ja arī šī diena tam neatdara acis, tad tam vairs nevar līdzēt!“

Lielu iespaidu uz publiku atstāja Oskara Valdmaņa (republikānis) paziņojums, ka ar labību,

miltiem un citām pārtikas vielām piekrautie kuģi, kurus Ulmaņa valdība bija nodomājusi Liepājai, tagad jau vairākas nedēļas esot spiesti palikt Kopenhagenā tāpēc, ka puča dēļ ir izsludināta preču blokāde: „Pārtika iet mazumā, cik ilgi mums vēl pietiks maizes? Tam jātop citādi!“

Katrs devās uz mājām ar apziņu, ka apstākļiem ir jāgrozās, ka jāatbalsta Tautas padome, kas grib darīt galu šim stāvoklim. Katrs devās uz mājām, lai paustu šo cerību pilsētā un laukos ar nesatricināmu ticību: „Vienīgi šī Latvija, kuru te šodien tik vienprātīgi aizstāvēja, vienīgi šī Latvija pastāvēs un dzīvos!“

Nākamā dienā vēl varēja sanākt starpfrakciju komisija, kas nolēma sūtīt uz Berlīni Tautas padomes delegāciju ar uzdevumu informēt vācu valdību par grāfa fon der Golca patvarībām pret Latvijas republikas suverēnitāti un prasīt no vācu valdības gandarījumu. Par pierādījumu vajadzēja nodarēt materiāliem, kurus sākotot bija uzdots pēc iespējas īsā laikā augšā minētai komisijai. Delegācijā ievēlēja Albertu Kviesi (zemnieku savienība), Dr. Frici Menderi (sociāldemokrātu), Vilhelmu Sreineri (vācu frakciju).

Noturēt vēl kādas starpfrakciju sēdes būtu bijis riskanti, jo bija jau notikušas vairākas apcietināšanas un kratīšanas. Tādēļ bija jāizvairās no tā, ka visu partiju līderus un Tautas padomes prezidija locekļus uz reizi „izņemtu no apgrozības“. Komisija, kas bija izvēlēta materiālu papildināšanai delegācijas vajadzībām, šim nedrošā atmosfērā nevarēja strādāt ar vajadzīgo ātrumu, tādēļ delegātiem nācās gaidīt.

Sestdienas vakarā, 17. maijā, saņēmu ziņu par Dr. Friča Mendera apcietināšanu. Jau svētdienas rītā ātri uzmeklēju delegācijas locekli Albertu Kviesi, lai ar viņu vienotos par mūsu aiz-

braukšanu, kurai vajadzēja notikt pēc iespējas drīzi, jo tagad bija jārikojas ātri. Izbrūkstošos materiālus mums varēja piesūtīt arī vēlāk.

Savu delegācijas kolēģi atradu slimu: ar sasietu kaklu un paaugstinātu temperatūru. Šādā stāvoklī par braukšanu tas nevarēja ne domāt. Vakarā liku sevi pieteikt ministru prezidentam Kārļam Ulmanim amerikāņu misijā, kur tas bija atradis patvērumu. Viņš bija ļoti apmierināts, kad tam teicu, ka jau nākamā rītā došos uz Berlīni, ja vien arī mani līdz tam neapcietinās. Viņš man deva vēl dažus paskaidrojumus par acumirkliģo politisko stāvokli un ieteica tūlīņ uzmeklēt ministru kabineta kancelejas direktoru Dāvidu Rudzīti, kas man varbūt varētu vēl līdzi dot kādus materiālus.

Tā tad pašā nakts melnumā — pie kancelejas direktora. Anna Rudzīša kundze tā pabailīgi atvēra man durvis, domādama, ka nāk krafitāji šai vēlā vakara stundā. Viņa un viņas laulāts draugs man stāstīja par notikušām jaunām apcietināšanām un ka daudzi vadošie politiķi vairākkārt mainot savu dzīves vietu, lai izbēgtu no tvarstītājiem. Delegācijai vajadzīgie materiāli vēl neesot piesūtīti. Ātvadījāties ar savstarpējiem novēlējumiem tikt cauri ar veselu ādu.

Nākamā rītā, pirmdien, 19. maijā, bez kavēkļiem iesēdos vilcienā. Tas bija laimes gadījums, par kuŗu man bija jāpateicas Vācijas ārlietu resoram, kas man bija izsniedzis vīzu arī atpakaļbraucienam. Vācijas sūtniecība Liepājā man gan laikam vīzu nebūtu izsniegusi, jo sūtniecība bija ļabi informēta par delegācijas uzdevumu, un ja arī tā to būtu izsniegusi, tad militārās iestādes vēl pirms robežas sasniegšanas būtu aizkavējušas katra delegāta tālāk braucienu. Bet nu biju jau laimīgi pāri robežai pie Bajoriem — ceļš uz Berlīni man bija brīvs.

3. Kā Tautas padomes delegāts Vācijā.

Prof. Dr. phil. Karlis Balodis. „Novembra sociālisti“. Vests par Rīgas ieņemšanu. Stenografēta saruna valstskanclera kanclejā. Pirmā vizīte Berlīnes ārlietu ministrijā. Pirmā nošu apmaiņa — incognito. Atbalsts no vācu sociāldemokrātijas puses. Kontakta nodibināšana ar presi. „Sarga“ numurs kā ieteikšanas raksts. Helmutš fon Gerlachs kā palīgs. „Vācijai nevajadzētu radīt sev jaunus ienaidniekus“. Pirmā audiēnce pie valstskanclera Šeidemaņa. Preses virsaitis Teodors Volfs. „Vorwärts“ un Latvija. Latviešu sociāldemokrāti un Amsterdāmas internacionāle. Igaunijas priekšstāvis Karlsons un mēs.

Šinī laikā garāki ceļojumi vilcienā, it sevišķi braucieni naktī, Vācijā bija saistīti ar neērtībām un nevarēja nevienam sagādāt nekādu prieku. Guļamvāģi un restorāna vagoni vairs nepastāvēja — tās bija tikai patīkamas atmiņas no pirmskaņa laikiem. Putekļaini vagoni, cieti sēdekļi ar caurumainu polsteri, pārpildītas kupejs... Pasažieri iekāpj un izkāpj cauru dienu un nakti pat mazākās pieturas vietās, jo vilcienu skaits bija stipri samazināts. Bet — kaņa laikā arī privātā publika bija mācījusies panest visas neērtības un pirms vēl mani locekļi nebij galīgi sastinguši, vilciens iedrāzās Berlīnes akmeņu jūrā. Mana ceļojuma gala mērķis — Vācijas metropole — bija sasniegts.

Te mani sagaidīja manu palīgu pulciņš. Protais, mani tūlīt bombardēja ar jautājumiem par pēdējiem notikumiem Liepājā un par stāvokli dzimtenē. Tiem sekoja mani jautājumi par to, kas ir veikts mūsu lietas labā man promešot. Mani līdzstrādnieki bija bijuši čakli un es varēju tūlīt stāties pie darba.

Izdarāmo apmeklējumu sarakstā izvēlēju Kārļa Baloža vārdu, pie kuņa bija atzīmēts: Dr.

phil., Berlīnes universitātes kārtējs profesors, slepenpadomnieks, statistiskās pārvaldes loceklis, kreisais demokrāts, pēc tautības latvietis, latvju patriots. Tā tad acīmredzot vīrs, uz kuŗa simpatijām pret Latvijas republiku varēja paļauties un kuŗa sakari ar Berlīnes demokrātisko pilsoņu politiskās varas faktoriem katrā ziņā varēja sekmēt mūsu lietu. Šinīs izredzēs es arī nebiju vīlies, kad nākamā rītā ieradots pie prof. Kārļa Baloža, lai to iepazīstinātu ar manu uzdevumu un lai izlūgtos viņa līdzdarbību. Kontakts starp mums nodibinājās ļoti ātri, un es biju ieguvis zināšanām bagātu, izpalīdzīgu, temperamenta pilnu līdzstrādnieku.

Vispirms prof. Balodis mani iepazīstināja ar pašreizējiem apstākļiem ministrijās, kādi bija nodibinājušies pēc novembra revolūcijas. „Ministri gan ir sociāldemokrāti vai demokrātiski noskaņoti, bet vairums resoru vadītāju un gandrīz visi ierēdņi, — kas kā mantojums ir pārņemts no ķeizara laikmeta — ir gluži dabīgi cauri un cauri Viļuma laikmeta gara piesātināti. Sarunās ar tiem drīzi jāpārlicinās, ka tie visi ir jaunā laika gara principiāli pretinieki un ka šim apstāklim ir jāpiemēro sava taktika. Bet vēl bīstamāki ir tie, kas piemērodamiem jauniem apstākļiem it kā grozījuši savus uzskatus un uzdodas par sociālistiem, bet kas patiesībā ir jaunā režīma niknākie pretinieki. Tauta tiem devusi „novembra sociālistu“ raksturīgu apzīmējumu. Arī ar tiem Jums būs darīšana, un saprotams, ka te ieteicama vislielākā uzmanība.“

Mēs vienojamies, ka man vispirmā kārtā jāgriežas pie ārlietu resora ar pieprasījumu, kādus soļus tas spēs, lai Tautas padomes delegācijas locekļi ar saviem materiāliem varētu netraucēti doties uz Berlīni. Jau gribēju atvadīties no prof. Baloža, kad ierodas kapteinis Nikolajs Fogelmanis ar telegrammu no Latvijas sūtniecības Kopenhāgenā, kas ziņo par Rīgas ieņemšanu un lie-

linieku bēgšanu. Telegrammu bija parakstījis Pauls Ašmanis. Kapteinis Fogelmanis pa ceļam bija nopircis „Lokalanzeiger'a“ rīta numuru, kas sniedza to pašu ziņu, bet ar šādu papildinājumu: „Vācieši kavē pulkvedim Balodim padoto latviešu karaspēku daļu tālākvirzīšanos“. To izlasījis, profesors Balodis manāmi uztraukts saka: „Ja šis piemētinājums atbilst patiesībai, tad šī vācu virspavēlnieka rīcība Latvijā uzpūtīs latviešu naidu ne tik vien pret Baltijas vāciešiem, bet arī pret Vāciju, kas abu valstu interesēs katrā ziņā jānovērš“.

Profesors Balodis tāpēc mani lūdza tūlīt doties pie valsts kanclera Šeidemaņa un viņu pamatīgi informēt par šo gadījumu, lai tas vēl laikā varētu spert attiecīgos soļus. Lai gan nevarēju piekrist profesora Baloža optimistiskām cerībām, ka valsts kanclers mani tik drīz pieņems, jo jau manas pirmās uzturēšanās laikā Berlīnē biju nācis pie atziņas, ka audience pie Šeidemaņa prasa ilgstošu, neatlaidīgu sagatavošanu, tomēr profesoram par apmierinājumu nolēmu iet vistaisnāko ceļu — tieši caur valsts kanceleju. Lūdzu arī kapteini Fogelmani mani pavadīt un piedalīties sarunās, jo pēc manām domām viņš kā virsnieks militārā jautājumā un kā patriotisks latvietis no sava redzes viedokļa manus argumentus varēs vēl sevišķi pastiprināt un atbalstīt.

Mēs braucām tūlīt uz valsts kanclera pili, kur, kad bijām pieteikušies uz audienci pie Šeidemaņa, mūs saņēma valdības slepenpadomnieks Brechts. Ļoti korekts kungs, gadus 40 vecs, kas man atgādināja Stetinas fon Šmelinga un fon der Lūhe kungu tipu, tikai, zināms, lielpilsētnieka formātā un daudz veiklāku nekā minētie provinces ierēdņi. Tā jau pašā sarunas sākumā viņš pateica, ka arī viņš esot sociālists. Tādēļ viņš lūdza informēt viņu sīki par mūsu uzdevumu pie valsts kanclera, lai viņš to varētu mūsu apciemojumam sagatavot.

Paskaidroju, ka šinī apmeklējumā jāpārrunā divi jautājumi: Pirmā kārtā, vai Vācijas valdībai ir zināms, ka Latvijas Tautas padomes prezidijs caur vācu sūtniecību Liepājā ir pieteicis valsts kancleram delegāciju, sastāvošu no trim Tautas padomes locekļiem, kas nodotu Latvijas Tautas padomes protestu pret Tautas padomes ieceltās Ulmaņa valdības darbības atjaunošanas aizkavēšanu no karaspēka daļām, kuŗas padotas grāfa fon der Golca vadībai. Tālāk, ja tas vācu valdībai būtu zināms, tad, kad īsti delegācijai dos iespēju doties ar viņas pierādījumu materiāliem uz Berlīni, lai izpildītu tai uzticēto uzdevumu.

Otrs jautājums attiecās uz tikko saņemto telegrammu, ka vācu karaspēks kavē latviešu valdības karaspēka nodaļu kustības brīvību. Ja šī ziņa atbilstu patiesībai, tad ar to vislielākā mērā būtu apdraudēta iespēja nodibināt draudzīgas attiecības starp Latvijas republiku un Vāciju. Tādēļ ir visnotaļ vajadzīgs, lai valdība nekavēdamies dotu attiecīgās pavēles grāfam fon der Golcam.

Valdības slepenpadomnieks uz to atbildēja, ka pēc attiecīgās lietas izmeklēšanas valdība gūvusi pārliecību, ka virspavēlnieks grāfs fon der Golcs un Kurzemē operējošais vācu karaspēks Latvijas iekšējās darīšanās nav iejaucies.

Šis slepenpadomnieka paskaidrojums deva iemeslu garākai diskusijai, kuŗā uzsvēru, ka sīku materiālu vainas pierādīšanai šai lietā man patlaban nav klāt, jo tos piegādās no Liepājas pārējie delegāti. Bet viens pierādījums attiecīgām vācu valdības iestādēm gan būs jau zināms, proti, ka kāda vācu-baltiešu landesvēra nodaļa valsts vācu virsnieka Malmēdes vadībā vēl nesen apcietinājusī Latvijas Tautas padomes locekļus. Te noteikti var saskatīt Vācijas iejaukšanos Latvijas iekšējās lietās. Grāfs fon der Golcs pēc 16. aprīļa puča noteikti paskaidrojis, ka visas karaspēka no-

daļas Latvijā, lai kādas tās arī nebūtu, ir padotas viņa virspavēlniecībai.

Uz to valdības slepenpadomnieks tūliņ neatrada atbildi, bet pēc īsas apdomāšanās viņš ar uzsvaru pateica, ka vācu valdība jau ar to vien rādot savu vēlēšanos nemodināt pat aizdomas par iekaušanos, ka tā noliegusi Vācijas pavalstnieku vervēšanu Latvijai. Pie tam es lūdzu kapteini Fogelmani parādīt valdības slepenpadomniekam tās dienas „Tägliche Rundschau“, kurā kāds vervēšanas raksts solīja ne tikvien kolonizācijas zemi, bet arī muižas tiem Vācijas pavalstniekiem-savvaļniekiem, kas karotu Latvijā. Valdības slepenpadomnieka kungs izlikās par to ļoti izbrīnījies un izlūdzās laikrakstu, lai to parādītu valsts kancleram Šeidemanim, kad tam sniegs savu ziņojumu.

Tad viņš norādīja uz kādu dāmu pašā kancelejas dibenā, kurā steidzīgi kautko pierakstīja, piezīmēdams, ka viņš licis stenografēt visu mūsu sarunu, lai jo sīki varētu iepazīstināt valsts kancleri ar visiem pārrunātiem jautājumiem. Tādēļ būtu gluži lieki, ja mēs vēl personīgi atkārtotu valsts kanclerim visu šo lietu, jo tā nu atrodoties drošās rokās, un bez tam Šeidemaņa kungs patlaban jau tā esot apkrauts ar darbiem, ka tam nebūtu nemaz iespējams mūs pieņemt audiencē. Kas attiecas uz jautājumu par pasu izsniegšanu Latvijas Tautas padomes delegācijas locekļiem, viņš mūs pieteikšot legācijas padomniekam fon Dirksena kungam, ārlietu ministrijas referentam Latvijas lietās, kurū mēs varot tūlīt uzmeklēt, ja to vēlotos.

Ārlietu resorā fon Dirksena kungu (vēlāk vēstnieku Maskavā) Brehta kungs jau bija informējis, tā kā saruna ar viņu neprasija daudz laika. Viņš mums paziņoja, ka visus Latvijas delegācijas locekļus vācu sūtnis Liepājā tiešām pieteicis ārlietu resoram. Attiecībā uz pasu izsniegšanu tomēr

vēl trūkstot lēmuma, bet viņš gādāšot par to, lai ārlietu resors jau rīt mums piesūtītu atbildi šinī lietā.

Nākamā rītā tiešām saņēmu no ārlietu resora sekošu vēstules telegrammu: „Uz Jūsu pieprasījumu par iecelošanas atļaujas izsniegšanu Latvijas Tautas pādomes komisijai ārlietu resors atbild, ka šis brauciens pašreiz nav ieteicams, ievērojot to, ka tādu varētu izņulkot kā Vācijas iejaukšanos Latvijas iekšējās lietās un ka Vācijas pretinieki to varētu izmantot kā ieroci pret Vāciju. Ārlietu resors uzskata katru iejaukšanos kā nepielaižamu, to noraida un atstāj Jūsu ieskatam par to ziņot komisijas locekļiem.“

Uz šo vēstules telegrammu atbildēju tūlī, norādīdams ārlietu resoram, ka Latvijas delegācijas tiešais uzdevums ir protestēt pret vācu iejaukšanos Latvijas iekšējās lietās un panākt pie vācu valdības šīs iejaukšanās novēršanu un ka paturu sev brīvu rīcību panākt atļauju delegācijas iecelošanai. Manas tālākās sarunas ar ārlietu resoru būtu bijušas liekas.

Šie piedzīvojumi abās valsts iestādēs pastiprināja manus līdzšinējos uzskatus, ka tiešās sarunas ar ministriju ierēdņiem mana uzdevuma pildīšanai ir nenozīmīgas, tāpat kā tas bija savā laikā Stetinā, un ka varēšu panākt savu mērķi tikai netiešā ceļā, izmantojot visus manus sakarus ar kreisām aprindām. Priekš tam bija nepieciešami panākt sarunu zem četrām acīm ar valsts kancleri Filīpu Šeidemani. Šīs dienas sarunas pie tam varēja būt no svara tiktāl, ka nu varēšu norādīt uz attiecīgo iestāžu izturēšanos un jau iepriekš atspēkot viņu argumentus. Arī profesoru Balodi nu varēju apmierināt ar norādījumu, ka viss ir darīts un ka iets arī viņa ieteiktais ceļš, lai pēc iespējas segtu aizmuģuri cīņas biedriem dzimtenē.

Bet nu steidzīgi bija jāmeklē jauni ceļi.

Nākamā dienā notika plašas sarunas ar sociālistisko politisko organizāciju vadoniem, ar kuriem biju iepazinies tuvāk, kad pirmo reizi uzturējos Berlīnē. Panākumi bija — ieteikšanas raksti ārlietu resora preses nodaļas vadītājam Bräuera kungam, sociāldemokrātu partijas biedram, un „Vorwärts“a galvenam redaktoram Fridricham Stampferam, personām, kuŗas kā partijas biedri satikās ar Šeidemani arī neoficiāli.

Preses šefam Bräueram pieprasīju, vai viņš arī neoficiālā kārtā nebūtu ar mieru mani atbalstīt. Jā, viņš esot ar mieru mēģināšot pie nākamā gadījuma pierunāt arī Šeidemani mani pieņemt audiencē.

Galvenais redaktors Stampfers, kuŗu tūlīt pēc tam uzmeklēju, gribēja sniegt „Vorwärts“a pēc mana tēlojuma rakstu par pašreizējo politisko stāvokli Latvijā, kā ievadu kuŗagājienam pret austrumu reakcionāriem, un arī solījās pie nākamās satikšanās ar Šeidemani tam ieteikt mani pieņemt gadījumā, ja Bräueram neizdotos to panākt. Arī viņš gan uzsvēra, ka valsts kanclers patiesi esot pārāk apkrauts ar darbiem, bet viņš tomēr cerot panākt manu pieņemšanu, ievērojot Latvijas jautājuma svarīgumu.

Bez sociāldemokrātu atbalsta bija ļoti svarīgi gūt atbalstu arī pilsoniski demokrātiskās aprindās, kas reprezentēja aizvien pieaugošu varas faktoru vācu republikas attīstībā. Arī šīs aprindas informēt par patiesiem notikumiem Latvijā man likās nepieciešami, lai panāktu viņu labvēlību jaundibinātai Latvijas republikai. Isākais ceļš uz to bija — nodibināt ilgstošus sakarus ar vācu demokrātisko neatkarīgo presi.

Sinī ziņā man palīdzēja ieteikšanas raksts kādam lielās Ulšteina izdevniecības valdes loceklim Kaliski kungam, kas ļoti interesējās par austrumu jautājumiem un ar kuŗu par tiem sarunājāties vairāk stundas. Beidzot pieaicināja arī Ulšteina izdevniecības izdotās „Vossische Zeitung“

polītisko redaktoru Eichmaņa kungu. Abi kungi izteica savu piekrišanu ievietot „Vossische Zeitung” rakstus par aktuāliem jautājumiem un sekot ar uzmanību Latvijas notikumiem. Ja ziņas par Latviju būtu apšaubāmas, tie solījās pēc iespējas iepriekš uzklaut manas domas. Katrā ziņā viņi gribot atbalstīt vācu-baltiešu demokrātisko virzienu Latvijā un sekot labvēlīgi Latvijas demokrātiskās republikas attīstībai.

Sākumā tas bija pietiekoši un es devos uz savu viesnīcu, kur priekšā atradu ziņu, ka valsts kanclers aizceļo uz dažām dienām uz Beļģiju, lai piedalītos Spaa pilsētas pamiera komisijas sarunās. Nolēmu izmantot laiku un nākošā dienā, sestdien, 24. maijā, doties uz Stetinu, lai pārliectinātos, kā manā prombūtnes laikā klājas latviešu bēgļiem.

Bija pagājušas tikai četras dienas kopš biju aizbraucis uz Berlini, bet tās bija pavadītas tik dažādās steidzīgās sarunās un apspriedēs, ka pēc lielpilsētas steigas Stetina man likās kā miera osta, lai gan tā ir ostas pilsēta ar 250.000 iedzīvotājiem.

Bēgļiem manā prombūtnes laikā nav bijis iemesla sūdzēties: ar viņiem bija apgājušies labi. Viņu vienīgās ilgas taģad bija — atgriezties pēc iespējas ātrāk dzimtenē, tāpēc man bija jāspēķ solī, lai tos pēc katra vēlēšanās nekavējoties apgādātu ar atpakaļceļošanas atļaujām. To varēju ātri nokārtot pēc sarunām ar attiecīgām iestādēm un ar strādnieku un zaldātu padomes vadītājiem, tā kā pēc tam, kad pēdējiem bija izteicis pelnīto pateicību par priekšzīmīgo, nesavtīgo gādību par bēgļiem, pirmdien, 28. maijā, varēju atgriezties Berlinē.

Nepieciešami bija sistematiski turpināt uzsāktos sakarus ar pilsoniski demokrātisko presi, un tamdēļ vēl tās pašas dienas vakarā uzmeklēju viņa dzīvokli Helmūtu fon Gerlachu. Tā kā iepriekšējo dienu steigā biju aizmirsis apgādāties

ar ieteikšanas rakstu šim kungam, tad, lai nezaudētu laiku, nolēmu izmantot sarunu ievadam Liepājas laikraksta „Sargs“ 18. maija 1919. g. numuru*), kuŗu atradu starp Liepājā steigā čemodanā iekrautiem papīriem.

Helmūts fon Gerlachs, kas vēl pirms dažiem mēnešiem bija Prūsijas iekšlietu ministrijas apakšsekretārs, bija pazīstams ne tikvien ar saviem plašiem personīgiem sakariem, bet vēl jo vairāk ar to, ka viņš bija laikraksta „Die Welt am Montag“ izdevējs, kuŗā tas, nerēķinoties ar partijām, tīri demokrātiskā garā un ar vislielāko objektīvitāti apgaismoja visus politiskos dienas jautājumus. Viņš bija sen pazīstams Vācijā kā izcilus žurnālists, drošs cilvēku tiesību izcīnītājs, dēmonkratijas aizstāvis un kā pacifists. Arī ārzemju demokrātiskā prese augstu vērtēja viņa ievadrakstu skaidrību, siltumu un īpatnību.

Fon Gerlachs likās mazliet izbrīnējies, ka viņu tik vēlā stundā bez iepriekšējas pieteikšanas apmeklē svešs kungs. Bet viņa izbrīns ātri pārgāja dzīvā interesē, kad tam paskaidroju, ka „Die Welt am Montag“ pazīstama arī Latvijā un ka viņa nostāšanās latviešu pusē atradusi pateicīgu atbalsi. Pie tam es rādīju viņam „Sargu“, kuŗa ievadā „Ko laiks no mums prasa“, runājot par 16. aprīļa notikumiem, bija rakstīts, ka lietoties, ka šinīs grūtajos laikos latviešiem esot tikai divi droši draugi starp vāciešiem: Helmūts fon Gerlachs Vācijā un Vilhelms Šreiners Latvijā. Tā kā mūsu vārdi ir minēti kopā un vēl valodā, kas ir vecāka par grieķu un latīņu valodām, un tā kā šo jauno demokrātisko valsti, kuŗā šo valodu runā, pašreiz smagi apspiež vācu reakcionāri, tad uz ātru roku izmantoju šo laikrakstu iepazīšanās ievadījumam, lai viņam, kā

*) „Sargs“, no kuŗa iznāca viens pats numurs, ir uzskatāms kā „Latvijas Sarga“ turpinājums, kuŗu vācu sazvērnieki pēc 16. aprīļa puča slēdza.

O. N.

īstam vācu demokratam un katras varas pielietošanas noteiktam pretiniekam celtu priekšā savu lietu.

Lieta grozās ap vācu demokratiskās atklātības pastāvīgu pareizu informēšanu par Latvijas republikas pretinieku cīņas paņēmieniem un patlaban lieta grozās sevišķi ap to — pēc iespējas ātri panākt sarunu ar ministru prezidentu Seidemani. Jautāju, vai viņš man pie tam gribētu palīdzēt?

Jā, viņš gribot palīdzēt, jo tam patīkot mana palāvība un mana stiprā ticība taisnās lietas uzvarai un neatlaidība, ar kuŗu es man svešajā politiskajā Bābelē — Berlinē sekojot savam mērķim, neraugoties ne uz kādiem šķēršļiem. Tas tam dzīvi atgādinošs viņa cīņas līdzīgos apstākļos agrākos laikos. Bet vajagot labi apsvērt, kādā ceļā vispār panākt audienci pie Seidemaņa. Varētu likties, ka tagad nebūs nekādu cerību pierunāt Seidemani uz sarunu ar privātu personu, jo pēc ārlietu resora paskaidrojumiem, es uzturoties Berlinē vēl tikai inkognito, un it sevišķi grūti to būšot panākt pret kanclera slepenpadomnieku gribu. Izredzes vēl mazinot tas apstākļi, ka šīnī chaotiskā laikmetā kancleri apsēžot no visām pusēm ar Vācijai svarīgiem iekš- un ārpolitikas jautājumiem, kuŗi visi prasot ātru atrisinājumu, pie kam kaislīgā prefēju uzskatu cīņā par vēl nenobeigto revolūciju nevarot paredzēt, vai Vācija būs demokratiska, sociālistiska vai pat komūnistiska republika, jo arī cīņa par satversmi vēl esot pilnā gaitā. Tomēr tas redzot vienu izeju. To sakot Gerlacha kungs nosēdās pie sava rakstāmgalda, ātri kautko uzrakstīja un pasniedza man vēstuli, adresētu vācu sociālistiskās republikas centrālpadomes priekšsēdētājam Cohen-Reuss'am. Viņš paskaidroja: Cohen-Reuss ieņemot tik svarīgu politisku stāvokli, ka to vispār uzskatot par valsts kanclera sāncensi. Ja man izdotos pārliecināt Cohen-Reuss'u par mana uz-

devuma svarīgumu tāpat kā viņu, tad uz tā ie-
teikšanu valsts kanclers būšot spiests mani pie-
ņemt. Atvadoties fon Gerlacha kungs man vēl
apsolīja, ka viņš man labprāt gribot palīdzēt,
sniedzot laikrakstā „Die Welt am Montag“ tā-
lākus rakstus par Latvijas jautājumu. Viņš arī
tanī nolūkā gribot palīdzēt, lai Vācijā radītu
draugus mazai drošsirdīgo Baltijas vāciešu pro-
gresistu saujiņai, lai to stiprinātu nevienādā cīņā
pret konservatīvās muižniecības un literātu ap-
rindu vadošo elementu tagad vēl lielo majoritāti.

Cohen-Reuss uzturējās Leipcīgas ielā, pili, kas
bija celta italiešu renesanses stilā. Turp mani
nākamā dienā aizvadīja Berlīnes izpildu komi-
tejas priekšniecības loceklis, lai cauri neskaitā-
miem sekretāriātiem mani novestu pareizā vietā,
caur kuŗu fon Gerlacha vēstulei vajadzēja no-
nākt pēc iespējas ātri Cohen-Reuss'a rokās.
Kungu namā — visu centrālkomitejas biroju sē-
deklī — valdīja drudžaina rosība. Ļaudis nāca un
gāja. Tas bija dabīgi, jo te saplūda visas Vācijas
polītiskie pavedieni. Pateicoties mana pavadona
sakariem, mums nenācās sevišķi ilgi gaidīt uz
atbildi. Mana pieņemšana pie Cohen-Reuss'a bija
nolikta uz sestdienas priekšpusdienu un tās il-
gums bija noteikts augstākais uz 15 minūtēm.
Man bija teikts, ka Cohen-Reuss esot nenogur-
stošs darbinieks. Lai varētu veikt savu milzīgo
darba programmu, tas dienu sadalot minūtēs.

Starplaikā, kas man atlikās līdz sestdienai, es
izmantoju sarunām „Vossische Zeitung“ un „Vor-
wärts“a redakcijās, kur man solīja vēl tai pašā
nedēļā sniegt rakstus un piezīmes par Latviju.
Vēdu arī sarunas ar izpildu komitejas locekļiem
un ar sociāldemokrātu organizāciju sekciju va-
doņiem, kuŗi bija jāinformē par notikumu tā-
lāko gaitu un kuŗi man parādīja laipnu pretim-
nākšanu, kas man aizvien jāmin ar pateicību.
Kad apmeklēju neatkarīgo sociāldemokrātu or-
gana „Freiheit“ redakciju, Hilferdings un Dr.

Breitšheids mani iepazīstināja ar redakcijas locekli Šteinu ar sekošiem vārdiem: „Iepazīstinu jūs ar tautieti no Latvijas, kas ar vislielāko dzību aizstāv Latvijas intereses un kas labprāt visu mūsu laikrakstu vēltītu vienīgi cīņai pret Latvijas ienaidniekiem.“

Šteina kungs, spējīgs žurnālists, strādāja Berlīnē savā arodā jau vairākus gadus un bija kļuvis arī Vācijas pavalstnieks. Viņš atstāja ļoti patīkamu iespaidu. Viņa uzstāšanās bija zināmā mērā kautrīga un nelika nemaz nojaust viņa spalvas asumu. Viņš izrādījās par savas vecās dzimtenes karstu piekritēju un ar savu nesavtīgu žurnālista darbību viņš sniedza Latvijas republikai vērtīgus pakalpojumus taisni visgrūtākā laikā. Kamēr vien es darbojos Berlīnē, mēs atradāmies draudzīgās attiecībās un manā laikā Latvijas sūtniecībā viņš bija bieži un labprāt redzēts viesis. „Freiheit“ mums bija labvēlīga jau no agrākiem laikiem un bija gatava arī turpmāk aizstāvēt mūsu zemes intereses — to vajadzēja tikai aizvien pienācīgi informēt. Bet tas prasīja no manis uzmanīgu rīcību, jo neatkarīgie sociālisti izmantoja pret sociāldemokrātiem, kuri atradās pie varas, arī tās viņu kļūdas, kas neattiecās uz politiku, lai asi uzbruktu valdībai. Tādēļ man un manai misijai bija no vislielākā svara nedot ne mazākā iemesla domāt, ka es no savas puses iejaucos naidīgu brāļu iekšējās politikas strīdos. Par laimi man tas aizvien izdevās.

Pa tam arī bija pienākusi sestdiena, mana piemēšanas diena pie Cohen-Reuss'a. Saruna ierobežotā laika dēļ noritēja koncentrēti un stingri lietīšķi. Cohen-Reuss bija jau labi informēts par galveniem jautājumiem, man tikai atlikās koriģēt dažus sīkumus. Kad es starp citu teicu, ka Vācijai blakus jau esošiem naidniekiem nevajadzētu taču mākslīgi radīt vēl jaunus ar savu gluži nesaprotamo politiku taisni pret tām tautām, kas no demokratiskās Vācijas bija gaidī-

jušas palīdzību saviem brīvības centieniem, Cohen-Reuss man ieteica uzsvērt šo viedokli katrā ziņā arī audiencē pie Šeidemaņa. Vispār tas noteikti izteicās par to, ka Latvijai vajadzētu sniegt radikālu palīdzību, lai to visdrīzākā laikā atbrīvotu no grāfa fon der Golca militāriem un politiskiem spaidiem. Beidzot no viņa saņēmu šāda satura rakstu:

Vācu sociālistiskās republikas centrālpadome.
Berlinē, 31. maijā 1919. g.

Ministru prezidentam Šeidemaņa kungam.

Šo rindu uzrādītājs Vilhelms Šreineras kungs, labs Latvijas apstākļu pazinējs un Latvijas valdības pilnvarotais pārstāvis, labprāt Jūs redzētu, lai sniegtu Jums svarīgas ziņas par notikumiem Latvijā. Būtu ieteicams Šreineras kungu uzklausīt.

Zīmogs.

Cohen-Reuss (paraksts),
Vācu sociālistiskās centrālpadomes
priekšsēdētājs.

Caur kādu izpildu komitejas locekļa starpniecību, kuram svarīgās lietās allaž bija pieeja pie Šeidemaņa, šis raksts jau pēc vienas stundas nonāca valsts kanclera rokās un pēc tālākas pusstundas man caur starpniekiem jau ziņoja, ka Šeidemaņa kungs mani gaidīšot pirmdien, pulkstens 9-nos rītā, savā darba kabinetā, valsts kanclera pilī.

Fon Gerlacha kunga pareģojums tā tad bija piepildījies — Cohen-Reuss'a iespaids darīja brīnumus.

2. jūnijā, pirmdienas rītā, tieši divas nedēļas pēc manas aizceļošanas no Liepājas, es kāpju pa platām trepēm, kas ved uz valsts kanclera apartamentiem. Mazrunīgs sulainis sirmiēm matiem ved mani pieņemšanas telpā un bez trokšņa aizver aiz manis durvis. Es nu esmu viens pats šinī mazliet patumšajā zālē un varu netraucēts

aplūkot telpu. Pie sienām vēsturiskas gleznas no Vācijas slavas laikiem, ērtas antīkas mēbeles, te-
piķiem klāts parkets. Augstie logi iziet uz par-
ku ar lieliem ēnainiem kokiem. Logi stāv plaši
atvērti un caur koku galotņu svaigo zaļumu laiž
iekšā saules starus un vasaras rīta dzidro spir-
dzinošo gaisu. Kāds stiprs kontrasts steidzīgai
dziņai Kungu namā! Līdz šejieni nenāk ne skaņa
no ielas trokšņa. Liekas, ka atrodos kādā tālā
klusā lauku pilī. Miers un bezrūpība, kas valda
šīnīs telpās, pāriedami arī uz mani, piepeši iz-
klīdina manī visas nopietnās domas. Soļodams pa
plašo telpu no viena gala uz otru, iedomājos, cik
briesmīgi iztrūcinātos augstie valsts vīri, kara-
vīri un galminieki, kas te savā laikā gaidījuši
uz dzelzskanclera Bismarka mājienu, lai celtu tam
priekšā savas lietas, ja viņi redzētu, kā es tagad
ar lielu baudu te kūpinu lēto vācu erzactabaku
savā nolietotā pīpē!.. Kaufkur pulkstens lēni no-
sit deviņi. Atveras platas dubultdurvis. Sulainis
vienkāršā livrejā palocās:

„Valsts kanclera kungs liek lūgt.“

Vēl pilnīgi šīnī bezrūpīgi sapņainā noskaņā
atrodoties, Šeidemans ar saviem mazliet noguru-
šiem sejas pantiem man liekas kā pils īpašnieks,
kas atstājis nogurdinošo augstākās sabiedrības
dzīvi, lai meklētu atpūtu savā idiliskā lauku mīt-
nē. Tikai tad, kad jau sēdu tam pretim pie viņa
lielā rakstāmgalda, es atjēdzos atkal īstenībā,
kurā nu nākas pielikt visus spēkus, lai domas
koncentrētu.

Valsts kanclers gribēja zināt visu, kas attiecas
uz Latvijas republikas attīstību. Man bija jādod
koncentrēts, cieši noteikts pārskats par notiku-
miem, sākot ar Augustu Vinnigu un beidzot ar
grāfu fon der Golcu. Manu tēlojumu, kā likās,
valsts kanclers klausījās kā kautko gluži jaunu
ar dziļu interesi; es ne reizi nefiku pārtraukts,
tikai vietvietām mana pretimsēdētāja sejas izteik-
sme pauda dziļu izbrīnu.

Es nobeidzu ar to, ka arī latviešu sociāldemokratu frakcijas līders Dr. Fricis Menders, kuram arī te šodien vajadzētu būt, bet kuŗu vācu militārā vara tura apcietinātu Liepājā — atklāti Tautas padomes sēdē Rīgā, neraugoties uz sabiedroto karakuŗu tiešo tuvumu, teica no katedra, ka sociāldemokrāti savā laikā raudzījušies uz imperiālistisko Vāciju kā uz savu lielāko ienaidnieci; tā tagad viņi tikpat draudzīgi ir noskaņoti pret jauno demokrātisko Vāciju, uz kuŗu tie liek vislielākās cerības demokrātiskās Latvijas drošības nodrošināšanai. Un tālāk, ka maijā, Tautas padome Liepājā, no kurienes es pašreiz nāku, ir greizusies ar palīdzības saucienu, kuŗam pilnīgi pievienojusies arī baltvācu progresīvā frakcija, pie demokrātiskās Vācijas, bet šis sauciens līdz šim nav atradis nekādu atbalsi. Jautāju, vai valsts kanclera kungam pēc šī mana atēlojuma neliekas, ka būtu laiks, ka vācu valdība spertu attiecīgos soļus?

Iestājās mazs klusuma brīdis. Tad valsts kanclers teica: „Šreineru kungs, ticiet man, līdz šim es par visiem šiem notikumiem nekā nezināju.“

Gaidot, ko tālāk teiks valsts kanclers, man nāca prātā slepenpadomnieks fon Brechts, komēdija ar stenografēto sarunu un Brehta apgalvojums, ka viss atrodas drošās rokās.

Tad Šeidemans teica: „Man jums jāpateicas par jūsu ziņojumu. Tagad man ir skaidrs, ka valdībai te kas jādara. Kāds būtu jūsu priekšlikums?“

Mani priekšlikumi bija: 1) lai Vācijas valdība izsniegtu ieceļošanas atļauju Latvijas delegācijai ar aktu materiāliem; 2) sūtīt vācu sociāldemokratu partijas delegāciju uz Liepāju, lai tā ievāktu pamatīgu informāciju par politiskiem apstākļiem Latvijā un it sevišķi par grāfa fon d'ar Golca aktīvo politisko darbību.

Šeidemans bez vilcināšanās pilnīgi piekrita šiem priekšlikumiem.

Tad pēkšņi man radās doma pielietot pārsteigšanas paņēmieni, kas izdošanās gadījumā uz vietas izbeigtu tā saucamās Niedras valdības un tās protektoru darbību. Un es teicu: „Lai tūlīt pilnīgi noskaidrotu stāvokli un lai novērstu visus varbūtējus pārpratumus arī nākotnē, es liktu priekšā, lai valsts kanclera kungs tūlīt nosūtītu vācu sūtniecībai Liepājā apmēram šāda satura telegrammu: „Vācijas valdība paliek joprojām pie tiem pašiem uzskatiem, kurus viņas vārdā deklarēja Vācijas pilnvarotais Augusts Vinnigs 1918. gada novembrī, kad tas paskaidroja, ka Vācijas valdība līdz miera konferences lēmumam atzīst Latvijas Tautas padomi kā patstāvīgu likumīgu varu un vienīgi Tautas padomei atbildīgo Latvijas pagaidu valdību.“

Pēc īsas pārdomas Šeidemans atbildēja, ka viņam esot jāpiekrīt man, šis priekšlikums esot gluži loģisks un arī viņam liekoties būt piemērots, lai darītu galu tikko tēlotām intrigām Latvijā, ciktāl tanīs varētu būt iejaukti vācu varas faktori. „Bet, Šreineru kungs,“ piebilda valsts kanclers Šeidemans, „man jau nav vairs tās varas, kas savā laikā bija valsts kancleram Bismarkam, un tamdēļ — šādu telegrammu nevaru nosūtīt bez ministru kabineta piekrišanas. Bet es gribu šo jautājumu likt priekšā nākamajam kabineta sēdei un lūdzu jūs mani atkal apciemot sestdien.“

Ar to mūsu saruna tomēr vēl nebija izbeigta, jo es turēju par vajadzīgu vērst valsts kanclera uzmanību uz sludinājumiem par vācu savvaļnieku vervēšanu Baltijai. Šādi sludinājumi vēl ikdienas parādījās Berlīnes laikrakstos un kāds tās dienas laikraksts man bija tieši pie rokas.

Šeidemans bija pārsteigts, jo viņam bija zināms, ka šie sludinājumi ir noliegti. Viņš paspieda kādu pogu. Pretējā sienā atvērās durvis, un tanīs parādījās — slepenpadomnieks

Brechts! Ieraudzījis mani ar Šeidemani tik agrā rīta stundā divatā, viņš uz mirkli it ka sastīngā. Šī poza, pārsteigums un izbrīnēšanās izteiksme viņa sejā, bija skats, kuŗu derēja fiksēt gleznā. Saprotams, šis vijīgais augstais valsts ierēdnis ātri savaldījās, kad teicu, ka man patīkami viņu atkal redzēt.

Attiecībā uz sludinājumu laikrakstā Brechts mierināja Šeidemani ar to, ka tas nekavējoties speršot soļus, lai turpmāk novērstu šādu nošķikumu pārkāpšanu no laikrakstu puses. Pie šī gadījuma tomēr tūlī jāatzīmē, ka šie sludinājumi dažos laikrakstos parādījās joprojām līdz tam laikam, kamēr vajadzība pēc vācu savvaļniekiem neizbeidzās gluži dabīgi ar vācu nodaļu piespīestu atkāpšanos no mūsu zemes. Šī pati par sevi nenozīmīgā parādība vācu republikas valsts aparāta darbībā jau pārliecinoši raksturoja, cik liela plaista pastāvēja joprojām starp jauno demokrātisko valdību un veco monarķistiski noskaņoto ierēdņu armiju un lika skaidri saprast, cik sīkstū apslēptu pretošanos šie izpildū organi varēja ar panākumiem izrādīt jaunajiem varas nesējiem.

Apmainījāmiēs vēl dažiem laipniem vārdiem ar Šeidemani, un mana pirmā audience pie valsts kanclera bija beigusies.

Ja arī šo gaŗo sarunu varēja uzskatīt kā tautstāmu pānākumu manā misijā, tad tomēr tas nenozīmēja, ka tagad varētu mierīgi nogaidīt lietu tālāko attīstību. Gluži otrādi, tagad vajadzēja kalt dzelzi, kamēr tā vēl karsta, vismazākais līdz nākamam satīkšanās gadījumam. Vēl tanī pašā dienā man bija apspīede ar Cohen-Reuss'u, kuŗa rīcībā atradās laikraksts „Die freie Zeitung“, ar „Vorwärts“a galveno redaktoru Frīdrihu Stāmpferu un ar Kaliski no „Vossische Zeitung“. Tad sekoja apspīedes ar Hilferdingu un ar Šteinu „Freiheit“ redakcijā, ar Helmūtu fon Gerlachu no „Die Welt am Montag“, ar „Berliner Tage-

blatt galveno redaktoru Teodoru Volfu un ar daudziem sociāldemokratu darbiniekiem.

Apmeklējumi aizņēma visu nedēļu un es tik īsā laikā nebūtu nemaz varējis veikt manai kampanijai uzstādīto programmu bez mana sekretāra un bez manu labprātīgo palīgu centīgās līdzdarbības. Jo prese, sociāldemokratu partijas vadība, sociāldemokratu frakcija nacionālsapulcē — viss tas bija jāinformē un pēc iespējas jāiespaido ieņemt labvēlīgu stāvokli pret tēzēm, kuras uzstādīju sarunā ar Seidemani.

Interesants priekš manis bija mans apciemojums pie lielās Rudolfa Mosses izdevniecības laikraksta „Berliner Tageblatt“ galvenā redaktora Teodora Volfa. Še, tāpat kā gandrīz visos pilsoniski demokratiskos laikrakstos, jau nepārprotami bija jūtams mūsu prefinieku iespaids, un ja arī man kā atsevišķai personai nebija pa spēkam šo iespaidu mazināt, tad tomēr man bija iespējams vienu otru nepareizu ziņu par Latviju izlabot ar pareizu informāciju. Teodors Volfs, jau toreiz žurnālists ar pasaules slavu, mani saņēma ar attiecīgo pašapziņu, bet arī viņam likās no svara, kā tas mūsu sarunā par vācu politiku Latvijā izrādījās, lai viņa demokratiskā lapā neņemtu virsroku reakcionārās baltiešu muižnieku grupas un to piekritēju uzskati austrumu jautājumos. Teodors Volfs tādēļ mani iepazīstināja ar attiecīgās nodaļas vadītāju redaktoru Hansu Forstu, lai būtu iespējams „Berliner Tageblatt“ā tēlot Latvijas republikas apstākļus arī no baltiešu demokrata viedokļa.

Ar Hansu Forstu stāvēju sakaros visu laiku, kamēr vien uzturējos Berlīnē. Tas vēl daudzus gadus pārzināja minēto nodaļu, vairākkārt apciemoja Rīgu un bija labi pazīstams mūsu ārlietu ministrijas preses nodaļā un, ciktāl varēju sekoņ, viņa rakstī par Baltijas valstīm arī vēlāk aizvien bija pēc iespējas lietišķi un objektīvi.

Daudz svarīgāks mūsu lietai, zināms, bija „Vorwärts“a viedoklis. Tādēļ ar tā galveno redaktoru Stampferu ikdienas uzturēju sakarus personīgi, rakstiski vai telefoniski. Manas pūles nepalika bez panākumiem. „Vorwärts“ šinī laikā sniedza ziņas par Latviju. Pievedu te kādu no šiem rakstiem, kas raksturo laikraksta ieņemto stāvokli.

„Latvijas jautājuma noskaidrošanai.

Kā redzams no „Vorwärts“a 276. un 283. numuriem, 31. maijā un 4. jūnijā 1919. gadā, Vācijas sociāldemokrātu partijas valde un nacionālsapulces sociāldemokratiskā frakcija ir nolēmušas prasīt vācu kara spēka daļu atvilkšanu, grāfa fon der Golca atsaukšanu un apcietināto Latvijas Tautas padomes locekļu atbrīvošanu, pie kam partijas valde prasa, lai Vācijas kara spēka nodaļas Baltijā nekavēdamies pārtrauktu katrus sakarus ar Baltijas landesvēru.

Lai novērstu visus turpmākos pārpratumus, it kā demokratiskā Vācija atbalstītu reakcionāro kliķi Latvijā, un ievērojot to, ka šo aizdomu dēļ, it kā vācu demokrātija izvarotu latviešu tautu, šajā pēdējā laikā pastāvīgi pieaug naids pret Vāciju, mēs prasām, lai vācu valdība nekavēdamies izsniegtu iecelšanas atļauju Latvijas Tautas padomes jau pieteiktai komisijai, kuŗas uzdevums ir protestēt pret Vācijas iestāžu iejaukšanos Latvijas iekšējās lietās un kas ved attiecīgo pierādījumu materiālus; 2) lai Vācijas valdība nekavējoties deklarētu nepārprofamā veidā, ka tā joprojām paliek pie tiem pašiem uzskatiem, kuŗus 1918. gada 25. un 26. novembrī viņas vārdā cēšārijā Vācijas ģenerālpilnvarotais Augusts Vinnīgs un ar kuŗiem Vācijas valdība līdz miera konferences lēmumam atzīst Latvijas Tautas padomi kā patstāvīgu varas faktoru un vienīgi tās

priekšā atbildīgo Latvijas pagaidvaldību. Tāpat mēs uzskatām kā ļoti vēlamu, ka Vācijas sociāldemokratu partijas delegācija dabūtu iespēju Latvijā uz vietas iepazīties ar pašreizējiem patiesiem apstākļiem, lai tad par tiem sīki informētu partiju.“

Še vēl jāpiezīmē, ka manas pūles pamudināt Vācijas sociāldemokratu iestāties par Latvijas republiku taisni šinī laikā ļoti sekmēja Latvijas sociāldemokratiskās strādnieku partijas soli Amsterdamas internacionālē, par ko „Vorwärts“ 1919. g. 31. maijā Nr. 276 raksta sekoši:

„Partijas valde par notikumiem Latvijā.

Partijas valde mums raksta:

Vācijas sociāldemokratiskās partijas valde savā 1919. g. 30. maija sēdē apspriedusi Latvijas sociāldemokratiskās strādnieku partijas valdes un latviešu priekšstāvja Bernes un Amsterdamas konferencēs, biedra P. Sējas ziņojumus. Partijas valde nolēmusi lūgt valdību bez kavēšanās pārbaudīt latviešu partijas rakstā izteiktos apgalvojumus un steidzoši prasīt, lai jau pirms šīs izmeklēšanas beigām atbrīvo no aresta Tautas padomes, resp. latviešu valdības locekļus, ja tas starplaikā vēl nebūtu noticis. Āpcietināto starpā atrodas arī latviešu biedri Buševics, Menders un Rudevics. Partijas valde tālāk pieprasījusi turienes militārās pārvaldes priekšnieka grāfa fon der Golca, kā arī visu to virsnieku aizsaukšanu, par kuriem ir noteikti ziņā, ka tie noziegušies pret likumīgo latviešu valdību. Beidzot partijas valde prasa tūlīt un pilnīgi pārtraukt jebkādas sakarus starp Baltijā esošo vācu kara spēku un Baltijas landesvēru, Latvi-

jas reakcionārās kliķes organu. Partijas valde sagaida, ka vācu valdība Antantes priekšā enerģiski uzstāsies par to, ka no apgabaliem, kas piederēja pie agrākās krievu imperijas, vācu karaspēks atvelkams.

Partijas valde, kas jau 14. maijā paziņoja Starptautiskam sociālistiskam birojam Amsterdamā savus ieskatus par šiem notikumiem, tagad no jauna griezusies pie tā un uzaicinājusi biroju spert soļus pie Antantes valdībām, lai tās atmet savu pretošanos vācu karaspēka atsaukšanai no Baltijas.

Attiecībā pret latviešu biedriem, kuŗi kādā uzsaukumā vācu proletāriātam, kas pa daļai publicēts „Freiheit“ 254. numurā, apgalvojuši, ka „visi mūsu partijas priekšstāvju Bernes un Amsterdamas konferencēs sniegtie paskaidrojumi ir nepatiesība un pierādīti meli“, — partijas valde konstatē, ka paziņojums, kuŗu biedri Millers un Velss nodevuši 1919. g. 30. aprīlī Amsterdamā biedrim P. Sējam (sk. „Vorwärts“ 1919. g. 4. maijā), izprojām paliek spēkā. Ja, neraugoties uz to, no latviešu puses pret biedriem Milleru un Velsu tiek celts pārmetums, it kā viņi izplatījuši pierādītus melus un nelietīgi izmantojuši internacionāles uzticību, tad tie draudzīgā kārtā, bet noteikti noraida šādas nekaunīgas valodas.“

Sestdien, 7. jūnijā, tad arī notika otra apspriede ar Seidemani, kuŗā viņš man paziņoja, ka ieceļošanas atļauja Tautas padomes delegācijai jau izgatavota — ko man pēc dažām dienām paziņoja arī oficiāli — un ka esot arī nolemts deleģēt uz Liepāju sociāldemokrātu partijas kommisiju. Attiecībā uz manu priekšlikumu nosūtīt telegrammu, kas uzsvērtu jau 1918. gada novembrī notikušo Latvijas Tautas padomes suverēno tiesību atzīšanu, vēl neesot lēmuma, jo pret šādu telegram-

mas nosūtīšanu kā pret ļoti neparastu soli kabinetā esot celti iebildumi. Tā tad būšot vajadzība vēlreiz satīkties, lai turpinātu sarunas par Latvijas jautājumu.

Man tā tad tagad bija jāgaida uz manu delegācijas kolēģu Alberta Kvieša un Dr. Friča Mendera ierašanos ar aktu materiāliem, kas bija nepieciešami tālākai sekmīgai sarunu vešanai. Bez neapšaubāmiem pierādījumiem es nevarēju panākt nekā pozitīva mums vissvarīgākā jautājumā — grāfa fon der Golca atsaukšanā un aizliegumā militārai varai iejaukties politikā.

Šis gaidīšanas laiks bija jāizmanto, lai sagatavotu zemi delegācijas apspriedēm. Vajadzēja valdošās politiskās aprindās interesi par Latviju uzturēt dzīvu un ja iespējams to pat palielināt. Tas arī izdevās, jo niedristu, pulkveža Flečera un viņam padoto valsts varai naidīgais, pret demokratiju vērstais kurss pēc Rīgas ieņemšanas, vācu virspavēlniecībai padoto daļu pirmās cīņas pret latviešiem un igauņiem Ziemeļvidzemē sniedza jaunus materiālus, kas vēl noteiktāk nekā viss iepriekšējais rādīja, kādā bīstamā avantūrā reakcionāri draud iepīt demokratisko Vāciju.

Mana darba programma palika tā pati vecā: uzturēt jau nodibinātos sakarus, un nodibināt jaunus. Šinī nolūkā iepazinos ar Igaunijas pārstāvi Karlsonu. Tas bija enerģisks vīrs, sociālists, gādus 35 vecs, jau ilgāku laiku dzīvojis Berlinē un tamdēļ labi pazina visus sava virziena iespaidīgos politiķus; dedzīgs savas jaunās republikas piekritējs, nenogurstošs savā darbā par labu Igaunijai, kurās intereses tas šinī kritiskākā laikā aizstāvēja ar sīkstu neatlaidību.

Jau pēc pirmās domu izmaiņas par mūsu valstu acumirkliģo politisko stāvokli mums bija skaidrs, ka Latvijas un Igaunijas republikas likteņi — būt vai nebūt — tagad cieši saistīti, jo abas

apdraud tas pats ienaidnieks. Tādēļ pats par sevi saprotams, ka arī mums te jābūt sabiedrotiem un jādarbojas kopīgi.

Jau tuvākā nākotnē vajadzēja notikt sociāldemokrātu partijas sanāksmei (Parteitag) Veimārā. Uz manu lūgumu Berlīnes sociāldemokrāti solījās šai sanāksmei likt priekšā arī Latvijas jautājumu. Karlsons man deva padomu katrā ziņā sanāksmē piedalīties. Šis priekšlikums no sākuma man likās fantastisks. Kādā ceļā gan es kā pilsonis tanī varētu piedalīties? Karlsons paskaidroja, ka viņš jau gan šo lietu nokārtošot tādā kārtā, ka sociāldemokrāti mani uzaicināšot kā viesi. Tas tā arī notika, un es braucu uz Veimāru. Karlsons, kas bija aizkavēts amata darīšanās, varēja ierasties tieši tikai tanī dienā, kuŗā Latvijas jautājumam vajadzēja nākt dienas kārtībā.

4. Veimāra.

Vācu sociāldemokrātu partijas kongresā. Interpelācija par Latviju. Valstskancleram jāatliek sava runa. Dienvidvācu simpātijas apliecinājumi Latvijai. „Neatkarīgo“ frakcijas sēde Latvijas labā. Vācu demokrātu frakcija un Latvija. Nacionālsapulces vēsturiskā plenārsēde 23. jūnijā. „Lai nāk kas nākdams!“ Versaļas miera līguma pieņemšana. Vēsts par Cēsu kauju. Dr. Pauls Kalniņš Veimārā. Niedra aizsauc kapteini N. Fogelmani no sabiedroto militārās misijas. Interpelācija nacionālsapulcē par Latviju un grafu fon der Golcu. Sociāldemokrāta Augusta Vinniga runa Baltijas baronu labā. Saruna ar kaŗa ministri, „ekselenci“ Noski.

Veimāra, ar apmēram 40.000 iedzīvotājiem, tā tad tik liela kā Jelgava, cītkārt klusa miera pil-

na lauku pilsētiņa, kas dzīvo Ģētes un Šillera klasiskā laikmeta atmiņās un kuŗā pensionētie augstākie ierēdņi un kuŗavīri pavada savu mūža vakaru, tagad, partijas sanāksmes laikā, līdzinās bišu stropam. Viesnīcās visas istabas aizņemtas. Kādas viesnīcas vecs laipns durvju sargš, kuŗam manis, acīmredzot, mana bezizejas stāvokļa dēļ bija kļuvis žēl, man uzdeva kādas privātas mājas adresi — varbūt laimējoties. Un man tiešām laimējās. Kāda veca veimāriete, pilsētas centra laukumā (Rollplatz) pretim senlaiku Jēkaba baznīcai, kuŗā apglabāta Ģētes laulātā draudzene Kristīne Vulpius, man ierādīja divas istabas, ar mēbelēm un bildēm vēl no vācu lielo dzejnieku laikiem. No šejienes nepilnās desmit minūtēs var nokļūt līdz Veimāras teātrim ar pazīstamo Ģētes un Šillera pieminekli priekšā. Teātri, kas tagad bija iekārtots nacionālsapulces sēžu noturēšanai, bet kuŗa tagad atradās brīvdienās, bija nolikta Vācijas sociāldemokrātu sanāksme.

Koridoros drūzmējās ļaudis. Veci paziņas kratīja viens otram roku; iepazīšanās ar jauniem politiķiem no Vidus- un Dienvidvācijas; visur laipna prefimnākšana, tā ka drīz vien jutos kā savās mājās. Mani ieveda lielā viesu ložā pirmā balkonā, tieši pretim skatuvei, uz kuŗas bija uzcelta estrāde prezidijam un katēdrs runātājiem. Delegātu sēdekļi atradās parketā.

Latvijas jautājums bija nolikts tikai aiznākošās dienas kārtības vienā no pirmajām vietām, tā kā man bija laika diezgan iepazīties arī ar pārējās Vācijas delegātiem.

Pa tam Karlsons man telefonēja no Berlīnes, ka tas liekot pavairot viņa paskaidrojumus pēc interpelācijas Latvijas lietā vairāku simtu eksemplāros, kuŗus tas atvedīšot līdzī un mūsu abu parakstītus tad izdalīšot starp delegātiem. Es tam piekritu.

Sēdes dienas rītā Karlsons ieradās pie manis ar lieliem saiņiem, kuŗos atradās tēlojumi par Latvijas apstākļiem. Tie bija uzrakstīti ļoti asā formā, norādot uz to, ka vācu imperiālisms apdraud arī Igaunijas republiku un ka tādēļ arī Igaunijas pārstāvis kā sociālists kopā ar mani — pilsonisko demokratu — aicina partijas sāksmi izlietot savu iespaidu, lai atbrīvotu Baltiju no vācu militārās varas uzbrukumiem un no terora. Uzsaukumu parakstīšana aizņēma vairāk nekā stundu, pēc kam Karlsons tos nogādāja uz teātri.

Kad mēs īsi pirms sēdes sākuma ieņēmām mūsu vietas viesu ložā, man uzkrīta, ka visi delegāti, likās, sirsnīgi lasa kāda vienāda lieluma papīra lapu, kas pēc formāta atgādināja mūsu uzsaukumus. Un tiešām, tā arī bija, jo Karlsons ar savu draugu palīdzību bija licis nolikt uz katra delegāta pulsts vienu eksemplāru, vēl pirms delegāti bija ieņēmuši savas vietas.

Atskan prezidenta Otto Velsa zvans, un sēdē ir atklāta.

Pirmais dienas kārtības punkts — valsts kancēra Filipa Šeidemaņa referāts par ārējo politiku. Dažus punktus tālāk — interpelācija Latvijas jautājumā. Kā es kuluāros dzirdēju, tad Šeidemaņa referātu visi gaidīja ar lielāko nepacietību. Tas arī bija dabīgi, jo te lieta grozījās ap Vācijas aktuālāko dzīvības jautājumu — ap miera līgumu, kuŗa noslēgšanai sabiedrotie bija devuši tikai ļoti īsu laiku.

Nedaudzos prezidija ziņojumus nokārto ātri. Filips Šeidemans dabū vārdu savai runai ārlietu jautājumā.

Te notiek kas pavisam negaidīts. Parketā pēkšņi sacēlas liels troksnis. Piecēlušies no savām vietām, delegāti vicina mūsu rakstu un sauc: „Latvijas interpelāciju visupirms, Latviju visu-

pirms!“. Saucieni pieaug un kļūst aizvien skarlāki. Redzu, kā Šeidemans dzīvi žestikulēdams sarunājas ar prezidiju. Prezidijs aizrāda, ka Latvijas jautājums, kā tas jau nozīmēts dienas kārtībā, tā kā tā drīzi sekos, bet — viss velti. Pūlis apmierinājās tikai tad, kad Šeidemans dod savu piekrišanu tūliņ atbildēt uz Latvijas interpelāciju. Jā, viņš likšot priekšā valdībai tūliņ atsaukt grāfu fon der Golcu uz Berlīni, lai tas dotu savus paskaidrojumus — tā uz reizi taču nevarot viņu atcelt, pašu nemaz neuzklausoties; — Latvijas Tautas padomes delegātiem nelikšot ceļā nekādus šķēršļus, tos sagaidīšot Berlīnē; viņš arī pavēlēšot atsaukt vācu karapulkus no Vidzemes un Rīgas un uz Liepāju sūtīšot sociālistu izmeklēšanas komisiju.“

Pēc šiem paskaidrojumiem bez pretrunām pieņēma rezolūciju, kas saskanēja ar pēdējām „Vorwärts“ā uzstādītām prasībām.

Šeidemaņa ārpolitikas runa, kas sekoja pēc tam, caur iepriekšējo starpgadījumu saprotamā kārtā zaudēja no sava iespaida, ko viņš, kā man likās — katrā ziņā gan nepamatoti — pierakstīja manam iespaidam, jo pie nākamās satikšanās viņa izturēšanās pret mani bija jūtami vēsāka nekā agrāk.

Bet jau pēc nedēļas Šeidemans vairs nebija valsts kanclers.

Starpbrīžos, kas sekoja pēc garākām runām, Karlsonu un mani uzmeklēja partijas delegāti, vīrieši un sievietes, it sevišķi no Vidus-, Rietum- un Dienvidvācijas apvidiem, mūs apbērdami ar jautājumiem par apstākļiem un notikumiem Latvijā un Igaunijā. Viņi apliecināja savas simpatijas šīm zemēm un jaunajām demokratiskām republikām austrumos, par kurām tie līdz šim vēl nekā nebija dzirdējuši un dedzīgi apgalvoja — īpaši dienvidvācieši — ka viņi gribot darīt visu, kas vien viņu spēkos stāv, lai izbeigtu jucekliģo

stāvokli, pie kuŗa diemžēl tik lielā mērā vainīgi viņu tautas brāļi no reakcionārā lēģera.

Manam kolēģim Karlsonam bija taisnība — Veimāra mums tagad bija daudz svarīgāka nekā Berlīne, jo kā nacionālsapulces sēdeklis Veimāra bija kļuvusi par politisku centru, kuŗā saradās visi Vācijas politiskie vadoņi. Interpelācija šī lielā foruma priekšā uzreiz iepazīstināja visu Vāciju ar mūsu jaunām vēl nepazīstamām republikām un varēja tām radīt draugus visos Vācijas apvidos. To es piedzīvoju nupat sociāldemokrātu sanāksmē. Tādēļ nolēmu manas darbības smaguma punktu pārcelt uz Veimāru. Tikai uz dažām dienām devos uz Berlīni, lai novestu līdz galam dažas uzsāktās sarunas un lai tūlīņ atgrieztos atkal Veimārā vēl pirms nacionālsapulces sesijas sākuma.

Mazajā pilsētā attīstījās vēl rosīgāka dzīve nekā sociāldemokrātu partijas sanāksmes laikā. Drūzmēšanās ielās un restorānos atgādināja lielpilsētas steīgu, pie kuŗas pierast Veimāras iedzīvotājiem, kā likās, bija grūti. Bez parlamenta locekļiem, kas bija ieradusies pilnā skaitā, te bija saplūduši arī veseli bari laikrakstu reportieru, jo nacionālsapulcei tagad dažu dienu laikā bija galīgi jāizšķiras par miera līguma pieņemšanu vai noraidīšanu. Sabiedrotie vēl bija devuši kā pēdējo termiņu septiņas dienas. Šinīs Vācijai liktenīgās dienās, saprotams, nebija iespējams panākt, ka partijas nacionālsapulcei iesniegtu interpelāciju par Latviju, bet bija iespējams sarunās ar attiecīgām frakcijām sagatavot zemi nākotnei.

Uz nacionālsapulces sociāldemokrātu frakcijas pabalstu es gan varēju cerēt, nemaz neuzsākot ar to tālākas sarunas, jo jau partijas sanāksmē biju aprunājies ar daudziem šīs partijas delegātiem. Tagad bija jāstājas sakaros ar neatkarīgo sociālistu frakcijas locekļiem un ar demokrātu partiju.

Vispirms iepazīnos ar neatkarīgo frakcijas priekšsēdētāju Hugo Haazi. Izrādījās, ka tas bija Latvijas draugs, kas par Latvijas apstākļiem ir lieliski informēts. Viņa pretimnākšana bija pat tik tāla, ka viņš man lika priekšā piedalīties neatkarīgo frakcijas sēdē, kurā vajadzēja izsmeloši pārrunāt Latvijas jautājumu, lai man nebūtu jāzaudē laiks un lai man aiztaupītu pūles vedot sarunas ar atsevišķiem frakcijas locekļiem. Šinī sēdē mani iepazīstināja ar visiem frakcijas biedriem. Man ierādīja vietu starp Haazi un Klāru Cetkin, kas šinā gadā mira Maskavā. Pateicoties manu abu kaimiņu atbalstam, samērā īsā laikā panācām pilnīgu vienošanos ar frakciju.

Citāda lieta bija ar demokratisko partiju. Te tāpat kā pilsoniski demokratiskā presē jau bija jūtams vācu aneksionistu un kolonizatoru iespaids. Šis iespaids bija jūtams labā spārnā, kurā vēl dzīvoja vecais konservatīvais pasaules uzskats. Izpratni un patiesi godīgi domātu atbalstu cīņā par demokratisku Latviju toties atradu pie kreisā spārna pārstāvjiem. Kā Latvijas republikas draugi starp tiem sevišķi jāmin: pazīstamais vēsturnieks un pacifists Dr. Ludvigs Quidde (1927. g. saņēma Nobela miera prēmiju), tautsaimniecības profesors Dr. Gerhards fon Šulce-Gaeverni'z's un „Berliner Volkszeitung“ galvenais redaktors Otto Nuške. Viņu pūlēm man bija jāpateicas, ka tanīs dienās varēju nolasīt viņu frakcijas domu biedriem referātu par Latviju, kuram sekoja kopīgas pārrunas par vācu politiku Latvijā.

Sprīežot pēc sarunām ar demokratiskās frakcijas abu spārnu pārstāvjiem, varēju cerēt, ka par mūsu priekšlikumu balsos tikai daļa — laikam gan vairums demokrātu. Vairāk nevarēja gaidīt un toreizējos apstākļos vairāk arī nevarēja panākt. Visas šīs sarunas bija jāved politiska saspīlējuma atmosfērā, kas valdīja nacio-

nālsapulcē. Šis saspilējums pieauga ar katru dienu līdz pat 23. jūnijam, kuŗa diena pēc kulminācijas punkta sasniegšanas beidzot deva atrisinājumu.

16. jūnijā sabiedrotie bija paziņojuši, ka tie noraida vācu delegācijas pretpriekšlikumus pie miera līguma un uztur savu prasību par „kuŗa zaudējumu atlīdzību līdz pēdējam santimam“, pieprasot, lai Vācija izšķirtos piecās dienās. Vācijas valdība noraida šo prasību, pie kam kuluāros cirkulē Šeidemaņa izteiciens: „Drīzāk lai mana roka nokalst, nekā parakstīšu šādu miera līgumu!“. Vairākuma frakcijas atsakās piekrist šim valdības lēmumam. Sekas ir Šeidemaņa valdības atkāpšanās 21. jūnijā. Sociāldemokrats Gustavs Bauers sastāda jauno valdību un uzņemas valsts kanclēra amatu. Sabiedrotie pagarina izšķiršanās termiņu vēl uz divām dienām. 22. jūnijā nacionālsapulce pieņem miera līgumu ar atrunu (noraidot paragrāfu par vainu kuŗa uzsākšanā un par kuŗa noziegumu). Sabiedrotie neatkāpjas ne soli no savas prasības un pastāv, lai līgumu pieņemtu bez noteikumiem. 23. jūnijā 1919. gadā gandrīz pēdējā stundā nacionālsapulce pieņem miera līgumu bez noteikumiem.

Jau pēc šiem īsi uzskaitītiem, vienam pēc otra straujā gaitā sekojošiem svarīgiem politiskiem notikumiem var spriest, kādi uztraucoši skati šinīs dienās norisinājās Veimāras pilsētas teātrī, kuŗā šoreiz parkets bija tā skatuve, uz kuŗas notika kaislīgas cīņas par Vācijas turpmāko likteni. Man palikušas atmiņā vēl dažas ainas no šīs nacionālsapulces 1919. gada 23. jūnija sēdes, kuŗa pazīstama kā viena no Vācijas liktenīgākām dienām.

Sēdes sākums bija nolikts uz priekšpusdienu, bet pagāja viena stunda pēc otras, un nekādas pazīmes nenorādīja, ka notiktu gatavošanās sēdes

atklāšanai. Prezidija vietas tukšas, zālē redz šur tur nelielas deputātu grupas dzīvi debatējot, bet tad atkal tās pazūd. Ložās un balkonos visas vietas aizņemtas. Redzami valdības pārstāvji, augstāki ministriju ierēdņi no visām Vācijas valstīm, daži ar savām dāmām; lielāko laikrakstu reporteri, politiskām partijām tuvu stāvoši iespaidīgi darbinieki, zinātnieki, finansisti, rūpnieki, miltārpersonas u. t. t. Izmeklēta publika — Vācijas redzamāko personu izlase.

Neraugoties uz ļaužu pieplūdumu, valda neparasts klusums. Sarunas notiek pusbalsī. Jo tālāk virzās pulksteņa rādītājs, jo klusāki top visapkārt un jo nospiedošāka kļūst sajūta — var just, ka kāpjošā sasprindzinātībā visi gaida drāmas beigas.

Kuluāros turpretim jau lielāka dzīvība. Te stāv, sēž vai kustas dzīvi sarunādamies tie daudzie, kas teātrī nav atraduši vietas. Tiklīdz parādās kāds deputāts, to ielenc no visām pusēm un iztaujā par stāvokli, bet tas nevar dot nekādas pozitīvas atbildes, izņemot stereotīpo: „Frakcijas vēl apspriežas.“ Klīst apkārt bauma, ka sabiedrotiem nosūtīta telegramma ar lūgumu vēl pagarināt termiņu par 24 stundām un tagad gaidot uz atbildi. Te piepeši uzpeld ziņa, ka rietumu frontē parādoties aizvien jaunas bruņotas kara spēka nodaļas, un drīz vien katrs kilometrs būšot Vācijas ienaidnieku ieņemts. Izbaiļu pilnie pierobežas apgabalu iedzīvotāji, aizvien skaidrāk dzirdot draudošos saucienus: „à Berlin, à Berlin!“ Tad pienāk ziņa: „Sabiedrotie termiņu nepagarina, paliek pie pulkstens septiņiem šovakar!“ Kāds labā spārna deputāts skaidro savam klausītājiem, ka viņa partija nekad nepiekrītīsot tādām apkaunojošam mieram, lai tad arī viss ietu bojā, „bet Dievs, kas dzelzīm līcis augt“ un kā ceļi ir neizdibināmi, neatstās savu Vāciju vislielākās briesmās. Lai nāk, kas nākdams!“

Kad gribu patlaban doties augšup, atpakaļ savā ložā, saduros krūtīs ar kādu steidzīgu dāmu. Izrādās, ka tā ir demokrātu frakcijas locekle, kāda liela Austrumprūsijas laikraksta redaktrise. Es to labi pazinu, jo viņa aizvien dzīvi bija mani atbalstījusi sarunās ar demokrātiem. Šī intelligentā, citkārt enerģiskā un pašapzinīgā sievietē tagad bija pilnīgi pārvērtusēs, lielā uztraukumā elsodama, asarām acīs tā stāstīja: „Vai varat iedomāties, vairums labā spārna grupu aizvien vēl nav pierunājams pieņemt līgumu! Viņi tiešām ir zaudējuši prātu! Ko gan viņi domā, kas tagad notiks? Visiem ir zināms, ka maršāls Fošs jau tagad ir devis pavēli — gadījumā, ja nepienāktu ziņa par miera līguma pieņemšanu bez ierunām — iebrukt Vācijā tieši pulkstens 7-ņos vakarā. Visi komandējošie virsnieki pie robežas jau uzstādījuši savus pulksteņus pēc galvenās noņemnes chronometra. Viņi ar vislielāko nepacietību gaida, kad rādītājs būs uz septiņi. Vai tad miera līguma prefinieki nesaprot, ka skaistās patriotiskās runas tagad vairs nevar līdzēt! Vai tad tie nesaprot, kādas jūtas pārņem franču karavīru, kad tas pāri robežai raugās uz ziedošo Pfalci, kas izplēšas viņa priekšā savā bagātībā un krāšņumā, kamēr aizmugurē tā kādreiz ziedošā dzimtā zeme līdz pēdējam asniņam nolīdzināta ar zemes virsu? Vai tad tautas pārstāvji nesaprot, ar kādu naida pilnu prieku šie karēivji gaida zīmi, lai mestos virsū šai paradīzei, lai atriebtu un atdarītu visu to postu, kas nodarīts viņu dzimtenei, kuŗas ciemātus mūsējie pilnīgi nopostījuši! Bet frakcijas aizvien vēl apspriežas — vai tad atkal jātiek pastrādātam kādam noziegumam pie Vācijas un pie vācu tautas?“

Izmisusi tā steidzās tālāk.

Savas ložas priekšā satieku kādu neatkarīgo sociālistu. Tas atceras mani no kādas frakcijas sēdes, kuŗā mani priekšā stādīja Hugo Haazem.

„Nu, viņš man uzsauc, noskatāties tik nu labi šinī fragīkomēdijā, kā mūsu bagātie kolēģu kungi, agrākie kara jūsmotāji un kara bagātnieki, tagad grib uzstāties kā vienīgie īstie tēvijas draugi un aizstāvētāji. Šie lielie kungi nekad nav stāvējuši ugunīs, un ja tie vispār ir piedalījušies karā, tad tālu no ugunsliņijas, ļoti ērti ierīkojušies galvenās nometnēs. Un tie zin tikpat labi kā mēs, ka gar Reinas robežu saniknotu ienaidnieku masā stāv tanks pie tanka, artilerija un ložmetēji. Viens vienīgs komandas vārds — un šī masa neapturami veļas virsū mūsu bezspēcīgai, atbrūņotai, novājinātai Vācijai. Bet šie kungi negrib un arī nevar savā stulbumā saprast, ko tas tagad Vācijai nozīmē šo komandas vārdu pieļaut. Tas nozīmē, ka jau pēc dažām dienām šie paši kungi būs spiesti uz ceļiem sabiedroto priekšā lūgt mieru par katru cenu. Bet es domāju, ka tie kungi tad jau karāsies labi nopelnītā karātavu valgā, jo tad būs sīti arī mūsu pārāk pacietīgās tautas pilnīgas atmodas stunda. Lai tad arī nāk, kam jānāk!“

Savādi, nodomāju pie sevis, galu galā tāds pats slēdziens galēji kreisā spārna deputātam, kā galēji labā spārna pārstāvim — abi redz pēdējo izeju — chaosā.

Beidzot frakciju debates izbeigtas. Pulkstens jau iet uz trim, kad atklāj sēdi. Ilgāk nevar vilcināties. Garām runām vairs nav laika. Nolasa tikai frakciju rezolūcijas, kurām seko īsi motīvējumi. Stājas pie balsošanas. Skaita balsis. Zālē — nāves klusums. No prezīdija tribīnes atskan ziņojums: „Nacionālsapulces vairākums miera līgumu pieņēmis!“

Pulkstens drīz sītīs pieci. Sabiedrotie ziņū vēl saņems laikā. Sastingums atslābst, liela sakustēšanās visapkārt, skaļu balsu mudžeklis; visi saceļas kājās un steidzas uz izeju. Teātris paliek

tukšs. Ielās pulcējas ļaužu masas, kas šinī skaidrajā vasaras dienā jau daudzas stundas gaida izšķirošo lēmumu. Tagad tas ir noticis — būs miers un Vācijai sāksies jauns miera un uzbūves posms.

Savā klusajā dzīvoklī nonāku vēl šis notikumiem bagātās dienas iespaidu pārņemts. Nodomaļu pie sevis: sabiedrotie tagad jau gan būs saņēmuši vācu valdības telegrammu. Neviļus mans skats krīt uz manas istabiņas vienkāršo rakstāmgaldu no Ģētes laikiem. Arī tur gul telegramma. Es to uzplēšu. Tas ir oficiāls ziņojums par Cēsu kaujas iznākumu.

Ātviegloti uzelpoju. Liktenis mūsu zemei ir bijis labvēlīgāks. Tomēr tagad nebija laika filozofēšanai. Man — ja arī tikai uz īsu laiku — katrā ziņā vajadzēja doties uz Berlīni, kur manam sekretāram Gustavam Fleišeram un maniemi labprātīgiem palīgiem, it sevišķi kapteinim Nikolajam Fogelmanim, vajadzēja uzturēt kontaktu ar presi, ar sabiedroto militārmisiju, ar igauņu, lietuviešu un ukraiņiešu pārstāvniecību. Vajadzēja arī veikt sagatavošanas darbus Berlīnē un šeit kādam uzdevumam no Šveices, kas ļoti iederēja manā programā, kā tas redzams no sekošas telegrammas:

„Šreiners, Rollplatz, Veimārā. —

Nemot vērā antantes imperiālistu varas paņēmienus pret Vāciju, lūgt nacionālsapulces frakcijas aizkavēt vācu karaspēka varas paņēmienus pret Latviju, uzturēt Vinniga novembra deklarāciju attiecībā uz suverēno Latvijas Tautas padomi un atbalstīt Latvijas satversmes sapulces saaukšanu pēc Vācijas parauga, līdz ar to prasīt, lai valdība darītu galu atriebības aktiem Rīgā. Partija protestē pret Baltijas landesvēra un Nīdras valdības atbalstīšanu. Lūdzam nodot telegrammu abām sociāldemokratu frakcijām.

Latvijas sociāldemokratiskās strādnieku partijas vārdā

Dr. Kalniņš, Sēja.“

(Dr. Pauls Kalniņš, tagadējais Saeimas priekšsēdētājs, Pēters Sēja tagadējais sūtnis Stokholmā.)

Telegrammas norakstus ar īsiem paskaidrojumiem nodevu abām sociālistiskām frakcijām. Tas nu bija ļoti vienkārši. Bet daudz grūtāk bija panākt, lai telegramma, ievērojot to dienu politisko apjukumu, neaizkavētos ilgāku laiku frakciju sekretāriātos, jo šī telegramma varēja noderēt kā palīglīdzeklis mana nodoma realizēšanai — panākt nacionālsapulcē pēc iespējas ātri interpelāciju Latvijas lietā.

Pēc ierašanās Berlinē tūlīt stājos sakaros ar abu sociālistisko partiju vietējām organizācijām, lai tanīs modinātu interesi par telegrammu un lai tās savukārt pamudinātu partiju valdes arī šo jautājumu bez kavēšanās likt jau tā pārpildītā dienas kārtībā. Tas man izdevās ātrāk, nekā to biju gaidījis. Iemesls bija tas, ka partiju valdēs radīja lielu pārsteigumu tas apstāklis, ka vācu-baltiešu progresīvā spārna pārstāvis aizstāvē arī latviešu sociāldemokrātu intereses. Šāda uzticības pilna sadarbība starp Latvijas Tautas padomes locekļiem, neraugoties uz tautību un partiju izšķirībām, likās viņiem lieliski imponēja, ņemot vērā partiju skaldīšanos un strīdus nacionālsapulcē.

Arī manas pārējās darīšanas Berlinē drīz vien nokārtojās, jo mans „brīvprātīgo birojs“, kā to dēvēju, bija teicami iestrādājies. Sakari, kurus biju nodibinājis ar Vācijas politiskām organizācijām, ar presi, ar igauņu, lietuviešu un ukraiņu pārstāvniecībām, arī manā prombūtnes laikā bija uzturēti, padziļināti un izveidoti. Par visu to es jau Veimārā biju saņēmis tekošu infor-

mācīju. Telegrammas kas ienāca no mūsu Kopenhagenas sūtniecības informācijas biroja, kuŗu ar lielu centību un atzīstamu veiklību vadīja sākumā Pauls Ašmanis, bet tad Kārlis Ducmanis (vēlākais pārstāvis pie Tautu savienības Ženevā, tad sūtnis Prāgā), kā arī informāciju, kas pienāca no igauņu un lietuviešu pārstāvniecībām, mūsu birojs apstrādāja un piesūtīja vietējai presei. Tāpat presei nodeva daudzus A. Krodera vadītā „Latvijas Sarga“ rakstus, kas šim nolūkam ļābi noderēja. Lietuvas pārstāvniecība Berlinē izdeva propagandai īpašu „Korrespondenzblatt“ ar tekošām ziņām par Lietuvu un šo lapu kārtīgi piesūtīja visām ministrijām, avižu redakcijām, vadošām politiskām personām un iestādēm. Tā kā mūsu attiecības ar Lietuvu bija vislabākās — jo abas valstis taču bija padotas viena un tā paša ienaidnieka bīstamiem uzbrukumiem — tad lietuvieši savā korespondences lapā ievietoja arī mūsu rakstus par Latviju, kas tādā kārtā nonāca tātās vietās, kas mums vārēja būt noderīgas. Šos darbus taģad birojs veica gluži automātiski. Visus tehniskos uzdevumus, kā jau minēts, ar atzīstamu centību un lielu sajūsmu pildīja mūsu pastāvīgi mainošies tautieši, kuŗi kā bēģļi vai kaŗagūstekņi bija spiesti pavadīt kādu laiku Berlinē. Ar tiem mums aizvien nācās būt sakaros, jo caur mani kā pārstāvi bēģļu lietās bija apstiprināmi visi atpakaļceļošanas dokumenti. Brīvprātīgie darbinieki labprāt uzņēmas visus vajadzīgos mazākos pakalpojumus, kā: ziņu ievākšanu un nodošanu, norakstu pagatavošanu, tulkošanu, telefonogrammu saņemšanu un nodošanu, deģūras, ziņu iznēsāšanu u. t. t. Mūsu lietai tie ar to sniedza neatsveramus pakalpojumus, jo biroja nesavtīģai allaģ apzinīģai darbībai man ģalvenā kārtā jāpateicas par manas misijas panākumiem.

Kādā sarunā par turpmāko darģības plānu kapteinis Nikolajs Fogelmanis man teica, ka viņam nācis zināms, ka Niedra piesūtģjis sabiedroto mi-

litārmisijai Berlinē rakstu, ar kuŗu viņš atsauc Ulmaņa valdības iecelto Latvijas militārpārstāvi Nikolaju Fogelmani no amata. Tā kā kapteinis Fogelmanis sabiedroto misiju jau sen bija informējis par to lomu, kādu Niedras valdība spēlē Latvijā, tad gan arī šis raksts ar saprotamu smīnu te būs ticis novietots aktīs kā kuriozums. Latvijas likumīgās valdības pārstāvju stāvoklis še jau bija tik tālu nostiprinājies, ka tamlīdzīgs blefs to vairs nevarēja satricināt. Tā tad birojs man nedarīja nekādas raizes, manas pārējās sarunas Berlinē bija nobeigtas un es varēju atkal mierīgi atgriezties Veimārā.

Te tagad par visām lietām vajadzēja paātrināt Latvijas interpelācijas iesniegšanu, jo ziņas no Latvijas pēc Cēsu kaujas dienu no dienas pieņāca aizvien labākas. Niedras valdības stundas likās būt skaitītas. Šķita, ka Tautas padome jau ļoti drīzā laikā varēs atjaunot savu darbību un tā tad ļoti iespējams, ka arī man ļoti drīz un pēkšņi būs jāatgriežas uz Liepāju. Tā kā sociāldemokrātu frakcija ar telegrammu no Šveices un ar Berlīnes apspriedēm jau bija uzmudināta uz interpelācijas iesniegšanu, tad es griezos tūlīn pie demokratiskās frakcijas un pie centra partijas kreisā spārna pārstāvjiem. Demokrāti bija gatavi interpelāciju pabalstīt, sevišķi viņu deputāti no Prūsijas.

Niedras nodoms ievest Latvijā vēlēšanu kārtību pēc kādreizējo Prūsijas kārtu vēlēšanu parauga tos pamudināja uz nopietnām pārdomām. Tie baidījās, ka pēc miera līguma parakstīšanas reakcionārie Austrumprūsijas junkuri varētu sabiedroties ar Baltijas muižniekiem un, liekot visu uz vienu karti, uzsākt izmisušu politisku spēli par monarķijas atjaunošanu.

Es tomēr baidījos, ka sarunas varētu ievilkties ilgāk, nekā to atļautu mans laiks. Tās vajadzēja paātrināt. Bet es sapratu arī, ka viens vien vi-

su nevarēšu veikt. Tādēļ nekavēdamies telegrafēju Dr. Paulim Kalniņam, to lūgdams tūlīt braukt no Šveices uz Veimāru un man palīdzēt. Biju ļoti iepriecināts un pateicīgs, kad mans politiski labi skolotais kolēģis Tautas padomē ieradās Veimārā īstā laikā. Dr. Kalniņa vārdam, kā jau biju pārliecinājies, abu novirzienu vācu sociāldemokratos bija laba skaņa. Pēc gaŗas sarunas, kuŗā mans jaunais sabiedrotais iepazinās ar galveniem Latvijai naidīgiem un labvēlīgiem novirzieniem nacionālsapulcē, tas arī tūlīt uzsāka sarunas ar saviem Vācijas biedriem, kuŗas tas apbrīnojami ātri, tikai pāris dienās, kas vēl bija atlikuŗas līdz mūsu aizbraukŗšanai, noveda līdz laimīgām beigām.

Pirmais panākums bija — vienoŗšanās par interpelācijas tekstu, kas skanēja ŗādi:

1) Vai Vācijas valdība vēl joprojām stāv uz ģenerālpilnvarotā Augusta Vinnīga deklarācijas pamatiem, kuŗu tas nodeva 1918. gada 25. un 26. novembrī?

2) Vai Vācijas valdībai ir zināms, ka vācu militārās iestādes vēl aizvien atrodas Daugavas labā krastā? Vai ir taisnība, ka grāfs fon der Golcs nostādījis Rīgu zem lauku kaŗa tiesas un ka majors Siksts fon Arnims iecelts par Rīgas gubernātoru? — Kad īsti vācu valdība domā atsaukt savu kaŗaspēku no Baltijas provincēm?

3) Vai vācu valdībai ir zināms, ka Vācijas sūtniecības preses nodaļa Liepājā izplata nepatiesas ziņas, it kā iģauņu kaŗaspēka daļas atrastos cīņas stāvoklī ar latvieŗiem?

4) Vai valdībai ir zināms, ka Baltijas landesvērs un vācu kaŗaspēks ģan kaŗo pret latvieŗu un iģauņu kaŗa pulkiem, ar ko latvieŗu un iģauņu iedzīvotājos mostas neapraktāms naids?

Otrs panākums bija tas, ka izdevās pierunāt neatkarīgo sociālistu frakcijas priekšsēdētāju Hugo Haazi turēt nacionālsapulcē galveno runu par Latviju. Tas bija ļoti liels panākums, jo ja Haaze uzstājās ar runu, tad tas bija notikums, kurā visi aizvien ar dzīvu interesi gaidīja.

Kamēr Dr. Pauls Kalniņš nodevās sarunām ar sociāldemokrātiem, tikmēr es pārrunāju Latvijas jautājumu ar pilsoņiem. Vērsu demokratu aprindu kreisā spārna uzmanību uz to, ka Veimārā nupat ir ieradies kāds latviešu doktors, Tautas padomes loceklis, un ka es varētu iekārtot, ka viņi ar to iepazīstas. Tas būtu izdevīgs gadījums dzirdēt un spriest par to, kā viņš kā latvietis un viņa tautas brāļi sajūt un novērtē tagadējo vācu austrumu politiku. Viņš to varēs izdarīt daudz skaidrāk un dzīvāk, nekā es to esmu spējis.

Tā arī notika demokratu satikšanās ar Dr. Paulu Kalniņu, kas ar tam piemītošo temperamentu tēloja iespaidu, kādu latviešos izsauca vācu varas nesēju politika. Sekas bija tās, ka arī tie, kas līdz šim vēl bija šaubījušies, uz vietas apsolīja savu līdzdarbību šo nebūšanu novēršanai.

Ar Igaunijas pārstāvi Karlsonu, kopš mūsu kopīgās uzstāšanās sociāldemokratu partijas sanāsmē, es, saprotams, atrados visciešākā kontaktā. Arī viņš bija informēts par gaidāmo interpelāciju un ieradās Veimārā, lai viņam pazīstamiem vadoņiem nacionālsapulcē dokumentētu Igaunijas solidaritāti ar Latviju. Karlsons arī bija pūlējies panākt audienci pie kara ministra Noskes, kurā mēs tad abi protestētu pret grāfa fon der Golca uzturēšanos.

Valsts ministru pieņemšanas vajadzībām, viņiem uzturoties Veimārā, bija norīkota teātra skatuve. Smags plīša priekšskars tūlīt aiz nacionālsapulces prezidija tribīnes to šķīra no publiskas telpām un pie tam tādā veidā, ka arī viskarstāko debatu laikā no teijenes varēja sadzirdēt

tikai vājas skaņas. Mīksto kluba krēslu grupu sadalījums uz tepīkiem klātās grīdas visā lielajā telpā bija tā iekārtots, ka ministri te varēja pieņemt savus apmeklētājus vienā laikā, viens otru pie tam sevišķi netraucēdami.

Kad mēs ar Karlsonu te ieradāmies, mums likās, ka atrodāmies kādā smalkā kungu kluba zalonā. Visur intelligentā izskata kungu grupas, kuņģi, vai nu sēdus, vai stāvus dzīvi, bet paklusām sarunājās savā starpā. Drīz vien arī varēja novērot, ka katrā grupā dominē kāda viena persona un kad vēl tuvāk ieskatījās, tad izrādījās, ka šī persona ir — ministrs.

Likās, ka manu kolēģi Karlsonu šī pievilcīgā glezna greznajos rāmjos maz interesē. Viņš enerģiski pakratīja roku kara ministram Gustavam Noskem, kas nāca mums pretim, tad viņam kā savam partijas biedrim tūlīt skaļā balsī sāka uzskaitīt grāfa fon der Golca gaŗo grēku sarakstu un nobeidza ļoti uztrauktā balsī ar jautājumu: Cik ilgi Vācijas valdība vēl domā ciest šo neiespējamo rīcību Baltijā?

Noske atbildēja, ka grāfs fon der Golcs vēl nesen esot bijis Berlinē un strikti paskaidrojis, ka tas neiejaucoties pierobežas valstu iekšējās lietās. Vācu virsnieka vārdiem taču esot jātic. Karlsonu šī atbilde saniknoja un viņš izsaucās: „Un es jums saku, biedri, grāfs fon der Golcs melo!“

Es līdz šim biju sekojis šij sarunai ar lielu interesi, pats tanī nepiedalīdamies. Bet tā kā tagad abu biedru saruna draudēja izvērsties asā vārdu izmaiņā, kas mūsu lietu nevarēja sekmēt, tad nu man arī vajadzēja iejaukties. Gluži instinktīvi, juzdams, ka ar to varēšu nomierināt uztrauktos prātus, es teicu, pagriezies pret kara ministri: „Ekselence!“ un tad turpināju, „saprotams, ekselence, tik augstu stāvoša vācu virsnieka vārdam ir jātic un mēs arī nemaz negribam ap-

galvot, ka grāfs fon der Golcs personīgi būtu devis tiešas pavēles puča sarīkošanai un citiem politiskiem paņēmieniem, pret kuriem mēs te protestējam. Tā tad nekādas iejaukšanās, kā Jūs sakāt, kā grāfs fon der Golcs Jums paskaidrojis, bet neapšaubāmi pielaistas ļoti daudzas svarīgas lietas, kas gan pilnīgi pietiktu virspavēlnieka atsaukšanai.“

Vārds „ekselence“, kuŗu kā ķeizara laikmetam piederošu un tā tad tagad nepiemērojamu līdz šim nekad nebiju pielietojis sarunās ar sociāldemokrātu ministriem, tiešām bija glābis situāciju. Tas uz abiem cīņai gataviem partneriem bija atstājis nomierinošu iespaidu. Mūsu saruna mierīgi tika novesta līdz galam ar to iznākumu, ka kara ministrs solījās turpmāk enerģiski sekot lietai un visā nopietnībā uzsākt vācu karaspēka nodaļu atsaukšanu no Latvijas.

Ar to bija nokārtota pēdējā svarīgā saruna, kuŗa man vēl Veimārā bija jāved. Bet nu arī bija pienācis pats pēdējais laiks atgriezties uz Latviju, kur vajadzēja sākties Tautas padomes jaunai sesijai. Jau nākošās dienas rītā biju nodomājis braukt uz Berlīni. Dr. Pauls Kalniņš, kuŗam man bija jāpateicas par viņa draudzīgo un ļoti sekmīgo līdzdarbību, gribēja vēl noklausīties nacionālsapulcē Haazes runu par Latviju un tai sekojošās debates un tad tūlīt vakārā doties atpakaļ uz Šveici, lai no turienes nekavējoties atgrieztos dzimtenē.

Nākošā rītā stacijā satiku Dr. Paulu Kalniņu kāda kunga pavadībā. Pie iepazīšanās izrādījās, ka tas bija sociāldemokrāts Augusts Vinnīgs, Vācijas sūtnis pie Baltijas valstu valdībām, kas nupat bija ieradies no Berlīnes Veimārā. Tas nožēloja, ka man jau jāaizbraucot un ka tas mani vairs nesatīkšot šīs dienas nacionālsapulces sēdē. Tam būtu daudz kas ar mani ko pārrunāt, un tā kā viņa uzturēšanās laikā Rīgā mēs neesot iepa-

zinušies, tad tas tagad labprāt būtu iepazinies ar mani tuvāk. Arī man tas būtu bijis interesanti, bet tagad nu atlika laika tikai rokas pakratīšanai un dažiem atvadišanās vārdiem.

Berlinē varēju palikt vēl tikai vienu dienu. To izmantoju sarunām par mana provizoriskā biroja tālāko likteni. Bija skaidrs, ka šinī aizvien vēl kritiskajā laikā birojs nedrīkstēja pārtraukt savu darbību. Vispirms tam vajadzēja pastāvēt tālāk tāpat kā līdz šim. Sastādīju darba programmu. Birojam arī turpmāk bija jāuztur kontakts ar Kopenhageni, nepārtraukti jāinformē Berlīni par Latviju, jāpalīdz pēc iespējas bēgļiem un jāpiesūta man ziņojumi. Mans sekretārs Gustavs Fleišers un kapteinis Nikolajs Fogelmanis piekrita šij programmai, un šī svarīgā lieta pagaidām ar to bija nokārtota. Es tad gādātu par to, ka ministru prezidents Ulmanis vai ministru kabinets pēc iespējas ātri izlemtu, kāda pastāvīga iestāde dibināma Berlīnē.

Nākamā dienā, 1919. gada 6. jūlijā, ceļā uz Liepāju savā kupejā lasīju Berlīnes rīta laikrakstā sensacionālo ziņu, ka vakardienas nacionālsapulcē Veimārā sociāldemokrāts Augusts Vinnigs noturējis runu — par labu Baltijas baroniem! Tāds tad ir bijis viņa atvadišanās sveiciens Latvijas un Igaunijas demokrātiskām republikām! Lieta tā, ka Vinnigam bija jāatkāpjas no sūtņa amata, jo viņš nupat kā bija iecelts par Austrumprūsijas virsprezidentu. Tomēr bija labi, ka šis slepenais muižnieku draugs, kas nāca no tautas un kas savā augstā amatā mums nezinot vēl ļoti daudz būtu varējis kaitēt, vismaz beigās bija parādījis atklātībai savu īsto seju. Tas nu mums vairs nevarēja būt bīstams. Atcerējos šinī gadījumā kādu sarunu ar manu komiltoni un partijas biedri Aleksandru fon Klofu no Engelartiem, kas aizvien bija bijis latviešu draugs un kuŗu viņa cilts brāļi viņa liberālo uzskatu dēļ sauca par „sarkano Klofu“. Tas bija 1918. gada novembrī,

kad Vinnīgs kā vācu valdības pilnvarotais veda sarunas par jaunpiedzimušās republikas pastāvēšanas izredzēm.

Saprotams, arī muižnieku pārstāvji pielika visas pūles, lai ar to vestu sarunas, un uzaicināja to pie sevis. Kādā dienā mans partijas biedrs fon Klots, kas bija labs cilvēku pazinējs, man pateica, ka mums esot jāuzmanās, jo Vinnīgam nevarot īsti uzticēties. Proti, Klotā konservatīvie cilts brāļi tam zobodamies ziņojuši, ka Vinnīgs jūtoties ļoti labi viņu aprindās un ka varot manīt, cik lielā mērā šis citkārtējais strādnieks uzskatot kā lielu godu sēdēt pie galda kopā ar īstiem baroniem, kas pret to izturoties kā pret sev līdzīgu. Vinnīga tēvs bijis kaprācis, pats viņš bijis uzaudzis vistrūcīgākos apstākļos un, kā pats Vinnīgs stāstījis, ilgus gadus pelnījis uzturu kā mūrnieks. Un tagad baroni izturas pret to kā pret viņu draugu! Saprotams, ka viņš to uzskatīja kā lielu laimi. Tagad tas esot viņu cilvēks un spļaujot uz visām mūsu demokrātiskām tieksmēm.“

Ja arī šis muižnieku tēlojums laikam bija stipri pārspīlēts, lai kaitinātu politisko pretinieku, tad tomēr no tā laika mūsos radās neuzticība pret sociāldemokrātu Vinnīgu kā politiķi. Viņa runa nacionālsapulcē rādīja, ka šī neuzticība nebija bijusi bez pamata. Bet ar to vien nepietika. Vinnīga uzskatu maiņa, kas varbūt sākās Rīgā, ātri progresēja, kamēr sociālists kļuva par dedzīgu reakcionārā lēģera cīnītāju un kamēr tas beidzot tagad nonācis līdz nacionālsociālismam.

5. Caur Liepāju uz Rīgu.

Ceļojums ar Dr. Fr. Menderu pa jūru. Tautas padomes pirmā plenārsēde pēc valdības atgriešanās. Jānis Čakste un Zigfrids Meierovics. Nevelami ministri. Kompromiss ar Baltijas muižniecību. Ieceļšana par sūtņi Berlīnē. Vētrains jūras ceļojums. Šāviens uz amerikāņu militārās misijas automobili.

Ierados Liepājā 1919. gada 7. jūlijā. Valdības tvaikonis „Saratova“ ar Tautas padomes locekļiem, ar ministru prezidentu Ulmani un citiem ministriem patlaban kā bija atstājis ostu, lai dotos uz Rīgu. Liepājā palicis bija vienīgi Tautas padomes loceklis Dr. Fricis Menders. Uzmeklēju to un liku viņam priekšā kopā ar mani doties ceļā, tiklīdz kāds kuģis ietu uz Rīgu. Bet viņš par jūras braucieniem nelikās būt sajūsmināts. Tā šaubas beidzot izklaidēju ar norādījumu, ka varbūt vēl mēnešiem ilgi būs jāgaida uz iespēju braukt pa dzelzceļu bez liela riska, jo dzelzceļlīnija līdz Jelgavai bija ieņemta no vācu kara spēka daļām, kas — kā viņš pats jau bija piedzīvojis — pret mums nebūt nebija labvēlīgi noskaņotas.

Pateicoties Lejaskurzemes apgabala pārvaldnieka Andreja Bērziņa laipnai gādībai, kāda maza preču tvaikoņa kapteinis mūs uzņēma kā pasažierus. Tā jau nākamā dienā mēs braucām uz Rīgu. Laikam gan uz Andreja Bērziņa mājienu kapteinis nodeva mūsu rīcībā savu kajīti un uz kuģa klāja bija nolīcis priekš mums divus guļamos krēslus. Tādā kārtā varējām netraucēti tērzēt, un te nu no mana delegācijas kolēģa dabūju zināt, ka pēc tam, kad beidzot no Berlīnes bija pienākusi ieceļošanas atļauja, politisko notikumu pieaugošais saspīlējums Latvijā neļāvis nemaz delegēt uz ārzemēm vēl kādus Tautas padomes locekļus.

Bija ļoti karsta diena: saule dedzināja, jūra — kā spogulis. Mans ceļa biedrs, likās, gan jutās tīri labi uz ūdens, tikai mazliet tas bija nobažījies par mīnām, ar kuņģam, kā zināms, bija nosēts viss mūsu ceļš.

Tomēr viss gāja labi, līdz nākamā rītā agri mūs pēkšņi uzmodināja spēcīgs trieciens, no kuņa nodrebēja viss kuģis. Tā gan nebija mīna, bet sēklis, kuņģa kuģis bija uzskrējis. Kad izklīda biezā migla, ieraudzījām, ka atrodamies ļoti tuvu kādam vientuļam krastam. Laikam gan mūsu kapteiņa kompass nebūs bijis gluži kārtībā. Bet šis nepatīkamais starpgadījums, kuņa dēļ mums varēja rasties nepieciešamība soļot kājām cauri visai vācu karaspēka ieņemtai Kurzemei, pēc dažām stundām jau bija likvidēts, pateicoties kuģa skrūves un palīgā piesteigušos zvejnieku smagam darbam, tā kā tās pašas dienas pēcpusdienā jau laimīgi ieradāmies Rīgā.

Pēc nemiera pilnās steigas Vācijā, šis jūras ceļojums mani lieliski atspirdzināja. Tāpēc atvadījos no Dr. Friča Mendera, kuņu uzskatīju kā labāko runātāju Tautas padomē, ar novēlējumu, lai šis skaistais jūras brauciens nu viņu tiktāl būtu pārveidojis, ka viņš savu iespaidīgo runas mākslu izmantotu arī jūras ceļojumu propagandai.

Rīgā valdīja rosīga dzīvība, līdzīga tai, kāda valda skudru pūznī pēc tā izpostīšanas. Bēgļi pa visām debess pusēm atgriezās no svešuma, lai dedzīgi un priecīgi stātos pie savu mājokļu un uzņēmumu atjaunošanas.

Arī deputāti bija atsteigušies, bagāti piedzīvojumiem. Tautas padome atjaunoja savu darbību, jo bez vilcināšanās vajadzēja nodrošināt un nostiprināt jaunās brīvās valsts pamatus. Uz 13. jūliju bija nolikta jaunās sesijas pirmā plenārsēde. Tagad plenārsēdes vadīja pirmais priekšsēdētājs Jānis Čakste, kuš nupat bija atgriezies no Parīzes. Es tikai tagad ar viņu iepazīnos.

Viņš izcēlās ar lietišķību un cieņu sava amata izpildīšanā, kas prasīja diezgan daudz pūliņu. Arī ar drošu roku Tautas padomes debatu vadīšanā, jo parlamentāriskās lietās viņš bija guvis piedzīvojumus jau kā Krievijas valsts domes loceklis. Es tikai tagad iepazīnos arī ar Zīgfrīdu Meierovicu, ārlietu ministri. Pateicoties viņa lieliskām uztveres dāvanām līdz ar spējām ātri izšķirties, kā arī viņa laipnībai personīgā satiksmē, darbs ar viņu bija ierosinošs, viegls un auglīgs. Tā kā man ar viņu šinī laikā bija daudz pārrunu, attiecībā uz Vācijas politiku, tad man uzkrīta arī viņa ievērojamais diplomātiskais talants, kuram bija lemts nest Latvijai viņa darbības laikā vēl tik lielus panākumus.

Šinī valsts tapšanas laikā politiskie pienākumi uzstādīja Tautas padomes locekļiem lielas prasības; tā arī es tūlīņ iekļuvu nepārtrauktā sēžu virknē, Tautas padomes kommisijās, vācbaltu progresīvās partijas valdē, partijā, frakcijā un vācbaltu partiju komitejā. Tautas padomei pirmajās plenārsēdēs nācās arī ieņemt stāvokli pret valdības sastādīšanu un ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa deklarāciju. Cik iepriecinošs bija fakts, ka tagad atkal netraucēti varēja atjaunot darbību Tautas padomes atzīts ministru kabinets, tik neiepriecinošs man un vācbaltu progresīvai frakcijai bija tas apstāklis, ka pie Strazdumuižas pamiera noslēgšanas 3. jūlijā Baltijas lielgruntniecības iespaidotie sabiedroto priekšstāvji bija uzspieduši jaunajam kabinetam vācbaltu ministrus no mūsu bīstamāko politisko pretinieku aprindām. Ar nesmuku triku tie bija pratuši iegrozīt lietu tā, ka sekojošās Liepājas sarunās par jaunā ministru kabineta sastādīšanu mūsu priekšstāvis vecajā valdībā un vācbaltu progresīvās partijas priekšsēdētājs barons Eduards fon Rozenbergs nevarēja nemaz klāt būt. No otras puses arī neviens no vecā kabineta ministriem Liepājā nebija padomājis pieaicināt šinīs sarunās,

barona Rozenberga vietā, kādu citu vācbaltu progresīvās frakcijas priekšstāvi. Tādā kārtā tur progresīvo vācbaltu pretsvara trūka. Tamdēļ radās iespāids, it kā nofeicošās latviešu politiskās aprindās — pavisam neatkarīgi no sabiedroto spiediena — valda domas, ka labas izredzes var dot liģšana ar lielgruntniecību. Mēs tomēr bijām cieši pārliecināti, ka šādam liģumam vai kompromisam var būt izredzes vienīgi tad, ja Tautas padome pilnīgi groza savu platformu — Latvijas izveidošanu par demokrātisku republiku. Bet tas, protams, vēl nebija pietiekošs iemesls nostāties opozicijā pret jauno valdību šinī laikā, kad zemē visapkārt vēl stāvēja ienaidnieku karāpulki. Tagad parole skanēja: „Bez spēku skaldģšanas visiem strādāt kopā!“ Un šinī grģtajā laikā ir strādāts ļoti daudz; tas sakāms arī par mums uzspiestajiem ministriem, Edvinu Magnus'u (tieslietu ministri), Dr. Robertu Erhardu (finanču ministri), Paulu Mincu (valsts kontrolieri), kuģiem personģgi viņu amata izpildģšanas laikā neko nēvarēja pārmeģt — tie valdģja savus resorus katrā ziņā lietiģģki. Bet neraugoties uz to, es un Tautas padomes locekļu lielumlielais vairākums sajūtām šo situāciju kā uzspiestu. Mēs zināģģm, ka to varēs nokratģt tikai tad, kad pēdējais sveģšais karāpulks bģs izdzģts no mģsu zemes.

Par laimi es pats no šģs ne visai patģkamās iekģšpolitiskās atmosfēras drģz vien tģku prom. Jau pēc divām nedēģģm, jģliģa beigģs, ministru kabinets mani iecēla par sģtni Berlinē, pie kam Tautas padomes starpfrakciju biroģa pēdējā sēdē, kuģģ es vēl piedalģjos pirms aizbraukģšanas, es dabģju arī visu Tautas padomes frakciju piekriģšanu.

Nemot vērģ, ka Kurzemē vienmēr vēl netraucēti sainģniekoģa tālģk vģcu karģspēks, stāvoklis neatliēkami prasģģja, lai diplomātiskģ priekģstģvģba Vācijā tģliģģ stģtos pie darba. Tamdēļ es jau 1919. g. 2. augģstģ devos ceģģ uz Berlini.

Toreiz sūtņa ceļojums uz Vāciju nebija tik komfortabls un ērts, kā tagadējos laikos. Tas jau bija diezgan dēkains pasākums. Braukt pa dzelzceļu cauri apgabaliem, kas atradās naidīgi noskaņoto zaldātu baru rokās, nebija iespējams. Brauciena pirmam etapam tā tad vajadzēja izvēlēties jūras ceļu. Tā kā šinī īsajā laika sprīdī nebija iespējams sastādīt Rīgā visu sūtniecības personālu — jo arī ārlietu ministrija pati vēl bija tikai organizēšanās stadijā — es ņēmu līdzī tikai vienu ierēdni konsulārai nodaļai — inženieri Edgaru Valteri un vienu kurjeru — Richardu Toršē. Berlīnē mani sagaidīja kapteinis Nikolajs Fogelmanis, kurš es biju izraudzījies par militāratašeju, un mans privātsekretārs Gustavs Fleišers, kurš bija iecelts par sūtniecības otro sekretāru. Visus pārējos darbiniekus bija paredzēts iecelt vēlāk, sūtniecībai jau atrodoties Berlīnē un sazinoties ar Rīgu.

Kārtēja kuģu satiksme ar Rīgu vēl nebija nodibināta. Mūsu briesmas Rīgas jūras līcī bija lielas, kādēļ pirmā laikā Rīgas ostā iegriezās tikai atsevišķi mazi tvaikonīši. Tā 1. augustā gribēja izbraukt uz Liepāju kāds zviedru kuģis, mazāks par mūsu Āgenskalna tvaikonīšiem. Tas tad arī uzņēma mūsu mazo pulciņu. Laiks sākumā bija itin labs, bet drīz pēc tam, kad mēs bijām pabraukuši garām Kolkasraga bākai, viļņi jau cēlās diezgan augsti un sāka plosīties vētra, ar tādu spēku, ka mūsu rieksta čaumala draudēja salūzt gabalos. Es biju pieredzējis jūrā jau daudzās vētras, biju nocietinājies pret jūras slimību, un tādos gadījumos vienmēr gulēju uz klāja, tomēr šoreiz man nācās sevi piesiet. Bet man bija žēl savu ceļa biedru kajītē, tie visu ilgo laiku atradās visnožēlojamākā stāvoklī. Jo šī izprieca ilga nepārtraukti 1½ dienas un divas naktis, un kad mēs 4. augustā beidzot sasniedzām Liepāju, cietzeme zem mūsu kājām visu dienu šķīta vēl līgojamies. Lejaskurzemes apgabala

priekšnieks Andrejs Bērziņš man paziņoja, ka no Liepājas neviens kuģis tik drīzi uz vācu ostām nebrauks; viņš gribēja apgādāt maniem pavadņiem un bagāžai pajūgus, bet man pašam ļoti noteikti deva padomu kaut vai tikai 80 kilometru garo attālumu pa zemesceļu nekādā ziņā nebraukt, jo vācu izlūku nodaļas šinī kritiskā laikā droši vien Latvijas sūtni Vācijā neielaistu. Ātri izšķīries, es griezos pie amerikāņu militārās misijas ar pieprasījumu, vai es nevarētu ar viņas palīdzību nokļūt līdz Klaipedai. Amerikāņi ļoti laipni izrādīja man pretīmnākšanu un jau nākošā dienā, 5. augustā, es varēju turpināt ceļu misijas automobili divu amerikāņu virsnieku — kāda pulkveža un kāda pulkveža-leitnanta — pavadīts. Kad tuvojāmies Palangai, uz atklāta lielceļa pēkšņi sajūtām triecienu — mūsu automobīlis apstājies. Šofers mūs dara uzmanīgus uz to, ka auto aizsegam nupat izurbusies cauri lode. Nākošā mirklī parādās kāds latviešu kareivis, šauteni rokā, un mums paziņo, ka viņš sākumā raidījis brīdinājuma šāvienu un pēc tam, kad mēs neapturējām, šāvis uz mums. Viņš atrodofies postenī uz robežas un esot izdoļa stingra pavēle, ka ikvienam braucējam šeit jāpiefetur kontroles dēļ. Virsnieki izteica man atzinību par mūsu karavīra disciplīnu — pat amerikāņu karodziņš uz automobiļa nebija viņu atfurejis no pienākuma izpildīšanas. Mēs pacienājām kareivi cigaretēm un tad pēc īsas pasu kontroles uz vācu robežas aizbraucām straujā gaitā bez talākiem starpgādījumiem līdz Klaipedai. Šeit dažu stundu uzkavēšanās līdz vilciena atiešanai, pēc tam brauciens pārpildītā vagonā.

6. Latvijas misija Vācijā.

Pilnvaru iesniegšana Veimaras pili. Ārlietu ministrs Millers un Zigfrida Meierovica intervija. Kaŗa ministrs Noske un Ulmaņa valdības solījums dot zemi. Mūsu sūtniecība kādas amerikānietes komfortablā dzīvoklī. „Baltikumiešu“ delegācija un mūsu virsnieki Veimārā. Kontakts ar sabiedroto militārmisijām Berlīnē. Labas attiecības pret jauno valstu sūtņiem. Vienotas diplomatiskās frontes dibināšana. Austrā Ozoliņa-Krauzes kundze, mūsu informācijas biroja šefs. Atentats pret Hugo Haazi pirms viņa runas par Latviju. Vācu demokrātiskās valdības liktenīgā nespēcība. Parlamenta sēdes karikatūra. Vētrains „Latvijas vākars“ augšnamā. Bermonta dēkas atbalss mūsu sūtniecībā. Kapteinis N. Fogelmanis Rīgas Pētera baznīcas tornī. Sociāldemokrāts Julijs Celms iet kaŗā. Mūsu diplomatiskās frontes maiņa. Sarunas ar militārmisijām. Ģenerālis Niesels kā „mission baltique“ priekšnieks. Saspiesta apspriede ar ģenerāļiem. Divu sūtņu ceļojums kājām pa dziļu sniegu. Militāra parādes sēde franču vespniecībā. Triju valstu sūtņi uz viena divana. Igaunijas, Latvijas un Lietavas antante. Melu kampaņa pret Baltijas valstīm. „Baltie nēģeri“. Kas ir Kārlis Ulmanis? Attiecību pasliktināšanās pret vācu ārlietu ministriju. Protesta notas. 18. novembra svētki Berlīnē. Zigfrida Meierovica diplomatiskā šaha partija pa radio. Diplomātisko sakaru pārtraukšana. Igaunijas un Lietavas sūtņu draudzības pierādījumi. Mūsu sūtniecības likvidēšana. Atvaidīšanās no vācu ārlietu ministra. Daņu valdības pretimnākšana.

Ierodos Berlīnē. Tur mani sagaida kapteinis Nikolajs Fogelmanis un mans sekretārs, kuŗiem es biju telegrafējis. Viņiem uzdevu saņemt un informēt man sekojošos ceļa biedrus un par visām

lietām kopīgiem spēkiem sameklēt sūtniecībai piemērotu dzīvokli. Jo es pats gribēju tūlīn nākošā dienā braukt uz Veimāru, lai iesniegtu savu akreditēšanas rakstu. Lieta tā, ka nacionālsapulces sesijas laikā vācu ministri strādāja nevis Berlīnē, bet gan tur. Vācijas ārlietu ministra amatā bija sociāldemokrāts Hermanis Millers (Versaļas miera līguma parakstītājs, vēlākais valstskanclers), ar kuru es pavirši biju iepazinies partijas sanāksmes laikā. Es liku viņam pieteikt savu vizīti un manis pieņemšanu nolika jau uz nākošo pēcpusdienu. Sociāldemokrātiem, pats par sevi saprotams, nevarēja būt intereses par ceremonijām, bet neraugoties uz to, ka es, kā pilsoniskas valsts priekšstāvis, uzliku sev galvā cilindri un noliktā stundā aizbraucu četrvietīgā vaļējā karrietē no savas viesnīcas uz agrāko Veimaras lielhercogu pili. Tur dzīvoja ministri, kad nacionālsapulce Veimārā noturēja savas sēdes. Telpu šim nolūkam lielajā vecā mūra celtnē bija vairāk nekā pietiekoši. Tā no visām četrām pusēm apņēma ļoti plašo pils pagalmu, kas tagad gulēja kā izmiris, atgādinot pasaku par simtgadīgo miegu. Man vajadzēja iet cauri garai tukšu istabu rindai ar mēbelēm, gleznām un stikla skapiem ar nīcipiem no sen pagājušiem laikiem, pirms nokļuvu tāpat iekārtotā ārlietu ministra pieņemšanas telpā. Man bija tāda sajūta, ka šinī apkārtnē mēs abi būtu labāk iederējušies ar pūderētām parūkām, isām biksēm un sprādžu korpēm.

Kad es pēc sasveicināšanās jau gribēju teikt uzrunu, Hermanis Millers mani uzaicināja tūlīn apsēsties un ierīkoties ērtāki. Tādā kārtā tūlīn, bez sīvnīga ievadījuma, sākās lietišķa saruna. Es to uzskatīju par labu zīmi, ka arī nākotnē visas sarunas mūsu starpā varēs notikt bez citādi parastā formāli-oficiālā toņa; tā tas arī patiesībā vienmēr bija. Manā akreditēšanās rakstā bija aizrādīts, ka es esmu pilnvarots stāties sakaros arī ar sabiedroto priekšstāvjiem Berlīnē. Es ār-

lietu ministram paskaidroju, ka tas vēl nenozīmē, ka man šeit būtu nodomā vest divkosīgu spēli, bet ka šis teikums raksturo stāvokli, kādu rada valstsvācu bruņoto spēka klātbūtne Latvijas apgabalos un šī spēka atkārtotie ekscesi. Par savu svarīgāko uzdevumu es uzskatu labu attiecību nodibināšanu un uzturēšanu starp abām valstīm un es ceru pie tam atrast viņa atbalstu. Ārlietu ministrs man to labprāt apsolīja, bet tūlī pēc tam jautāja, vai Latvijas ārlietu ministrs esot tādās pašās domās? Jo Zigfrids Meierovics vēl tikai pirms apmēram divām nedēļām kādā intervijā, kurai vācu ārlietu ministrijā piegriezta liela vērība, esot teicis: „Starp Vāciju un Latviju nevar būt nekādas saprašanās. Es ar to nedomāju sacīt, ka mēs gribam piekopt naida politiku pret Vāciju, bet visas mūsu intereses ir diametrāli pretējas Vācijas interesēm. Pēc tam, kad Vācija zaudējusi savas kolonijas, no jauna pamodīs vecais „Drang nach Osten“.“ — Uz to es varēju tikai sacīt, ka atbildi uz viņa jautājumu dod tas fakts, ka Latvijas ārlietu ministrs licis priekšā ministru kabinetam apstiprināt progresīvu vācbaltietī par Latvijas diplomātisko priekšstāvi Vācijā. Tas nozīmē, ka Zigfrids Meierovics noteikti vēlas redzēt panāktu saprašanos ar demokratisko Vāciju, bet ka saprašanās ar tiem vāciešiem, kuri virspavēlnieka grāfa fon der Golca vadībā reprezentē Latvijā imperiālistisko pagājušā laika Vāciju, pēc viņa domām nekad un nekādos apstākļos nav iespējama. Es domāju to pašu un gribu vēl piebilst, ka pēc maniem ieskatiem manas pūles nodibināt paliekoši labas un neaptumšotas attiecības starp abām valstīm tikai tad vainagos panākumi, kad pēdējais valstsvācu karavīrs būs atstājis Latvijas robežas. Tad demokratiskā Vācija bez grūtībām varēs ļoti labi saprasties ar demokratisko Latviju. Bet tagad diemžēl jau var paredzēt, ka līdz tam laikam mans darbs šeit nebūs viegls un var iestāties arī

nopietni starpgadījumi un šķēršļi, kuŗu pārvarēšanai man būs ļoti vajadzīga vācu ārlietu ministra uzticība. Hermanis Millers to atzina un man paziņoja, ka vēl šodien došot telefoniskus norādījumus Berlīnes ārlietu ministrijai, tā kā Latvijas sūtniecība tūliņ rīt, pēc manas atgriešanās Berlīnē, varēs uzsākt savu darbību.

Es gribēju jau atvadīties, bet te pieņemšanas kabinetā ienāca apsardzības ministrs Gustavs Noske. Viņš esot dabūjis zināt, ka es esmu šeit, gribot man novēlēt laimi jaunajā amatā un līdz ar to tūliņ pārrunāt kādu lietu, kuŗā pie viņa griezusies kāda kaŗaspēka daļu delegācija no Baltijas. Šie delegāti apgalvojot, ka Latvijas valdība esot noslēgusi ar bijušo vācu sūtni Augustu Vinnigu kādu līgumu, kas dod tiesības uz Latvijas pavalstniecību un arī tiesības uz zemes īpašumu tiem valstsvācu kaŗavīriem, kuŗi piedalās Latvijas aizstāvēšanā pret lieliniekiem. Tagad Latvijas valdība šo solījumu negribot pildīt, kādēļ šie vācu kaŗavīri esot ļoti uzbudināti. Ko lai viņš tiem šinī lietā tagad atbildot? Es varēju dot viņam tikai padomu atņemt delegācijai katru cerību uz Latvijas pavalstniecības iegūšanu un uz zemi, kā arī bez kavēšanās darīt galu to vervēšanas biroju darbībai, kas Berlīnē vienmēr vēl maldina vācu kaŗavīrus. Jo līguma noslēgšana, cik es zinu, nav notikusi, aiz tā iemesla, ka Vācijas sūtnis Augusts Vinnigs to nemaz nav parakstījis. Liepājas pučs, kauja pie Cēsīm, valstsvācu kaŗaspēka joprojām draudošā izturēšanās — viss tas tādā mērā ir saniknojis Latvijas iedzīvotājus pret valstsvācu kaŗavīriem, ka arī nekādu jaunu līgumu, pats par sevi saprotams, viņu labā noslēgt nevar. Pēc šī mana katēgoriskā paziņojuma tad arī no vācu valdības šis jautājums nekad vairs nav cilāts.

Berlīnē mani sagaidīja ar iepriecinošu ziņu, ka piemērots dzīvoklis sūtniecībai jau atrasts. Es to tūliņ apskatīju un nekavējos parakstīt gada

kontraktu, jo šinī lielā dzīvokļu trūkuma laikā uzskatīju par sevišķu laimi, ka varu novietot sūtniecību tik komfortablās telpās. Arī rajons bija aristokrātisks, Ķeizara dambī 115. Dzīvoklis, taīsni liels diezgan sākumam, piederēja kādai bagātai amerikānietei, kas pēc kara laikiem gribēja uz veselu gadu atkal apciemot savu dzimteni. Telpas bija ļoti tīkamas, iekārtotas ar labu gaumi, pa daļai pat grezni. Mums tās izīrēja ar visu iekārtu, gleznām, grīdsegām, servisēm u. t. t. Pirmajam laikam tā tad katrā ziņā cienīga mītne Latvijas pirmai sūtniecībai Berlīnē, turklāt samērā diezgan lēta. Mani līdzstrādnieki bija krietni pūlējušies šinīs dzīvokļa medībās un pelnīja lielu uzslavu par šo vērtīgo atradumu. Ļoti drīz šīs telpas pildīja kustība un dzīva rosība, kas ar katru dienu pieauga, jo sūtniecībai vajadzēja uzņemties arī visus konsulāta darbus un kā ceļojumu, tā arī veikalnīciskie sakari ar Latviju vienmēr vairāk attīstījās.

Man tagad bija svarīgi atkal stāties sakaros ar frakciju vadoniem nacionālsapulcē un palikt kontaktā ar ārlietu ministri. Tā tad man bija jābrauc atkal uz Veimāru. Tur pēc dažām dienām ieradās arī vācu karotāju delegācija no Latvijas, par kuru man bija stāstījis apsardzības ministrs Noske. Delegāti gribēja pamudināt partijas nacionālsapulcē iestāties par viņiem. Šo jautājumu es tomēr šinīs dienās jau biju fiktāl noskaidrojis, ka frakcijas, sākot ar centra kreiso spārnu un beidzot ar neatkarīgajiem sociāldemokrātiem, gribēja delegācijas lūgumu noraidīt. Bet lai stādītu priekš šai militārai demonstrācijai kaut ko līdzīgu arī no mūsu puses, es telegrafēju uz Berlīni un izsaucu uz Veimāru kapteini Nikolaju Fogelmani un leitnantu N. Lejiņu, kurš bija piekomandēts sūtniecībai kā ierēdnis kara gūstekņu lietās. Abi virsnieki modināja Tīringas galvas pilsētā lielu interesi, jo uniformu līdzības dēļ tos uzskatīja par angļiem. Ir zināms, ka Vā-

cijā kara laikā valdīja sevišķi liels saniknojums pret angļiem un bija modē, pie sasveicināšanās vāciešu starpā piemetināt frāzi: „Dievs, sodi Angliju!“ (Gott, straf England!). Bet tagad tas jau bija aizmirsts un angļu parādīšanās bija kļuvusi par sensāciju; atkārtoti varēja dzirdēt labvēlīgo piezīmi: „Lūk, lūk, jau pirmie angļu virsnieki pie mums pēc miera noslēgšanas!“ Tamdēļ mūsējos uz ielas bieži uzrunāja angļiski, un ņemot vērā, ka abi tie arī atbildēja angļiski, Veimāras pilsoņiem un pilsonēm sākumā šķita apstiprināties šīs domas, līdz uzrunātie deva saprast, ka viņi ir latviešu virsnieki, un sarunu turpināja vācu valodā. Tas tad izsauca vēl lielāku izbrīnu: „Pirmie latviešu virsnieki Veimārā! — un runā angļiski un vāciski! Ko gan atkal samelojuši laikraksti, kas par latviešiem vienmēr izrakstījušies tik nicīgi!“ Ar šo efektu es nebiju nemaz rēķinājies, bet par ļaunu tas nevarēja būt, ka arī iedzīvotāji šeit dabūja paši savām acīm parliedzīties, ka latviešu karavīram nav jābaidās salīdzinājuma ar Vakareiropas karavīru. Mans tiešais nodoms bija dot vadošiem politiķiem un preses pārstāvjiem izdevību personīgi iepazīties ar latviešu armijas locekļiem un pēc tam pašiem taisīt savus slēdzienus. Tamdēļ es stādīju viņiem priekšā mūsu virsniekus un paņēmu tos līdzī savā ložā uz kādu nacionālsapulces sēdi, kur tie tāpat modināja dzīvu interesi. Kā man vēlāk teica, viņi atstājuši vislabāko iespaidu. Bet viņu prātniekiem, baltikumiešiem, vajadzēja atgriezties pie savām karaspēka daļām bez panākumiem. Arī es tagad varēju doties atpakaļ uz savu pastāvīgo darba vietu Berlīnē, jo bija nolemts, ka nacionālsapulce drīz pārcelsies uz turienes reichsfāga ēku. Priekš manis tas bija daudz parocīgāki, jo daudz laika maksājošie braucieni starp Berlīni un Veimāru ar to izbeidzās.

Vispirms man tagad vajadzēja nodot iepazīšanās vizītes sabiedroto militārmisijām — jo sūt-

niecības Berlinē sabiedrotie pēc miera noslēgšanas vēl nebija no jauna ierīkojuši — un arī Baltijas valstu sūtniecībām. Militārmisijas izraudījās jau labi informētas par Latviju, pateicoties kapteiņa Fogelmaņa agrākai darbībai, un visas izteica vēlēšanos palikt pastāvīgā kontaktā ar mūsu sūtniecību. Mūs tamdēļ arī bieži apciemoja viņu virsnieki, kuriem bija uzdots ievākt pie mums vēl tuvākas ziņas par atsevišķiem faktiem Latvijas notikumu gaitā, lai papildinātu tekošo informāciju, ko viņiem sniedza mūsu preses birojs. Visdzīvāko interesi pie tam izrādīja franču militārās komisijas vadītājs, ģenerālis Dipons (Dupont), angļu — ģenerālis Malkolms un itāļu — ģenerālis Bentšivenga (Bencivenga). Baltijas valstu sūtņus es labi pazinu jau no savas agrākās darbības laika un mūsu savstarpējā satiksmē drīz vien radās uzticības pilnas tuvas attiecības. Tas noveda pie tā, ka es pēc neilga laika varēju griezties pie viņiem ar priekšlikumu, pilnīgi oficiāli modibināt Berlinē visu no Krievijas atdalījušos jauno valstu diplomātisko priekšstāvju vienotu fronti. Šo ideju uzņēma ar lielu piekrišanu un pēc dažām sagatavojošām pārrunām, kas neprasa daudz laika, to arī izveda dzīvē. Proti, 1919. gada 20. oktobrī, kad mūsu sūtniecībā šinī nolūkā bija rīkots slēgts tējas vakars, kurā piedalījās: Igaunijas sūtņa vietas izpildītājs Martna, Ukrainas sūtņis un pilnvarotais ministrs Nikolajs Poršs, Lietavas sūtņis Dr. Juosas Purickis un Baltkrievijas sūtņis Sajacs. Somijas sūtņis Janness neatliekamā amata darīšanu dēļ bija licis atvainoties. Pēc īsas domu izmaiņas nolēmām dibināt Berlinē pastāvīgu šīsdienas sanāksmē prezentēto valstu sūtņu konferenci, kurās sēdēm jānotiek regulāri divreiz mēnesī, pēc kārtas tanīs sūtniecībās, kas konferencē piedalās. Atzina par vēlamu, ka šiem sarīkojumiem būtu līdz ar to arī viesību raksturs, lai stiprinātu arī personīgos draudzības sakarus sūtņu starpā. Bet par šo sa-

nāksmju tiešo uzdevumu jānoteic savstarpēja informēšanās atsevišķo valstu akutos un svarīgākos politiskos jautājumos, par viņu sadarbības veidu jautājumos, kur šīm valstīm ir vienādas intereses, un viņu solidaritātes sagatavošana tādos jautājumos, kur varētu kļūt nepieciešama oficiāla vienota un kopīga uzstāšanās pie Vācijas ārlietu ministra. Šai pastāvīgai sūtņu konferencē ir pilnīgi oficiāls raksturs un par viņas nodibināšanu sūtņi tūlī informē savas valdības. Bet presi nodomāts informēt tikai pēc tam, kad būs zināms somu sūtņa viedoklis, kurš nebija klāt. Šai nolūkā Latvijas un Lietavas sūtņiem vajadzēja nākošā dienā kopīgi ar viņu aprunāties. Uz Nikolaja Porša ielūgumu nākošo sēdi nolika ukraiņu sūtniecībā, kurās mitekļis atradās viņai pašai piederošā lielā pilī. Pārējo bijušās cara imperijas neatkarīgo valstu sūtņus nolēma uzaicināt konferencē piedalīties, tiklīdz izrādītos, ka viņu intereses var saskaņot ar konferencē dalību ņemšo valstu interesēm. Šos lēmumus protokolēja un tos parakstīja visi klātesošie sūtņi. Man bija liels gandarījums, ka šī vienotā frontē radās pateicoties Latvijas diplomātiskās priekšstāvības ierosmei.

Kad mēs ar Dr. Puricki (vēlāko Lietavas ārlietu ministri) nākošā dienā apmeklējām Somijas sūtņi, tas paziņoja, ka viņam jāatsakoties no līdzdalības konferences oficiālās sēdēs. Viņš to motivēja ar pilnīgi pārliecinošo argumentu, ka tāda līdzdalība varētu kaitēt viņa tirdznieciskām sarunām, ko tas patlaban ved ar Vāciju, un ka attiecībā pret grāfu fon der Golcu Somijai ir citāda pozīcija, nekā mums, jo Somija tam lielu pateicību parādā par viņa nopelniem zemes atbrīvošanā no lielniecisma. Konferencē saviesīgā daļā viņš, sūtņi, tomēr ļoti labprāt piedalīsies, jo viņš piešķir lielu nozīmi draudzīgu sakaru nodibināšanai ar šīs valstu grupas sūtņiem. Viņš

tad arī ieradās uz konferences nākošo tējas vakaru pie ukraiņu sūtņa.

Latvijas sūtniecības darba lauks īsā laikā strauji palielinājās. Tirdznieciskās nodaļas vadīšanai sūtniecībai piekomandēja kā tirdzniecības atašeju Jēkabu Heimani, kurš prata veikt savus bieži diezgan sarežģītos uzdevumus ar lielu čaklumu un ievērojamu lietpratību, pierādot arī daudz veiklības. Darbam šinī nozarē vienmēr vairāk paplašinoties, viņš dabūja par palīgu Rudolfu Bērziņu no apgādības ministrijas. Arī mūsu informācijas biroju vajadzēja tālāk paplašināt; tam taigad steidzoši bija vajadzīga sevišķi lietpratīga un kā žurnālistiski, tā politiski piedzīvojusi vadība. Tamdēļ es varēju būt tikai ļoti pateicīgs mūsu ārlietu ministrim Zīgfrīdam Meierovicam, kad viņš deva sūtniecībai šim postenim pirmklasīgu spēku Austras Ozoliņas-Krauzes personā. Man personīgi tas bija liels atvieglojums, jo no sava tiešā darba ar presi es taigad varēju gandrīz pilnīgi atbrīvoties un oficiālo iestāžu informēšanu taigad pēc pavisam īsas apspriešanās ikdienas gluži automātiski veica mūsu birojs. Austras Ozoliņa kundze ieradās pie mums tieši no Šveices, kur viņa kaļa laikā kā latviešu patriote bija attīstījusi rosīgu politisku darbību latviešu un Latvijas labā. Viņa tur bija sarakstījusi veselu virkni politisku rakstu un brošūru, pa lielākai daļai franču valodā, kurā tā pārvaldīja lieliski, un bija daudz satikusies ar žurnālistiem, kas kaļa laikā saplūda no visām pasaules malām neitrālā Šveicē. Viņa bija nodibinājusi daudz sakaru ar politiski ievērojamām personām no abām kaļojošām nometnēm, kas neitrālā zemē risināja diplomātiskos pavedienus. Šinī politiskā augstskolā par excellence viņa tā tad neapšaubāmi bija ieguvusi zināšanas un uzkrājusi piedzīvojumus, ko tā varēja sekmīgi izlietot savā jaunajā vietā. Man jāliecina, ka viņa šīs zināšanas un piedzīvojumus tad arī tiešām lieliski izmantoja mūsu ze-

mes labā. Pateicoties tam, ka viņai piemita labs organizēšanas talants, informācijas birojs īsā laikā izveidojās tiktāl, ka tas varēja tūlīt ar lielu elastību piemēroties nemitīgi augošām prasībām. Bet tas bija augstākā mērā svarīgi šinīs laikos, kad notikumi joņoja viens pakal otram, it kā cenzdamies cits citu apdzīt. Mēs sadarbojamies ļoti labi, nopietnas nesaskaņas neradās nekad, kaut gan viņa, ko es dabūju zināt tikai daudz vēlāk, kā dedzīga latviešu nacionāliste ar noteikti naidīgu noskaņojumu pret vāciešiem sākmā esot skatījusies uz mani kā vācbaltieti ar vislielāko neuzticību. Kopīgais darbs bieži diezgan sarežģītās situācijās šo mana informācijas šefa aizspriedumu acīmredzot drīz izklaidēja. Jo sūtniecībā pie visiem latviešu un vācu tautības darbiniekiem attīstījās tik spilgta solidaritātes sajūta, ka ikvienu mūsu panākumu priecīgi apsveica visi un katra neveiksme jo vairāk bija visiem par uzmudinājumu pielikt labākos spēkus, lai pārvarētu katru pretestību. Brīvas valsts veidošana un aizstāvēšana visos laikos likusi uzliesmot sajūsmā, kā pie tiem, kas viņu cēla, tā arī pie tiem, kas par viņu cīnījās.

Kopš nacionālsapulce atkal strādāja Berlinē, es biju biežs viesis reichstāga namā, ne tik daudz, lai noklausītos runas, kā lai kuluāros parunātu ar deputātiem un ministriem. Bet kādā jaukā rudens dienā — tas bija 9. oktobrī — es braucu uz reichstāgu ar savu sievu un Austru Ozoliņa kundzi, lai šoreiz noklausītos runu, kas solījās kļūt mums sevišķi interesanta, gan ievērojamā runātāja, gan arī aktuēlās tēmas dēļ. Lieta tā, ka vajadzēja runāt neatkarīgo sociāldemokratu vadonim Hugo Haazem — par Latviju. Mēs aizbraucām jau agrāk, jo Austru Ozoliņa kundze bija apsoltijusi runātājam, ka pirms sēdes sākuma nodos viņam vēl dažus materiālus ar jaunākām ziņām no Latvijas. Kad mēs izkāpām no sava automobiļa durvju priekšā, pa kuŗām bija jāiet uz

diplomātu ložu, pieskrēja kāds Berlīnes zēns un sauca: „Šeit nupat nošauts Haaze!“ Kad es viņā jautājoši paskatījos, viņš rādīja uz sienu blakus durvīm un piebilda: „Redziet, tur iestrēgusi vēl viena lode!“ Tiešām, mūra akmenī varēja redzēt mazu caurumu ar skrambainām malām, kas ļoti labi varēja būt cēlies no lodes. Mēs tomēr negribējām ticēt un ātri steidzamies pa kāpnēm uz augšu diplomātu ložā. Kad iegājām tur, sēžu zāle arī jau pildījās deputātiem, kuŗu vidū šķita valdam neparasts uztraukums. Priekšsēdētājs ieņēma savu vietu, viņam pasniedza kādu papīri, pēc tam viņš piecēlās un paziņoja augstajam namam, ka pret deputātu Hūgo Haazi, kad tas nācis reichstāga namā, izdarīts atentāts — pie šiem vārdiem visi deputāti piecēlās no saviem sēdekļiem, jo Hūgo Haaze bija ļoti ieredzēts un cienīts visās partijās, arī pie saviem politiskiem prefiniekiem — bet ka viņš vēl ir dzīvs un ka visi cer, kaut ārstu mākslai izdotos viņu glābt. Šī cerība nepiepildījās: dažas nedēļas labāko ārstu konsilijs veda grūtu cīņu par viņa glābšanu, tad nāve atsvabināja šo izcilus politisko cīnītāju un vadoni no viņa ciešanām. Viņa apbedīšana bija ļoti svinīga. Haazi izvadīja pēdējā gaitā no reichstāga ēkas, kas bija pārvērtusēs par sēru māju. Piedalījās daudzas deputācijas un tūkstošiem sēru viesu no visiem iedzīvotāju slāņiem. Arī mūsu sūtniecība bija reprezentēta un viņas vārdā pie šķirsta nolika sēru vainagu ar lentu Latvijas republikas krāsās, par kuŗas aizstāvi viņš — tā gandrīz varēja sacīt — bija bijis līdz pēdējam elpas vilcienam. Tūlīņ tad arī izplatījās baumas, ka Haaze esot nogalināts Latvijas ienaidnieku uzdevumā, jo tie baidījušies, ka viņa runa par Latviju varētu kļūt pārāk bīstama viņu iekarošanas plānu izvešanai dzīvē. Tiesas izmeklēšana tomēr konstatēja, ka viņš traģiskā kārtā bija kritis par upuri kāda vājprātīgā manijai. Mūsu diplomā-

tiskam darbam Vācijā viņa pāragrā nāve bija neatsverams zaudējums, jo nacionālsapulcē nebija neviena cita tik izcilus deputāta, kas būtu tik pamatīgi informēts par politiskiem apstākļiem Latvijā un vienmēr gatavs bez vilcināšanās uzstāties pret jaunās republikas brīvības un neatkarības aizskāršanu. Arī man personīgi viņa nāve bija ļoti sāpīgs sitiens, jo viņš jau no mūsu pazīšanās pirmās dienas bija parādījis man vienmēr lielu valstirdību un draudzīgu gatavību palīdzēt; es varu viņam pateikties par daudziem vērtīgiem aizrādījumiem, kas man stipri palīdzēja orientēties revolūcionārās Vācijas pretrunu pilnā politiskā jucekli. Viņa konsekventā iestāšanās par Latviju bija izskaidrojama ne tikai tīri psiholoģiski ar viņa neaprobežoto ideālismu un spilgtu taisnības izjūtu, kā arī ar daudzajām personīgām attiecībām ar vadošiem latviešu sociāldemokrātiem jau kopš pirmskaņa laika. Vēl vairāk — Haaze kā asu prātu apveltīts jurists un piedzīvojumiem bagāts advokāts bija pilnā mērā reālpolitiķis un saskatīja grāfa fon der Golca spēku koncentrēšanā un stingrā disciplinēšanā augošas pretrevolūcijas briesmas pašai Vācijai, bet junkuru kolonizātoriskos plānos — utopiju, kuņas realizēšanu sabiedrotie nekādos apstākļos nepieļautu un kas draudētu sagādāt Vācijai tikai jaunas represijas. Ar sāpēm un īgnumu viņš ne vienu reizi vien aizrādīja, ka Vācijas sociālistiskā valdība glēvuma un nespējas dēļ neprot izmantot varu, ko apvērsums tai devis rokā. Cik nejēdzīgi ir ļaut varenajam monarhijas ierēdņu aparātam un visam reichsvēram neaizskārti un netraucēti strādāt tālāk vecajā garā, vienmēr vēl neuzdrošināties izvest dzīvē tik neatliekami vajadzīgo agrārreformu, maksāt atvaļinātiem augstiem virsniekiem un valstsvīriem, kas tagad jau pilnīgi atklāti dzen intrigas pret republiku, pasakainas pensijas un tādā kārtā nevien neaiztikt jaunās Vācijas nīknākos ienaidniekus, bet

arī vēl tos plašā mērogā saimnieciski stiprināt cīņai. Šis vīrs ar sīkstu gribas spēku, ar bagātām gara un sirds dāvanām, kuŗu turklāt vēl sevišķi simpātisku darīja viņa lielā vienkāršība satiksmē ar cilvēkiem, — man tagad izliekas kā pravietis, kad atceros viņa vārdus: „Ja šo valdīšanas metodi negroza, tad tā var novest tikai pie viena rezultāta — pie demokrātijas sabrukuma Vācijā“.

Šinī 9. oktobra sēdē debatēs par Latviju ņēma vārdu arī apsardzības ministrs Gustavs Noske, kuŗš paziņoja, ka vācu karaspēkam vajadzēšot Baltiju atstāt. Es pēc tam devos lejā kuluāros, lai vēl runātu ar dažiem politiķiem. Kad atgriezos, ložā bija ienākusi kāda laba paziņa, neatkarīgo sociālistu deputāte un nacionālsapulces prezidija locekle Lore Agnesa kundze. Tā jautāja manai sievai, kādu iespaidu sēde uz viņu atstājot. Mana sieva atbildēja, ka Rīgā noskatījusēs vairākās Tautas padomes sēdēs un tur guvusi iespaidu, ka parlamenta sēdēm piemīt zināms svinīgums un cieņa, ka deputāti izturas stingri lietišķi, ar lielāko uzmanību uzklausa katrreizējo runātāju, neatstāj runu laikā savas vietas un nenodarbojas ar blakus lietām. Šeit turpretim deputāti sarunājas savā starpā bieži tik skaļi un nekautrīgi, ka runātāja vārdus tikko var saprast. Tie nāk un iet pēc patikas, brīžiem sēžu zāle ir gandrīz tukša. Sulaini staigā apkārt steigīgiem soļiem, lai nodotu parlamentāriešiem vēstules, kuŗas tūlīņ uzplēš, lai turpat uz viņām atbildētu. Citi ieģrimuši rakstīšanā, lasa avīzes vai grāmatas, un daži pie tam pat tura sev ausis cieti, lai runātājs viņus netraucētu. Rodas iespajds, it kā tu noskatītos kāda liela tirdzniecības kantora rosībā. Kad mēs pie tam paskatījāmies lejā zālē, runātāju tribīnē stāvēja kāds deputāts, kuŗš pēc kāda gara saraksta referēja par tēmu, kas nespeciālistam ļoti neinteresanta — ja nemaldos, bija runa par sīkiem muitas grozījumiem samērā mazsvarīgām precēm. Izkaisīti

pa visu zāli, savos solos tamdēļ sēdēja arī tikai kāds ducis deputātu, un arī tie, redzams, nepiegrieza referentam ne mazāko vērību; viens aiz gara laika vēroja ar binokli skatītājus tribīnēs. Apmēram zāles vidū sēdēja kāds Latvijas draugs, demokrāts, zinātnieks un pazīstamais pacifists (vēlāk Nobela prēmijas laureāts) Dr. Ludvīgs Kvidde (Quidde), noliecies pār kādu biezu sējumu un patiesi turēdams sev abas ausis cietī, lai varētu mierīgi nodoties saviem pētījumiem. Kad Agnesa kundze to ieraudzīja, viņai vajadzēja smieties tāpat kā mums, un tā atbildēja manai sievai, ka mūsu parlaments vēl esot gluži jauns, gan jau vēlāk svinīgums arī tur izzudīšot. Bet viņai jāatzīstot, tā piebilda nopietni, ka šī deputātu nevērība un viņu laiskums kaitē parlamenta cieņai iedzīvotāju acīs daudz vairāk, nekā dažāda laba viņu rupja kļūda. Mēs tagad smejamies par šo ainu, kas varētu būt noderīga karikatūristam, bet droši vien šīs disciplīnas trūkums līdzvainīgs pie tā, ka attīstās parlamentārisma krīze.

Drīz pēc tam mūsu sūtniecības darbinieki sēdēja Prūsijas augšnama goda viesu ložā, sekojot savienības „Neues Vaterland“ („Jaunā Tēvija“) ielūgumam uz disputa vakaru, kas sniedza pavisam citu ainu. Jo tur dalībnieku interese, salīdzinot ar nacionālsapulces sēdēm, draudēja sasniegt jau gandrīz tik augstu pakāpi, ka varēja iedvest bažas. Savienību „Neues Vaterland“ bija jau pirms kara nodibinājuši progresīvi politiķi, nolūkā apvienot neatkarīgi no piederības pie vienas vai otras partijas visus vāciešus, kas tagad bija gatavi populārizēt pacifisma un cilvēka tiesību idejas — tā tad drošu vīru un sievu pulks, kā viņus toreiz dēvēja Francijā — un kas tagad ir gatavi atbalstīt jauno vācu republiku un to visiem likumīgiem līdzekļiem sargāt no viņas iekšējiem ienaidniekiem. Tā kā Helmutš fon Gerlachs, kuŗš arī uz priekšu bija mums labvēlīgi

noskaņots, šinī kustībā spēlēja vadošu lomu, tad uz viņa ierosinājumu savienības prezidija sekretāri, Dr. Emīls Gumbels un Otto Lehmans-Rusbilts (Russbüldt) bija veduši ar mani sarunas par kāda „Latvijas vakara“ sarīkošanu. Man priekšā celtā programmas uzmetumā bija paredzēta arī kāda runa no mūsu sūtniecības puses, bez tam mūs lūdza laikus apgādāt sapulces vadībai pēc iespējas izsmelošus materiālus par Latviju kāda plašāka referāta sagatavošanai. Rumātāja uzstāšanos no mūsu sūtniecības puses man vajadzēja katēgoriski noraidīt, jo sūtniecība nevarēja propagandas nolūkā oficiāli piedalīties masu sapulces debatēs, kur cīņa norisinās arī ap Vācijas iekšpolitiskām pretešķībām; bet es apsolīju, ka mūsu informācijas birojs viņiem piegādās bagātīgu materiālu tik drīzi, ka viņu sapulces vadība varēs pamatīgi iepazīties ar iztirzājamo jautājumu. Kad īgaunų sūtniecības loceklis Friedrichs Karlsons — tanī laikā šīs sūtniecības faktiskais vadītājs, jo neilgi pirms tam ieceltais sūtnis Eduards Vilde, Igaunijas ievērojamais un populārākais rakstnieks, bija saslimis — dabūja zināt par šo pasākumu, viņš bija sajūsmināts un paziņoja, ka viņš arī gribot uzstāties kā runātājs, lai aizstāvētu Latviju un pie tam reizē gluži oficiāli izceltu īgaunų ieroču brālību ar latviešiem, kā arī, lai attēlotu līdzīgos apstākļus Igaunijā. Par šo jauno draudzības pakalpojumu mēs varējām viņam tikai sirsnīgi pateikties. Mūsu informācijas birojs bija vēl sevišķi pūlējies un nodevis sapulces vadībai bez izsmeloša rakstiska pārskata arī bagātīgu illūstrāciju un karšu materiālu demonstrēšanas nolūkiem.

Augšnama aristokratiskā, ērti un mājīgi iekārtotā lielā sēžu zāle mums ierodoties bija jau gluži pilna, visas sēdvietas bija aizņemtas, arī ejas pieblīvētas dzīvi ieinteresētiem cilvēkiem. Daudz jaunatnes ap divdesmit gadiem, bet arī vecākās paaudzes labi reprezentētas. Klausītāji pa lie-

lākaļ daļai civilisti; militārpersonas izkaisītas pa zāli mazās grupās, šur tur redz arī sievietes. Intelligento arodu darbinieki liekas būt pārsvarā, sanākusi solida pilsoniski-demokratiska sabiedrība; sociālistu, šķiet, nav visai daudz. Blakus mūsu ložai estrādē zāles priekšplānā prezidija vietas ieņem savienības „Neues Vaterland“ valdes locekļi, blakus tiem un ap viņiem sekretāri, protokolētāji un citi tehniskie darbinieki — tā tad gluži tāds pat aparāts, kā parlamenta sēdēs.

Priekšsēdētājs iepazīstina sanākušos ar šīs dienas sapulces programmu, apsveic Latvijas sūtniecību un Igaunijas priekšstāvi un dod vārdu kādam kolēģim, kurš sagatavojis referātu par Latviju. Sapulce ar lielu uzmanību noklausās lietišķu ziņojumu par apstākļiem un notikumiem mūsu zemē. Visi mierīgi, gaida debates. Tad notiek debatu atklāšana. Kā pirmais pieteicas pie vārda igauņu priekšstāvis Karlsons. Viņš ir savā elementā, Karlsons ir vecs, piedzīvojis sociāldemokrāts. Viņš jau vairāk nekā desmit gadus pavadījis Vācijā, viņš pazīst šejienes masu un zin, kā tai pieiet. Bet Karlsons ir arī dedzīgs patriots un atrod ļoti pārlicinošus īgnuma, dusmu un sašutuma toņus, kad runā par nefaisnību, ko tagad Latvijā, tāpat kā agrāk viņa zemē, nodara tautai tāpēc vien, ka tā negrib zaudēt savu brīvību. Līdz šim priekšzīmīgi mierīgā sapulcē pamazām rodas saviļņojums, tā kļūst vienmēr dzīvāka. Atskan piekrišanas saucieni, sākmā pa retam, tad vienmēr biežāk, vienmēr skaļāk — beidzot jau korī. Karlsons ienes ainā, kur viņš attēlo sapulcei, vienmēr tumšākas krāsas, bet pašās beigās — liesmainu sārtnumu — „Par spīti visai ienaidnieku varai un viltībai — uzvara būs mūsu!“ Zāle nodreb varenā piekrišanas vētrā, kas nemaz negrib rimties. Tagad leģus lauzts, sapulcē radīts vēlamais noskaņojums; tagad viņā modināta tā lielā interese, kur ikviens grib aktīvi līdzdarboties, kā runātājs, kā starp-

saucējs, izrādot piekrišanu vai nepiekrišanu, lai arī pats kaut kādā veidā ieņemtu stāvokli pret aprakstītiem notikumiem Latvijā. Tribīnē nepārtraukti uznāk viens runātājs pēc otra. Karavīri sfāsta savus piedzīvojumus Baltijā, piekriždami Karlsonam. Civilisti papildina referātu un nosoda vācu iestāžu iejaukšanos. Citi motīvē prasību pēc vācu karaspēka izvākšanas. Arī mūsu pretinieki ņem vārdu. Kāds karavīrs rūgti žēlojas, ka viņam vervēšanas birojā esot apsolīta Latvijā zeme, kuŗu viņš tagad nedabūšot. Kāds cits ar skarbu humoru viņam norāda, cik viegli tas lāvies piekukuļoties. Zemes kāro sapulce izsmej un izzobo. Daži runātāji cenšas aizstāvēt Baltijas baronus un vācu mācītājus, bet tas viņiem negrib lāga izdoties, jo tūliņ pēc tam uzstājas citi, kas dedzīgi atspēko viņu argumentus. Sapulces noskaņojums pret Latvijas pretiniekiem kļūst draudošs. Tas sasniedz savu augstāko pakāpi, kad kāds civilists pilnīgi bez redzama iemesla mēģina zoboties par mūsu zemei labvēlīgo runu, ko teicis kāds sapulcei ļoti simpātisks jaunāks virsnieks — brīvkungs fon Maltcans, viens no sekmīgi strādājošiem aktīvākiem „Neues Vaterland“ biedriem. Runātāju gan nemītīgi pārtrauc vienmēr asāku starpsaucienu plūdi, bet viņš neļaujas traucēties. Līdz kāda spēcīgu ļaužu grupa piesteidzas tribīnei un sagrābj vīru aiz apkakles, lai viņu ieegrūstu saniknotā pūlī. Šis augstākā mērā dramatiskais skats norisinājās pavisam tuvu mūsu ložai. Man bija žēl priekšsēdētāja, gara, kalsnēja zinātnieka, kuŗš nepārtraukti veltī vicināja lielo, smaģo augšnama prezidija zvanu, līdz klātpieskrējušiem valdes locekļiem izdevās vēl pēdējā mirklī atbrīvot nelaimīgo runātāju no viņa safracināto pretinieku naģiem. Tracis aprima tikai pēc tam, kad šis civilists izmeklētos vārdos bija publiski atvainojies. Pa tam bija kļuvis jau vēls. Priekšsēdētājs teica beģu vārdus un ja tas būtu bijis šīs sapulces

spēkos, tad vācu karaspēks Latvijā jau tai pašā naktī būtu dabūjis izvākšanās pavēli. Bet arī tā sapulce katrā ziņā bija liels propagandas panākums, par kuru savienība „Neues Vaterland“ un Fridrichs Karlsons bija lielā mērā pelnījuši mūsu siltāko pateicību.

Vācu karaspēka cik vien iespējams drīzu aiziešanu no mūsu teritorijas taģad darīja vēl neatliekamāku tas apstāklis, ka Kurzemē organizējās mums naidīgi noskaņotas krievu karaspēka daļas. Tās apdraudēja Rīgu. Tamdēļ arī Vācijā dzīvojošie militāri apmācītie latvieši steigās atgriezties dzimtenē, lai aizstāvētu savu galvas pilsētu. Tā no mums atvadījās arī kapteinis Nikolajs Fogelmanis, kurš sūtniecībā pie visiem bija ļoti iemīļots un man vienmēr bija darbīgs un uzticīgs līdzstrādnieks. Viņš aizbrauca, lai apmaiņū savu ērto atzveltnes krēslu savā Berlīnes sūtniecības birojā pret nedrošu gaisā pakārtu sēdekli Rīgas Pēterā baznīcas torņa augstākā galerijā, lai plīstošu granātu un šrapneļu troksnī no turienes, kā artilerists, dotu telefoniskus norādījumus lielgabalu tēmētājiem pie Daugavas. Arī Tautas padomes loceklis Jūlijs Celms, kurš tikai kopš īsa laika bija mans viesis sūtniecībā un kuŗa juridiskās zināšanas mēs pie šīs izdevības nesaudzīgi izmantojām dažā labā sarežģītā jautājumā, man kādu dienu paziņoja, ka gribot kā cīnītājs doties uz fronti. Es pabrīnējos — jo viņš bija sociālists un tā tad kara pretinieks, bez tam viņš, cik es zināju, nekad nebija kalpojīis armijā. Tamdēļ es mēģināju viņam ieskaidrot, ka viņš kā piedzīvojīis, zināšanām bagāts politiķīis un kā ievērojams sociāldemokratiskās frakcijas loceklis varētu izdarīt mūsu republikai lielākus pakalpojumus, nekā pārvēršoties par nesagatavotu karavīru un ļaujot sevi nošaut. Ar šiem argumentiem man tomēr nebija panākumu. Viņš priecīgi devās cīņā, kur ieguva sev Lāčplēša ordeni.

Tādā kārtā arī pie mums Berlinē, mūsu vistuvākā apkaimē jau bija ļoti skaidri manāms, ka stāvoklis mūsu zemei kļūst vienmēr kritiskāks. Un ja tur tagad vajadzēja saņemt visus spēkus līdz pēdējam, tad tam pašam bija jānotiek arī šeit pie mums. Mūsu informācijas birojs strādāja drudzaini. Jo tagad lieta vairs negrozījās ap grāfa fon der Golca aizsaukšanu vien, bet gan ap to, lai mums arī vācu karaspēku ātri un galīgi noņemtu no kakla. Tamdēļ manas sarunas ar ārlietu ministri Hermani Milleru, apsardzības ministri Gustavu Noski un frakciju līderiem nacionālsapulcē tagad katru dienu bija veltītas šim vienam jautājumam, līdz beidzot 1919. gada 2. novembrī Vācijas valdība deva savam karaspēkam pavēli Latviju atstāt. Es atviegloti uzelpoju — nu Latvija kļūs brīva no šī smagā sloga un manu diplomātisko darbību šeit beidzot varēs ievadīt normālās sliedēs. Tomēr iznāca pavisam citādi. Vācu karaspēks Kurzemē sadumpojās un atteicās paklausīt savas valdības izdofai atkāpšanās pavēlei. Mums Berlinē atbilde uz šo taktiku varēja būt tikai viena: „Nekavējoties mainīt mūsu diplomātisko fronti“. Sakarā ar to mūsu informācijas birojam tagad tūlī vajadzēja iekārtot savu darbu citādi. Līdz šim gluži dabīgi bija nācies izstrādāt galvenā kārtā plašus vācu memorandus, kamēr sabiedroto misijām pietika, ja tām izsniedza pa lielākai daļai īsus biļetenus franču valodā. Tagad tūlī vajadzēja rīkoties ofrādi, kas arī pilnā mērā izdevās. Jo priekš mums vissvarīgākās sarunas man tagad bez kavēšanās bija jāved ar sabiedroto priekštāvjiem. Tagad bija pienākusi kārtā viņiem iejaukties, viņi vien varēja palīdzēt. Ģenerālis Dillons, franču militārmisijas priekšnieks, ar kuŗu es jau agrāk biju apspriedies par mūsu karaspēka apgādāšanu ar vajadzīgām mantām un kara materiāliem, kā arī par Latvijas atzīšanu de jure, uz mūsu memorandu jau pēc dažām die-

nām varēja man paziņot, ka viņa un viņa kolēģu ziņojumiem bijuši panākumi. Parīzē esot nodibināta sabiedroto militārkomisija Baltijai, kuŗas priekšgalā nostādīts viņa tautietis ģenerālis Niesel (Niessel). Komisijas uzdevums esot likvidēt Kurzemē šo jauno dēku, kas pāraugusi vācu valdībai pār galvu. Itāļu militārmisijā tās priekšnieks ģenerālis Bentšivenga — kuŗš jau no paša sākuma, kopš mēs bijām nodibinājuši sakarus, vienmēr dzīvi interesējās par Latvijas atfistību — man paziņoja, ka Itāliju kommisijā reprezentēs ģenerālis Marietti; tas pazīstams ar savu apdomu un enerģiju pie sarežģītu uzdevumu izpildīšanas. Mūsu pārrunas skāra arī jautājumu par Latvijas atzīšanu de jure kā morālisku atbalstu; šinī lietā Itālijas izturēšanās bija noteikti labvēlīga. Angļu militārmisijas priekšnieks ģenerālis Malkolms, kuŗš pret mums vienmēr bija izturējies pretimnākoši un izpalīdzīgi, varēja man ziņot, ka no Anglijas puses kommisijā ieies ģenerālis Terners (Turner) un ka Anglija sagaida no kommisijas ātru un radikālu darbu. Tamdēļ kommisijai varētu ļoti noderēt paskaidrojums par to, kāds pēc mūsu domām varētu būt vislietderīgākais Kurzemes evakuācijas veids. Es darīju viņu uzmanīgu uz to, ka mēs šādā paskaidrojumā par visām lietām liksim priekšā nolemt, ka evakuācijai jānotiek pilnīgi precīzi noteiktos etapos ar īsiem termiņiem zem pastāvīgas sabiedroto kontroles un nevis tikai līdz kādam gala termiņam, kā līdz šim, kuŗu neviens neietura, kādēļ kuŗaspēka izvākšana var bezgalīgi ieilgt vai galu galā nemaz nenotikt. Viņš bez kā tālāka tam piekrita un gribēja šo priekšlikumu jau tagad nodot ģenerālim Terneram zināšanai. Šādos apstākļos pie mums steidzīgi izstrādāja plašu memorandu kommisijai, kuŗā bija apskatīti arī visi pārējie mūsu zemei aktuēlie jautājumi, kā: mūsu cīņa pret lielniecismu, mūsu kuŗaspēka apgādāšana ar kuŗa materiāliem, palīdzības organizē-

šana izpostīto apgabalu iedzīvotājiem, atzīšana de jure etc. Ar šī memoranda saturu es iepazīstināju arī Lietavas sūtni Dr. Juosu Puricki un Igaunijas priekšstāvi Fridrichu Karlsonu; tie arī gribēja iesniegt komisijai memorandus. Viņi bija man par to ļoti pateicīgi un gribēja piedot saviem memorandiem tādu pašu raksturu, piešķaņojot tikai atsevišķus punktus savu valstu īpatnējiem apstākļiem un vajadzībām. Mums visiem bija prieks, ka komisija no tā tūlīņ varēs redzēt, ka visos galvenos jautājumos triju Baltijas valstu priekšstāvji ir pilnīgi vienis prāti, cits citu atbalsta un rīkojas kopīgi. Bija labi, ka šis raksts bija jau izgatavots un pietiekošā eksemplāru skaitā iesniegts nupat par franču civiļās misijas priekšnieku ieceltajam sūtnim Aģenē (Haguenet) nodošanai Niesela komisijai*). Jau 8 novembrī ģenerālis Dipons man telefonēja, ka komisija ieradusēs Berlinē un ģenerālis Niesels lūdz mani viņu apmeklēt, ja vien iespējams — tūlīņ, Bristoles viesnīcā, kur viņš apmeties.

Ģenerālis Niesels mani pieņēma tūlīņ. Viņš atvainojās, ka esot licis mani tik steidzīgi ataicināt, bet viņš kā karavīrs esot pieradis ātri rīkoties un turklāt arī mūsu intereses prasot, lai komisija neuzturētos ilgi Berlinē un steigšus brauktu tālāk. Bet viņš kā priekšsēdētājs, protams, gribot vispirms dzirdēt, ko domā to valstu priekšstāvji, kas visvairāk ieinteresēti evakuācijā. Par mūsu memorandu, ko viņš nupat saņēmis, viņam jāizsako savā pateicība, jo tas sniedzot komisijai vērtīgus norādījumus, par

*) Sūtnis profesors Aģenē, Francijas prezidenta Puankarē un ministru prezidenta Klemanso uzticības persona, labi pazina Austru Ozoliņa kundzi kopš viņas politiskās darbības Šveicē. Pateicoties tam viņš bija ļoti labi orientēts Baltijas jautājumā, apzīmeja sevi par Baltijas valstu patstāvības centienu piekritēju un deva padomu, arī no šejienes sūtīt iespaidīgam franču avīzēm rakstus par de jure atzīšanas nepieciešamību, pie kam no savas puses apsoliņa atbalstu.

kuņiem mēs tūlī varētu diskutēt. Tad arī diskutējām. Pie tam nejauši izrādījās, ka ģenerālis Niesels agrāk diezgan ilgi uzturējies Pēterpilī kā franču vēstniecības militāratašejs un puslīdz labi runā krieviski. Es viņam izteicu par to komplimentu. Šī viņa valodu talanta atzīšana tam, liekā, patika, jo mūsu saruna tagad turpinājās krievu valodā, līdz ieradās ģenerālis Dipons un paziņoja, ka komisijas locekļi jau pilnā skaitā sapulcējušies uz sēdi. Es gribēju atvadīties, bet ģenerālis Niesels pateica, ka tas jau esot lieliski, tad es varot tūlī iepazīties arī ar pārējiem komisijas locekļiem, sēde notikšot tepat pie viņa un mēs tagad varot tūlī visi kopā pārrunāt svarīgākos jautājumus, kas attiecas uz Latviju. Ģenerālis Dipons ievada komisijas locekļus un mani ar viņiem iepazīstināja. Tie bija ģenerāļi: Čenijs (Cheney) (Amerika), Marietti (Itālija), Terners (Anglija) un Takera-dera (Japāna). Mēs tā tad bijām tikai septiņas personas, ieskaitot ģenerāli Diponu, kuŗš arī piedalījās sēdē, bet šo miniatūrsālonu, kuŗam blakus atradās vēl mazāka guļamistaba, apmēram kuŗa kajītes lielumā, mēs piepildījām visu un mums nācās saspīesties ap mazo galdu ļoti cieši. Es domāju — ja tik ievērojama un reprezentatīva persona, kā „Commission baltique“ priekšnieks, spiesta apmierināties ar tik šauru mitekli, tad laikraksti nepārspilē, ziņodami, ka apmešanās telpu trūkums Berlīnē tagad pieņēmis tādas formas, ka pat izlufināti ļaudis vēl uzskata sevi par laimīgiem, ja tie var apmesties kādā vannas istabā, un cik pateicīgiem mums jābūt labvēlīgai nejaušībai un amerikānietei par savām komfortablām sūtniecības telpām. Bet šai cieši kopā sēdēšanai bija tā priekšrocība, ka tā jau pašā sākumā radīja visiem dalībniekiem — tā gandrīz varētu sacīt — jautru atmosfēru. Tamdēļ visi likās jūtam, ka šādos apstākļos ceremoniāls formālisms būtu nevietā. Ģenerālis Niesels vis-

pirms paziņoja savu kolēģu vārdā, kas tam dzīvi piekrita, ka komisija gribot uzstāties par evakuāciju ar vislielāko stingrību un enerģiski. Pēc tam pārrunāja dažus tehniskus jautājumus attiecībā uz evakuācijas izvešanu un tālāk apskatīja stāvokli Rīgas kara laukā. Pie tam es varēju ziņot, ka pēc mūsu pēdējām ziņām latviešu karaspēks cīnas varonīgi un atsevišķos punktos sekmīgi pārgājis pretuzbrukumā. Tas, protams, modināja lielu interesi, jo mūsējo panākumi varēja ļoti lielā mērā atvieglot komisijas darbu. Beigās ģenerālis Niesels uzaicināja mani piedalīties komisijas sēdē nākošā dienā, svētdien, 9. novembrī plkst. 11 franču vēstniecībā; ielūgumus saņemšot arī Igaunijas un Lietavas diplomātiskie priekšstāvji. Ģenerālis pie tam piebilda, ka visu trīs Baltijas valstu priekšstāvju memorandos komisija esot varējusi ar lielu gandarījumu konstatēt viņu ciešo interešu kopību; tas esot ievērojams atbalsts komisijai jau pašā viņas darba sākumā.

Pēc šīs vizītes man vēl bija apspriede ar Lietavas sūtni Dr. Juosu Puricki. Mēs nolēmām nākošā dienā uz franču vēstniecību braukt kopā. Naktī bija uzsnidzis sniegs, pēdas dziļumā, tā ka bija radies kamanu ceļš. Pat vecākie berlīnieši nevarēja atcerēties, ka būtu jebkad pieredzējuši šeit tādu brīnumu. Pie mums šis notikums būtu apsveikts ar urrā, tūlīt priecīgi varētu braukt ar kamanām. Berlīnē, protams, kamanu nebija, uz ielām radās raibs juceklis, visa satiksme bija traucēta. Kad es ar lielu nokavēšanas ierados Lietavas sūtniecībā, izrādījās, ka sūtniecības automobilim — lietavieši acīmredzot varēja atļauties šādu luksusu — ir motora defekts. Pasauca kādu taksi. Tas lēnām un vienmēr lēnāk stūmās uz priekšu caur sniega masām, līdz beidzot pavisam apstājās. Tā tad — izkāpt un iet tālāk kājām. Tā abi sūtni brīda pa sniegu pretim savam mērķim un augstāka vara

bija pārvilkusi krustu pāri jaukajam nodomam lepmi un svinīgi piebraukt pie franču vēstniecības greznā mašīnā, ko rotātu vismaz vienas Baltijas valsts ģērbonis. Bez tam mēs bijām apmērām $\frac{3}{4}$ stundas novēlojušies.

Franču vēstniecības pils „Unter den Linden“ bulvārī, blakus Brandenburgas vārtiem, vēl nebija apdzīvota. Tikai parterī franču militārmisijas priekšnieks pagaidām bija novietojis savu kanceleju. Mēs ieejam vestibilā. Kad es agrākos apmeklējumos šeit ienācu, plašā telpa ar augstajiem griestiem bija nospiedoši klusa, atstāta un tukša. Tikai kāds sargpostenis izdarīja apmeklētāju pieteikšanu. Tagad šī pati telpa izskatījās kā pārvērsta par karaspēka nomefni. Tā bija pilna dažādu ieroču šķiru apakšvirsniekiem, angļu, franču, amerikāņu, japāņu uniformās; tie dzīvi sarunājas savā starpā. Mums ienākot, pēkšņi viss apklust, zinkāri skatieni paslepus vēro abus civilistus. Mums pienāk klāt ziņneši un paņem mūsu virsdrēbes. Ierodas kāds adjutants un ieved mūs uzgaidāmā zālē. Tur jau stāv militārpersonu grupas vidū dzīvi sarunādamies Igaunijas priekšstāvis Fridrichs Karlsons. Nāk ģenerālis Dipons, lai mūs apsveiktu, mēs atvainojamies par savu novēlošanos — force majeure. Viņš tūlīt pieteiks mūsu ierašanos ģenerālim Nieselam, kurš gaida vēl tikai mūs, lai varētu atklāt sēdi. Blakus plaši atveras smagas flīgeldurvis. Mums pretīm plūst žilbinoša gaismas straume, sēdes zālē iedegti visi kroņlukturi, jo diena ir tumša un debesis klāj biezi mākoņi. Mēs, trīs diplomātiskie priekšstāvji, ieejam, vesels bars virsnieku mums seko. Ācis vēl apžilbina spilgtā gaisma, bet te jau mēs stāvam ģenerāļa Niesela priekšā, kurš mūs apsveic. Ap viņu ir komisijas locekļi un militārmisiju priekšnieki. Mūs aizved uz mums ierādītām vietām pie platā, masīvā konferences galda. Pie tā nosēžas krēslos ar augstām atzveltnēm ģenerā-

lis Niesels un pēc dienesta pakāpēm komisijas un militārkomisiju ģenerāli. Ais tiem — viņu militāro biroju vadītāji un tālāk līdz pat sienām stāv visiem apkārt svītu virsnieki. Mēs trīs sēdējām visi kopā pa labi no ģenerāļa Niesela uz neliela ādas dīvāna, kas acīmredzot bija domāts kā triju Baltijas valstu kopības simbols. Bija labi, ka viņu priekšstāvji nevarēja lepoties ar saviem miesas apmēriem, jo citādi tie šo vienību tomēr būtu sajutuši kā pārāk ciešu.

Ģenerālim Nieselam pieceļoties, iestājās pilnīgs klusums, kurā īsu brīdi vēl varēja dzirdēt tikai apslāpētu ieroču un piešu šķindoņu, kad svītas virsnieki sastīnga savās vietās. Mans kolēģis Karlsons paguva man vēl ātri pačukstēt: „Mēs šeit vienī pašī civilapģērbā — trīs Dānieļi lauvu bedrē“, tad Commission baltique priekšnieks atklāja sēdi. Viņš griezās pie spīdošās sapulces ar uzrunu — gan ar franču dzīvo temperamentu un samtainību, gan atkal ar daudzās kaujās rūdītā komandiera militāro noteiktību. Viņš vispirms apsveica triju Baltijas valstu priekšstāvjus, pēc kam noteikti paziņoja, ka Parīzē komisija dabūjusi visplašākās pilnvaras tieši no „Piecu padomes“ — patlaban stīprākā varas faktora pasaulē — un ka tā nodomājusi šīs pilnvaras izlietot visenerģiskākiem līdzekļiem, lai vācu-krievu Bermonta kaņaspēku visdrīzākā laikā dabūtu prom no Baltijas. Francija jau esot nosūtījusi uz Latviju ieročus, municiju un citus kaņā materiālus, kā arī citas kaņaspēka mantas, un tālāki sūtījumi tiekot sagatavoti, lai varētu izpildīt visas mūsu kaņāvīru vēlēšanās. Komisija nekādā gadījumā nepielaidīšot, ka kaut tikai viens vienīgs vācu kareivis paliek krievu pulkos, jo pēc Versaļas miera noteikumiem vācu kaņaspēks nedrīkst iestāties citu valstu militārās vienībās.

Komisija nepielaidīšot, ka Baltijas muižniecība sacelās pret Baltijas republiku valdībām un šīnī nolūkā sabiedrojas ar krievu kaņapulkiem.

Komisijai neesot politisku uzdevumu, bet tā gribētu tomēr atļauties dot padomu, lai gadījumā, ja Baltijas muižniecība padodas valdībām, pēdējās būtu iecietīgas un šo zemju mierīgā uzbuve nenovilcinātos iekšēju pretešķību dēļ. Katrā ziņā komisija noteikti gribot izpildīt viņai sprauto uzdevumu līdz galam un cik vien iespējams ātri. Lai tas izdotos, viņai jālūdzot atbalsts no Baltijas valstu valdībām un viņu šejienes priekštāvjiem. Ar pēdējiem ģenerālis Nielsens kā komisijas priekšsēdētājs vēloties palikt nepārtrauktā kontaktā, pie kam ģenerālis Dipons būšot vidūtājs, lai tekoši un ātri varētu saņemt no viņiem informācijas materiālu. No profesora Aģenē, franču civilās misijas priekšnieka, viņš jau ar pateicību esot saņēmis triju Baltijas sūtniecību memorandus. Ar viņu saturu esot iepazīstināti visi komisijas locekļi. Tos viņš tagad lūdzot uzstādīt savus jautājumus vēl tieši šeit klātesošiem sūtniem.

Uz īsu brīdi iestājās klusums. Bija palicis diezgan silti. Augstie spoģuļi pie zāles sienām daudzkārtīgi pavairoja raibi vizuļojošo apmēram 60 uniformu pūli, uz kuŗu tie vēl reiz meta atpakaļ visu spoģo kroņlukturu gaismu. Pāri ordenoto virsnieku galvām es redzēju pa lielajiem logiem laukā lidināties vēl dažas sniega pārslas, kā sveicienu no ziemeļnieciskās dzimtenes. Kā gan tur tagad klājas mūsējiem? Šorīt kāda telegramma no Latvijas sūtniecības Kopenhagenā skanēja: „Mūsu karaspēks sturmē Torņkalnu“. Vai būs uzvara?

Te angļu ģenerālis Terners jautāja, vai latviešu karaspēks varēšot noturēt fronti pret lieliniekiem un apspiest arī iekšējo lieliniecismu, kad Bermonta karaspēks būs zemi atstājis? Viņš dabūja no mums atbildi, ka taisni Bermonta karaspēka klātbūtne, ar kuŗu latviešiem jācīnās, vājina mūsu fronti pret lieliniekiem; ka pēc mūsu rīcībā esošām ziņām liela daļa bermontiešu

nemaz negrib kaņot pret lieliniekiem, ka viņu starpā paš ir daudz spartakiešu, kuŗi uztur ar lieliniekiem pastāvīgus sakarus; tālāk, ka bermontiešu kaŗaspēks ar saviem varas darbiem un laupīšanām tieši provocē pie mums iekšējo lielniecismu un ka fiklīdz mēs būsim no bermontiešiem atsvabināti, mūsu zeme par lielniecismu vairs negribēs neko dzirdēt, jo viņas iedzīvotāji ar badu un terroru, ko tiem bija nācies pārciest zem lielniecisma varas, tad būs izārstēti no šīs slimības uz visiem laikiem. Mūsu kaŗaspēka daļas, kuŗām tagad jācīnās ar Bermontu, pēc viņa atkāpšanās pastiprinās fronti pret lieliniekiem un ne tikai to noturēs, bet arī drīz pilnīgi aiztrieks ienaidnieku no mūsu zemes, ja vien sabiedrotie piegādās pietiekoši daudz ieroču un municijas.

Pēc tam itālietis, ģenerālis Marietti, jautāja, vai Latvijas valdība un Baltijas muižniecība nesot apsolījušas vācu kaŗavīriem zemi. Uz jautājuma pirmo daļu es atbildēju tāpat, kā savā laikā vācu kaŗa ministram Gustavam Noskem Veimāras lielhercoģa pilī. Kas attiecas uz jautājuma otro daļu, tad mēs varējām aizrādīt, ka, cik mums zināms, Baltijas muižniecība gan apsolījusi kaŗotājiem zemi, bet bez Latvijas Tautas padomes un latviešu valdības atļaujas, pie kam bijis paredzēts dibināt kolonistu nometināšanas organizācijas nolūkā radīt Baltijas lielgruntnieku rīcībā esošu bruņotu spēku, nometinot veselām grupām tā sauktos „simtus“ ar virsnieku kā pagasta vecāko katras grupas priekšgalā. Ģenerāli Marietti šis jautājums likās sevišķi interesējam un viņš lūdza, lai tam nosūta plašāku memorandu par to uz Tilzīti, kommisijas nākošo ceļa mērķi.

Tālāk nāca jautājums, vai Latvijas un Igaunijas valdības atļaušot, ka zem viņu un sabiedroto kontroles Bermonta krievu kaŗaspēku sūta uz Pēterpils fronti. No mūsu puses uz to aizrā-

dija, ka jau ģenerālis N. Judeničs (miris 1933. g. oktobrī Nicā 71 gada vecumā) pirms kāda laika griezies ar šādu priekšlikumu tieši pie abām valdībām. Pēc tam viņš bija devis Bermontam atiecīgu pavēli. Bet tas šai sava priekšnieka pavēlei nav paklausījis, jo nemaz netiecās pastiprināt ar savu karaspēku Pēterpils fronti.

Tad vēl sekoja vesela rinda speciālu tehnisku evakuācijas jautājumu, līdz šai divi stundas ilgai sēdei beidzoties, kas droši vien bija stipri nogurdinājusi kājās stāvošo svītas virsnieku auditoriju, katrs no triju Baltijas valstu priekšstāvjiem izteica komisijai un tās vadībai pelnīto atzinību un labākos novēlējumus sekmīgam darbam.

Sevišķi sirsnīga pateicība, kuŗu es, protams, nevarēju izteikt komisijas priekšā, nācās maniem kolēģiem, Igaunijas priekšstāvim Fridricham Karlsonam un Lietavas sūtnim Dr. Juosam Purickim. Sarunu laikā tie ar lielāko dedzību iestājās par Latviju, kas visvairāk bija eksponēta, un sekmīgi atbalstīja un papildināja manus argumentus. Varēja skaidri novērot, ka triju valstu priekšstāvju tik spilgta vienprātība visos iztirzātos jautājumos bija atstājusi uz komisiju vislabāko iespaidu.

Spīdošā parādes sēde Berlinē, acīmredzot, bija rīkota, lai tālu saskatāmi pašvītrotu pasaules kārtotāju — „Piecu padomes“ nodomu atzīt Baltijas valstu paliekošo, stabilo raksturu. No otras puses, šķiet, komisija pirms aizbraukšanas uz kara lauku bija atzinusi par vajadzīgu skaidri un nepārprotami darīt zināmus savus uzdevumus kā draugiem, tā ienaidniekiem. Jo kaut arī šīm sarunām nepiemīta publisks raksturs, tomēr bija pats par sevi saprotams, ka viņu svinīgumu, gaitu un rezultātus zibenātrumā vajadzēja dabūt zināt sevišķi tām varām un interešu grupām, kas bija ieinteresētas Baltijas kara dēkas turpmākā liktenī. Bet arī pašai komisijai bija augstākā

mērā svarīgi jau tagad, pirms tā uzsāk savu praktisko darbību, nospraust un proklamēt savus principus, jo viņas locekļus no visām pusēm apbēra vispretrunīgākiem padomiem, lūgumiem un prasībām un viņu ieskatu visādi gumdēja gan uz vienu, gan otru pusi. Mums bija drošas ziņas jau no Parīzes, kā komisiju tur, tiklīdz tā bija nodibinājusies, aplenkuši Baltijas lielgruntnieku, Bermonta piekritēju, dažādo krievu emigrantu grupu un visu pārējo Baltijas valstu ienaidnieku emisāri; tie tad sekojuši komisijai tālāk uz Berlini, uz Tilzīti, uz Karalaučiem, uz Kauņu un pat uz Rīgu. Jo arī Baltijas komisijas lielajā sēdē svītas vidū bija redzami virsnieki ar krievu nozīmēm, kuņģi savās sirdīs, protams, nevarēja piekrist jauno republiku atbalstīšanai. Tā arī tagad zināmi ļaudis ar lielāko cītību un visnopietnāko sejas izteiksmi ņēmās no jauna izplatīt pasakainas ziņas par šīm zemēm. Visiespaidīgākā no šīm ziņām bija pasaka par latviešu, igauņu, lietaviešu — pirmā kārtā latviešu — lielnieciskumu. Ja jau franči, angļi, itaļi bija tikai neskaidri un ļoti pavirši informēti par Baltiju, tad ko gan varēja zināt par Latviju, Estiju, Lietavu amerikāņi, japāņi? Tā kā šādos apstākļos pat visrupjākām nepatiesībām viegli bija atrast ticētājus, tad mūsu pretinieki bija izgudrojuši speciāli priekš amerikāņiem, speku ēdot uz viņu nepārvāramo antipātiju pret viņu melnajiem līdzpilsoņiem, lidojošo frāzi: Estijā, Latvijā un Lietuvā iedzīvotāji ir „white niggers“, baltie nēģeri! Ar to lakoniski bija pateikts viss vajadzīgais, lai tūlīt noskaņotu „onkuli Samu“ pret šīm tautībām. Cīņa pret šo tik vienkāršo metodi mūsu līdz šim nepazīstamām valstīm, protams, bija ļoti grūta. Kā illūstrāciju šai ziņai man drīz vien bija lemts piedzīvot pamācošu piemēru. Komisijas aizbraukšanas dienā es vēl reiz apmeklēju viņas locekļus katru atsevišķi, lai ar tiem vēl šo to pārrunātu un novēlētu viņiem

laimīgu ceļu. Tā es ierados arī pie angļu ģenerāļa Ternera, kurš mūsu sarunas beigās pieņēma ļoti noslēpumainu sejas izteiksmi un uz mani sacīja: „Tagad nerunāsim vairs oficiāli, aizmirsīsim, ka Jūs esat diplomātisks priekšstāvis un es — komisijas ģenerālis, runāsim pilnīgi atklāti, kā vīrs ar vīru. Tā kā Jūs esat vācbaltietis un ne latvietis, es gribu Jums jautāt: Vai ministru prezidents Ulmanis ir lielinieks, vai nav?“ „Diķis un zēvele“, es nodomāju, „ne par ko nebūtu ticējis, ka šī metode var tā iedarboties!“ Bet tad man vajadzēja sirsnīgi smieties. Mans sarunas biedrs raudzījās mani nesaprotošām acīm, bet likās ļoti pārsteigts, kad es viņam atbildēju: „Ministru prezidents Kārlis Ulmanis ir konservatīvās zemnieku savienības vadonis, pie Jums Anglijā viņš būtu torijs. Bet lieliniekiem būtu lielākais gandarījums un sevišķs prieks, ja viņi to dabūtu savos naģos, aizraidīt viņu uz viņpasauli“. „Vai tiešām?“ jautāja ģenerālis. „Noteikti“, skanēja atbilde. Tad mēs šķīrāmies ar sirsnīgu rokas spiedienu.

Paziņojumam par sabiedroto Baltijas militārkomisijas programmu bija arī tās sekas, ka atsevišķi Baltijas muižniecības locekļi tagad atzina par vajadzīgu paskaidrot savu izturēšanos pret Latvijas republiku mūsu sūtniecībai. Tā pie mums ieradās barons Rops (Ropp), kurš ziņoja, ka viņu esot izsaukuši uz Parīzi tuvākas informācijas sniegšanai ģenerālim Nieselam par Bermonta aferu. Pie tam viņš skaidri esot izteicis savas domas, ka šī dēka tūlīņ jālikvidē. Viņš bez kavēšanās sekošot komisijai uz Tilziņu nolūkā darīt visu, kas viņa spēkos, lai vācu un krievu karaspēks bez tālākas asins izliešanas atstāj mūsu zemi. Viņš vienmēr esot aizstāvējis uzskatu, ka konservatīvajai lielgruntniecībai pēdējā iespēja atrast glābiņu esot meklējama Latvijas valdības lojālā atbalstīšanā. Tāpat pie mums ieradās bijušais Vidzemes bruņniecības sekretārs

Fridrichs fon Samsons, lai mūs informētu par to, ka viņš un Rīgas advokāts E. Morics kā vācbaltiešu nacionālās komitejas priekšstāvji esot apmeklējuši ģenerāli Nieselu Berlīnē pirms sabiedroto komisijas aizbraukšanas uz Tīlzi. Viņi esot tam deklarējuši, ka sabiedrotiem katrā ziņā jāatbalsta tagadējā Latvijas valdība, jo vienīgi tā esot iespējams uzturēt zemē kārtību. Es noklausījos šos lojālītales apliecinājumus un soliņu par tiem ziņot mūsu valdībai.

Kopš Bermonta dēkas sākuma mūsu attiecības pret vācu ārlietu ministriju bija kļuvušas vienmēr sarežģītākas. Arī Berlīnes valdības rīkojums par vācu karaspēka aizsaukšanu uzlaboja šīs attiecības tikai uz dažām dienām. Iemesls no vienas puses bija tas, ka no Rīgas pie mums ienāca sūdzības par vācu kareivju varas darbiem Kurzemē, bet no otras puses vācu sūtniecība, kas bija atvilkusies uz Jelgavu, sūtīja savai ārlietu ministrijai Berlīnē sūdzības par pārestībām, ko mūsu iestādes it kā nodarījušas valstsvāciešiem. Tas noveda pie daudzkārtīgas abām pusēm maziepriecinošas izrunāšanās ar ārlietu ministri Hermani Milleru un pie dzīvas nošu apmaiņas, ko parasti īsi un ātri nokārtoja ar tā sauktām „vēstulelegrammām“. Bet arī pārējo diplomātiskā satiksmē parasto nošu reģistri abām pusēm nācās izlietot, skatoties pēc viena vai otra incidenta nozīmes. Ne mazas grūtības man sagādāja Lejaskurzemes apgabala priekšnieka Andreja Bērziņa stingrība amatā: gara virkne sūdzības telegrammu, ko Vācijas ārlietu ministrija saņēma no sava sūtņa, vēstīja, ka viņš te esot licis apcietināt vācu virsniekus, te apķīlāt vācu tvaikoņus, te atkal atņemt valstsvāciešiem Liepājā maizes kartiņas u. t. t. Lejaskurzemes apgabala priekšnieka enerģiju, stingrību un drosmi mēs šeit sūtniecībā visi pilnā mērā atzinām un pienācīgi apbrīnojam. Viņam bija jārīkojas pilnīgi patstāvīgi un uz paša iniciatīvi, jo no tiešas satiksmes

ar mūsu valdību Rīgā viņš bija nogriezts. No otras puses tomēr šādi atgadījumi stipri kaitēja mūsu attiecībām pret vācu ārlietu ministriju un sekas atkal bija nošu apmaiņa un izrunāšanās. Turklāt man nemaz nebija iespējams pārbaudīt Jelgavas vācu sūtniecības sūdzību pareizību ar pieprasījumiem mūsu ārlietu ministrijai Rīgā, jo arī tā bija no Liepājas nogriezta. Tādā kārtā ilgāku laiku, kamēr es nodarbojos ar šo diplomātisko atgaiņāšanos, Rīga, Jelgava, Liepāja bija gandrīz pilnīgi izolētas kā viena no otras, tā arī no Berlīnes. Man tamdēļ nācās lauzīt galvu, kā bez vajadzīgiem datiem un bez vajadzīgās informācijas atrisināt šos sarežģījumu mezglus. Ilgāku laiku man tas diez vai būtu izdevies, ja Vācijas ārlietu ministrs Hermanis Millers nebūtu bijis tik atklāts, taisns raksturs un personība ar simtprocentīgi godīgu dabu, turklāt apveltīts ar pašu svarīgāko, proti, krietnu veselā prāta rezervi. Savu Veimāras pilī doto solījumu, atbalstīt mani centienos uzturēt labas attiecības starp Latviju un Vāciju, viņš godīgi pildīja līdz pat mūsu sadarbības beidzamajai stundai. Viņš vienmēr palīdzēja meklēt grūtus jautājumus abām pusēm pieņemamu izeju.

Šādi grūti jautājumi radās starp citu tādos brīžos, kad šeit Berlīnē nāca zināmi mūsu ārlietu ministra Zigfrida Meierovica temperamentīgie izteicieni par Vāciju, kas savas asās formas dēļ, kaut gan tie dibinājās uz faktiem, neizbēgami izsauca vācu ārlietu ministrijā daudz dusmu. Tā, piemēram, Zigfrids Meierovics bija nosūtījis sabiedrotiem kādu notu, kurā aizrādīts, ka Vācija neievēro un pārkāpj Versaļas miera līgumu. Kādā citā reizē vācu karaspēks Kurzemē bija apzīmēts par demoralizētu armiju, kas nododas laupīšanām. Tālāk: vācu karaspēks pēkšņi uzbrūk Rīgai, bombardē pilsētu vācu granātām, vācu ložmetējiem, vācu šautenēm, vācu lodēm u. t. t., u. t. t. Vienmēr vācieši un atkal vācieši. Par

to Vācijas ārlietu ministrs, protams, bija ļoti uzbudināts, tas viņam krita uz nerviem. Tikai garākās personīgās apspriedēs man izdevās piedabūt viņu uz mierīgāku spriedumu par šiem izteicieniem; bija jāaizrāda uz augstākā mērā nenormālo situāciju, kur vācu kaņaspēks tagad pret savas valdības gribu un pret viņas doto pavēli vēl joprojām uzturas Kurzemē un zem krievu komandas ved cīņu pret mums. Es centos, cik vien iespējams, iekārtot tā, lai sarunas ar vācu ārlietu ministri Hermani Milleru vienmēr notiktu reichstāga ēkā nacionālsapulces sēžu laikā, kur ministriem bija vairāk laika un kur nebija jūtama tomēr traucējošā oficiālo kanceleju atmosfēra. Vienā no šīm sarunām darīju ministri uzmanīgu uz to, ka daža laba sūdzība, ko bija cēlušies vācu priekšstāvība Latvijā, izrādījusies par pilnīgi nedibinātu — laikam priekšstāvības kungi kara troksnī bija kļuvuši mazliet bailīgi, bet bailēm ir lielas acis. Šādos gadījumos nošu apmaiņa tā tad bijusi pilnīgi lieka un tikai bez iemesla kaitējusi labām attiecībām. Bez tam ir taču pavisam nenormāli, ka vācu sūtniecība tagad darbojas Jelgavā, Latvijas ienaidnieku vidū, un ne Rīgā. Pats par sevi saprotams, ka labas attiecības starp Vāciju un Latviju tas neveicina. Tamdēļ būtu ļoti vēlams, ka šo posteni ieņemtu kāds piedzīvojis, demokrātiski noskaņots diplomāts.

Apmēram nedēļu pēc tam mani apmeklēja kāds vācu ārlietu ministrijas ierēdnis, vēstniecības padomnieks brīvkungs Egons fon Maltcans (vēlākais vēstnieks Vašingtonā), ar kuŗu man jau vairākos gadījumos bija nācies kārtot amata darīšanas, un man paziņoja, ka viņš esot iecelts par Vācijas pilnvaroto priekšstāvi Latvijā un Igaunijā un tagad ierodoties pie manis ar lūgumu, viņu tuvāk informēt par pašreizējiem apstākļiem Rīgā un Latvijas noteicošiem valstsvīriem un politiķiem. Viņš gribot izbraukt uz turieni pēc ie-

spējas drīz un kā sūtnis nopietni censties arī savā Rīgas postenī darīt galu pārpratumiem, kas vienmēr no jauna rodas starp Vāciju un Latviju. Iznāca gara saruna, kurā mēs apskatījām politisko stāvokli ļoti sīki un ļoti atklāti. Es ļoti priecājos par šo iecelšanu, jo brīvkungs fon Maltzans jau pazina mūsu zemi, tās iedzīvotājus un turienes politiskās pretešķības. Viņš okupācijas laikā bija tur izpildījis kādu amata uzdevumu, pie kam savu progresīvo uzskatu dēļ nebija paticis konservatīvajām Baltijas muižniecības aprindām. Tā bija viņam laba rekomendācija, taisni tagadējā laikā, kad vācu priekšstāvība Jelgavā likās jūtamiem šo muižniecības aprindu sabiedrībā ļoti labi. Es domās jau iztēloju sev ļoti jaukās un pievilcīgās krāsās, cik daudz mierīgāka, bezrūpīgāka un sekmīgāka kļūs mana darbība šeit, kad Rīgā arī strādās sūtnis, kurš uzskatīs par savu uzdevumu radīt stipras draudzības saites starp abām kaimiņu valstīm. Bet patiesībā mēdz notikt citādi, nekā mēs domājam.

Drudzainā darba tempā mums gandrīz nemanot bija pienācis 18. novembris. Mūsu sūtniecībā pa šiem mēnešiem bija pieteikušies diezgan daudzi no Latvijas cēlušies berlinieši, kas tomēr neaizmirsā savu veco dzimteni, kaut gan bija atstājuši to pa lielākai daļai jau bērna gados. Viņi arī gribēja svinēt valsts dibināšanas dienu. Mēs ielūdzām viņus un viņu piederīgos pie sevis sūtniecībā. Mūsu viesi sākumā bija mazliet kautrīgi, bet kad viņi redzēja, ka mēs netinamies lepnā nepieciešamības togā, viesības kļuva visiem par ļoti priecīgu vakaru. Telegramma mūsu valdībai aiznesa uz Rīgu vēsti par pirmajiem svētkiem, kas rīkoti Vācijas metropolē Latvijas republikai par godu.

Kamēr mūsu karaspēka panākumi dzimtenē kļuva vienmēr spožāki, mūsu diplomātiskās attiecības pret vācu ārlietu ministriju arvien vairāk pasliktinājās. Nākošās notas bija jau protesta notas.

Vācu sūtniecība Kopenhagenā bija atteikusies izdot kurjēra pases vīzu braucienam uz Vāciju mūsu pilsonim Pēterim Bergim (vēlākam iekšlietu ministram), atsaukdamās uz to, ka Latvijas valdība neesot nekāda atzīta valdība. Mēs protestējām. Mūsu temperamenta pilnais Lejaskurzemes apgabala priekšnieks Andrejs Bērziņš (vēlākais tirdzniecības ministrs) bija licis apcietināt kādu valstsvācu jūras virsnieku vārdā Steinu un to turējis jau kopš vairākām nedēļām arestā. Vācijas ārlietu ministrija cēla protestu. Pamati zem mūsu kājām tā tad kļuva jau diezgan draudošā mērā karsti un ja tas šādā tempā un šādā veidā turpinātos, es varēju drīz vien sataisīties uz diplomātisko sakaru pārtraukšanu ar Vāciju. Bet notika pavisam citādi. Jo jau pēc nedaudzām šī notikumiem bagātā novembra dienām vācu ārlietu ministrija sev par lielu pārsteigumu dabūja zināt, ka Vācija ar Latviju atrodas kara stāvoklī un ka tamdēļ Latvijas diplomātisko priekšstāvību no Berlīnes aizsauc. Bija noticis sekošais. Tai pašā 18. novembrī, kad mēs savā sūtniecībā Berlīnē svinējām Latvijas republikas proklamēšanas svētkus, mūsu armijas virspavēlnieks pulkvedis (tagad ģenerālis) Balodis saņēma valstsvācu ģenerālleitnanta fon Eberharda radiotelegrammu ar ziņu, ka tas esot uzņēmies krievu rietumu armijas virspavēlniecību un lūdzot tūlīt pārtraukt kara darbību. Zigfrīds Meierovics pēc tam pieprasīja pa radio vācu ārlietu ministram, vai Vācijas valdība atzīstot ģenerāli Eberhardu par vācu armijas virspavēlnieku Baltijā un vai tā piekrītot viņa telegrammā izteiktiem priekšlikumiem. Vācu ārlietu ministrs atbildes radiogrammā deklarēja vācu valdības piekrišanu. Mūsu ārlietu ministrs tad dara Vācijas ārlietu ministri uzmanīgu uz to, ka Latvija tādā kārtā tagad ar Vāciju atrodas kara stāvoklī un ka tamdēļ Latvijas diplomātisko priekšstāvību aizsauc.

Tiem, kas tuvāk interesējas par atsevišķiem vilcieniem šinī pamācošā diplomātiskā šaha partijā pa radio, pievedu šeit pēc kārtas attiecīgo radiotelegrammu tekstus:

I. 18. XI. 1919. g. Radio Nr. 1899. Jelgava, radio Rīga. Latvijas virspavēlniekam. Krievu rietumu armija nostājusies zem vācu aizsardzības. Esmu uzņēmis virspavēlniecību. Lūdzu pa radio piekrišanu pilnīgai kara darbības pārtraukšanai no pusnakts 19. uz 20. nolūkā ievadīt pamiera sarunas. Generālleitnants fon Eberhards, vācu virspavēlnieks Baltijā.

II. 19. XI. 1919. g. Rīga Nr. 222. Berline, Vācijas ārlietu ministrim. Latvijas virspavēlnieks saņēmis sekošu radiotelegrammu: „Radio Nr. 1899. Jelgava, radio Rīga. Latvijas virspavēlniekam. Krievu rietumu armija nostājusies zem vācu aizsardzības. Esmu uzņēmis virspavēlniecību. Lūdzu pa radio piekrišanu pilnīgai kara darbības pārtraukšanai no pusnakts 19. uz 20. nolūkā ievadīt pamiera sarunas. Generālleitnants fon Eberhards, vācu virspavēlnieks Baltijā“. Punkts. Mēs lūdzam vācu valdību mums nekavējoties paziņot, pirmkārt, vai vācu valdība atzīs ģenerāli Eberhardu par vācu virspavēlnieku Baltijā, otrkārt, vai vācu valdība solidarizējas ar augšā minēto telegrammu. Latvijas ārlietu ministrs Meierovics.

III. 23. XI. 1919. g. Radiogramma Nr. 32. no Insterburgas pār Liepāju. Latvijas ārlietu ministram Rīgā. Atbilde uz Jūsu ekselences radiogrammu Rīga Nr. 222: Vācu valdība pilnvarojusi ģenerāli Eberhardu kā vācu virspavēlnieku Baltijā pārvest vācu un bijušo vācu karaspēku no Baltijas atpakaļ uz Vāciju. Vācu valdība sazinā ar sabiedroto komisiju izsaka piekrišanu ģenerāļa Eberharda pamiera piedāvājumam. Vācijas ārlietu ministrs Hermanis Millers.

IV. Vācijas ārlietu ministrim. Savā radiotelegrammā Nr. 1919 ģenerālis Eberhards paziņo Lat-

vijas pagaidvaldībai, ka krievu-vācu kaŗaspēka daļas, kas operē pret Latviju, atrodas zem viņa aizsardzības. Ievērojot, ka ģenerāļa Eberharda kompetences apstiprinātas vācu ārlietu ministra 23. novembra telegammā, Latvijas pagaidvaldība spiesta nostāties uz tā viedokļa, ka Vācija uzbrukusi Latvijai un Latvija tamdēļ atrodas ar Vācijas kaŗa stāvoklī. Šādos apstākļos Latvijas pagaidvaldība uzskata par neiespējamu uzturēt ar Vācijas diplomātiskus sakarus, aizsauc savus pie vācu valdības akreditētos priekšstāvjus un uztic Latvijas pilsoņu interešu aizsardzību Vācijā īgauņu valdībai. Ārlietu ministrs Meierovics.

27. novembrī vēlu vakarā mums pieteic tāl-sarunu ar Kopenhagenu. Mūs pa telefonu izsauc mūsu sūtniecība Dānijā. Tā dara mūs uzmanīgus uz to, ka mēs saņemsim šifrētu telegrammu. Mums stāv priekšā neērtības, neko tuvāku telefoniskā sarunā nav iespējams pateikt.

Nākošā diena bija piektdiena, par kuŗu māņticīgie saka, ka tā nenes neko labu. Jau no rīta telegramma bija atšifrēta, tā skanēja: „Aizsaucam Latvijas sūtniecību no Vācijas“. Es tūliņ piezvanu uz vācu ārlietu ministriju un aprasos, vai ārlietu ministrs Hermanis Millers nevarētu mani šodien pieņemt. Vēstniecības sekretārs fon Maltcans atbild, ka ministra kungs manu apmeklējumu diemžēl pieņemt nevarot kaŗa stāvokļa dēļ ar Latviju. Es paskaidroju, ka esmu uzskatījis par pieklājības pienākumu, pirms savas aizbraukšanas atvadīties no ārlietu ministra. Fon Maltcana kungs uz to aizrāda, ka Latvijas sūtniecība varēšot aizbraukt tikai tad, kad Vācijas priekšstāvji Latvijā un jūras leitnants Steins būšot izlaisti pāri vācu robežai. Nu, es nodomāju pie sevis, tad varētu vēl kāds laiciņš paiet, līdz Rīga izraus no Lejaskurzemes apgabala priekšnieka Andreja Bērziņa rokām jūras leitnantu Steinu, kuŗu viņš iebāzis krātiņā. Man personīgi šī novilcināšanās varēja būt tikai-

pa prātam, jo vēl bija jānokārto ļoti daudz darīšanu un jāiet daudzās atvadīšanās vizītēs. Diez' kādus ziņojumus gan būs piesūtījusi vācu priekšstāvība no Jelgavas? Droši vien tādā garā, it kā mūsu valdība grasītos viņu un tās ļaudis apkaut...

Tagad vispirms vajadzēja apsvērt, pa kādu ceļu mūsu atgriešanās Latvijā varētu notikt. Ar vilcienu tas nebija iespējams, jo no Kurzemes atkāpjošies vācu karapulki mums aizsprostoja ceļu. Par kuģi tāpat nevarēja domāt, jo sabiedrotie bija izsludinājuši blokādi. Šādos apstākļos es nolēmu braukt uz dāņu sūtniecību. Pats sūtnis, grāfs Moltke, bija izbraucis, mani pieņēma viņa vietās izpildītājs, fon Kaufmaņa kungs. Es attēloju viņam neērto situāciju, kādā mēs esam nonākuši pēkšņi pasludinātā kara stāvokļa dēļ, un jautāju, vai Dānija, kas pret Latviju vienmēr bija izturējusies draudzīgi un pretimnākoši, nevarētu uz laiku uzņemt mūsu sūtniecību, līdz radīsies izdevība braukt uz Latviju. Fon Kaufmaņa kungs bez kādas apdomāšanās vislaipnākā kārtā izteica gatavību tūlīt griezties šinī lietā pie savas valdības. Otra lieta, ko nekavējoties vajadzēja nokārtot, bija Vācijā dzīvojošo Latvijas pilsoņu aizsardzības nodošana citās rokās. Uz instrukcijām no mūsu ārlietu ministrijas es nevarēju gaidīt, jo varēja paiet daudz laika, pirms mūs pa aplinkus ceļiem sasniegs kādas ziņas no Rīgas. Es tamdēļ griezos pie igauņu sūtniecības, ar kuŗu mēs Berlinē visu laiku bijām cieši sadarbojušies, atbalstīdami viens otru, kur vien iespējams. Uzaicināju sūtni Eduardu Vildi un viņa palīgu Fridrichu Karlsonu vēl tai pašā vakarā atnākt pie mums uz apspriedi. Ka arī igauņu sūtnis tūlīt sekoja šim ielūgumam, tas bija jauns draudzības pierādījums Latvijai, jo Eduards Vilde vienmēr vēl nebija pilnīgi atspirdzis no savas ilgās slimības. Mēs vienojāmies, ka igauņu sūtniecība uzņemas mūsu pilsoņu aizsardzību.

Es izteicu gatavību šim nolūkam nodot viņas rīcībā līdz miera noslēgšanai mūsu biroja telpas, ņemot vērā, ka pati igauņu sūtniecība mīta mazliet šaurās telpās. Pārējās istabas vajadzēja apdzīvot Austrai Ozoliņa kundzei ar savu sekretāri, Penģo (Pingaud) jaunkundzi, franču šveicieti, kurām tādā kārtā bija nodršoināta vēl sevišķa igauņu sūtniecības aizsardzība. Norunājām atstāt šeit arī mūsu ziņnesi, apakšvirsnieku Vanagu. Šai norunai gan būs vajadzīga ārlietu ministrijas piekrišana. Mēs ātri bijām vienojušies visos punktos, kad mūsu sūtniecība saņēma paziņojumu no Rīgas, ka igauņu valdība uzņemas mūsu pilsoņu aizsardzību Vācijā; tūlī pēc tam pienāca arī dāņu sūtniecības paziņojums pa telefonu, ka mūsu iebraukšanai Kopenhāgenā piekrišana labprāt dota un ka pasu vīzas mums izsniegs tūlī pirms aizbraukšanas.

Tā tad galvenās lietas bija nokārtotas un es varēju sākt savas atvadišanās vizītes. Jau steigā uzrakstītā svarīgāko vārdu rinda man pašam lika brīnīties, cik daudzi Berlinē bija mums palīdzējuši un mūs atbalstījuši mūsu darbā un cik daudziem mūsu jaunā republika tā tad bija pateicību parādā. Lai apliecinātu šo pelnīto pateicību, es devos ceļā jau nākošā rītā agri, pirms tam vēl piekodinādams zvanīt pa telefonu uz Vācijas ārlietu ministriju un apvaicāties, vai Austrai Ozoliņa kundze drīkst palikt šeit igauņu sūtniecības aizsardzībā. Kad es ap pusdienas laiku, pēc pirmās apciemojumu rindas, biju mazliet noguris atgriezies sūtniecībā, piezvanīja brīvkungs fon Maltcans, lai paziņotu, ka ministrs Hermanis Millers labprāt vēlētos vēl personīgi ar mani tikties un aprunāties; viņš varot vēl šodien mani pieņemt ārlietu ministrijā. Tālāk Maltcans pateica, ka viņam esot uzdots mani informēt, ka uz ministra rīkojumu un saskaņā ar mūsu vēlēšanos Austrai Ozoliņa kundze ar savu pavadoņi var palikt mūsu sūtniecības telpās, gan

tikai ar noteikumu, ka viņa atturēsies no jebkādas politiskas darbības. Arī šī lieta tā tad bija apmierinoši nokārtota.

Vācu ārlietu ministrijas nams Vilhelma ielā, kur saspīestas kopā daudzas centrālās valdības iestādes, vairāku pilim līdzīgu celtnu vidū, atstāj diezgan neimposantu iespaidu. Arī iekšienē telpu iedalījums, viņu šaurums, ļoti vienkāršā iekārta un drūmā noskaņa ne visai bagātīga dienas gaismas ieplūduma dēļ — viss tas nevarēja iedvest apmeklētājam sevišķi jautru gara stāvokli. Šis iespaids mani uzglabājies līdz pat mūsu dienām varbūt tamdēļ, ka tanīs reizēs, kad man vācu ārlietu ministrijā bija darīšanas, netaisni gadījās vienmēr drūmas dienas, un ka man turklāt parasti bija jāved sarunas diezgan nepatīkamās lietās.

Vācijas ārējās politikas vadītāja ne visai plašajā kabinetā piecēlās Hermaņa Millera milzīgais, plecīgais stāvs, lai mani apsveiktu. Ministrs nāca man pretim lēniem soļiem ar svinīgu sejas izteiksmi, kādu es pie viņa nekad vēl nebiju redzējis. Es nebiju nācis šurp apmainīties svinīgām un aukstām frazēm, un arī Vācijas ārlietu ministrs nebija izrādījis tieksmi pēc tādām formālām scenām, arī toreiz nē, kad es viņam Veimāras pilī iesniedzu savus pilnvaru dokumentus. Jo mani bija vedusi šurp neliekuļotā vēlēšanās viņam šinī šķiršanās stundā sirsnīgi pateikties. Par viņa gatavību vienmēr palīdzēt grūtos brīžos atrisināt draudošus sarežģījumus. Par viņa atklāto, nekad neatmesto lojalitāti, ar kādu tas bez viltīgiem šaha vilcieniem bija gatavs ienest skaidrību situācijās, ko citi aptumšojuši. Pateikties par visu viņa godīgo ceļšanos, neraugoties uz visiem kavēkliem un intrīgu mezgliem, kopā ar mani vienmēr no jauna ievadīt abu valstu svārstīgās attiecības atkal iespējami normālā gultnē. Visu to es viņam droši vien būšu pasacījis tādos vārdos, no kuriem viņš varēja redzēt, ka

jau esot katram gadījumam sapakotas, jo daļai vācu karaspēka nekārtībā atkāpjoties pa Lietavas teritoriju notiek biežas apšaudišanās, kādēļ lietaviešu attiecības pret Vāciju esot stipri pasīnājušās un arī viņam šeit zeme kļuvusi diezgan karsta. Līdz ar to viņš mums piedāvāja Lietavas sūtniecības automobili mūsu braucienam uz staciju; šo laipno draudzības pierādījumu es varēju pateikdamies tikai pieņemt.

7. Atpakaļ uz Latviju.

Laipna uzņemšana Kopenhagenā. Kārlis Ducmanis kā ziņu centrāles vadītājs. Sūtnis Mārtiņš Liepa un viņa kundze kā dāņu žurnālisti. Dr. Miķelis Valters ceļā uz Romu. Vētrains brauciens ar angļu karakuģi. „Win with a smile — lose with a smile!“ Spīdoša izrāde Nacionālā operā Rīgā. Atkalredzēšanās ar Niesela komisiju. Pirmais miera paviens dzelzceļa vagonā. Banketi un apspriedes. Darbs miera komisijā. Tautas Padome. Jānis Čakste un progresīvā Baltijas vācietība. Diplomātiskās darbības noslēgums.

Nākošā rītā mēs tad arī izbraucām jau pirms pulkstens septiņiem, jo Stefīnas dzelzceļstacija bija no mūsu sūtniecības ļoti tālu. Mēs šķērsojām Berlīni automobilī ar Lietavas ģerboni, kas redzamā liecināja par Lietavas un Latvijas solidaritāti. Stacijā mūs sagaidīja divi vācu ārlietu ministrijas ierēdņi. Tie ierādīja mums kupejas vilcienā un nodeva man atvadišanās sveicienu no vēstniecības padomnieka fon Maltcana. Tad vilciens sāka kustēties un mēs — mana sieva, sūtniecības sekretārs Gustavs Fleišers, atašejs kara ģustekņu lietās leitnants N. Lejiņš, tirdznieciskā atašeja palīgs Rudolfs Bērziņš un sūtniecības ierēdnis Richards Tošē — devāmies pretīm Dani-

jai, par kužu pusizbadojušies berlinieši ar ilgām un apbrīnošanu mēdza teikt, ka tā esot nesasniedzama pasaku zeme, kur piens un medus tek.

Vēlu vakarā sasniedzām Kopenhagenu. Turienes centrālā stacijā mūs sagaidīja mūsu Dānijas sūtniecības informācijas biroja vadītājs Kārlis Ducmanis un sūtniecības ierēdnis Ozoliņš. Es vienmēr biju vēlējies personīgi iepazīties ar Berlīnes sūtniecībai tik ļoti svarīgās mūsu Kopenhagenas ziņu centrāles informācijas šefu. Jo viņš dienām un naktīm bez pārtraukuma informēja visas mūsu pārstāvniecības Eiropā ar lielu rūpību, uzkrītošu prasmi un nenogurstošu izturību. Ārī mūsu sūtniecībai Berlīnē viņš ar savu priekšzīmīgo darbu vairākkārt bija izdarījis vērtīgus pakalpojumus. Pie tam viņam ļoti noderēja neparasts valodu talents; tā mums iepazīstoties starp citu izrādījās, ka viņš pa neilgo uzturēšanās laiku Kopenhagenā jau ļoti pamatīgi bija iemācījies dāņu valodu.

Mūsu Kopenhagenas sūtniecība bija jau gādājusi par mūsu novietošanu kādā viesnīcā, kas neesot bijis viegli, jo pilsēta bija pārplūdināta ārzemniekiem. Nākošā rītā — apciemojums mūsu sūtniecībā, kur es iepazīnos ar tās vadītāju, sūtni Mārtiņu Liepu, kurš, pateicoties daudziem Kopenhagenā pavadītiem gadiem jutās Dānijā kā mājās un kā profesionāls žurnālists kopā ar savu sievu jau bija ievietojis dāņu presē daudzus rakstus par Latviju. Es griezos pie viņa ar mums tagad vissvarīgāko jautājumu: „Kad mēs varētu braukt tālāk uz Latviju?“ Izrādījās, ka tas nemaz nav tik vienkārši un ātri izdarāms, kā mēs to bijām iedomājušies. Jo sabiedroto izsludinātā Baltijas jūras ostu blokāde varēja turpināties vēl ļoti ilgi. Vienīgā iespējamība bija izdarīt braucieni ar kādu sabiedroto karakuģi. Bet pašlaik Kopenhagenas ostā nebija neviena karakuģa, kam būtu pavēle doties uz Latviju. Sūtnis Mārtiņš Liepa tomēr gribēja tūlīt griezties pie visām sa-

biedroto sūtniecībām Kopenhagenā ar lūgumu, tiklīdz kāds viņu kuģis ceļā uz mūsu ostām iegriezīsies Kopenhagenā, likt tam mūs uzņemt.

Gaidīšanas laiku īsināja daudzie jaunie iespaidi šīnī vecajā pilsētā ar straujo dzīves tempu, kas bagāta vēsturiskām atmiņām, celtnēm, pieminekļiem un slaveniem mākslas tempļiem. Bet Rīga man tomēr patika labāk, jo tikai šeit es pirmo reizi tā īsti skaidri nācu pie atziņas, cik skaista tomēr ir mana dzimtā pilsēta. Gaidīšanas laiku mums vēl jo sevišķi īsināja laipnā uzmanība un viesmīlība, kādu mums parādīja sūtnis Mārtiņš Liepa ar kundzi un informācijas biroja šefs Kārlis Ducmanis ar kundzi. Abiem pēdējiem pienākas vēl īpaša pateicība par to draudzīgo laipnību un sirsnību, ar kādu viņi sniedza padomu un palīdzīgu roku manai sievai, kad tai vajadzēja vienai palikt atpakaļ Kopenhagenā. Sūtņa Mārtiņa Liepas pavadībā es tūlī arī nodevu vizīti dāņu ārlietu ministram Skaveniusam, lai izteiktu pateicību par patvērumu, ko Dānija laipnā kārtā bija devusi mūsu Berlīnes sūtniecībai. Pie tam es ar lielu gandarījumu varēju konstatēt, cik labas attiecības pastāvēja starp mūsu sūtniecību Kopenhagenā un dāņu ārlietu ministriju. No mūsu ārlietu ministrijas saimnieciskās nodaļas sūtniecībai Kopenhagenā bija piekomandēts R. Liepiņš, kurš šeit spēra savas nākošās valstsvīra karjeras pirmos soļus (viņš vēlāk kļuva par finansu ministri un tagad ir sūtnis Tallinnā). Bez tam šeit caurbraucot atradās Dr. Miķelis Valters, kurš nesen bija iecelts par sūtni Itālijā un kuŗa sabiedrībā mēs pavadījām dažu labu interesantu stundu. Viņš gaidīja savu vīzu.

Tā šeit bija jau radusies maza un ļoti omulīga Latvijas pilsoņu kolonija. Bet tad mēs saņēmām ziņu, ka tuvākās dienās Kopenhagenā iegriezīsies kāds angļu karakuģis, kurš brauks tālāk uz Liepāju, un ka tam dota arī atļauja uzņemt šeit mūsu Berlīnes sūtniecības locekļus kā pa-

sažierus. Bet pēc angļu admirālītātes tradicionēliem priekšrakstiem sievietes atvēli braukt ar Anglijas karakuģiem nevar dabūt. Tā tad manai sievai vajadzēja palikt Kopenhagenas sūtniecības apsardzībā uz vietas un gaidīt citu ceļošanas izdevību. Es nolēmu ņemt līdzī uz Latviju kā pavadoni tikai leitnantu N. Lejiņu. Gustavs Fleišers un Rudolfs Bērziņš tika piekomandēti mūsu Kopenhagenas sūtniecībai un Richardam Tošē uzdeva pavadīt kā kurjeram sūtni D. M. Valteri uz Romu...

15. decembra pēcpusdienā mēs ar leitnantu N. Lejiņu uzkāpām uz angļu iznīcinātāja, kuņš drīz vien devās jūrā. Šie karakuģi — jūras medību suni — ir uzkrītoši šauri un gaļi un attīsta respektablu ātrumu. Braucējs pastāvīgi jūt, cik stipri vibrē viss kuģis, ārkārtīgi spēcīgajām mašīnām smagi strādājot. Pastaigāties uz klāja nebija lāga iespējams, jo katru laukumiņu, katru telpu un katru kaktu aplāja un piepildīja dažādi iznīcināšanas un aizstāvēšanās ieroči, torpedu metēji, torpedas, visāda kalibra lielgabali un granātas, un pāri visam šim peldošam arsenālam nemitīgi šļacās augsto viļņu baltās putas. Apdzīvojamās telpas, profams, bija saspīestas līdz minimumam. Virsnieka kabinē, kas man bija ierādīta nakts guļai, vajadzēja nokāpt pa šauru skursteni. Pati kabīne bija ļoti maza, bet ar komfortu iekārtota telpa, kur pie vienas sienas spilgtā elektrības gaismā bija lasāma paruna: „Win with a smile, lose with a smile, be happy all the while“, brīvā tulkojumā apmēram: „Vinnēdams smaidi, zaudēdams smaidi, esi labā omā vienmēr“. Gudra paruna šinīs vētrainos laikos, tikpat spēcinoša, kā stiprais groks, ar kuņu kuģa komandiers pirms gulētiešanas pacienāja savus trīs viesus — mums brauca līdzī arī kāds amerikāņu pulkvedis-leitnants, kuņš bija piekomandēts savai misijai Rīgā. Bija sacēlusies krietna vētra, bet šeit mazajā salonā no tās daudz neko neva-

rēja manīt. Mašīnu ritmiskā dārdoņa neļāva sadzirdēt vēja un vilņu šņākšanu, un arī kuģa šupošanās bija maz jūtama, jo mūsu ātrais un slaidais kuģis, jonodams uz priekšu kā bulta, šķēla reizē tūlīn divas vilņu grēdas. Novēlēdam labu nakti, kapteinis, acīmredzot, lai mūs sagatavotu uz visām varbūtībām, pateica, ka vētra viņa kuģim nevarot neko nodarīt, tas arī naktī droši ietura savu pareizo kursu. Bet pret mīnām nekāds kompass nelīdzot, un tāpēc gribot negribot ik brīdi esot jābūt sagatavotam uz to, ka mīnas sprādziens iznīcinātāju uzspeļ gaisā un lielās municijas kravas dēļ tas sašķīst gabalos. Tā tad — „Win with a smile, lose with a smile!“ Tomēr šoreiz mēs bijām vinnētāji un nākošā dienā priecīgi izmetām enkuru Liepājas reidā. Tur vēl vizīte uz angļu admirāļu kuģa, lai izteiktu komandējošam admirālim Sinkleram (Sinclair) pateicību par to, ka Viņa Majestates karakuģis mūs pārvedis ar veselu ādu dzimtenē, un tad, jau cietzemē, brauciens uz pilsētu pie Lejaskurzemes apgabala priekšnieka. Andrejs Bērziņš priecājās, ka viņa darbi bija atraduši Berlīnes ārlietu ministrijā un mūsu sūtniecībā tik dzīvu atbalsi, un ar savu jau vairākkārt pārbaudīto laipnību un izpalīdzību gādāja par to, lai mums tiktu rezervēta kupeja kādā grabošā dzelzceļa vagonā. Jo dzelzceļsatiksme ar Rīgu bija jau atjaunota, bet visās malās, protams, vēl trūka ripojošā materiāla.

Mūsu vilciens lēnā gaitā, bet bez lielākiem starpgadījumiem laimīgi nograbēja visu ceļu, kur daudzās vietās bija skaidri redzamas neseno cīņu pēdas, un 18. decembra pēcpusdienā nogādāja mūs sveikus un veselus Rīgā. Stacijā mūs sagaidīja ārlietu ministrijas vācu nodaļas vadītājs K. Ozoliņš. Tas nodeva sveicienu no ārlietu ministra, kurš vēlējās ar mani runāt, ja iespējams, tūlīn. Mēs tamdēļ braucām uz ārlietu ministriju. Zigfrīds Meierovics izteica nožēlošanu par to,

ka diplomātisko sakaru pārtraukšana ar Vāciju sagādājusi man neērtus pārsteigumus. Uz to es varēju tikai atbildēt, ka visā manas diplomātiskās darbības laikā notikumi norūdījuši mani pret visāda veida pārsteigumiem, Nu, tādā gadījumā sirdsapziņa neliedzot viņam lūgt mani vēl šovakar apmeklēt operu. Lietā tā, ka ģenerālis Niesels ar savu komisiju vakar vēlu ieradās Rīgā un valdība to ielūgusi šovakar uz izrādi. Viesi sēdēs ārzemnieku ložā, kamēr mūsu ministri un augstie virsnieki noskatīsies izrādi no valdības ložas. Nemot vērā, ka es jau kopš Berlīnes esot pazīstams ar visiem komisijas ģenerāļiem, būtu ļoti labi, ja es viņus tur apsveiktu un tādā kārtā jau tūlī pašā sākumā rastos draudzīgs kontakts, kas tad jau pirmā starpbrīdī novestu pie nepiespiestas viņu tuvākas iepazīšanās ar mūsu valstsvīriem.

Tā tad — uz mājām, vannā, īss atpūtas brīdis un tad frakā. Kad es iegāju ložā, orķestrs jau skaņoja instrumentus. Zāle laistījās spožā gaismā un, kā to varēja redzēt jau no pirmā acu uzmetiena, bija pilna līdz pēdējai vietai. Publika likās būt priecīgās gaidās, tas tūlī bija manāms no dzīvās balsu šalkoņas. Viss izskatījās pēc lielas suarejas miera laikos, kad visiem vēl klājās labi. Man apžilba acis, kontrasts bija pārāk spilgts. Jo pēc ārzemju laikrakstu ziņām man tak vajadzēja būt sagatavotam atrast bombardēšanā pa daļai izpostītu pilsētu, kuŗas noplicinātie iedzīvotāji klīst apkārt sērās un izmīsumā un savāc zem drupām savas mantas atliekas. Un tagad nu šī dzīvā aina — tikko pārredzama priecīgi noskaņota teātra apmeklētāju publika svētku drēbēs. It kā nekas smags, briesmīgs un šausmu pilns nebūtu noticis, it kā mūsu vecai, daudz piemeklētai pilsētai nebūtu vēl neesen brāzušies pāri kā viesuļvētrā traki laiki.

Manā priekšā sēdošie ģenerāļi mirdzošās uniformās, kas bija nokļuvuši šeit no tuvējā kara

pilsētas iedzīvotāji, kurus ilgi bija biedējis kara troksnis, tagad, kad lielgabalu tērauda rīkles bija beidzot galīgi apklusušas, varēja pirmo reizi sanākt kopā priecāties šinī miera apdvestā mākslas templī. Tamdēļ visa šī lielā sabiedrība arī bija tik priecīga savilņojuma stāvoklī. Tas pielīp. Arī mūsu viesi tāpēc iesila un drīz vien, neraugoties uz viņiem svešo apkārtni, jutās ļoti labi. Starpbrīdī pēc pirmā cēliena aizgājām uz valdības ložu pretējā pusē. Sasveicināšanās, rokas spiediņi, dzīvas sarunas. Sabiedroto karavīri, profams, interesējās iepazīties pirmā kārtā ar uzvaras vainagoto virspavēlnieku, ģenerāli Balodi, ar mūsu ārlietu ministri, kurš tagad ieguva diplomatiskā cīņas laukā pirmos laurus visas pasaules priekšā, un ar ministru prezidentu, izveicīgo un neatlaidīgo visu to grūtību pārvarētāju, kas vienmēr no jauna stājās ceļā mūsu jaunās republikas uzbūvei un to apdraudēja. Man tuvumā ģenerālim Terneram bija draudzīga saruna ar Kārli Ulmani, kurš tekoši runāja angļiski. Tas ģenerālim bija liels pārsteigums un acīmredzot tūlīņ atstāja uz viņu vislabāko iespaidu. Jo kad es nejauši paskatījos uz to pusi, viņš apmierināti smaidīdams pamirkšķināja man ar aci; es atbildēju ar to pašu — mēs bijām viens otru sapratuši, vairs nevarēja būt šaubu — Ulmanis ir torijs.

Nākošā starpbrīdī — pretvizīte no valdības ložas pie mums ārzemnieku ložā. Sarunas kļuva dzīvākas, savstarpējā interese pieauga. Bija tik daudz ko jautāt un atbildēt, ko stāstīt un atteļot. Telpa ložā bija pārāk šaura. Tamdēļ daudzi, publikas ziņkārīgo skatienu pavadīti, pastaigājās pa koridoru. Pie tam viņiem bija izdevība pavisam tuvu pārliccināties, ka šejienes iedzīvotāju priekšstāvji neuzrāda nekādas mežonības pazīmes.

Ātskan zvans, no jauna paceļas priekšskars. Izrāde turpinās. Spēle uz skatuves kļūst vienmēr

dzīvāka, dziedātāji un dziedātājas sniedz labāko, kas viņu spēkos, korim laba skola, spēcīgas balsis, kas harmoniski saskan. Melodiskā, sirdis iekarojošā mūzika viļņo un plūst pa visu namu, tā saista un aizrauj klausītājus un neizlaiž viņus no savas varas. Režija ir lieliska, dekorācijas izteiksmīgas, masu skati dzīvības un kustības pilni, — ar vārdu sakot, galā izrāde. Mani kaimiņi nemaz netiek no brīnumiem ārā — ko tamlīdzīgu viņi šeit nebija sagaidījuši. Tagad šie karotāji gribēja visu zināt: kā sauc solistus, režisoru, dekorātoru, kādas tautības tie ir. Viņi konstatēja, ka lielāko uzslavu pelnīt Malvine Vīgner-Grīnberga kundze grāfienes lomā, Ādolfs Kaktiņš kā Tomsksis, Vilija Lambert kā Līza, režisors Ērichs Laurberts un dekorātors mākslinieks Eduards Vītols, un ka visi pārējie, orķestrs un koris veikuši savu uzdevumu ļoti labi. Vienmēr no jauna zālē atskanēja applausi, līdz pat pelnītai piekrišanas vētrai beigās. Pēc izrādes devāmies uz banketu. Bija pats par sevi saprotams, ka pēc šiem iespaidiem viss noritēja ļoti dzīvi un jautri. Tikai ģenerālis N. Judeņičs, ar kuŗu es tur satikos un iepazinos, neatstāja priecīga cilvēka iespaidu. Viņa kara gājiens uz Pēterpili bija cietis neveiksmi. Viņa apakšnieki nebija tam paklausījuši un bija dzinuši intrigas cits pret citu; famozais Bermonts bija viņu pilnīgi pametis. Tagad Judeņičs meklēja palīdzību šeit. Bija tīri zēl šī vecā karavadoņa.

Nākošās dienās blakus dažādām svinībām notika apspriedes un pārrunas, bet pirms komisijas aizbraukšanas — vēl svinīga sēde ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa vadībā. Šinī sēdē piedalījās: ģenerālis Niesels (Francija), ģenerālis Venijs (Amerika), ģenerālis Terners (Anglija), ģenerālis Marietti (Itālija), mājors Takeda (Japāna). Pēdējo es visu laiku biju noturējis par japāņu ģenerāli Takeraderu, kuŗš piedalījās komisijas sēdēs Berlinē. Pārskatīšanās iemesls bija

tas, ka japāņu kungus vienmēr grūti atšķirt, tie līdzinās cits citam kā olas. Vienas un tās pašas mazās šaurās acis, tā pati gludi skūtā seja, tas pats vienmēr laipnais smaids. Tālāk bija klāt sabiedroto militārmisiju priekšnieki Rīgā. No mūsu puses: ģenerālis Balodis, ārlietu ministrs Meierovics, departamenta direktors Ludvigs Sēja, departamenta direktors Vilis Šumanis (vēlāk sūtnis Romā, Parīzē, Helsinkos), juriskonsults Hermanis Albats (vēlāk ģenerālsekretārs un sūtnis pie Vatikana), protokolšefs Jānis Lazdiņš (tagad sūtnis Beļģijā), adjutants leitnants Jānis Tepfers (tagad protokolšefs). Sēde bija svarīga, jo tur noskaidrojās un tika dokumentāriski fiksēta vienprātība svarīgos aktuālos jautājumos. Kad apspriede bija beigusies, ģenerālis Niesels un Zigfrids Meierovics paņēma mani savrūp un pateica sekošo: vilcienā, ar kuŗu komisijas locekļi atbraukuši no Tilzites un kuŗā tie dzīvo, atrodas arī kāds vācu ārlietu ministrijas priekšstāvis. Tagad nu būtu izdevība stāties ar Vāciju pirmā kontaktā, lai noskaidrotu, kā ievadīt miera sarunas. Pats par sevi saprotams, ka tas pagaidām varēja notikt vienīgi pavisam neoficiālā privātā kārtā. Ievērojot to, ka es tikko biju atgriezies no mūsu Berlīnes sūtniecības, nebūšot uzkrītoši, ja man ir vēlēšanās un interese ievākt ziņas šinī virzienā. Es tā tad varētu nākošā dienā apmeklēt ģenerāli Nieselu, kuŗš mani tad iepazīstinātu ar šo sava vilciena iemītnieku.

Pēc tam, kad es šinī lietā biju tuvāk aprunājies ar mūsu ārlietu ministri, es nākošā dienā devos uz staciju. Tur mani saņēma ģenerālis Niesels. Viņš tūlī aizveda mani līdz kāda salonvagona kupejai, pie kuŗas durvīm gaidīja kāds kungs civīlā. Ģenerālis Niesels gribēja mūs vienu otram stādīt priekšā, bet izrādījās, ka tas nav vajadzīgs — mēs jau paši sasveicinājāmies. Jo gaidītājs bija legācijas padomnieks fon Dirksens

(vēlāk vēstnieks Maskavā), tas pats diplomāts, ar kuŗu man savā laikā Berlīnes ārlietu ministrijā bija pirmās oficiālās darīšanas. Ģenerālis mums apmierināti uzsmaidīja un atstāja mūs vienus. Gluži vieni mēs abi tomēr nebijām, jo kad iegājām salonvagonā, mums nāca pretī kāds kungs, kuŗš stādījās priekšā kā majors fon Keslers; vācu valdība viņu bija piekomandējusi Niesela komisijai kā pavadoni. Mani viņa klātbūtne netraucēja. Ar Dirksena kungu mēs tūlīņ bijām vienis prātis, ka abu valstu interesēs ir pēc iespējas ātri darīt galu šim kara stāvoklim. Es viņam paziņoju, ka man ir zināms, uz kādiem pamatiem Latvija būtu gatava stāties ar Vāciju miera sarunās. Fon Dirksena kungs ar sasprindzinātu interesi jautāja, kādi šie pamati esot. Es viņam tos paskaidroju vispārējos vilcienos un pateicu, ka gadījumā, ja tas būtu vēlams, kāds mūsu ārlietu ministrijas loceklis varētu nodot viņam šinī lietā rakstisku formulējumu. Dirksens atbildēja, ka tas esot augstākā mērā vēlams un viņš par to būšot ļoti pateicīgs. Viņš tūlīņ telegrafiski informēšot vācu ārlietu ministriju par mūsu sarunas saturu.

Tā mēs šķirāmies, abi cerībā, ka taģad drīz būs miers. Nākošā dienā mūsu ārlietu ministrijas departamenta direktors Ludvīgs Sēja (vēlāk ārlietu ministrs) jau pilnīgi oficiāli varēja vērtēt miera pavedienu tālāk. Speciālvilciens ar sabiedroto Baltijas komisiju pēc tam atstāja mūsu pilsētu un mūsu zemi. Viņas atbalsts vairs nebija vajadzīgs, Latvija jau viena pati, saviem spēkiem, bija pratusi sev līdzēt kara briesmās.

Miera jautājums tā tad bija jau iekustināts. Mums taģad vajadzēja psteigties, laikus sagatavoties un sakārtot materiālu oficiālām miera sarunām. Šinī nolūkā valdība iecēla sevišķu miera komisiju, kuŗā ietilpu arī es; Margēra Skujenieka (vēlākā ministru prezidenta) vadībā tai vajadzēja uzņemties šo priekšdarbu iekārtošanu

un virsvadību. Margēra Skujenieka izraudzīšana par komisijas priekšsēdētāju bija ļoti laimīgs solis, jo viņš jau toreiz bija pazīstams kā piedzīvojis statistiķis un ļoti spējīgs organizātors. Arī pārējie komisijas locekļi, ārlietu ministrijas juridiskās nodaļas vadītājs Hermanis Albats un senātors Dr. jur. Lebers, kā juristi un it īpaši kā speciālisti starptautiskās un valsts tiesībās bija komisijas darbam vērtīgi līdzstrādnieki; tāpat arī piektais kollegis, Tautas padomes loceklis Juris Zankevics (departamenta direktors iekšlietu ministrijā), kā piedzīvojis speciālists kara zaudējumu nošķiršanā.

Sis darbs izvērtās stipri plašumā un sagādāja daudz pūliņu, jo nācās dibināt arī veselu rindu apakškomisiju, kurās visām ministrijām bija jāšūta savi priekšstāji-lietprtaēji; šo apakškomisiju savāktos materiālus tad vēl vajadzēja pārbaudīt un sakārtot miera komisijā.

Darba šinī laikā Rīgā bija papildam, it īpaši Tautas padomes locekļiem. Jo mūsu jaunās valsts steidzīgās un intensīvās uzbūves darbs bija pilnā gaitā. Nevienam nevajadzējai iet bojā aiz garlaicības. Plenārsēdēs, starpfrakciju biroja un frakciju sēdes, komisiju sēdes, partijas apspriedes sekoja viena otrai, man personīgi nācās piedalīties arī vēl vācbaltiešu partiju komitejas (Ausschuss) sapulcēs. Visur strādāja lietišķu un intensīvu darbu. Nacionāllietu komisijā es kādu laiku biju priekšsēdētājs un ar lielu gandarījumu varēju konstatēt, ka toreiz minoritāšu jautājumā vienmēr varēja panākt labu saprašanos ar latviešu priekšstāvjiem, bez vētrainas, aizskarošas un smagi apvainojošas polemikas. Par kaut kādu saindētu atmosfēru toreiz nevarēja būt ne runas.

Vispār debatu un apspriežu tonis Tautas padomē bija visā visumā miermīlīgs, pieklājīgs un mērens. Āsi personīga rakstura uzbrukumi gadījās ļoti reti un deputātu lielākā daļa tos nosodīja kā nevēlamus un nesavienojamus ar pa-

domes cieņu. Partiju pretešķības nokārtojais samierinošā garā. Govju andele toreiz likās vēl nebūt pazīstama. Aizkulisu intriģu spēle bija vēl bērna autos. Par visu to varēja pateikties pa lielai daļai tam apstāklim, ka deputātiem šī kalpošana republikai bija goda amats. Septinieki atturējās no šī amata, jo tas nesolīja viņiem nekādu skanošu atalgojumu. Profesionālu politiķu vēl nebija. Vēl nenotika politisko grupu cīņa ar bagātīgi algotiem posteņiem un ar saimnieciskiem labumiem viņu biedriem. Tādā kārtā Tautas padomes locekļi, kuŗu lielais vairākums bija stājies viņu pašu radītās republikas rīcībā, aiz ideāliem un patriotiskiem motīviem, veica bagātīgā mērā un ar krietnu tiesu sajūsmas pašreizējā, lietīšķu darbu. Kaut arī daudzi tagad mēdz runāt par šo laiku ar līdzjūtīgu smīnu uz lūpām kā par Latvijas valsts tapšanas romantisko periodu, tad tomēr lielākai daļai no mums šis laika sprīdis paliks atmiņā kā politiskās darbības visskaistākais un laimīgākais posms, neskatoties uz kļūmīgajiem blakus apstākļiem: kara briesmām, puču, trūkumu, vajāšanām.

Vēl īss laiks — un Tautas padome bija veikusi savu uzdevumu. Likumu par Satversmes Sapulces vēlēšanām tā bija jau izdevusi. Varēja sākties jauns laikmets mūsu valsts dzīvē. Vācbaltiešu progresīvā partija bija izraudzījusi mani par savu priekšstāvi Satversmes Sapulcē, bet, apspriežoties šaurākā partijas pulcīnā, mēs nācām pie slēdziena, ka būtu Joti svarīgi panākt, lai pārlicināts vācu progresīvās kustības līdzcīnītājs arī turpmāk aizstāvētu Latvijas intereses diplomātiskā dienestā. Es tamdēļ noņēmu savu kandidatūru un manā vietā par priekšstāvi Satversmes Sapulcē tika nozīmēts mans partijas biedrs Pēteris Klūģe.

Nejauši gadījās, ka ap šo laiku dažas dienas pavadīja Rīgā lielāks skaits mūsu sūtņu. Tie izmantoja šo izdevību un 1920. gada 18. aprīlī Zig-

frida Meierovica vadībā noturēja pirmo sūtņu konferenci. Piedalījās: Kārlis Žariņš (Somija), Markus Gailītis (Igaunija), Vilis Bandrēvičs (Lietava), Attis Ķeniņš (Polija), Vilhelms Sreiners (Vācija) un preses nodaļas vadītājs Pauls Ašmanis. Šī domu izmaiņa lielā mērā palīdzēja radīt ļoti noderīgu ciešāku kontaktu apspriedes darbinieku starpā un saskaņot sūtņu ieskatus ārpolitiskos jautājumos, kas tanī laikā Latvijai bija vissvarīgākie. Tā rādīja ceļu uz visām turpmākām šāda veida konferencēm.

Pēc tam, kad miera sarunas ar Vāciju beidzot bija novestas līdz galam — Kappa pučs Berlinē 1920. gada martā tās novilcināja — ārlietu ministrs Zigfrids Meierovics lika priekšā ministru kabinetam no jauna apstiprināt mani par sūtni Vācijā un kabinets tam piekrita. Arī no Vācijas puses nekādi iebildumi netika celti, kaut gan tikai retos gadījumos mēdz nofikt, ka pēc diplomātisko sakaru pārtraukšanas aizsaukts sūtnis atgriežas savā agrākā postenī. Vācu ārlietu ministrijā nebija aizmirsts, ka valstskanclers Hermanis Millers, kad tas vēl bija ārlietu ministrs, bija teicis, ka priecāšoties drīz atkal apsveikt mani Berlinē. Tā tad vajadzēja visu steidzīgi sagatavot otrreizējai sūtniecības izbraukšanai uz Berlini. Vispirms man nācās izstrādāt budžetu, jo tas bija jāapstiprina Satversmes Sapulcei. Pēc tam vajadzēja sastādīt sūtniecības personālu un beidzot vajadzēja steigšus atrast Berlinē sūtniecībai jaunu, lielāku dzīvokli. Par to bija uzdots gādāt mūsu informācijas šefam Austrai Ozoliņa kundzei un tirdzniecības atašejam Jēkabam Heimanim. Galu galā arī tas viss bija nokārtots. Budžets bija pieņemts. Vēl brīvajiem sūtniecības atbildīgāko darbinieku amatiem bija nozīmētas un izteikušas gatavību tos uzņemties sekošas personas: par pirmo sekretāru Pēteris Sēja, kurš toreiz strādāja ārlietu ministrijā, par otro sekretāru leitnants cand. jur. Ālfreds Golde no

armijas virspavēlnieka štāba tiesu nodaļas un par militāratašeju pulkvedis-leitnants Rozenšteins; abiem pēdējiem virspavēlnieks ģenerālis Balodis un viņa štāba priekšnieks pulkvedis Radziņš uz manu personīgo lūgumu laipnā kārtā atļāva iestāties sūtniecības dienestā. Arī dzīvoklis Berlīnē bija atrasts, vislabākā rajonā pie Tīrgartena; man atlika tikai pēc savas ierašanās tur parakstīt kontraktu. Te jau arī ieradās Rīgā jaunais Vācijas sūtnis Dr. jur. Valters Vevers. Kad tas 1920. g. 8. septembrī bija pirmā vizītē ārlietu ministrijā, Zigfrids Meierovics mani iepazīstināja ar viņu. Tas bija vecāks, no pirmā acu uzmetiena ļoti simpatisks kungs, kurš pirms tam bija ieņēmis vācu sūtņa amatu Prāgā. Ar viņu man jau nākošā dienā bija pamatīga domu izmaiņa par līdzekļiem, kā veicināt mūsu valstu savstarpējās attiecības.

Mūsu sūtniecības aizbraukšanai uz Berlīni vajadzēja notikt katrā ziņā jau pēc dažām dienām, jo nebūtu bijis pieklājīgi, ja pēc vācu sūtņa ierašanās Rīgā mēs vēl ilgāki būtu kavējušies. Tā tad tiktāl viss bija labākā kārtībā. Tikai viens faktors nebija ņemts vērā. Satversmes Sapulces priekšsēdētājam neilgi pirms tam bija piešķirtas tiesības iecelt ministru kabineta norādītus sūtņus. Viņš šīs tiesības pirmo reizi izlietoja — atteikdamies mani iecelt. Jānim Čakstes kungam, ar kuru man bija vienmēr bijušas labas attiecības, es vēl mums pēdējo reizi satiekoties biju stāstījis par uzticību modinošo iespaidu, kādu uz mani atstāja vācu sūtnis Dr. Vevers, nākdams klajā ar savu programmu. Tagad šī ziņa man bija zibens spēriens no skaidrām debesīm. Noraidīšanas motīvi palikuši man nezināmi, jo satiekoties ar Čakstes kungu vēlākajos laikos es šai tēmai nekad neesmu pieskāries. Šis malks tomēr bija atstājis manī pārap nepatīkamu rūgtumu. Tas arī bija saprotams, jo šis mūsu valsts augstākās amatpersonas solis bija izsaucis vislielāko apjukumu vācbaltiešu pro-

gresīvajā kustībā. Šīs kustības vadošā ideja jau no paša sākuma bija godīga un cieša, uz savstarpēju uzticību dibināta sadarbība ar latviešiem mūsu kopīgās republikas celšanā, izbūvē un aizstāvešanā, arī vislielāko briesmu brīžos. Jo mēs to uzskatījām par vienīgo līdzekli, kā saģatavot ceļu uz to, lai vācbaltiešiem beidzot reiz dzimtenē radītu kaut ko tādu, kas viņiem agrāk nekad nebija bijis un arī nevarēja būt, — tēviju. Tādu tēviju, kurā viņi būtu gatavi aizstāvēt ar savu mantu un savām asinīm, plecu pie pleca ar vairākuma tautu, pret katru ienaidnieku, lai tas nāktu no kurienes nākdams. Pēc šī notikuma bija grūti atrast iespēju joprojām pārliecināt masu par šīs politikas pareizību. Neraugoties uz to, kāds domu biedru pulciņš tomēr apņēmās mēģināt, ja iespējams, tad ar labākām izredzēm uz panākumiem, turpināt šo politiku. Mana līdzdalība tur būtu bijusi tikai traucējoša. Es pa to laiku varēju būt noderīgs savai zemei un republikai arī citur. Izrādījās, ka lielnieki nebija izlaupījuši manu mantu tādā mērā kā es to domāju. Es biju neatkarīgs, manas ceļa somas bija sakārtotas braukšanai uz Berlīni, man vairs nevajadzēja tās izkravāt. Tā es griezos pie ārlietu ministra Zigfrida Meierovica, kurš šinī incidenta laikā bija izturējies pret mani ļoti līdzjūtīgi un draudzīgi, ar priekšlikumu atļaut man pašam uz sava rēķina braukt uz Prāgu un tur nodibināt pirmos diplomātiskos sakarus. Ministru kabinets pēc tam mani apstiprināja par sūtni pie Čehoslovāķijas valdības, piešķirot man Latvijas valdības delegāta tituli. Šinī gadījumā iecelšana no Satversmes Sapulces priekšsēdētāja puses nebija vajadzīga.

Es aizbraucu uz Prāgu ar uzdevumu nodibināt un uzturēt labas attiecības starp Latviju un Čehoslovāķiju, panākt Latvijas atzīšanu de jure un veikt priekšdarbus tirdzniecības līgumam. Pēc šo uzdevumu izpildīšanas es diplomātisko dienestu — atstāju.

Laiks līdzinās kāpu smiltīm — tās ātri un vienmēr dziļāk apklāj visu, kas reiz bijis. Kaut šis atstāstījums pasargātu dažus pamācošus Latvijas valsts tapšanas un Tautas padomes darbības laika notikumus un pārdzīvojumus no pilnīgas nogrimšanas aizmirstībā.

V. Šreiners.

S a t u r a r ā d ī t ā j s

Ievadam O. Nonācs

I.

Dienas grāmata O. Nonācs
(29. XII. 1918 — 19. III. 1919)

1. Rīgas atstāšana 13. l. p.
2. Liepājā 17. „
3. Ārzemēs 26. „
4. Atkal Latvijā 49. „

II.

Vienpadsmit mēneši Vācijā V. Šreiners

1. Stetinas piedzīvojums 69. l. p.
2. Berlīne un Liepāja 77. „
3. Kā Tautas padomes delegāts Vācijā 87. „
4. Veimāra 109. „
5. Caur Liepāju uz Rīgu 129. „
6. Latvijas mīsiņa Vācijā 135. „
7. Atpakaļ uz Latviju 176. „

P e r s o n u r ā d ī t ā j s

- Agnes, Lore, deputāte 147, 148.
 Ackermann, Dr., Fr. 26, 38, 39.
 Akuraters, J. 20, 22.
 Albats, Hermanis 185, 187.
 Antons, Elza 6.
 Apsītis 37.
 Arnim, Sixt von, majors 123.
 Arronets, Valters 73.
 Asars, H. 8.
 Ašmanis, Pauls 9, 20, 24, 38, 46, 73, 89, 121, 189.
 Aspāzija 8.
 Ausejs 62.
 Bachmanis, Kr. 9.
 Balodis, Jānis 89, 169, 185, 190.
 Balodis, Kārlis, Dr. phil. 8, 87, 88, 89, 92.
 Balodis, Kārlis, fabrikants 29.
 Balte, E. 80.
 Bandrevičs, Vilis 189.
 Bankavs, Jānis 22, 50, 83.
 Bauers, Ernests, 20, 21, 37, 46, 47, 81.
 Bauer, Gustav, valsts kanclers 115.
 Bebris, Juris 22.
 Bekkers, Viktors 29.
 Bencivenga, ģenerālis 141, 154.
 Benjamiņš, Antons 18, 78.
 Benjamiņš, Emīlija 18, 78.
 Benuss, Rūdolfs 19, 22, 31, 32, 38, 44, 83.
 Bergis, Peters 169.
 Bermondts, pulkvedis 135, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 184.
 Bergsons, Jānis 21, 22, 83.
 Bergs, Arveds 8, 9.
 Berziņš, Andrejs 23, 31, 32, 38, 73, 129, 133, 165, 169, 171, 180.
 Berziņš, Rūdolfs 143, 176, 179.
 Betichers, Eriks 73.
 Birgers, E. 80.
 Birznieks, A. 19, 22, 44.
 Bisenieks, G. 7, 8.
 Bitte, Erasts 22, 24, 67, 81, 82.
 Bļodnieks, Adolfs 81.
 Bļodnieks, Kārlis 21, 22, 24, 67, 68.
 Borks 66.
 Braeuer, preses šefs 93.
 Brecht, valdības padomnieks 89, 91, 101, 103.
 Breitscheid, Dr., redaktors 98.
 Bremers, A. 9.
 Brunenieks, M. 9.
 Buševics, Ansis 67, 81, 106.
 Celms, Julijs 135, 152.
 Centnersvers 63.
 Cepurits, M. 25.
 Cetkin (Zetkin), Klāra, deputāte 114.
 Cielens-Cinis, Felikss 9.
 Čakste, Jānis 8, 9, 129, 130, 176.
 Cheney, ģenerālis 156, 184.
 Dajevskis, Evalds 29.
 Dajevskis, Karlīne 29.
 Dajevskis, Kārlis 29.
 Daniševskis 60.
 Dardzans, P. 8.
 Dāvis, Jānis 29, 73.
 Dirksen, von, legācijas padomnieks 91, 185, 186.
 Dzirkals 48, 52.
 Dobelis, Adolfs 8.
 Ducens, Jānis 81.
 Ducmanis, Kārlis 7, 8, 25, 121, 176, 177.
 Ducmaņa kundze 79, 178.
 Dupont, ģenerālis 141, 153, 155, 156, 158, 160.
 Eberhardt, von, ģenerālleitnants 169, 170, 171.
 Eglits, Peteris 32, 67.
 Eichmann, redaktors 94.

- Eidem, leitnants 51.
 Eikerts, Jānis 22, 81.
 Ellis, Mr. 82.
 Engelmans, Pauls 73.
 Erhards, Dr. R. 132.
 Feldmanis, Eriks 20, 21, 24,
 29, 30, 31, 38, 44, 47, 72,
 78, 79.
 Fleišers, Gustavs 77, 78, 79,
 119, 127, 133, 176, 179.
 Fleišers, Oskars 77.
 Flečer, pulkvedis 108.
 Foch, maršals 117.
 Fogelmans, Nikolājs 78, 79,
 88, 89, 91, 109, 121, 122,
 127, 133, 135, 139, 141,
 152.
 Freijvalds, Edmunds 21, 24,
 25, 81, 83.
 Füller, kapteinis, leitnants 45,
 70.
 Gailits, Fricis 81.
 Gailits, Markus 50, 52, 189.
 Gerlach, Helmut von, šefre-
 daktors 87, 94, 95, 96, 97,
 99, 103, 148.
 Golde, Alfrede 189.
 Goldmanis, J. 8, 19, 25, 65.
 Goltz, von der, ģenerālis 49,
 66, 67, 69, 76, 81, 85, 90,
 99, 100, 101, 105, 106, 108,
 109, 112, 123, 124, 125, 126,
 137, 142, 146, 153.
 Goles, Verners 43, 77.
 Grinbergs 27.
 Grišans, J. 9.
 Grosvalds, Fr. 7.
 Grosvald, Margareta 7.
 Grosvalds, O. 9.
 Grundmanis 67.
 Gulbis, A. 68.
 Gulbis, V. 21.
 Gumbel, Emil, Dr. 149.
 Haaze, Hugo, deputāts, 114,
 117, 124, 126, 135, 144, 145,
 146.
 Haas, majors 38, 53.
 Hatzfeld-Trachenberg 44.
 Haguenet, profesors 155, 160.
 Hamilton, grafs 51.
 Henkel, Dr. 82.
 Hermanovskis, T. 25, 49.
 Hermann, sociālists 33, 36, 75.
 Heimans, Jekabs 143, 189.
 Hilferding, redaktors 97, 103.
 Holgen, majors 51.
 Hofmann, virsleitnants 17.
 Horn, August, deputāts 31, 33,
 36, 70.
 Ieviņš, Kārlis 6.
 Ivanovs, Roberts 81.
 Jannes, sūtnis 141.
 Janševskis, Jekabs 18, 68.
 Jaunsilis 64.
 Judenič, N. ģenerālis 162, 184.
 Juraševskis, P. 19, 22, 44.
 Jūrgenson, Igaunijas pārstā-
 vis 82.
 Kārklīnš, R. 63.
 Kaktiņš, Adolfs 184.
 Kaliski, redaktors 93, 103.
 Kalniņš, Augusts 65, 81.
 Kalniņš, Bruno 81.
 Kalniņ, Klāra 21.
 Kalniņš, Pauls, Dr. 8, 21, 109,
 120, 123, 124.
 Kalniņš, Valdemārs 21.
 Kalpaks 49, 52, 65, 66, 67.
 Kambala, Stanislavs 83.
 Kampe 62.
 Kasparson, Anna 73.
 Kasparsons, Dr. 63.
 Kasten, B. 36.
 Katterfelds, Oskars 75, 80.
 Kaufmann, von, diplomāts 172.
 Karlson, Friedrich, Igaunijas
 pārstāvis 87, 108, 109, 110,
 111, 112, 113, 124, 125, 149,
 150, 151, 155, 158, 159, 162,
 172.
 Kēmanis, J. 7.
 Kessler, von, majors 186.
 Kiršfelds, Eduards 22, 67.
 Klaustiņš, Gustavs 81.

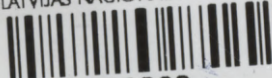
- Klīve, Adolfs 20, 21, 26, 46, 73, 83.
 Klot - Engelhardshof, Alexander, von 83, 127, 128.
 Kluge, Peters 80, 81, 188.
 Cohen Reuss, politiķis 96, 97, 98, 99, 103.
 Kongs, M. 51.
 Kongs, R. 51.
 Krauze-Ozoliņ, Austra 9, 135, 143, 144, 173, 189.
 Kraus, Dr. 47.
 Krievs 67.
 Kreicbergs, J. 9.
 Kroders, Arturs 18, 50, 121.
 Kroders, Roberts 50.
 Kurels 8.
 Kuršinskis, Adolfs 23, 73.
 Kviessis, Alberts 81, 85, 108.
 Ķeniņš, Attis 21, 22, 189.
 Ķeniņ-Rūman, Anna 9.
 Laizans 67.
 Lambert, Vilija 184.
 Lazdiņš, Jānis 185.
 Lazdiņš, jun. 25.
 Lejiņš, N. 139, 176, 179.
 Lehmann-Russbüldt, Otto 149.
 Lejiņš, Pauls 81.
 Liebknecht, Karl, Dr. 26, 28, 42, 43.
 Ligoņis, Jekabs 7.
 Liepa, Mārtiņš 7, 8, 176, 177.
 Liepas kundze 178.
 Liepiņš, Aleksandrs 7, 8.
 Liepiņš, R. 178.
 Loebers, Dr. jur. 187.
 Lūhe, von der, valdības asessor 30, 34, 89.
 Ludvig 46.
 Luksemburg, Roza 26, 28.
 Ļenins 56.
 M. grafs 51.
 M. grafs jun. 51.
 Magnus, Edvins 132.
 Malcolm, ģenerālis 141, 154.
 Malmede, vācu virsnieks 90.
 Maltcan-Agon, von, vēstniecības padomnieks 167, 168, 173, 176.
 Maltcan, von, leitenants 171.
 Marnics, mācītājs 62.
 Marietti, ģenerālis 154, 156, 161, 184.
 Martna, Igaunijas pārstāvis 141.
 Meijerovics, Zigfrids 6, 7, 8, 9, 129, 131, 135, 137, 143, 165, 169, 170, 171, 180, 185, 189, 190, 191.
 Meijers 23.
 Menders, Fricis 21, 67, 81, 83, 84, 85, 101, 106, 108, 129, 130.
 Mežciems, Dr. 9.
 Mincs, Pauls 132.
 Michaelis, Dr., Georg, virsprezidents 30, 31, 32, 37, 42, 69, 70, 72.
 Michel, socialistis 36.
 Miljons, Mārtiņš 73.
 Miljona kundze 73.
 Moltke, grafs, sūtis 172.
 Morics, E. 165.
 Muritis, P. 20, 21.
 Müller, Hermann, ār'etu ministrs 135, 136, 138, 153, 165, 166, 167, 170, 171, 173, 174, 175, 189.
 Niedra, Andrievs 49, 53, 58, 63, 64, 69, 73, 80, 81, 84, 101, 109, 119, 121, 122.
 Niedra, operu dziedātājs 58.
 Niessel, ģenerālis 135, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 164, 165, 176, 181, 182, 184, 185, 186.
 Noske, Gustav, kara ministrs 109, 124, 125, 135, 138, 139, 147, 153, 161.
 Nuške, Otto, šefredaktors 114.
 Olavs, Vilis 8.
 Ozoliņš, mācītājs 62.
 Ozoliņš, veterinārārsts 62.
 Ozoliņš, K. 180.
 Ozoliņš 177.
 Ozols, Davids 29.
 Ozols, Helmut 29.
 Ozols, Jānis 8.

- Ozols, K. 8.
 Ozols, V., štaba kapitāns 19, 20.
 Ozols, Verners 29.
- Paegle, Spr. 44.
 Palcmanis 60.
 Pauļuks, Kārlis 81.
 Petrevics, Andrejs 81.
 Petrevics, Ansis 81.
 Petrevica kundze 73.
 Pingaud, jaunkundze 173.
 Pors, Nikolai, sūtnis 141, 142.
 Priede 18.
 Puriņš, K. 25, 65.
 Puritzki, Joseph, Dr., sūtnis, 141, 142, 155, 157, 162, 175.
- Quidde, Dr., Ludvig, pacifists 114, 148.
- Rabinovičs, Izaks 83.
 Radziņš, 190.
 Raģģis, Ieva 46.
 Rainis, J. 8.
 Rātminders 47.
 Reiters, Teodors 182.
 Riekstiņ, Ilone 46.
 Ropp, barons 164.
 Rozenbergs, Eduards, barons 83, 131.
 Rozenšteins, pulkvedis-leitnants 190.
 Rudevics, Ansis 67, 83, 106.
 Rudzītis, Anna 17, 86.
 Rudzītis, Dāvids 17, 86.
 Rožkalns, H. 51.
- Salnājs, M. 8.
 Salnājs, V. 8.
 Salenieks, Otto 29.
 Samsons, Friedrichs, fon, 165.
 Seskis, J. 8, 9.
 Scavenius, ārlietminists 178.
 Skalbe, Kārlis 20, 22.
 Seja, Indvigs 185, 186.
 Seja, Peters 106, 120, 189.
 Sיעeniķs, Peters 17, 18, 23, 48, 52, 65, 68, 73.
- Sיעeniķs, jun. 17, 23, 67.
 Simans, Igaunijas pārstāvis 82.
 Simsons, H. 9.
 Sinclair, admirālis 16, 180.
 Skubiķis, Emils 81.
 Skubiņš, V. 9.
 Skuļeniķs, Marģers 9, 186, 187.
 Stampfer, Friedrich, šefredaktors 93, 103, 105.
 Štein, N., žurnālists 98, 103.
 Štein, jūras leitnants 169, 171.
 Stegmans, profesors 30.
 Strausmanis, Alfreds 48, 67, 73.
 Striks, fon 49, 65.
 Stučka, P. 55, 56, 59, 60.
 Sachovskoj, kņazs 47.
 Šauer 36.
 Seidemann, Philipp, valstskanclers 87, 89, 91, 92, 93, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 111, 112, 115.
 Šlegel 52.
 Šmeling, Kurt, von, valdības padomnieks 31, 32, 33, 36, 38, 69, 70, 72, 89.
 Šmits, P., profesors 8.
 Šmit, sociālists 37.
 Šönhofs, Oskars 80.
 Šrinders 67.
 Šultce-Gaevernitc, Dr. Gerhard, profesors 114.
 Šoulc-Ašeraden, Alfred, barons 83.
 Šumans, Vilis 185.
 Švabe, A. 8.
- Takeda, majors 184.
 Takeradera, ģenerālis 156, 184.
 Teffers, Jānis 185.
 Torše, Richards 133, 176, 179.
 Trasuns, Francis 8.
 Treu's 58.
 Trockis 61, 63.
 Tupiņš, A. 9.
 Turkopuls 22.
 Turner, ģenerālis 154, 156, 160, 164, 183, 184.

- Ulmanis, Karlis 16, 20, 21, 25,
 50, 53, 65, 67, 74, 80, 81,
 85, 86, 90, 122, 127, 129,
 131, 135, 164, 183, 184.
 Ulmanis, T. 67.
- Vagner, sociālists 75.
 Vagners, jun. 38.
 Vacietis 60.
- Valdmanis, Oskars 17, 21, 22,
 24, 83, 84.
- Valdov, Ernst, Dr., tiesas pa-
 domnieks 42, 45, 46, 48,
 71.
- Valters, Mikēlis, Dr. 8, 15,
 19, 20, 25, 36, 43, 45, 49,
 51, 53, 68, 176, 178.
- Valters, Edgars 133.
- Vanags, Arturs 7.
- Vanags, apakšvirsnieks 173.
- Vanags, K. 20, 21, 82.
- Veinbergs, Fr. 73.
- Vels, Otto, deputāts 107, 111.
- Vever, Valter, Dr. jur., sūtņis
 190, 191.
- Viegner-Grinberg, Malvine
 184.
- Vitols, Eduards 184.
- Vitols 47.
- Vilde, Eduard, sūtņis 149, 172.
- Vinnig, August, sūtņis 31,
 100, 101, 105, 109, 119, 123,
 126, 127, 128, 138.
- Virza, Eduards 9, 20, 21, 23,
 24, 68.
- Volf, Teodor, šefredaktors 87,
 104.
- Vollack, Evald, sociālists 45,
 75.
- Vorst, Hans, žurnālists 104.
- Vulfs, Eduards 64.
- Zālits, J. 8, 13, 19, 25, 49,
 51.
- Zajats, sūtņis 141.
- Zāmuels, V. 8.
- Zanders, Gedimins 27.
- Zanders, Tālivaldis 27.
- Zanders, Rūdolfs 46.
- Zankevics, Juris, 22, 44, 82,
 187.
- Zariņš, Kārlis 7, 189.
- Zemgals, Gustavs 78, 82, 84.
- Ziverts, Haralds 82.
- Zommer, Katrīna 46.
- Zommer, Anna 46.
- Zēbergs, A. 80.
- Zers, A. 15, 17, 21, 37, 46,
 47, 78, 82.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305066209

Handwritten signature or mark

11. Nov. 1933

Cena Ls 1.—